

Šakalai ir arabai

PASAKOJIMAI APIE GYVŪNUS

Franz Kafka

šakalai

i r   a r a b a i

Franz Kafka

p a s a k o j i m a i   a p i e
g y v ū n u s

Iš vokiečių kalbos vertė
Teodoras
Četrauskas

UDK 830(436)-3
Ka 89

Knygos leidimą parėmė Kultur Kontakt, Austrija

ISBN 5-415-01426-8
Printed in Lithuania

š a k a l a i

i r   a r a b a i

Mes nakvojome oazėje. Keliabendriai jau miegojo. Pro mane praėjo vienas arabas, aukštas ir žilas; jis buvo pašėręs kupranugarius ir ėjo gulti.

Aš kritau ant nugaros į žolę; norėjau miegoti; bet negalėjau; gailus šakalo staugsmas tolumoje; aš vėl atsisėdau. Tai, kas buvo taip toli, staiga priartėjo. Šakalų knibždynė aplink mane; matiniame aukse sublizgančios, užgęstančios akys; liekni kūnai, vikrūs ir tarsi paklūstantys botagui.

Vienas priėjo prie manęs iš nugaros, prasispraudė pro pažastį, prisiglaudė, tarsi jam būtų reikėję mano šilumos, paskui atsistojo priešais ir prabilo, beveik akis į akį su manimi:

– Aš esu pats seniausias šakalas ir džiaugiuosi galėdamas tave čia pasveikinti. Aš jau buvau beveik netekęs vilties, mat mes be galo ilgai tavęs laukiame; mano motina laukė ir jos motina, ir visos jų motinos net iki visų šakalų motinos. Patikėk!

– Mane tai stebina, – pasakiau aš ir pamiršau uždegti malkų krūvą, paruoštą tam, kad savo dūmais baidytų šakalus, – labai stebiuosi tai girdėdamas. Aš visai atsitiktinai atvykau čia toli iš Šiaurės ir nesu nusiteikęs ilgai užtrukti. Ko gi jūs norite, šakalai?

Tarsi padrąsinti šio galbūt pernelyg malonaus atsakymo, jie glaudžiau apsupo mane; visi kvėpavo trumpai ir šnopšdami.

– Mes žinome! – prabilo vyriausiasis, – kad tu atvykęs iš Šiaurės, kaip tik į tai ir dedame savo viltis. Tenai esama proto, kurio čia, tarp arabų, nerasi. Supranti, iš jų šalto pasipūtimo neišskelsi nė kibirkštėlės proto. Jie žudo žvėris ėdimui, o dvėselieną niekina.

– Nekalbėk taip garsiai, – pasakiau, – arabai miega, čia pat.

– Tu išties svetimšalis, – tarė šakalas, – kitaip žinotum, kad dar niekad per visą pasaulio istoriją joks šakalas nebijojo arabo. Kodėl mes turėtume jų bijoti? Ar neužtenka to, kad esame pasmerkti gyventi tarp jų?

– Gali būti, gali būti, – pasakiau, – aš nesiimu spręsti apie tokius man tolimus dalykus; atrodo, jog tarp jūsų esama labai senos nesantaikos; ji, matyt, jūsų kraujyje; ir, matyt, baigsis tik krauju.

– Tu labai protingas, – pasakė senasis šakalas, ir visi šakalai ėmė dar tankiau kvėpuoti; sunkiai, nors stovėjo nejudėdami; slogus, kar-

tais tik sukandus dantis pakenčiamas kvapas sklido iš jų snukių, – tu labai protingas; tai, ką sakai, atitinka mūsų seną mokymą. Taigi mes atimsim jų kraują, ir nesantaika baigsis.

– O! – vėl tariau aš karščiau, negu norėjau, – jie nepasiduos; savo šautuvais jie išguldys jus būriais.

– Tu nesupranti mūsų, – tarė jis, – nes mąstai kaip žmogus; tokia mąstysena taigi išlieka ir toli šiaurėje. Mes nesiruošiame jų žudyti. Tiek vandens net Nile nebūtų, kad paskui nusiplautume tokią nuodėmę. Mes juk jau vien juos gyvus pamatę bėgam šalin, į tyresnį orą, į dykumą, kuri dėl to yra mūsų tėvynė.

Ir visi šakalai, prie kurių į tą laiką buvo prisidėję daugybė kitų, nuleido galvas tarp priešakinių kojų ir ėmė prausti jas letenomis; atrodė, tarsi jie būtų stengęsi nuslėpti pasibodėjimą, tokį stiprų, kad aš įmanydamas būčiau peršokęs jų ratą ir pabėgęs.

– Taigi ką jūs ketinate daryti, – paklausiau ir norėjau atsistoti, bet negalėjau; du jauni žvėrys buvo iš užpakalio įsikibę į švarką ir marškinius; tad buvau priverstas likti sėdėti.

– Jie laiko tavo šleifą, – rimtai paaiškino šakalas, – tai pagarbos ženklas.

– Tegu jie mane paleidžia! – sušukau, atsigręždamas tai į senį, tai į jauniklius.

– Žinoma, paleis, – tarė senis, – jeigu tu to nori. Tačiau turėsi truputį pakentėti, nes jie pagal paprotį giliai suleido dantis ir turi lėtai atleisti nasrus. Tuo tarpu išklausyk mūsų prašymo.

– Jūsų elgesys manęs tam nelabai nuteikia, – pasakiau aš.

– Atleisk už mūsų nevėkšliškumą, – pasakė jis, pirmusyk pasitelkdamas į pagalbą verksmingą savo balso toną, – mes esam vargšai

žvėrys, mes turime tiktai dantis, viskam, ką norime daryti, blogiui ir gėriui, mums lieka vien tiktai dantys.

– Tai ko gi tu nori? – paklausiau, tik truputį nuramintas.

– Pone, – sušuko jis, o visi šakalai sustaugė; tolumoje tai skambėjo kaip melodija. – Pone, tu privalai padaryti galą nesantaikai, dalijančiai pasaulį į dvi dalis. Tave mūsų seniai apibūdino kaip tą, kuris tai padarys. Mes turime būti išvaduoti nuo arabų; turėti tinkamo oro kvėpavimui; nematyti jų iki pat horizonto; negirdėti gailaus, arabo skerdžiamo avino bliovimo; tegu ramiai dvesia visa, kas gyva; kad mes galėtum neskubėdami viską sugerti ir nuvalyti iki pat kaulų. Švaros, tik švaros mums reikia, – dabar visi ėmė raudoti, kūkčioti, – kaip tu tai pakenti šiame pasaulyje, kilni širdie ir gardūs viduriai? Purvas yra jų baltumas; purvas yra jų juodumas; siaubas yra jų barzda, turi nusispjauti, pasižiūrėjęs į jų akių kampučius; o kai jie pakelia ranką, jų pažastyje atsiveria pragaras. Todėl, o pone, todėl, o brangus pone, savo visagalėmis rankomis, savo visagalėmis rankomis perkirpk šiomis žirklėmis jų gerklę!

Ir jam mostelėjus galva priėjo vienas šakalas, ant kurio ilties kabėjo mažos, senos surūdijusios siuvėjo žirklės.

– Pagaliau žirklės ir viskam galas! – sušuko karavano arabų vadas, prisėlinęs prie mūsų priešais vėją ir užsimojęs savo milžinišku botagu.

Visi skubiai išsilakstė, tačiau per tam tikrą atstumą sustojo, glaudžiai sutūpę, tiek daug, taip glaudžiai ir nejudėdami, kad atrodė kaip siaura užtvara, supama žaltvykslių.

– Tad tu, pone, pamatei bei išgirdai ir šį spektaklį, – pasakė arabas ir nusijuokė taip linksmai, kiek tai leido jo genties santūrumas.

– Tai tu žinai, ko nori tie žvėrys? – paklausiau aš.

– Žinoma, pone, – atsakė jis, – tai juk niekam ne paslaptis; nuo to laiko, kai esama arabų, šios žirklės klajoja po dykumą ir klajos su mumis iki pasaulio pabaigos. Jos siūlomos kiekvienam europiečiui, kad atliktų didį darbą; kiekvienas europietis jiems atrodo tam tinkamas. Tie žvėrys turi beprasmišką viltį; kvailiai, jie tikri kvailiai. Todėl mes juos mylime; tai mūsų šunys; gražesni už jūsiškius. Tik pasižiūrėk, naktį nudvėsė vienas kupranugaris, aš liepiau jį čionai atgabenti.

Pasirodė keturi nešikai ir numetė priešais mus sunkią naštą. Vos tik ji atsidūrė ant žemės, šakalai ėmė kaukti. Tarsi kiekvienas būtų traukiamas virvėmis, jie artėjo, klupčiodami, kūnais šluodami žemę. Jie užmiršo arabus, užmiršo pyktį, juos buvo užbūręs viską pamiršti verčiantis, stipriai atsiduodantis negyvas kūnas. Vienas štai jau įsikibo į kaklą ir pirmu kandimu užtiko veną. Tarsi maža šėlstanti pompa būtinai ir beviltiškai būtų užsispyrusi užgesinti didelį gaisrą, taip tampėsi ir trūkčiojo kiekvienas jo kūno raumuo. Ir štai jau visi darė tą patį, apgulę lavoną it kalną.

Tada vadovas skaudžiu botagu pertraukė juos skersai ir išilgai. Jie pakėlė galvas; pusiau apsvaigę, pusiau bejėgiai; matė priešais save stovinčius arabus; šit gavo snukiais pajusti botago skonį; atšoko atgal ir pabėgėjo galiuką į šalį. Tačiau kupranugario kraujas jau telkšojo ant žemės balomis, garavo, kūnas daugelyje vietų buvo smarkiai praplėštas. Jie negalėjo atsispirti; jie vėl buvo čia; vadovas vėl pakėlė botagą; aš nutvėriau jam už rankos.

– Tu teisus, pone, – pasakė jis, – tegu daro, kas jiems privalu; be to, laikas kilti. Tu juos pamatei. Nuostabūs žvėrys, ar ne? O kaip jie mūsų neapkenčia!

Pranešimas

a k a d e m i j a i

Aukštieji akademijos ponai!

Jūs suteikėte man garbę paragindami pateikti akademijai pranešimą apie mano ankstesnį beždžionišką gyvenimą.

Šia prasme, deja, negaliu įvykdyti jūsų prašymo. Beveik penkeri metai skiria mane nuo beždžionystės, kalendoriškai tai galbūt trumpas laiko tarpas, tačiau be galo ilgas norint įveikti šuoliais, kaip tai padariau

aš, kartais padedamas puikių žmonių, klausydamas patarimų, lydimas orkestro muzikos, tačiau apskritai vienas, nes visa palyda, vaizdžiai kalbant, buvo toli nuo barjero. Man nieko nebūtų pavykę pasiekti, jeigu būčiau atkakliai laikęsis praeities, jaunystės prisiminimų. Svarbiausias mano priesakas buvo atsikratyti visokio užsispyrimo; aš, laisva beždžionė, susitaikiau su savo jungu. Tačiau, antra vertus, per tai nuo manęs vis labiau tolo atsiminimai. Iš pradžių – jeigu žmonės būtų norėję – būčiau galėjęs grįžti į savo praeitį per tokio pločio vartus kaip visą žemę gaubiantis dangus, tačiau sulig kiekvienu mano priverstinės raidos šuoliu jie vis žemėjo ir siaurėjo; aš vis geriau ir jaukiau jaučiausi žmonių pasaulyje; uraganas, pūtęs man į nugarą iš praeities, vis labiau rimo: šiandien iš jo liko tik vėjelis, vėsinantis mano padus; ir plyšys tolumoje, per kurį jis eina ir per kurį aš kažkada atėjau, pasidarė toks mažas, kad aš, jei apskritai ištektų jėgų ir valios ligi jo nubėgti, likčiau be kailio besistengdamas pro jį pralįsti. Atvirai šnekant, nors ir labai mėgstu apie tai vaizdžiai kalbėti, jūsų beždžioniškasis praeities periodas, ponai, nebus tolimesnis už manišką. Ir padus jis kutena visiems, vaikštantiems šia žeme: tiek mažoms šimpanzėms, tiek dideliems achilams.

Tačiau labai siaura prasme aš galbūt galiu įvykdyti jūsų prašymą ir net su dideliu malonumu tai padarysiu. Pirma, ko aš išmokau, buvo paduoti ranką; rankos padavimas liudija nuoširdumą; tad leiskite šiandien, kai esu pasiekęs savo gyvenimo zenitą, atvirai pasisakyti apie tą pirmą rankos padavimą. Akademijai tai nebus labai svarbu ir toli gražu neduos to, ko iš manęs tikimasi ir ko aš, nors turėčiau geriausius norus, negaliu pasakyti, – bet vis dėlto nurodys svarbiausias gaires, kaip buvusi beždžionė prasiskverbė į žmonių pasaulį ir jame įsitvirti-

no. Tačiau aš, žinoma, viso to, ką jūs sužinosite, nepasakočiau, jei visiškai nepasitikėčiau savim ir jeigu vieta varječių scenose man nebūtų garantuota.

Aš esu kilęs iš Aukso Kranto. Kalbėdamas apie savo pradžią, esu priverstas remtis svetimais pasakojimais. Hagenbeko firmos ekspedicija – su jos vadovu aš, beje, paskui esu išgėręs ne vieną butelį gero raudonojo vyno – laukė pasaloje pakrantės krūmuose, kai aš vakare sykiu su būriu beždžionių atbėgau prie girdyklos. Jie šovė, ir man vieninteliam kliuvo; buvau sužeistas dviem kulkom.

Viena kliudė skruostą; ta žaizda buvo lengva, tačiau paliko raudoną pliką randą, davusį man bjaurų, visiškai netinkantį, tiesiog beždžioniškai sugalvotą Raudonojo Pėterio vardą, tarsi nuo seniai nudvėsusio, kai kur žinomo, dresuoto beždžionės Pėterio skirčiausi tik ta raudona skruosto dėme. Tačiau tai tarp kitko.

Antra kulka įsmigo žemiau klubo. Žaizda buvo sunki, tai ji kalta, kad aš ir šiandien truputį šlubuoju. Neseniai skaičiau straipsnį vieno iš tų dešimties tūkstančių šunsnukių, kurie puldinėja mane laikraščiuose: girdi, mano beždžioniška prigimtis dar ne visiškai pergalėta; tatai rodąs tas faktas, kad atėjus lankytojams aš mėgstąs nusimauti kelnes ir demonstruoti sužeidimo vietą. Tam tipui reikėtų po vieną nutraukti visus pirštus nuo tos rankos, su kuria rašė. Aš, aš galiu nusimauti kelnes prieš ką noriu; juk nieko daugiau tada nepamatysi, tiktai išpuoselėtą kailį ir randą, likusį – šioje vietoje konkrečiam tikslui pavartokime konkretų žodį, tik jį reikėtų teisingai suprasti, – po nusikalstamo šūvio. Viskas aiškiai matyti; man nėra ko slėpti; kai reikia ginti tiesą, kiekvienas, kas siekia didžių tikslų, pamiršta gražiausias manieras. O jeigu tas rašeiva nusimautų kelnes atėjus svečiui, tai viskas kitaip at-

rodytų, ir aš jam išmintingai patarčiau nuo to susilaikyti. Tad tegu jis atstoja nuo manęs su savo subtilybėm!

Po tų šūvių aš atsikvošėjau – čia po truputį prasideda mano paties prisiminimai – narve Hagenbeko garlaivio tarpudenyje. Tai buvo ne keturių, o trijų sienų narvas, ketvirtąją atstojo dėžė, prie kurios buvo pritvirtintos grotos. Narvas buvo per žemas atsistoti ir per siauras atsisėsti. Todėl aš tupėjau sulenktais, amžinai drebančiais keliais, beje, matyt, todėl, kad iš pradžių nenorėjau nieko matyti ir visąlaik geidžiau tik tamsos, tupėjau atsigręžęs į dėžę, ir grotų virbai man rėžėsi į nugarą. Manoma, kad iš pradžių taip laikyti laukinius žvėris yra geriausia, ir šiandien remdamasis savo patirtim negaliu nuneigti, kad žmogiškai samprotaujant tai tiesa.

Tačiau pats tada taip negalvojau. Pirmąkart gyvenime neturėjau išeities, bent jau tiesioginės; tiesiai prieš mane buvo dėžė tvirtai suleistomis lentomis. Tiesa, tarp jų buvo vienas plyšys, kurį pastebėjęs sukaukiau iš kvailo džiaugsmo, tačiau pro jį net negalėjau prakišti uodegos ir neįstengiau praplatinti, pridėjęs visą savo beždžionišką jėgą.

Kaip vėliau teko girdėti, aš nepaprastai mažai triukšmavau, ir iš to buvo padaryta išvada, kad arba greitai nusibaigsiu, arba, jeigu įstengsiu išgyventi pirmą, kritišką metą, labai gerai pasiduosiu dresūrai. Aš išgyvenau tą laiką. Duslus kūkčiojimas, skausmingas blusinėjimasis, tingus kokoso riešuto laižymas, galvos daužymas į dėžės sieną, liežuvio rodymas, kai kas arčiau prieidavo, buvo pirmieji mano naujo gyvenimo užsiėmimai. Ir prie viso to tik vienas jausmas: jokios išeities. Tuometinius savo beždžioniškus jausmus šiandien aš, žinoma, galiu perduoti tik žmogiškais žodžiais ir perduodu jais, ir nors negaliu prisikasti prie pirmykštės beždžioniškos tiesos, ji, be jokių abejonių, yra toje pusėje.

Iki tol aš turėjau tiek daug išeičių, o dabar jokios. Aš atsidūriau aklikelyje. Jeigu mane būtų prikalę, mano laisvė nuo to nė kiek nebūtų sumažėjusi. Kodėl taip yra? Kiek nori draskykis kojų tarpupirščius, paaiškinimo nerasi. Spausk nugara virbus, kad jie tave beveik perpjautų perpus, paaiškinimo nerasi. Aš neturėjau išeities, bet reikėjo ją rasti, nes kitaip negalėjau gyventi. Amžinai priešais matydamas tą dėžę, būčiau tikrai nudvėsęs. Tačiau beždžionėms Hagenbeko garlaivyje privalu būti priešais dėžės sieną – todėl lioviausi buvęs beždžionė. Aiški, puiki minčių seka, nežinia kaip susiklosčiusi mano pilve, mat beždžionės mąsto pilvu.

Bijau, kad jūs netiksliai suprasite, ką aš laikau išeitim. Tą žodį aš vartoju pačia paprasčiausia ir tiesiausia prasme. Ir sąmoningai nesakau „laisvė“. Aš turiu galvoje ne tą didų visiškos laisvės jausmą. Kaip beždžionei jis man galbūt buvo pažįstamas, ir aš esu sutikęs žmonių, kurie tokios laisvės trokšta. Kai dėl manęs, tai aš nei tada, nei šiandien nereikalavau laisvės. Tarp kitko: su laisve žmonės pernelyg dažnai apsigaudinėja. Ir tiek laisvė, tiek nusivylimas ja laikomas vienu iš kilniausių jausmų. Dažnai varjetėse prieš savo pasirodymą palubėje ant trapecijos matydavau kokią nors artistų porą. Jie siūbuodavosi, supdavosi, šokinėdavo; lėkdavo viens kitam į rankas, vienas dantimis laikydavo kitą už plaukų. „Ir tai žmonių laisvė, – galvodavau aš, – judėjimas dėl judėjimo“. Koksai pasityčiojimas iš šventos prigimties! Bet koks pastatas sugriūtų nuo beždžionijos juoko, išvydus tokį vaizdą.

Ne, laisvės aš nenorėjau. Tiktai išeities; dešinėj, kairėj, kur nors; neturėjau jokių kitų norų; tegu išeitis bus ir tariama; mano noras mažas, tad ir nusivylimas nebus didelis. Žengti žingsnį į priekį, į priekį! Kad tik nestovėčiau iškeltomis rankomis, prispaustas prie dėžės sienos.

2. 1213

Šiandien man aišku: jei ne didžiulė vidinė ramybė, aš niekada nebūčiau ištrūkęs. Iš tiesų, jei ne ramybė, užplūdusi mane po kelių dienų ten, laive, aš galbūt nieko nebūčiau pasiekęs. Tačiau kita vertus, už ją, matyt, turiu būti dėkingas laivo žmonėms.

Tai vis dėlto buvo geri žmonės. Aš su malonumu ir dabar prisimenu jų sunkius žingsnius, aidėjusius man snūduriuojant. Jie buvo įpratę viską daryti labai lėtai. Jei kuris norėdavo pasitrinti akis, tai keldavo ranką taip, lyg prie jos būtų pririštas sunkiausias svarstis. Jų pokštai būdavo šiurkštūs, bet nuoširdūs. Juokas visuomet buvo sumišęs su grėsmingu, tačiau nieko nereiškiančiu kosuliu. Visuomet jie turėdavo burnoje ką išspjauti ir spjaudavo kur pakliūdavo. Visuomet skųsdavosi, kad mano blusos peršoka ant jų, tačiau ant manęs dėl to niekada labai nepykdavo; mat žinojo, kad mano kailyje blusoms gera ir kad jos šokinėja; ir tuo tenkinosi. Turėdami laisvo laiko, keli kartais susėsdavo aplink mane pusračiu; ir beveik nekalbėdavo, tiktai tarpais ką nors viens kitam sumurmėdavo; išsitiesę ant dėžių rūkydavo pypkes; plekšnodavosi per kelius man vos tiktai krustelėjus; kartais kuris paimdavo pagalį ir kasydavo man tas vietas, kur man patikdavo. Jeigu šiandien kas pakviestų plaukti tuo laivu, tai aš, žinoma, nesutikčiau, bet faktas, kad jo tarpudenį prisimenu ne vien nemaloniai.

Ramybė, apėmusi mane tarp tų žmonių, visų pirma saugojo nuo bandymų bėgti. Šiandien man atrodo, kad aš bent jau nutuokiau, jog turiu rasti išeitį, jeigu noriu likti gyvas, tačiau ta išeitis neturi būti susijusi su bėgimu. Aš nebežinau, ar galėjau pabėgti, bet manau, kad taip; beždžionei visuomet turi būti įmanoma pabėgti. Dabar mano dantys tokie, kad turiu jau saugotis krimsdamas paprasčiausius riešutus, o tada tikrai būčiau ilgainiui įstengęs perkrimsti durų spyną. Tačiau

nė nebandžiau. Ką tuo būčiau pasiekęs? Mane būtų vėl sugavę, vos tik iškišusį į lauką galvą, ir įgrūdę į dar bjauresnį narvą; arba gal būčiau spėjęs nepastebėtas prasmukti pas kitus žvėris, pavyzdžiui, pas smauglius, ir uždusęs jų glėbyje; arba gal man būtų pavykę nusigauti iki denio ir peršokti turėklus, tada būčiau valandėlę pasisupęs pasaulinio vandenyno paviršiuje ir prigėręs. Beviltiškos pastangos. Aš nesvarsčiau taip žmogiškai, tačiau, veikiamas aplinkos, elgiausi taip, lyg būčiau svarstęs.

Nesvarsčiau, bet, matyt, viską ramiai stebėjau. Mačiau, kaip tie žmonės vaikšto po laivą, vis tais pačiais veidais, kartodami tuos pačius judesius, dažnai man atrodydavo, kad matau vieną ir tą patį žmogų. Jam arba jiems niekas nieko nedaro. Man ėmė šmėkščioti prieš akis didis tikslas. Niekas man nežadėjo, kad grotos bus pakeltos, jeigu pasidarysiu toks kaip jie. Šansų tokiems, rodos, neįmanomiems siekiams niekas neduoda. Tačiau jeigu jie vis dėlto pasirodo įmanomi, tai paskui ir šansų atsiranda kaip tik ten, kur jų anksčiau veltui ieškojai. Beje, tie žmonės manęs niekuo labai neviliojo. Jeigu mane būtų viliojusi minėta laisvė, aš tikrai būčiau pasirinkęs vandenyną, o ne išeitį, įžvelgiamą drumstose tų žmonių akyse. Kas be ko, aš tik po ilgų jų stebėjimų pradėjau galvoti tokius dalykus, tad vien sukaupti stebėjimai davė mano siekiams tam tikrą kryptį.

Kaip lengva buvo žmones pamėgdžioti. Spjaudytis išmokau jau pirmomis dienomis. Ir mes spjaudydavomės į veidus: skirtumas tik tas, kad aš paskui savo veidą nusilaižydavau, o jie ne. Pypkę netrukus rūkiau kaip senis; jeigu dar pagrūsdavau pirštu jos galvutę, tai visas tarpudenis leipdavo iš laimės; tiktai skirtumo tarp tuščios ir prikimštos pypkės ilgai nesupratau.

2*

Sunkiausia buvo priprasti prie degtinės. Jos kvapas mane pykino; stengiausi kaip įmanydamas; tačiau truko kelias savaites, kol pergalėjau save. Į šias mano vidines kovas žmonės kažkodėl žiūrėjo rimčiau negu į visa kita. Aš jau nebeprisimenu tų žmonių atskirai, tačiau vienas ten vis ateidavo, vienas arba su draugais, dieną ir naktį, įvairiausiu metu, atsistodavo priešais mane su buteliu ir imdavo mokyti. Jis nesuprasdavo manęs, jis norėdavo įspėti mano būties mįslę. Lėtai atkimšdavo butelį ir žiūrėdavo į mane, sekdamas, ar aš supratau; prisipažįstu, aš visuomet spoksodavau su pašėlusiu instinktyviu dėmesiu; tokio mokinio joks mokytojas visoje žemėje neras; atkimšęs butelį, jis pakeldavo jį prie burnos; aš įsmeigdavau akis į jo gurklį; jis linkteldavo, patenkintas manimi, ir prisidėdavo butelį prie lūpų; aš, nekantraudamas ir neturėdamas vilties jam prilygti, apsiteršiau narve, ir tai jį vėlei labai pradžiugindavo; ir šit jis atkišdavo butelį į priekį, plačiu mostu prinešdavo prie lūpų ir išgerdavo, pernelyg demonstratyviai atsilošęs, vienu atsikvėpimu. Aš, išsekęs nuo jėgas viršijančių pastangų, nebegalėdavau daugiau žiūrėti ir stovėdavau silpnai įsikibęs į grotas, o jis baigdavo teorinę pamokos dalį glostydamas pilvą ir šiepdamasis.

Tada prasidėdavo praktinė dalis. Bet ar aš nebūdavau pakankamai išsekęs nuo teorinės? Aišku, būdavau. Bet ką padarysi. Tad kaip išmanydamas imdavau atkištą butelį; drebėdamas ištraukdavau kamštį; tam pavykus, pamažu atsirasdavo jėgų; pakeldavau butelį, ir mane jau sunkiai galėjai atskirti nuo mokytojo; prisidėdavau jį prie lūpų ir – ir mesdavau su pasibjaurėjimu, nors jis, tuščias, tik dvokdavo degtine, mesdavau su pasibjaurėjimu ant žemės, nuliūdindamas savo mokytoją, pats dar labiau liūdėdamas; nei jo, nei manęs nepatenkindavo tai, kad numetęs butelį neužmiršdavau dailiai pasiglostyti pilvą ir išsišiepti.

Pamoka dažnai taip baigdavosi. Tačiau savo mokytojo garbei turiu štai ką pasakyti: jis ant manęs nepykdavo; tiesa, kartais prikišdavo prie kailio degančią pypkę ir laikydavo, kol kur nors, sunkiai pasiekiamoj vietoj imdavo rūkti, bet paskui vėl užgesindavo savo milžiniška gera ranka; jis nepykdavo ant manęs, suprasdavo, kad mes toj pačioj pusėj kaunamės su beždžioniška prigimtim ir kad mano dalia sunkesnė.

Ir kokia paskui buvo pergalė tiek jam, tiek man, kai vieną vakarą didelio žiūrovų būrio akyse – gal buvo kokia nors šventė, nes grojo gramofonas ir tarp jūreivių vaikščiojo karininkas, – kai aš tą vakarą paslapčiom nutvėriau netyčia priešais narvą paliktą degtinės butelį, žiūrovų vis įdėmiau stebimas ištraukiau kamštį, prisidėjau prie burnos ir nedelsdamas, nesiraukydamas, kaip prityręs gėrėjas, užvertęs į viršų apvalias akis, slankiodamas gurklį, tikrų tikriausiai jį ištuštinau; ir jau nebe kaip į kampą užspeistas, o kaip tikras meistras numečiau butelį; tiesa, užmiršau pasiglostyti pilvą; užtat, kitaip negalėdamas, tarsi kažkieno verčiamas, besisukančia galva trumpai drūtai riktelėjau „ei!", ištariau žmogišką garsą, sulig juo peršokau į žmonių bendriją ir jos atsaką: „Tik pamanykit, jis kalba!" pajutau kaip bučinį visu savo prakaitu trykštančiu kūnu.

Kartoju: man visai nerūpėjo mėgdžioti žmones; aš juos mėgdžiojau todėl, kad ieškojau išeities, vien todėl. Ir ta pergale dar mažai pasiekiau. Balsą tuojau vėl praradau; jį atgavau tik po kelių mėnesių, o bjaurėtis degtine ėmiau dar labiau. Tačiau savo kryptį vis dėlto pasirinkau galutinai.

Kai Hamburge buvau atiduotas pirmam dresuotojui, tuojau supratau, kad prieš mane dvi galimybės: zoologijos sodas arba varjetė. Aš nesvyravau. Tariau sau: dėk visas pastangas, kad pakliūtum į varjetę: čia išeitis, zoologijos sodas – tik naujas narvas; jeigu į jį pakliūsi, būsi žuvęs.

Ir aš mokiausi, ponai. Ak, kai reikia, tai mokaisi; kai nori rasti išeitį, tai mokaisi; mokaisi nieko nežiūrėdamas. Pats save paragindamas bizūnu; kruvinai susičaižydamas, jeigu bent kiek nesiseka. Beždžioniška prigimtis iš manęs kūliais išlėkė ir dingo, mano mokytojas nuo to vos pats nesubeždžionėjo, netrukus turėjo liautis mokęs ir atsidūrė ligoninėj. Laimė, netrukus iš jos grįžo.

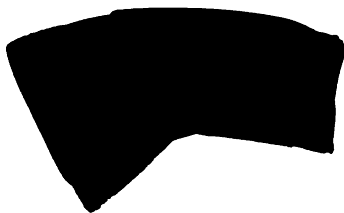
O aš turėjau daug mokytojų, net po kelis vienu metu. Kai labiau įtikėjau savo gabumais, kai visuomenė sekė mano pažangą ir ateitis ėmė šviesėti, pats ėmiau samdytis mokytojus, susodindavau juos penkiuose kambariuose ir mokydavausi pas visus, be perstogės lakstydamas iš vieno kambario į kitą.

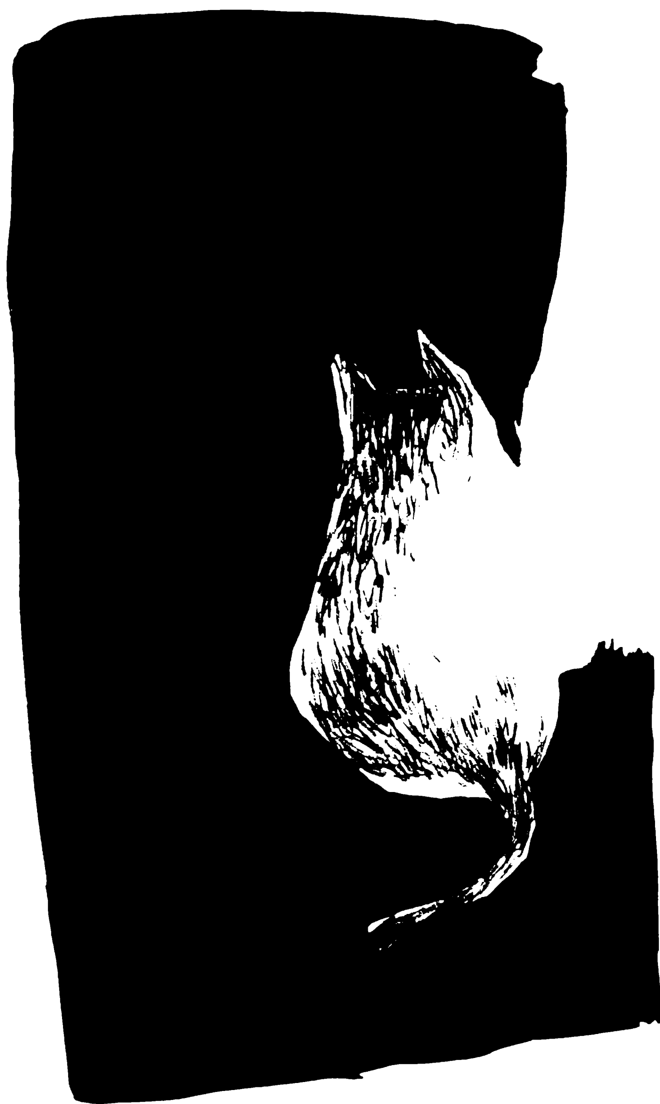
Ak, toji pažanga! Tasai mokslo spindulių skverbimasis iš visų pusių į bundančias smegenis! Nesiginu: tai mane džiugino. Bet ir prisipažįstu: aš nepervertinau to jau tada, o juo labiau šiandien. Didžiausiomis pastangomis, kokių ligšiol žemėj niekas nepadėjo, aš pasiekiau vidutinio europiečio lygį. Apskritai jis galbūt nieko nereikštų, tačiau vis dėlto yra šis tas, nes padėjo man išlįsti iš narvo ir rasti šią ypatingą išeitį, žmogišką išeitį. Yra toks puikus vokiškas posakis: įlįsti į krūmus; aš taip ir padariau – įlindau į krūmus. Aš neturėjau kito kelio, niekada nereikia pamiršti, kad laisvė man buvo užginta.

Mano raida ir jos pirmykštis tikslas manęs nei liūdina, nei džiugina. Susikišęs rankas į kišenes, pasistatęs ant stalo vyno butelį, pusiau gulom, pusiau sėdom kiūtau supamojoj kėdėj ir žiūriu pro langą. Jeigu ateina svečias, aš jį priimu kaip pridera. Mano impresarijus sėdi prieškambaryje; man paskambinus jis ateina ir išklauso, ką pasakau. Vakarais beveik visuomet būna spektaklis, ir aš turiu tokį pasisekimą, kad geresnio vargu ar galima tikėtis. Kai grįžtu vėlai naktį iš banketų,

mokslinių draugijų, malonių pobūvių, namie manęs laukia maža pusiau dresuota šimpanzė, ir aš ja beždžioniškai pasidžiaugiu. Dienomis jos nenoriu matyti; mat jos žvilgsnyje atsispindi sutrikusio dresuoto žvėries kvailumas; aš jį pripažįstu, bet negaliu pakęsti.

Apskritai aš vis dėlto pasiekiau, ko norėjau pasiekti. Negalima pasakyti, kad stengtis neapsimokėjo. Man išvis nereikia jokių žmogiškų vertinimų, aš tiktai informuoju, tiktai pranešu, ir jus, aukštieji akademijos ponai, tiktai informavau.

M i š r ū n a s

Aš turiu keistą gyvūlėlį, pusiau kačiuką, pusiau ėriuką. Paveldėjau jį iš savo tėvo. Tačiau jis keitėsi jau mano laikais, anksčiau buvo labiau ėriukas, negu kačiukas. O dabar vienodai turi vieno ir antro. Katės – galva ir nagai, ėriuko – dydis ir figūra; abiejų akys, blyksinčios ir lauki-

nės, abiejų kailis, minkštas, trumpas ir prigulęs, judesiai: tarpais jis laksto šuoliais, tarpais sėlina. Saulėkaitoje ant palangės riečia nugarą ir murkia, pievoje duodasi kaip padūkęs ir yra sunkiai pagaunamas. Nuo kačių bėga, ėriukus nori pulti. Mėnesienoje labiausiai mėgsta vaikštinėti ant stogo nutekamojo vamzdžio. Miaukti nemoka ir bjaurisi žiurkėmis. Gali valandų valandas tykoti priešais vištidę, tačiau dar niekad nepasinaudojo proga žudyti.

Aš girdau jį saldžiu pienu, jis jam labiausiai patinka. Ilgais gurkšniais sriuobia jį per savo plėšrūniškus dantis. Vaikai juo, žinoma, negali atsistebėti. Jie ateina pas mane sekmadienio rytą. Aš laikau gyvūnėlį ant kelių, ir kaimynų vaikai stovi aplink mane.

Tada gaunu tokių klausimų, į kuriuos niekas neatsakys: ir kodėl gi esama tokių gyvulių, kodėl jį turiu kaip tik aš, ar prieš jį jau būta tokio gyvulio, ir kaip bus po jo mirties, ar jis nesijaučia vienišas, kodėl jis neturi jauniklių, kuo jis vardu ir taip toliau. Aš nesistengiu atsakinėti, nieko neaiškinu ir pasitenkinu vien rodydamas tai, ką turiu. Kartais vaikai atsineša kačių, kartą net atėjo su dviem ėriukais. Tačiau, priešingai jų lūkesčiams, atpažinimo scenų nebuvo. Gyvuliai ramiai žiūrėjo vieni į kitus savo gyvuliškomis akimis ir, matyt, pripažino vieni kitų buvimą kaip dievišką faktą.

Ant mano kelių gyvulėlis nei bijo, nei nori ką nors vaikytis. Prisiglaudęs prie manęs jis geriausiai jaučiasi. Jis laikosi šeimos, kuri jį išaugino. Tai, matyt, ne kokia nors ypatinga ištikimybė, o tikras instinktas padaro, žemėje nors ir turinčio daugybę tolimų giminaičių, tačiau nė vieno tikro; todėl prieglobstis, kurį rado pas mus, jam yra šventas.

Kartais mane ima juokas, kai jis mane uostinėja, sukasi tarp kojų ir nenori eiti šalin. Negana to, kad yra ėriukas ir katė, jis dar beveik

nori būti ir šunimi. Kartą, kai aš, taip kiekvienam gali atsitikti, nebeišmaniau kaip tvarkytis su savo reikalais ir visu tuo, kas su jais susiję, norėjau viską mesti ir šitaip nusiteikęs gulėjau supamajame krėsle, su gyvulėliu ant kelių, ir atsitiktinai pažvelgiau žemyn, jo milžiniškais ūsais žemyn ritosi ašaros. – Ar jos mano, ar jo? – Ar ta katė su ėriuko siela turi ir žmogiškų ambicijų? – Tėvas man mažai ką paliko, bet štai šitas paveldas tikrai vykęs.

Jame slypi dvejopas nerimas, tiek katės, tiek ėriuko, nors ir kokie jie būtų skirtingi. Todėl netelpa savo kailyje. – Kartais užšoka ant krėslo greta manęs, įsiremia priekinėmis kojomis man į pečius ir prikiša snukį prie mano ausies. Tarsi man kažką sakytų, ir paskui iš tiesų pasilenkia į priekį ir žiūri į veidą, stebėdamas, kokį įspūdį man padarė pasakytas dalykas. Kad įtikčiau jam, aš deduosi kažką supratęs, ir linkteliu. Tada jis nušoka ant žemės ir strypinėja aplink.

Galbūt geriausia išeitis tam gyvuliui būtų mėsininko peilis, bet aš juk jį paveldėjau ir negaliu to leisti. Todėl jis turi laukti, kol pats išleis kvapą, nors kartais ir žiūri į mane supratingomis žmogaus akimis, reikalaujančiomis supratingų veiksmų.

Trumpa

– Ak, – tarė pelė, – pasaulis kasdien siaurėja. Iš pradžių jis buvo toks platus, kad mane net šiurpas ėmė, bėgau pirmyn ir apsidžiaugiau, pagaliau tolumoje kairėje ir dešinėje išvydusi sienas, tačiau tos ilgos sienos taip greitai susiėjo, ir šit aš jau paskutiniame kambaryje, o tenai kampe stovi manęs laukiantys spąstai.

– Tau tereikia pakeisti bėgimo kryptį, – pasakė katė ir suėdė ją.

p a s a k ė č i a

V i e n o

šuns tyrinėjimai

Kaip pasikeitė mano gyvenimas ir koks jis iš esmės liko toks pat! Kai prisimenu, kas anuomet buvo, ir prisišaukiu tuos laikus, kai dar gyvenau tarp šunų, domėjausi – kaip šuo tarp šunų, – visu tuo, kas jiems rūpi, tai vis dėlto gerai įsigilinęs pastebiu, kad nuo seno būta kažko ne taip, nedidelio lūžio, kad per pačius garbingiausius genties renginius mane apimdavo lengvas nepasitenkinimas, kartais net in-

tymių draugų rate, ne, ne kartais, o labai dažnai, vien pasižiūrėjęs į man mielą gentainį, vien tiktai pasižiūrėjęs, kažkaip naujai, aš sutrikdavau, išsigąsdavau, pasijusdavau bejėgis ir be vilties. Aš stengiausi save kaip nors nuraminti, draugai, kuriems prisipažindavau, kas man darosi, padėdavo man, vėl užeidavo ramesni laikai – laikai, kai, tiesa, netrūkdavo panašių netikėtumų, bet į juos mano buvo žiūrima abejingiau, jie buvo abejingiau įjungiami į gyvenimą, galbūt liūdino ir vargino, tačiau apskritai leido man gyventi kaip šaltokam, santūriam, bailokam, apskaičiuojančiam, bet iš esmės normaliam šuniui. Be šių atokvėpio pertraukų kaipgi būčiau galėjęs sulaukti tokio amžiaus, kuriuo dabar džiaugiuosi, kaip būčiau galėjęs pasiekti tokią ramybę, su kuria žvelgiu į savo jaunystės baisumus ir pakeliu senatvės baisumus, kaip būčiau galėjęs padaryti išvadas iš savo, kaip pats prisipažįstu, nelaimingo arba, atsargiau sakant, nelabai laimingo polinkio ir beveik visiškai pagal jas gyventi. Gyvenu atsiskyręs, vienišas, užsiėmęs vien tik beviltiškais, tačiau man būtinais smulkiais tyrinėjimais, tačiau iš tolo stebiu savo gentainius, mane dažnai pasiekia žinios apie juos ir aš kartais leidžiu apie save kai ką išgirsti. Su manimi elgiamasi pagarbiai, mano gyvenimo būdas nėra suprantamas, bet dėl to ant manęs nepykstama, ir net jauni šunys, kuriuos kartais matau prabėgančius tolumoje, naujoji karta, kurios jaunystės beveik neprisimenu, nepamiršta su manimi pagarbiai pasisveikinti.

Mat nereikia pamiršti, kad aš, nepaisant visų aiškiai matomų keistenybių, nesu visiškai kitoks. Kai pagalvoju – o tam aš turiu laiko, noro ir sugebėjimų, – tai šunijai apskritai nuostabiai sekasi. Be mūsų, šunų, aplink yra visokiausių rūšių padarų, nelaimingų, menkų, nebylių, besitenkinančių tiktai tam tikrais šūksniais, daugelis mūsų, šunų,

juos studijuoja, duoda jiems vardus, stengiasi jiems padėti, išauklėti, padaryti geresnius ir panašiai. Aš į juos, jeigu jie man netrukdo, žiūriu abejingai, neskiriu jų, stengiuosi nematyti. Tačiau viena, kad ir kaip besistengčiau, vis dėlto krinta į akis, – kaip menkai jie, palyginti su mumis, šunimis, eina išvien, kokie abejingi, nebylūs ir šiek tiek priešiški praeina viens pro kitą, kaip juos tiktai truputį sieja pats bendriausias interesas ir kaip dažnai net dėl to intereso kyla neapykanta ir kivirčai. Kai tuo tarpu mes, šunys! Matyt, galima pasakyti, kad mes visi gyvenam tiesiog krūvoje, visi, kad ir kokie dideli ir nesuskaičiuojami būtų mūsų skirtumai, susidarę per amžių amžius. Visi vienoje krūvoje! Mus traukia viens prie kito ir niekas negali sutrukdyti tam traukimui paklusti, visi mūsų įstatymai ir institucijos, kurių aš nepamiršau, paremti tos didžiausios mums įmanomos laimės – šilto sambūvio ilgesiu. Ir šit to priešingybė. Kiek žinau, nėra tokio padaro, kuris būtų taip plačiai pasklidęs kaip mes, šunys, joks padaras neturi tiekos daugelio, net nesuskaičiuojamų klasių, rūšių, užsiėmimų, skirtumų. Mes, linkę būti krūvoje, – ir tai; nepaisant nieko, mums nuolatos pavyksta ekstatiškomis akimirkomis, – kaip tik mes gyvename labai nuo viens kito atsiskyrę, užsiėmę keistomis, dažnai net greta gyvenančiam šuniui nesuprantamomis profesijomis, laikydamiesi instrukcijų, kurios yra nemūsiškos; taip, netgi nukreiptos prieš mus. Kokie tai sunkūs dalykai, dalykai, kurių geriau neliesti – aš suprantu ir šią poziciją, suprantu ją geriau negu mano gentainiai, – ir esu į juos visiškai pasinėręs. Kodėl aš nesielgiu kaip kiti, negyvenu santarvėje su savo gentimi, tylomis priimu tai, kas trukdo, nekreipdamas į tai dėmesio kaip į mažą klaidelę didelėje sąskaitoje, amžinai atsigrįžęs į tai, kas laimingai riša, o ne į tai, kas, reikia pasakyti, nuolatos nesulaikomai traukia iš genties rato.

3. 1213

Prisimenu vieną jaunystės atsitikimą, tuomet buvau apimtas to palaimingo, nepaaiškinamo susijaudinimo, kurį, matyt, patiria kiekvienas vaikas, o aš buvau dar visai jaunas šuo, viskas man patiko, viskas siejosi su manimi, aš maniau, kad aplink mane vyksta dideli dalykai, kurių iniciatorius esu aš, kuriems turiu skolinti savo balsą, dalykai, kurie liks varganai gulėti ant žemės, jeigu aš nelakstysiu dėl jų, negailėsiu dėl jų savo kūno, taigi, vaikiškos fantazijos, kurios metams einant išgaruoja. Tačiau tuomet jos buvo stiprios, aš buvau visiškai jų pavergtas, ir atsitiko išties kažkas nepaprasta ir, rodės, pateisino nežabotus mano lūkesčius. Apskritai tai nebuvo kažkas ypatinga, vėliau aš gana dažnai mačiau tokių ir dar keistesnių dalykų, tačiau tuomet man padarė stiprų, pirmapradį, neišdildomą, daug kam kryptį suteikusį poveikį. Aš sutikau nedidelę šunų draugiją, greičiau ne sutikau, o ji prisiartino prie manęs. Aš tada buvau ilgai bėgęs tamsoje, nujausdamas didelius dalykus – tai buvo nuojauta, kuri, žinoma, truputį klaidino, nes aš visuomet ją turėjau, – taigi buvau ilgai bėgęs tamsoje, šen ir ten, nieko nematydamas ir negirdėdamas, vedamas vien tiktai neaiškaus troškimo, ir staiga sustojau, pajutęs, kad čia kaip tik ta vieta, pakėliau galvą, buvo labai šviesi diena, tiktai truputį miglota, viskas persigėrę banguojančių, svaiginančių kvapų, aš pasveikinau rytą padrikais garsais, ir čia – tarsi būčiau juos prisišaukęs – iš kažkokios tamsos, keldami baisingą triukšmą, tokio niekad nebuvau girdėjęs, į šviesą išėjo septyni šunys. Jeigu nebūčiau aiškiai matęs, kad tai šunys ir kad jie patys atsinešė tą triukšmą, nors aš negalėjau suvokti, kaip jie jį kelia, – būčiau tuojau pabėgęs, bet dabar pasilikau. Tuomet dar beveik nieko nežinojau apie šunų padermei duotą kūrybišką muzikalumą, jis iki tol buvo likęs natūraliai nepastebėtas mano lėtai augančio pastabumo, ta-

čiau muzika mane supo jau nuo pat kūdikystės laikų kaip savaime suprantamas, būtinas gyvenimo elementas, kuris niekuo nevertė mane atsiriboti nuo įprasto gyvenimo, tiktai vaikišką protą atitinkančiomis užuominomis bandė atkreipti mano dėmesį, tad tuo netikėtesni, tiesiog pribloškiantys man buvo tie septyni didieji muzikai. Jie nekalbėjo, nedainavo, galima sakyti, beveik užsispyrę tylėjo, bet iš tuščios erdvės sugebėjo išgauti muziką. Viskas buvo muzika, jų kojų kėlimas ir statymas, tam tikri galvos pasukimai, jų bėgimas ir stovėjimas, pozos viens kito atžvilgiu, susijungimai ratelin, kai vienas kuris atsiremdavo priešakinėmis letenomis į kito nugarą ir jie tada taip išsirikiuodavo, kad pirmasis stačiomis keldavo kitų svorį, arba kai jie savo beveik žeme šliaužiančiais kūnais sudarydavo persipynusias figūras ir niekuomet nepadarydavo klaidos; netgi paskutinysis, kuris dar jautėsi truputį netvirtai, ne visuomet iškart sugebėjo prisijungti prie kitų, kartais truputį dvejojo pradėdamas melodiją, tačiau netvirtai jautėsi tiktai palyginti su nuostabiu kitų tikrumu, ir net daug labiau, visiškai nepataikydamas nebūtų galėjęs nieko sugadinti, kitiems, didiesiems meistrams, neklystamai laikant taktą. Bet jų beveik nebuvo matyti, visų jų beveik nebuvo matyti. Jie pasirodė, buvo manyje pasveikinti kaip šunys, tiesa, labai trikdė juos lydintis triukšmas, tačiau tai buvo šunys, šunys kaip tu ir aš, į juos žiūrėjai iš įpročio kaip į šunis, kuriuos sutinki kelyje, magėjo prie jų prisiartinti, pasisveikinti, be to, jie buvo visai arti, šunys, tiesa, daug vyresni už mane ir ne tokiais ilgais gaurais, bet ir nelabai besiskiriantys dydžiu ir povyza, greičiau gana artimi, daugelį tokių ar panašių aš pažinojau, bet kolei taip svarsčiau, pamažu viršų paėmė muzika, tiesiog nutvėrė, nunešė nuo tų tikrų mažų šunų ir, visiškai prieš tavo valią, iš visų jėgų priešinantis, staugiant, tarsi skaudėtų,

turėjai atsiduoti vien tik iš visų pusių, iš viršaus, iš apačios, iš visur einančiai, klausytoją viduryje laikančiai, sukrečiančiai, slegiančiai, savo naikinančia jėga tokiai artimai, kad jau tolimai, vos girdimai fanfaras pučiančiai muzikai. Ir staiga vėl buvai paleistas, nes buvai pernelyg pavargęs, sugniuždytas, silpnas, kad dar girdėtum, buvai paleistas ir matei septynis mažus šunis, jų procesijas, šuolius, ir norėjai, kad ir kokie nedraugiški jie atrodytų, šūktelėti, paprašyti, kad pamokytų, paklausti, ką jie čia daro – aš buvau vaikas ir tariausi galįs visuomet ir kiekvieną klausti – vos tiktai ryžausi, vos tiktai pajutau artimą, mielą, šunišką ryšį su tais septyniais, kai vėl prasidėjo muzika, atėmė iš manęs nuovoką, ėmė sukti ratu, tarsi aš pats būčiau vienas muzikantų, kai tuo tarpu buvau tik jų auka, mėtyti tai šen, tai ten, nors ir kaip prašiau pasigailėti, ir galop išsigelbėjau iš jų prievartos, įsisprausdamas į brūzgynus, kurie tenai aplink augo, nors aš to anksčiau nepastebėjau, dabar jie mane glaudžiai supo, spaudė žemyn galvą ir leido, kad ir kaip smarkiai priešais griaudėjo muzika, truputį atsipūsti. Labiau negu tų šunų menu – jis buvo man ne tik nesuprantamas, bet ir visiškai netilpo į mano sugebėjimų rėmus, – aš stebėjausi jų drąsa visiškai ir viešai atsiduoti tam, ką jie rodė, ir jų sugebėjimu ramiai viską pakelti, nesusilaužant nugarkaulio. Iš savo užuoglaudos aš dabar, kas be ko, geriau įsižiūrėjęs mačiau, kad jie dirba ne ramiai, o įsitempę; tos, rodės, taip tvirtai judančios kojos sulig kiekvienu žingsniu baimingai tirtėjo, pastirai, tarsi apimti nevilties jie žiūrėjo į viens kitą, ir suvaldytas liežuvis netrukus vėl bejėgiškai nukardavo iš snukio. Tai, kas juos jaudino, negalėjo būti baimė dėl pasisekimo: kas ryžosi ir įgyvendino tokius dalykus, tas nebegalėjo daugiau bijoti. – Ko gi bijoti? Kas gi juos vertė daryti tai, ką jie darė? Ir aš, nebegalėdamas ilgiau tverti, ypač kad jie

dabar atrodė taip nesuprantamai reikalingi pagalbos, per visą tą triukšmą ėmiau garsiai ir reikalaujamai klausinėti. O jie – nesuprantama! nesuprantama! – jie neatsakinėjo, dėjosi, lyg manęs nebūtų. Šunys, neatsakantys į šuns kreipimąsi, nusikalsta geram tonui, ir tai jokiomis aplinkybėmis nepateisinama nei pačiam mažiausiam, nei pačiam didžiausiam šuniui. O gal tai buvo ne šunys? Bet kaipgi jie galėjo būti ne šunys, jei dabar, geriau įsiklausęs, netgi girdėjau tylius šūksnius, kuriais jie viens kitą ragino, kreipė dėmesį į sunkumus, perspėjo dėl galimų klaidų, juk mačiau, kaip paskutinis mažiausias šuo, kuriam buvo skiriama dauguma šūksnių, dažnai šnairavo į mane, tarsi labai norėtų man atsakyti, tačiau susivaldydavo, nes negalėjo. Bet kodėl negalėjo, kodėl šįkart buvo negalima tai, ko mūsų įstatymai reikalavo besąlygiškai? Tatai kėlė man tokį apmaudą, kad beveik pamiršau muziką. Šitie šunys pažeidė įstatymą. Kad ir kokie dideli jie būtų burtininkai, įstatymas buvo privalomas ir jiems, tatai aš, vaikas, jau puikiai supratau. Ir todėl mačiau dar daugiau. Jie išties neturėjo pagrindo tylėti, nebent būtų tylėję dėl savo kaltės jausmo. Mat kaip jie elgėsi, per muziką aš to iki šiol nebuvau pastebėjęs, visiškai nusimetę bet kokią gėdą, nelaimėliai vienu metu darė juokingiausia ir nepadoriausia – vaikščiojo ant užpakalinių kojų. Tfu, kad tave kur! Jie apsinuogino ir pagyrūniškai rodė savo nuogumą: jiems tai teikė malonumą, ir jeigu kada nors, paklusę sveikam instinktui, akimirkai nuleisdavo priekines kojas, tai tiesiog persigąsdavo, tarsi tai būtų klaida, tarsi prigimtis būtų klaida, o vėl greit pakeldavo kojas ir jų žvilgsnis, rodės, prašė atleidimo už tai, kad jie trumpam liovėsi buvę nuodėmingi. Gal pasaulis apsivertė? Kur aš? Kas gi atsitiko? Man čia nevalia ilgiau gaišti; savo paties labui išsivadavau iš mane spaudžiančių krūmų, iššokau iš jų vie-

nu šuoliu ir norėjau bėgti pas šunis, aš, mažas mokinukas, turėjau būti mokytojas, turėjau jiems išaiškinti, ką jie daro, turėjau sulaikyti juos nuo tokių nuodėmių. „Tokie seni šunys, tokie seni šunys!“ – kartojau be perstogės. Bet vos tik išsilaisvinau ir iki šunų teliko du trys šuoliai, mane vėl užvaldė tas triukšmas. Galbūt dėl savo uolumo būčiau įstengęs prieš jį, jau pažįstamą, atsilaikyti, jeigu per jo visumą, kuri buvo siaubinga, tačiau vis dėlto įveikiama, nebūtų prasimušęs aiškus, griežtas, visąlaik vienodas, tarsi iš didelės tolybės nepasikeitęs ateinantis garsas, galimas daiktas, tikroji melodija triukšmo vidury, ir nebūtų parklupdęs manęs ant kelių. Ak, ką tie šunys išdarinėjo dėl iš proto vedančios muzikos. Aš negalėjau toliau bėgti, nenorėjau jų daugiau mokyti, tegu jie sau ir toliau kėtoja savo kojas, nusideda ir kitus gundo tylaus žiūrėjimo nuodėmei, aš juk buvau toks mažas šuo, kas galėjo iš manęs reikalauti tokio sunkaus dalyko. Aš dar labiau susigūžiau, ėmiau inkšti, ir jeigu šunys tada būtų paklausę mano nuomonės, aš, ko gero, būčiau pasakęs, kad jie teisūs. Beje, tai truko neilgai, ir jie vėl dingo su visu triukšmu ir šviesa tamsoje, iš kurios buvo atėję.

Kaip jau sakiau, visas tas įvykis nebuvo kuo nors ypatingas, per ilgą gyvenimą patiri tokių dalykų, kurie, atitraukti nuo konteksto ir vaiko akimis žiūrint, atrodo dar nuostabesni. Be to galima – kaip tai taikliai sakoma – „prašauti pro šalį“, kaip ir dėl visko, ir tada pasirodys, kad tenai susiėjo septyni muzikantai, norėdami pamuzikuoti rytmečio tyloje, kad jiems pasimaišė mažas šuo, įkyrus klausytojas, kurio jie norėjo atsikratyti itin šiurpia arba itin prakilnia muzika. Jis trukdė jiems klausimais, ir nejau jie, jau pakankamai trukdomi vien to svetimo šuns buvimo, turėjo leistis dar labiau trukdomi ir jam atsakinėti? Ir nors įstatymas ir liepia atsakyti kiekvienam, nejau toks mažylis, pri-

siplakęs šuo apskritai vertas dėmesio? Galbūt jie jo nė nesuprato, juk jis išties nesuprantamai skalijo savo klausimus. O gal jie puikiai jį suprato ir atsakė, pergalėję save, tačiau jis, mažylis, nepripratęs prie muzikos, negalėjo atskirti atsakymo nuo muzikos. Kai dėl užpakalinių kojų, tai galbūt jie išties šiuo išimtiniu atveju vaikščiojo tik ant jų, tai nuodėmė, kas be ko! Bet jie buvo vieni, septyni draugai, intymioje draugijoje, tam tikra prasme tarp keturių sienų, tam tikra prasme visiškai vieni, mat draugai – tai ne viešuma, o kur nėra viešumos, ten nėra ko kreipti dėmesio į mažą, smulkų gatvinį šunį, tačiau šiuo atveju: ar nėra taip, lyg nieko nebūtų buvę? Visiškai taip nėra, bet beveik, ir tėvai turėtų ne leisti savo mažyliams lakstyti vieniems, o mokyti mylėti ir gerbti amžių.

Jeigu taip, apie tai daugiau nėra ko kalbėti. Žinoma, kas dideliems aišku, tas mažiems dar toli gražu ne. Aš lindau prie visų, pasakojau ir klausinėjau, kaltinau ir tyrinėjau ir norėjau kiekvieną nusivesti ten, kur viskas buvo, norėjau kiekvienam parodyti, kur stovėjau aš ir kur buvo tie septyni, kur ir kaip jie šoko ir muzikavo ir, jeigu kas nors su manim būtų ėjęs, užuot manęs kratęsis ir iš manęs juokęsis, tai aš būčiau paaukojęs savo nekaltybę ir taip pat bandęs atsistoti ant užpakalinių kojų, kad viską tiksliai parodyčiau. Ką gi, ant vaiko dėl visko pykstama, bet galop jam už viską ir atleidžiama. Tačiau aš išlaikiau vaikišką būdą ir pasenęs. Kaip tada nesilioviau garsiai aptarinėti tą įvykį (kurį šiandien, beje, nebe taip vertinu), jį narstyti į atskiras dalis, žiūrėti, kaip jis veikia kitus, neatsižvelgdamas į draugiją, kurioje buvau, vis narsčiau ir narsčiau tą reikalą, kuris man buvo toks pat nemalonus, kaip ir kitiems, tačiau aš jį – toks skirtumas – kaip tik todėl norėjau galutinai išsiaiškinti, kad pagaliau vėl galėčiau ramiai žvelgti

į paprastą, ramią, laimingą kasdienybę. Lygiai kaip tada, nors ir ne taip vaikiškai – tačiau skirtumas nėra labai didelis – dirbau toliau ir vėliau, ir šiandien tebedirbu.

Tačiau viskas prasidėjo tuo koncertu. Aš nesiskundžiu, viskuo kalta mano prigimtis, tai ji čia reiškiasi ir būtų, jeigu ne tas koncertas, susiradusi kitą progą pasireikšti. Tiktai kad tai atsitiko taip anksti, anksčiau dar, per tai netekau didelės dalies savo vaikystės, laimingo jaunų šunų gyvenimo, kuris kartais trunka kelerius metus, o man apsiribojo tiktai keliais trumpais mėnesiais. Ką gi. Esama svarbesnių dalykų už vaikystę. Galbūt senatvėje manęs laukia daugiau sunkiu gyvenimu pelnytos vaikiškos laimės, negu tikram vaikui užtektų jėgų jos ištverti.

Tuomet pradėjau savo tyrinėjimus nuo paprasčiausių dalykų, medžiagos niekada netrūko – jos, deja, perteklius, ir tai niūriomis valandomis kelia man neviltį. Aš ėmiau tyrinėti, kuo šunija minta. Tai, ži-

noma, nėra paprastas klausimas, jis neduoda mums ramybės nuo senų senovės, jis yra pagrindinis mūsų mąstymo objektas, šioje srityje esama daugelio stebėjimų, bandymų ir nuomonių, tai tapo mokslu, kurio didžiuliai mastai pranoksta ne tik vieno atskiro individo suvokimą, bet ir visų mokslininkų, suvokimas yra aprėpiamas tiktai visos šunijos, net ir jai dūsaujant ir nepilnai viską suvokiant, vis nutrupant senam, ilgai turėtam žinojimui ir jį sunkiai papildant nauju; nekalbant jau apie mano tyrimų sunkumus ir sunkiai įvykdomas sąlygas. Dėl to man nieko negalima prikišti, visa tai aš žinau kaip ir bet kuris vidutinis šuo, man nešauna į galvą kištis į tikrą mokslą, aš jį deramai gerbiu, o prie jo prisidėti man trūksta žinojimo, stropumo, ramybės ir – ne paskutinėje vietoje, ypač paskutiniaisiais metais – apetito. Aš ryju maistą, tačiau tai man neatrodo verta menkiausio procesinio sisteminio ūkiško stebėjimo. Man šiuo atveju visai užtenka tik mokslo ekstrakto,

mažos taisyklės, su kuria visos motinos paleidžia nuo savo krūtinės į pasaulį vaikus: „drėkink viską, kiek tik gali". Argi čia iš tiesų ne beveik viskas? Ką gali prie to labai smarkiai pridurti mokslas, pradedant nuo mūsų protėvių laikų? Smulkmenos, smulkmenos, ir viskas netikra. O ta taisyklė gyvuos, kolei gyvuosim mes, šunys. Ji susijusi su mūsų pagrindiniu maistu. Mes, žinoma, turime ir kitų pagalbinių šaltinių, tačiau iš bėdos ir jeigu metai nepernelyg blogi, galėtume misti tuo pagrindiniu maistu, kurį randame ant žemės, tačiau žemei reikia mūsų drėgmės, ji minta ja, ir tik tokia kaina ji duoda mums maisto, kurio atsiradimą, beje, nereikia pamiršti ir to, gali pagreitinti tam tikri posakiai, giesmės, judesiai. Tačiau tai, manding, ir viskas; iš tos pusės apie šį dalyką iš esmės nieko daugiau nepridursi. Čia aš sutinku su didžiąja dauguma šunijos ir griežtai atsiriboju nuo visų šiuo aspektu eretiškų pažiūrų. Man išties svarbu ne išsiskirti, ne būti teisiam, aš esu laimingas, kai galiu pritarti savo gentainiams, ir šiuo atveju taip ir yra. Tačiau mano paties veiksmai nukrepti į ką kita. Išoriniai stebėjimai sako man, kad žemė, jeigu ji pagal mokslo taisykles palaistoma ir apdirbama, duoda maisto, ir būtent tokios kokybės, tiek, taip, tokiose vietose, tokiomis valandomis, kaip to reikalauja to paties mokslo visiškai ir iš dalies nustatyti dėsniai. Aš tai priimu, tačiau mano klausimas toks: „Iš kur žemė ima tą maistą?" Tai klausimas, kurio paprastai apsimetama nesupratus ir į kurį geriausiu atveju atsakoma: „Jeigu tau neužtenka maisto, tai mes tau duosime savo". Įsidėmėtinas atsakymas. Aš žinau: šunija neturi tokios geros savybės, kad mes dalintumėmės gautą maistą. Gyvenimas sunkus, žemė kieta, mokslas turtingas išvadų, tačiau jo praktiniai pasiekimai gan menki; kas turi maisto, tas jį pasilieka; tai ne savanaudiškumas, o priešingai, šunų įstatymas,

vienbalsiai priimtas nutarimas, įveikto savanaudiškumo išdava, nes turinčiųjų visuomet mažuma. Todėl atsakymas: „Jeigu tau trūksta maisto, mes tau duosime savo“ yra nusistovėjęs posakis, juokas, erzinimas. Aš to nepamiršau. Tačiau dar didesnę reikšmę man turėjo tai, kad tada, kai klaidžiojau po pasaulį klausinėdamas, iš manęs niekas nesišaipė; man, tiesa, vis nedavė maisto – iš kurgi jo imsi, – o jeigu atsitiktinai turėjo, tai dėl baisaus alkio kitą, žinoma, pamiršdavo, tačiau pasiūlymas būdavo rimtas, ir kartais man iš tiesų pavykdavo nutverti kokį kąsnį, jeigu pakankamai greitai apsisukdavau. Ir kodėl su manimi buvo elgiamasi taip ypatingai, kodėl manęs gailėjosi, lepino? Todėl kad aš buvau liesas, silpnas šuo, prastai įmitęs ir per mažai besirūpinantis maistu? Tačiau juk aplink laksto tiek daug prastai įmitusių šunų ir iš jų atimamas pats prasčiausias maistas, jeigu tik galima, ne iš godulio, o daugiausia iš principo. Ne, aš buvau išskiriamas, aš ne tiek galėčiau tai patvirtinti faktais, kiek man susidarė toks įspūdis. Tad ar taip jau džiugino mano klausimai ir ar jie buvo laikomi labai protingais? Ne, jie nedžiugino ir buvo laikomi kvailais. Ir vis dėlto vien tik klausimai galėjo pelnyti man dėmesį. Atrodo, tarsi geriau būtų padaryti baisingą dalyką, užkimšti man burną maistu – to niekas nedarė, bet norėjo, – negu kęsti mano klausimus. Paskui mane lengviau buvo galima pavaryti ir išvengti klausimų. Ne, to niekas nenorėjo daryti, tiesa, niekas nenorėjo girdėti mano klausimų, tačiau kaip tik dėl jų niekas manęs nenorėjo varyti. Kad ir kaip buvau išjuokiamas, laikomas kvailu mažu gyvuliu, visur ir visų stumdomas, vis dėlto tada, atrodo, buvau pagarbos viršūnėje, niekad vėliau tokie dalykai nesikartojo, mane visur įleisdavo, nieko man nedrausdavo, tariamai šiurkščiu elgesiu man iš tiesų buvo pataikaujama. Ir visa tai vien tiktai dėl

mano klausimų, dėl mano nekaltumo, dėl mano noro tyrinėti. Gal mane norėta užmigdyti, be prievartos, beveik su meile atitraukti nuo neteisingo kelio, iš kelio, kuris neatrodė toks neteisingas, kad reikėtų panaudoti jėgą? – Nuo jėgos panaudojimo sulaikė ir tam tikra pagarba ir baimė. Aš jau tada kažką tokio nujaučiau, o šiandien gerai žinau, daug geriau negu tie, kurie tada taip darė: taip, teisybė, mane norėta atitraukti nuo mano kelio. Iš to nieko neišėjo, rezultatas buvo priešingas, mano pastabumas tik dar padidėjo. Man net atrodė, kad tai aš norėjau kitus suvilioti, ir kad man tai tam tikra prasme pavyko. Tiktai šunijos padedamas ir pradėjau suprasti savo paties klausimus. Jei aš, pavyzdžiui, klausdavau: iš kur žemė ima tą maistą, – ar man tada rūpėjo, kaip galėjo atrodyti žemė, ar man rūpėjo žemės rūpesčiai? Nė trupučio, kaip netrukus pastebėjau, manęs tai visiškai nejaudino, man rūpėjo tiktai šunys, daugiau niekas. Kadangi ko dar esama, be šunų? Ką dar galima pašaukti plačiame, tuščiame pasaulyje? Visas žinojimas, visų klausimų ir visų atsakymų visuma slypi šunyse. Jeigu tik tą žinojimą būtų galima panaudoti, jeigu jį būtų galima iškelti dienos švieson, jeigu jie ne tiek be galo daug daugiau žinotų, negu prisipažįsta, negu jie patys sau prisipažįsta. Net pats kalbiausias šuo yra uždaresnis negu vietos, kur paprastai laikomi geriausi valgiai. Tu sukiesi apie kitą šunį, putoji iš noro, plaki save savo paties uodega, klausi, prašai, staugi, kandžiojiesi ir pasieki – ir pasieki to, ko būtum galėjęs pasiekti ir be jokių pastangų: malonaus dėmesio, draugiškų prisilietimų, pagarbių apuostymų, nuoširdžių apkabinimų, mano ir tavo staugimai susilieja į vieną, visa nukreipta į tai, susižavėjimas, užsimiršimas ir radimas, tačiau to, ko labiausiai norėjai – prisipažinimo, jog jis žino – taip ir nepasieki. Į tokį prašymą, nebylų ar garsų, geriausiu atveju, kai

vilionė jau pasiekusi kraštutinę ribą, atsakoma vien bukomis minomis, kreivais žvilgsniais, neatviromis, liūdnomis akimis. Beveik tas pats kaip tada, kai būdamas vaikas, šaukiau šunis muzikantus, o jie tylėjo...

Dabar būtų galima pasakyti: tu skundiesi kitais šunimis, jų santūrumu svarbiausių dalykų atžvilgiu, tvirtini, jog jie žiną daugiau, negu prisipažįsta, daugiau, negu nori parodyti gyvenime, ir tas tylėjimas, kurio priežastį ir paslaptį jie, žinoma, taip pat nutyli, nuodijąs gyvenimą, darąs jį nepakenčiamą, tu galbūt turėtum jį pakeisti arba jo atsisakyti, tačiau tu ir pats šuo, taip pat žinai tai, ką žino šunys, tad išsakyk tai ne vien klausimo, bet ir atsakymo forma. Jeigu tu tai išsakysi, kas tau atsispirs? Tarsi tiktai to ir telaukęs, uždainuos didelis šunijos choras. Tada kiek tik nori turėsi tiesos, aiškumo, prisipažinimų. Šio žemo gyvenimo, apie kurį tu taip prastai atsiliepi, stogas atsivers ir visi mes, šuo prie šuns, pakilsim į aukštą laisvę. O jei pastarasis dalykas nepavyktų, jeigu būtų blogiau negu pirma, jeigu visa tiesa būtų sunkesnė už jos pusę, jeigu pasitvirtintų, kad tylūnai teisūs kaip gyvenimo saugotojai, jeigu neišsakyta viltis, kurią dabar turime, virstų visišku beviltiškumu, vis dėlto verta pabandyti, kadangi tu nenori gyventi taip, kaip esi verčiamas. Na, tai kodėl tu kitiems priekaištauji dėl tylėjimo ir tyli pats? Atsakyti lengva – todėl, kad aš esu šuo. Iš esmės uždaras kaip ir kiti. Besipriešinantis savo paties klausimams, sukaustytas iš baimės. Argi aš, griežtai imant, bent jau nuo to laiko, kai esu suaugęs, klausinėju šuniją tam, kad ji man atsakytų? Ar turiu tokių kvailų vilčių? Ar matydamas mūsų gyvenimo pamatus, nuvokdamas jų gelmę, regėdamas statančius darbininkus, dirbančius savo neaiškų darbą, vis dar tikiuosi, kad po mano klausimų visa tai bus baigta, sugriauta, apleista? Ne, to aš tikrai nebelaukiu. Aš suprantu juos, esu jų kraujo kraujas, jų

varganas, visuomet jaunas, visuomet reikalaujantis kraujas. Bet ne vien kraujas mus jungia, bet ir žinojimas, ir ne vien žinojimas, bet ir jo raktas. Aš turiu jį kitų dėka, negaliu jo turėti be jų. – Geležinį kaulą, su puikiausiais smegenimis, galima perkąsti tiktai visų šunų dantims kandant kartu. Tai, žinoma, tiktai metafora, be to, perdėta; jeigu visi dantys norėtų, jiems nereikėtų graužti, kaulas atsivertų ir prie smegenų galėtų prieiti pats menkiausias šunelis. Toliau laikantis šios metaforos paaiškės, kad mano ketinimai, mano klausimai, mano tyrinėjimai nukreipti į kažką baisinga. Aš noriu padaryti taip, kad susirinktų visi šunys, noriu, kad jų pasiryžimo kaulas atsivertų, paskui paleisti juos, kad gyventų, kaip jiems patinka, ir tada vienas, vienas vičvienaitis, susriuobti visus smegenis. Tai skamba baisingai, beveik atrodo, kad aš norėčiau ne vien to kaulo smegenų, bet pačios šunijos smegenų. Smegenys, apie kuriuos čia kalbama, yra ne maistas, o jo priešingybė, nuodai.

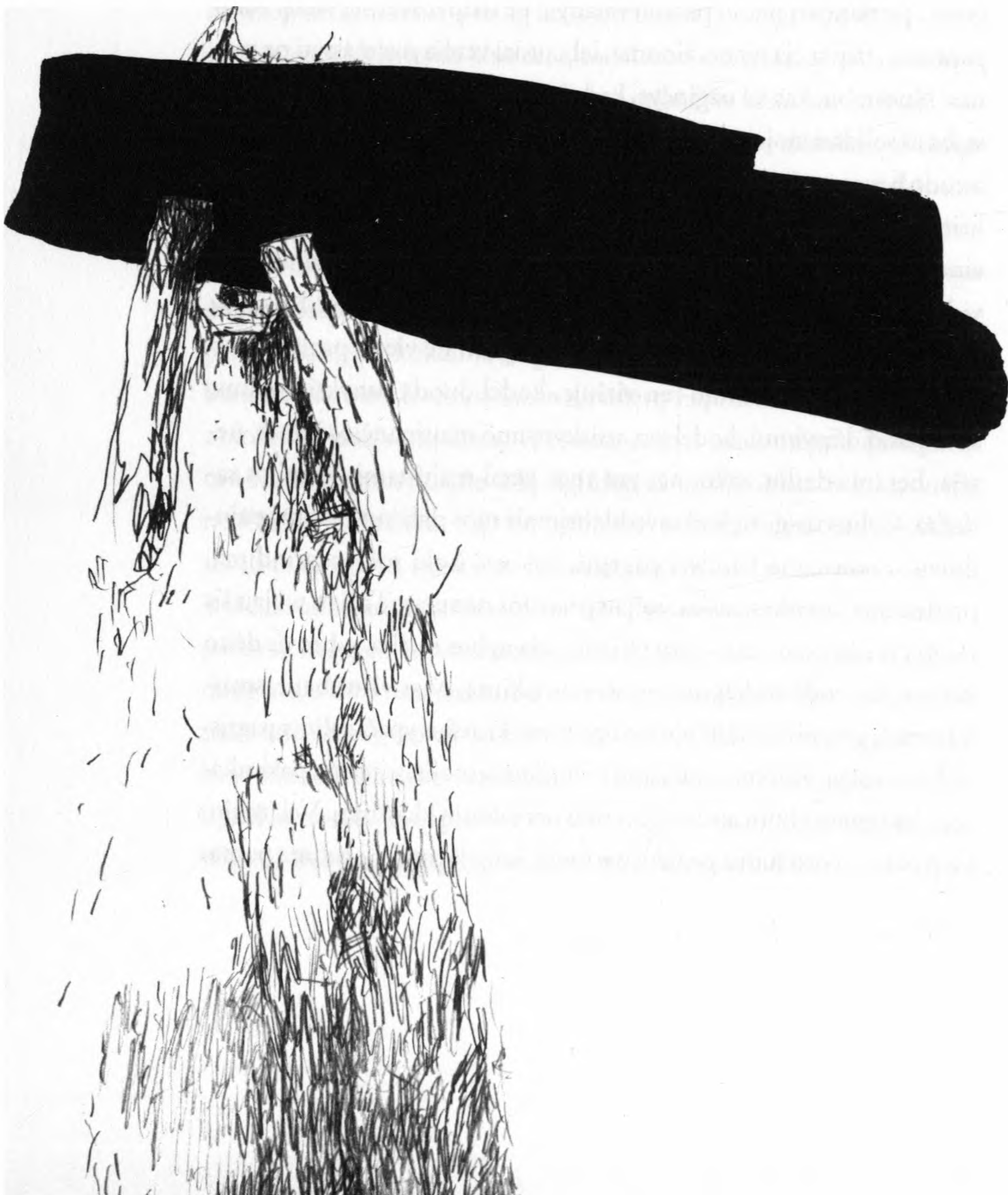
Savo klausimais aš tekurstau vien tik save, noriu save įkvėpti tylėjimu, kuris vienas aplink man teatsakinėja. Kiek tu tai ištversi, kad šunija, kaip vis labiau įsitikini savo tyrinėjimais, tylės ir niekada neprabils? Kiek tu tai tversi, taip virš visų kitų klausimų skamba svarbiausias mano gyvenimo klausimas: jis skirtas vien man ir neapsunkina nieko kito. Deja, man lengviau į jį atsakyti negu į kitus klausimus: aš, matyt, ištversiu iki savo natūralios baigties, senatvės ramybė vis geriau pakelia neramius klausimus. Aš turbūt mirsiu tylėdamas, apsuptas tylos, beveik su viskuo susitaikęs, ir žiūriu į tai ramiai. Stebėtinai stipri širdis, prieš laiką nesusidėvintys plaučiai mums, šunims, duodami kaip tyčia, mes atlaikome visus klausimus, netgi savus; tylos tvirtovė, štai kas mes esame.

Pastaruoju metu aš vis daugiau mąstau apie savo gyvenimą, ieškau lemtingos, dėl visko kaltos klaidos, kurią galbūt padariau ir negaliu jos rasti. Juk turėjau ją padaryti, nes jei nebūčiau padaręs ir vis dėlto doru viso gyvenimo darbu nebūčiau pasiekęs to, ko norėjau, tai būtų įrodymas, kad tai, ko norėjau, buvo neįmanoma ir po to sektų visiška neviltis. Pasižiūrėk į tai, ką nuveikei per savo gyvenimą! Iš pradžių tyrinėjai klausimą: Iš kur žemė ima mums maistą? Būdamas jaunas šuo, apskritai natūraliai godus gyvenimo džiaugsmams, atsisakiau visų malonumų, iš tolo lenkiausi visų pramogų, slėpiau nuo pagundų galvą tarp kojų ir kibau į darbą. Tai buvo ne mokslininko darbas nei išsimokslinimo, nei metodo, nei siekio prasme. Tai, matyt, buvo trūkumai, tačiau jie negalėjo būti lemtingi. Aš mažai ką mokėjau, nes anksti atsiskyriau nuo motinos, greitai pripratau prie savarankiškumo, gyvenau laisvai, o pernelyg ankstyvas savarankiškumas yra sistemingo mokymosi priešas. Bet aš daug mačiau, girdėjau, kalbėjau su įvairiausių padermių bei profesijų šunimis ir viską, kaip man atrodo, neblogai supratau ir neblogai siejau kai kuriuos stebėjimus, tatai truputį atstojo išsimokslinimą, be to, savarankiškumas, nors jis ir kenkia mokymuisi, privatiems tyrinėjimams tam tikra prasme padeda. Mano atveju jis buvo ypač reikalingas, kadangi negalėjau naudotis kokiu nors moksliniu metodu, taigi pirmtakų darbais ir bendrauti su mano meto tyrinėtojais. Aš galėjau kliautis vien savo jėgomis, pradėjau su pačioje pradžioje ir jaunystėje teikiančiu entuziazmo, o senatvėje labai slegiančiu suvokimu, kad atsitiktinė mano padaryta išvada bus ir galutinė. Aš iš tiesų toks vienišas su savo tyrinėjimais, dabar ir visą laiką? Taip ir ne. Neįmanoma, kad nuolatos ir net šiandien kai kurie šunys tai vienur, tai kitur nebūtų

atsidūrę mano padėtyje. Taip blogai man negali būti. Aš nė per plauką nesu nutolęs nuo šunų pasaulio. Kiekvienas šuo, kaip ir aš, turi poreikį klausti, ir aš, kaip ir kiekvienas šuo, turiu poreikį tylėti. Kiekvienas turi poreikį klausti. Argi kitaip savo klausimais būčiau pasiekęs bent mažiausių sukrėtimų, kuriuos su džiaugsmu, beje, su perdėtu džiaugsmu, man buvo užginta išvysti, ir argi man, jeigu man nebūtų taip atsitikę, nebūtų reikėję daug daugiau pasiekti. Taigi aš iš esmės nesu kitoks negu kiekvienas kitas šuo, todėl mane, nepaisant visų nuomonių skirtumų ir antipatijų, apskritai pripažins kiekvienas, ir aš pats lygiai taip pat elgsiuosi su kiekvienu šuniu. Tiktai elementų mišinys kitoks, asmeniškai labai didelis, o visos padermės mastu nereikšmingas skirtumas. Ir ar gali būti, kad praeityje ir dabartyje nebūtų pasitaikęs panašus į mano šių visuomet amžinų elementų mišinys ir, jeigu mano mišinį laikysime nelaimingu, nebūtų dar nelaimingesnio? Tatai prieštarautų bet kokiai kitai patirčiai. Mes, šunys, dirbame nuostabiausius darbus. Darbus, kurie atrodytų neįtikėtini, jeigu apie juos neturėtum patikimų žinių. Aš tokiu atveju labai mėgstu prisiminti oro šunis. Pirmusyk apie tokį išgirdęs, aš nusijuokiau, ir jokia mada nesileidau įtikinamas. Ką? Argi gali būti toks mažulytis šuo, nedidesnis už mano galvą, net senatvėje nedidesnis, ir tas šuo, žinoma, silpnas, iš pažiūros nenatūralus, nesubrendęs, perdėm rūpestingai sušukuotas padaras, nesugebantis net dorai pašokti, tasai šuo turėtų, pasak kalbų, daugiausia būti ore, tačiau be matomų pastangų, o ilsėdamasis. Ne, man atrodė, jog noras įkalbėti man tokius dalykus yra ne kas kita, kaip piktnaudžiavimas jauno šuns laisvamanybe. Bet netrukus jau kitur išgirdau pasakojant apie kitą oro šunį. Gal jie susitarė iš manęs pasišaipyti? Bet paskui pamačiau šunis muzikantus, ir nuo to laiko viską

laikiau įmanoma, joks prietaras neribojo mano suvokimo, aš aiškinausi beprasmiškiausius gandus, tyrinėjau juos kiek įmanydamas, didžiausia nesąmonė šiame beprasmiškame gyvenime man atrodė labiau įmanoma už prasmingus dalykus ir ypač daug galinti duoti mano tyrinėjimams. Taip pat ir oro šunys. Aš daug ko sužinojau apie juos, tiesa, iki šiol dar neteko bent vieno jų pamatyti, bet jų buvimu seniai esu tvirtai įsitikinęs ir mano pasaulėvaizdyje jie užima svarbią vietą. Kaip paprastai, taip ir čia mane, žinoma, labiausiai verčia susimąstyti ne menas. Nuostabu, kas tai užginčys, kad tie šunys gali laikytis ore, ta nuostaba aš solidarizuojuosi su visa šunija. Tačiau man daug nuostabesnis atrodo beprasmiškumas, tylus šių egzistencijų beprasmiškumas. Apskritai jis visai nepagrįstas, jie laikosi ore, ir viskas, gyvenimas toliau eina savo vaga, tai čia, tai ten pakalbama apie meną ir menininkus, ir viskas. Bet kodėl, geroji šunija, kodėl tie šunys laikosi ore? Kokia jų profesijos prasmė? Kodėl iš jų negalima išgauti nė vieno paaiškinimo žodžio? Kodėl jie sklando ten viršuje, kodėl duoda sunykti kojoms, šuns pasididžiavimui, kodėl yra atsiskyrę nuo maitinančios žemės, nesėja, bet ima derlių, sako, net yra ypač gerai maitinami – šunijos sąskaita. Galiu pasigirti, kad savo klausimais tuos dalykus truputį pajudinau. Pradedama bandyti pagrįsti, sukurti šiokį tokį pagrindimą, pradedama, ir viskas, aišku, toliau pradžios nenueis. Tačiau tai jau šis tas. Ir čia iškyla ne tiesa – taip toli niekada nebus nueita, – bet vis dėlto kažkas, kas rodo didelį melagystės sutrikimą. Mat visus beprasmiškus mūsų gyvenimo reiškinius, o beprasmiškiausius ypač, galima pagrįsti. Ne visiškai, žinoma – tai išties velniškas sąmojis, – tačiau pakankamai, kad galima būtų apsisaugoti nuo nemalonių klausimų. Vėl imkim kaip pavyzdį oro šunis: jie nėra pasipūtę, kaip iš pradžių galima pama-

4. 1213

nyti, jiems netgi ypač reikia kitų šunų, pabandęs įsijausti į jų padėtį, tai supranti. Jie juk turi, jeigu jau negali to atvirai padaryti – tatai būtų tylos priedermės pažeidimas, – bent jau kokiu nors kitokiu būdu siekti atleidimo už savo gyvenimo būdą arba bent jau nukreipti nuo jo dėmesį, priversti jį pamiršti, – ir jie to siekia, kaip man pasakojo, beveik nepakenčiamu plepumu. Jie visąlaik turi ką nors pasakoti – tai apie savo filosofinius apmąstymus, kuriais gali nuolatos užsiiminėti, kadangi yra visiškai atsisakę fizinės veiklos, tai apie stebėjimus, kuriuos vykdo iš aukštos savo stebėjimų vietos. Ir nors jie – šitaip tinginiaujant tai visiškai suprantama – nepasižymi protu, ir jų filosofija tokia pat bevertė kaip ir jų stebėjimai, mokslas beveik nieko negali iš to panaudoti, apskritai jam nereikia tokių pasigailėtinų pagalbinių šaltinių, vis dėlto paklausus, ko tie oro šunys išvis siekia, visuomet atsakoma, kad jie daug prisideda prie mokslo. „Tai teisinga“, – atsakoma į tai, –

„tačiau jų pranešimai beverčiai ir įkyrūs“. Po to seka trūktelėjimas pečiais, kalbos nukreipimas, supykimas arba juokas, ir po valandėlės, darsyk paklausus, vėlei sužinoma, kad jie prisideda prie mokslo, ir pagaliau, kai paskui tavęs paklausia, tu neiškentęs atsakai tą patį. Galbūt ir gerai, kad nesi pernelyg užsispyręs ir sutinki jau egzistuojančius oro šunis pripažinti ne teisindamas jų buvimą, kas neįmanoma, o juos pakęsdamas. Tačiau daugiau nereikia reikalauti, to būtų per daug, ir vis dėlto reikalaujama. Reikalaujama pakęsti vis daugiau oro šunų, pakylančių į orą. Tiksliai net nežinoma, iš kur jie atsiranda. Ar jie dauginasi kaip visi? Argi jie turi tam jėgų, juk juos sudaro vien tiktai gražus kailis, kas gi čia gali daugintis? Net jeigu būtų galimas neįmanomas dalykas, tai kada tai vyksta? Visuomet jie matomi tik vieni, savimi patenkinti kabantys ore, ir jeigu kada nors nusileidžia pavaikščioti, tai trunka tiktai trumpą valandėlę, žengia kelis manieringus žingsnelius, visąlaik tiktai vieni ir tariamai pasinėrę į mintis, nuo kurių, net jeigu ir stengiesi, negali atsiplėšti, bent jau taip jie patys tvirtina. Bet jeigu jie nesidaugina, tai galima įsivaizduoti, kad atsiranda šunų, kurie savanoriškai atsisako gyvenimo žemėje, savanoriškai tampa oro šunimis ir dėl patogumo, ir tam tikrų sugebėjimų pasirenka tuščią gyvenimą tenai ant pagalvių? Tai neįsivaizduojama, neįsivaizduojamas nei dauginimasis, nei savanoriškas prisijungimas. Tačiau tikrovė rodo, jog nuolatos atsiranda vis naujų oro šunų; iš to galima daryti išvadą, kad nors kliūtys mūsų protui ir gali atrodyti nenugalimos, kokia nors buvusi šunų padermė, kad ir kokia ji būtų nepaprasta, ne išmiršta, bent jau ne lengvai, bent jau turi to, kas kiekvienai rūšiai leidžia sėkmingai priešintis.

Ar aš neprivalau to, kas tinka tokiai nenatūraliai, beprasmiškai, išoriškai perdėm keistai, nesugebančiai išgyventi rūšiai kaip oro šunims, laikyti tinkama ir man? Išoriškai aš visai nesu keistas, – paprastas vidutinis šuo, bent jau labai paplitęs šiose vietose, niekuo ypač neišsiskiriantis, niekuo ypač nenusipelnęs paniekos, savo jaunystėje ir iš dalies dar vyro amžiuje, kolei neapsileidau ir daug judėjau, buvau netgi labai gražus šuo. Ypač buvo giriamas vaizdas iš priekio, lieknos kojos, graži galvos laikysena, ir mano pilkas – baltas – geltonas, tiktai galuose susivijęs kailis buvo labai malonus pažiūrėti, visa tai nėra keista, keistas tik mano būdas, bet ir jis, to neturiu niekad pamiršti, apskritai visiškai atitinka šunišką būdą. Jeigu net oro šuo nelieka vienas, dideliame šunų pasaulyje tai čia, tai ten vis kas nors atsiranda, ir jie net iš nieko nuolatos prasimano prieaugio, tai aš galiu ramiai sau gyventi ir nebijoti, jog esu kitiems žuvęs. Kas be ko, tokių kaip aš šunų likimas, matyt, savotiškas, ir jų buvimas man niekada pastebimai nepadės, vien jau dėl to, kad aš juos vargu ar pažinsiu. Mes esame tie, kuriuos slegia tylėjimas, kurie dėl to tiesiog dūsta, kai tuo tarpu kitiems tylėjimas, atrodo, patinka, tiesa, tik taip atrodo, imkim kad ir tuos šunis muzikantus, kurie iš pažiūros ramiai muzikavo, o iš tiesų buvo labai susijaudinę, tačiau šis įspūdis stiprus, jį stengiamasi įveikti, bet jis neįveikiamas. Iš kur tokie šunys kaip aš semiasi jėgų? Kaip atrodo jų bandymai vis dėlto išgyventi? Čia galimi įvairūs variantai. Aš tai bandžiau išsiaiškinti savo klausimais, kol dar buvau jaunas. Man galbūt reikėjo šlietis prie tų, kurie daug klausinėja, ir tada būčiau turėjęs sau artimų šunų. Kurį laiką prisiversdamas ir bandžiau taip daryti, prisiversdamas, mat mane visų pirma domino tie, kurie turi atsakyti; tie, kurie nuolatos kaišioja klausimus, kurių paprastai negaliu atsa-

kyti, man atkarūs. Ir dar, kas gi nemėgsta klausinėti, kai yra jaunas, kaipgi man tarp daugelio klausimų rasti tikruosius? Klausimai skamba panašiai, viskas priklauso nuo kėslo, kuris lieka neaiškus, dažnai ir pačiam klausėjui. Apskritai šunims būdinga klausinėti, visi klausinėja viens per kitą, atrodo, jog taip stengiamasi užtrinti tikrųjų klausimų pėdsakus. Ne, tarp jaunųjų klausinėtojų aš nerandu sau draugų, o tarp tylūnų, senių, kuriems dabar priklausau, tuo labiau. Bet ką tie klausimai, aš juk su jais priėjau liepto galą, galbūt mano draugai daug išmintingesni už mane ir turi visai kitų puikių priemonių, kad ištvertų šį gyvenimą, tokių priemonių, kurios, kaip man atrodydavo iš patirties, galbūt jiems iš bėdos padeda, nuramina, užmigdo, pakeičia, bet apskritai yra tokios pat bejėgės, kaip ir manosios, nes, kiek bežiūriu, nematau jokios pažangos. Tai kurgi tie mano draugai? Taip, tai skundas, būtent skundas. Kur jie? Visur ir niekur. Galbūt tai mano kaimynas, už trijų šuolių nuo manęs, mes dažnai susišaukiam, jis taip pat dažnai ateina pas mane, aš pas jį – ne. Ar jis mano draugas? Aš nežinau, aš, tiesa, nieko tokio jame nepastebiu, bet gali būti. Gali būti, bet nieko nėra labiau neįtikėtina. Kai jo nėra, aš, pasitelkęs visas fantazijos galias, galiu jame rasti kai ką įtartinai artima, bet kai paskui jis atsistoja prieš mane, visos mano fantazijos atrodo juokingos. Senas šuo, truputį net mažesnis už mane, o aš esu vos vidutinio ūgio, rudas, trumpaplaukis, pavargusiai nukarusia galva, brūžuojantis kojom žemę, be to, kairę užpakalinę koją truputį velkantis dėl vienos ligos. Taip artimai, kaip su juo, aš jau seniai su niekuo nebendrauju, aš džiaugiuosi, kad jį dar bent pakenčiu, ir kai jis išeina, šaukiu jam pavymui maloniausius žodžius, žinoma, ne iš meilės, o pykdamas ant savęs, nes jis man, kai jį paseku, vėl atrodo be galo atkarus dėl tos iš paskos velkamos kojos

ir pernelyg žemo užpakalio. Kartais man atrodo, kad aš pats iš savęs noriu pasišaipyti, mintyse vadindamas jį savo draugu. Ir mūsų pokalbiuose jis niekuo neparodo kokio nors artumo, tiesa, jis protingas ir mūsų sąlygomis pakankamai išsilavinęs, aš galėčiau daug iš jo išmokti, bet ar aš ieškau proto ir išsilavinimo? Mes paprastai kalbamės vietiniais klausimais, ir, per savo vienatvę šiuo atžvilgiu tapęs aiškiaregiu, aš stebiuosi, kiek proto reikia net paprastam šuniui, net vidutinėmis, ne pernelyg nepalankiomis sąlygomis, kad išgyventų ir apsisaugotų nuo didžiulių eilinių pavojų. Mokslas, tiesa, nurodo taisykles; bet jas ne taip lengva suprasti vien iš tolo ir pateiktas pačiais bendriausiais bruožais, ir kai jas supranti, prasideda pats tikrasis sunkumas pritaikyti jas vietos sąlygoms – čia jau tau vargu ar kas padės, beveik kiekviena valanda kelia naujas užduotis, o kiekvienas kitas žemės lopinėlis ypatingas: beveik niekas negali apie save pasakyti, kad yra ilgam kur nors įsikūręs ir jo gyvenimas savaime eina, netgi aš, kurio poreikiai tiesiog diena po dienos mažėja. O visi tie begaliniai vargai – kam jie? Vien tik tam, kad vis labiau apsikastum tyla ir tavęs niekad ir niekas iš jos neištrauktų.

Dažnai giriamasi bendra šunijos pažanga amžių eigoje ir čia, matyt, iš esmės turima galvoje mokslo pažanga. Kas be ko, mokslas žengia į priekį, tai nesulaikoma, jis netgi žengia greitėdamas, vis labiau, bet kuo čia girtis? Atrodo, tarsi kas nors norėtų pasigirti tuo, kad jis metams slenkant sensta ir dėl to vis greičiau artėja prie mirties. Tai natūralus ir, be to, bjaurus procesas, manding visiškai nevertas gyrimosi. Aš matau tik nykimą, nors ir nemanau, kad ankstesnės kartos iš esmės buvo geresnės, jos buvo tik jaunesnės, tai buvo didelis jų privalumas, jų atmintis dar nebuvo taip apkrauta kaip dabar, ją buvo lengviau

prašnekinti, ir nors niekam nepavyko to padaryti, galimybė buvo didesnė, ši didesnė galimybė yra kaip tik tai, kas mus taip jaudina klausantis senų, tačiau iš tiesų primityvių istorijų. Tai čia, tai ten išgirstame kokią nors užuominą ir vos nepašokame, nebejausdami ant savo pečių amžių naštos. Ne, nors ir turiu daug ką prikišti savo laikui, ankstesnės kartos nebuvo geresnės už naująsias, tam tikra prasme jos buvo net daug blogesnės ir silpnesnės. Stebuklų ir tada, žinoma, nebuvo tiek, kad nors vežimu vežk, bet šunys buvo, aš čia negaliu kitaip pasakyti, dar ne tokie šuniški kaip šiandien, vidinė šunijos tvarka dar buvo laisvesnė, tikras žodis tada dar galėjo paveikti, nustatyti struktūrą, perrikiuoti, pagal kiekvieną norą pakeisti, paversti priešingybe ir netrūko nė vieno žodžio, bent jau jis buvo čia pat, sukosi ant liežuvio galo, kiekvienas galėjo jį sužinoti: kurgi jis dabar, šiandien galėtum po vidurius raustis ir nerastum. Mūsų karta galbūt prarasta, bet ji nekaltesnė už ankstesnes. Savo kartos neryžtingumą aš suprantu, tai jau nebe neryžtingumas, o užmiršimas prieš tūkstantį naktų sapnuoto ir tūkstantį sykių užmiršto sapno, kaip mes galime dėl to pykti? Tariuosi suprantąs ir mūsų protėvių neryžtingumą, mes, ko gero, ne kitaip būtume elgęsi, beveik norėčiau pasakyti: kaip gerai, kad ne mes patys turėjome užkrauti ant savęs kaltę, kad mes jau kitų apniauktame pasaulyje beveik nekaltoje tyloje skubėtume į mirtį. Klysdami mūsų protėviai vargu ar galvojo apie begalinius klaidžiojimus, juk jie dar matė kryžkelę, buvo nesunku bet kada grįžti, ir jeigu jie nesiryžo to padaryti, tai tik dėl to, kad norėjo trumpam pasidžiaugti šunišku gyvenimu, tai dar nebuvo tikras šuniškas gyvenimas, bet jis jau atrodė jiems svaiginamai gražus, koks gi jis turėtų būti vėliau, truputį vėliau, ir jie klaidžiojo toliau. Jie nežinojo, ką mes galime nujausti stebėdami

istorijos eigą: kad siela keičiasi greičiau negu gyvenimas ir kad jie, ėmę džiaugtis šunišku gyvenimu, jau privalėjo turėti išties seną šunišką sielą ir buvo ne taip jau arti nuo išeities taško, kaip jiems atrodė arba kaip juos norėjo įtikinti visais šunų džiaugsmais besimėgaujanti jų akis.– Kas šiandien gali kalbėti apie jaunystę. Jie buvo išties jauni šunys, bet vienintelis jų noras, deja, buvo tapti senais šunimis, tai, kas jiems, žinoma, negalėjo nepavykti, kaip įrodo visos vėlesnės kartos, mūsiškė, paskutinioji, geriausiai.

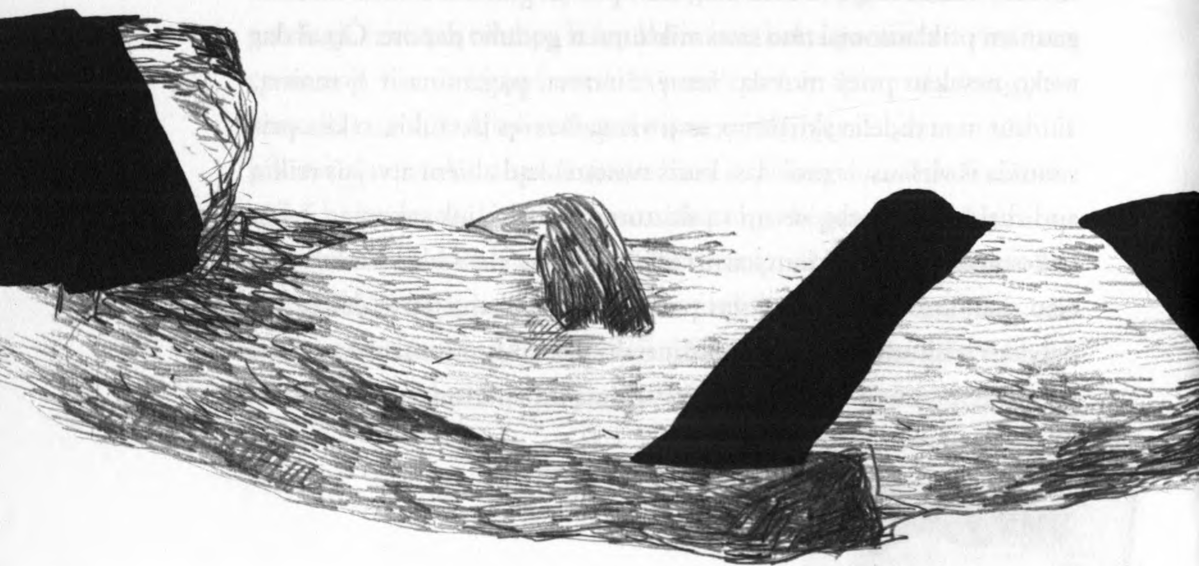
Apie tuos dalykus su savo kaimynu aš, žinoma, nekalbu, bet dažnai apie juos galvoju, tupėdamas priešais jį, tą tipišką seną šunį, arba įleidęs snukį į jo kailį, jau atsiduodantį nudirto kailio kvapu. Kalbėti su juo apie tokius dalykus būtų beprasmiška, kaip ir su kiekvienu kitu. Aš žinau, kaip vyktų toks pokalbis. Jis tarpais truputį prieštarautų, galop sutiktų – sutikimas yra geriausias ginklas – ir reikalas būtų palaidotas, tai kam gi jį apskritai traukti iš kapo? Ir vis dėlto, matyt, esama gilesnio, žodžius pranokstančio sutapimo su mano kaimynu. Aš nesiliauju tai tvirtinęs, nors neturiu jokių įrodymų ir galbūt paprasčiausiai apsirinku, nes jis jau seniai yra vienintelis, su kuriuo bendrauju, tad aš ir turiu juo remtis. „Galbūt tu vis dėlto esi savotiškas mano draugas? Ir gėdijiesi to, nes tau niekas nepavyko? Tai štai, lygiai taip pat buvo ir man. Būdamas vienas aš dėl to kaukiu, eikš, dviese smagiau“, – taip kartais galvoju aš ir įdėmiai žiūriu į jį. Jis tada nenuleidžia žvilgsnio, bet iš jo nieko neišpeši, jis spokso į mane ir stebisi, kodėl aš tyliu ir netęsiu mūsų pokalbio. Bet galbūt kaip tik toks žvilgsnis yra jo būdas klausti, ir aš nuviliu jį taip, kaip jis nuvilia mane. Jeigu man jaunystėje nebūtų buvę svarbesni kiti klausimai ir iki valios nebūtų užtekę paties savęs, aš galbūt būčiau garsiai paklausęs, gavęs neryškų pritarimą, tai-

gi mažiau negu šiandien, kadangi jis tyli. Bet argi ne visi taip pat tyli? Kas trukdo man tikėti, kad visi yra mano draugai, kad aš ne tik tarpais turėjau kolegą tyrinėtoją, kuris su savo menkais pasiekimais yra nugrimzdęs į praeitį ir užmirštas ir prie kurio aš jau niekaip neprieisiu per tamsius laikus arba per dabarties šurmulį, kad aš greičiau visame kame nuo seno turiu draugų, kurie visi savaip stengiasi, visi savaip nieko nepasiekia, visi tylėdami arba savaip klastingai plepėdami, kaip ir būna vykdant beviltiškus tyrinėjimus. Jei taip, tai man visai nereikėjo atsiskirti, būčiau ramiai galėjęs likti tarp kitų, man nereikėjo kaip nemandagiam vaikui brautis pro suaugusius, kurie norėjo to paties, ko ir aš, ir mane trikdo tik jų suvokimas, kuris jiems sako, kad niekas nieko nepasieks ir kad bet koks brovimasis yra kvailas.

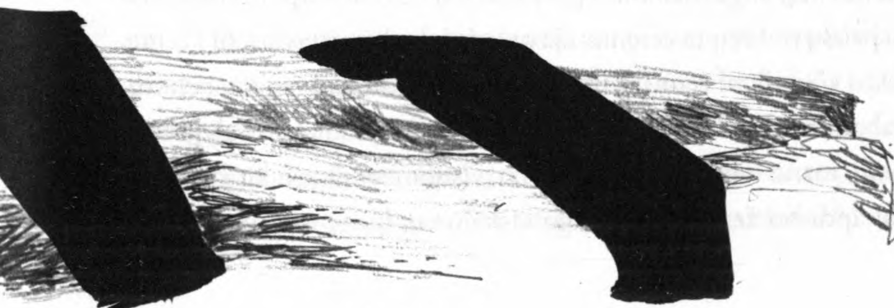
Tokios mintys, beje, aiškiai diktuojamos mano kaimyno poveikio, jis glumina mane, jis kelia vien melancholiją; nors apskritai yra gan linksmas – bent jau aš, kai būna savo valdose, girdžiu jį taip laidant gerklę ir dainuojant, kad man sunku tai pakęsti. Būtų gerai atsisakyti ir tų paskutinių santykių, neatsiduoti neaiškioms svajonėms, kurias būtinai kelia bet koks šunų bendravimas, nors ir kaip tariesi esąs užsigrūdinęs, ir visą tą trumpą laiką, kuris man lieka, panaudoti vien savo tyrimams. Kai jis kitąsyk ateis, aš pasislėpsiu ir apsimesiu miegąs, ir kartosiu tai tol, kol jis liausis pas mane vaikščiojęs. Ir į mano tyrimus įsibrovusi netvarka, aš padarau mažiau, aš pavargstu, aš tiktai mechaniškai bidzenu ten, kur kadaise entuziastingai bėgdavau. Aš prisimenu tuos laikus, kai pradėjau tyrinėti klausimą: „Iš kur žemė ima mūsų maistą?“ Žinoma, kad tada gyvenau tarp savo gentainių, lindau ten, kur buvo didžiausia grūstis, norėjau, kad visi būtų mano darbo liudytojai, tatai man buvo netgi svarbiau už patį darbą; o kad dar ir tikėjausi

kažkokio bendro poveikio, tai, žinoma, man suteikdavo dar daugiau magijos, kurios dabar vienišam nėra ko tikėtis. Tačiau tada aš buvau toks stiprus, kad dariau negirdėtus, prieštaraujančius visiems mūsų principams dalykus, ir kiekvienas, tai matęs, prisimena kaip kažką nemalonaus. Moksle, kuris paprastai siekia begalinės specializacijos, aš vienu aspektu įžvelgiau keistą supaprastinimą. Jis moko, kad žemė apskritai išaugina mums maistą, ir paskui, įvykdžiusi šią sąlygą, pateikia metodus, kaip geriausiai ir daugiausiai pagaminti įvairių valgių. Žinoma, teisinga, kad žemė išaugina maistą, dėl to negali būti jokių abejonių, tačiau tai nėra taip paprasta, kaip pateikiama, be jokio tolesnio tyrinėjimo. Imkime kad ir pačius paprasčiausius atvejus, besikartojančius kasdien. Jeigu mes išvis nieko nedarytume, kaip kad aš beveik nieko nedarau, truputį apdirbę žemę atsigultume ir lauktume, kas bus, tai mes, kas be ko, su sąlyga, kad išvis kas nors išeis, ant žemės rastume maisto. Tačiau tai ne taisyklė. Kas dar bent kiek išlaikęs objektyvumo mokslo atžvilgiu – tokių, žinoma, nėra daug, mat mokslo brėžiami ratai vis didėja, – tas net ir be didelių stebėjimų nesunkiai suvoks, kad didžiąją maisto dalį, kuri paskui guli ant žemės, mes sugaunam priklausomai nuo savo miklumo ir godulio dar ore. Čia aš dar nieko nesakau prieš mokslą, žemė, žinoma, pagamina ir šį maistą. Turbūt nėra didelio skirtumo, ar ji viena iš savęs ištraukia, o kita prisišaukia iš viršaus, ir mokslas, kuris nustatė, kad abiem atvejais reikia apdirbti žemę, matyt, neturi tų skirtumų tyrinėti, juk sakoma: „Jeigu tavo snukis pilnas, tai tam kartui esi išsprendęs visus klausimus". Tačiau man atrodo, kad mokslas paslėpta forma bent jau iš dalies tais dalykais užsiiminėja, nes jis juk žino du pagrindinius maisto gavimo metodus, o būtent – patį žemės apdirbimą ir papildomą subtilųjį dar-

bą – užkeikimus, šokius ir giesmes. Aš čia įžvelgiu, nors ir ne visišką, tačiau pakankamai aiškų, mano požiūrį atitinkantį pasidalinimą į dvi dalis. Žemės apdirbimas, manding, tarnauja visokio maisto gavimui ir yra visuomet būtinas, nes užkeikimai, šokiai ir giesmės mažiau liečia žemės maistą siaurąja prasme ir daugiausia tarnauja maisto prisišaukimui iš viršaus. Taip manyti mane verčia tradicija. Čia šunija tarsi pataiso mokslą pati to nežinodama, ir mokslas nedrįsta tam prieštarauti. Jeigu, kaip sako mokslas, tos ceremonijos būtų skirtos tik žemei, kad

suteiktų jai jėgų maistą pritraukti iš viršaus, tai jos, žinoma, turėtų vykti vien tik žemėje, jai reikėtų šnabždėti, šokinėti, šokti. Mokslas, manding, nieko daugiau ir nereikalauja. Bet keistas dalykas – visos ceremonijos nukreiptos į viršų. Tai ne mokslo įžeidimas, jis to nedraudžia, duoda žemdirbiui laisvę, jis su savo mokymais turi galvoje tik žemę, ir jeigu žemdirbys vykdo jo žemę liečiančius mokymus, tai jis būna patenkintas, bet jo minčių eiga, manding, turėtų reikalauti daugiau. Ir aš, niekad nebuvęs giliau įtrauktas į mokslo paslaptis, negaliu

įsivaizduoti, kaip mokslininkai gali pakęsti, kad mes, iš prigimties aistringi, šauktume burtažodžius į viršų, savo senomis giesmėmis skardentume orą ir šokdami šokinėtume į viršų, tarsi būtume pamiršę žemę ir visam laikui norėtume nuo jos atsiplėšti. Todėl aš, vadovaudamasis mokslu, artėjant derliaus metui, tenkinausi vien tik žeme, kapsčiau ją šokdamas, narinau galvą, kad būčiau kuo arčiau žemės. Vėliau snukiu išsikasiau duobę ir giedojau ir deklamavau taip, kad vien tik žemė tai girdėtų ir niekas daugiau, šalia ar virš manęs.

Tyrinėjimų rezultatai buvo menki. Kartais negaudavau maisto ir jau buvau bepradedąs džiaugtis savo atradimu, bet paskui maistas vėl atsirasdavo, tarsi mano keistas elgesys iš pradžių būtų kažką sutrikdęs, bet paskui būtų suprastas ir iš manęs nebūtų daugiau reikalaujama riksmų ir šuolių. Dažnai maisto būdavo net daugiau negu anksčiau, bet paskui, žiūrėk, vėl visai nesulaukdavau. Aš su jauniems šunims iki tol neregėtu uolumu ėmiau tiksliai rikiuoti savo bandymus, jau tariausi vienur kitur aptinkąs pėdsaką, kuris mane nuvestų toliau, bet paskui jis vėl nuvesdavo į niekur. Čia man, be abejo, kliudė ir nepakankamas mokslinis pasiruošimas. Kur garantija, kad, pavyzdžiui, maisto nebuvimas buvo ne mano eksperimento, o nemokslinio žemės apdirbimo pasekmė, ir jeigu taip, tai visos mano išvados neturi pagrindo. Tam tikromis sąlygomis būčiau galėjęs atlikti beveik visiškai precizišką eksperimentą, jeigu man būtų pavykę, visai be žemės apdirbimo, vien tiktai į viršų nukreipta ceremonija pasiekti, kad maistas ateitų į žemę, o paskui vien tiktai žemiška ceremonija pasiekti, kad maisto neliktų. Aš pabandžiau, tačiau be tvirto tikėjimo ir netobulomis sąlygomis, kadangi, mano tvirčiausiu įsitikinimu, visuomet reikia bent jau minimaliai apdirbti žemę, ir net jeigu atskalūnai, kurie tuo netiki, būtų

teisūs, tai to būtų negalima įrodyti, nes žemės laistymas vyksta iš reikalo ir yra tam tikrose ribose neišvengiamas. Kitas, tiesa, truputį keistas eksperimentas man geriau pavyko ir sukėlė šiokį tokį susidomėjimą. O dėl įprasto maisto gaudymo ore aš nusprendžiau, kad jo šauksiuosi, bet negaudysiu. Todėl, kai maistas pasirodydavo, aš truputį strykteldavau, tačiau tiek, kad jo nepasiekčiau; ir tada jis paprastai dusliai ir abejingai dunksteldavo ant žemės ir aš piktai puldavau prie jo, ne vien alkio, bet ir nusivylimo įniršio vedamas. Tačiau atskirais atvejais atsitikdavo kas kita, maistas ne nukrisdavo, o sekdavo paskui mane ore, maistas persekiodavo sekamąjį. Tas trukdavo neilgai, tik truputį, paskui vis dėlto nukrisdavo, arba visai išnykdavo arba – dažniausias atvejis – mano godulys pirma laiko nutraukdavo eksperimentą, ir aš surydavau maistą. Šiaip ar taip, tada buvau laimingas, mano aplinkos šunys murmėjo, buvo sunerimę ir suklusę, pažįstami nevengė mano klausimų, jų akyse aš mačiau kažkokį pagalbos ieškantį švytėjimą, gal tai buvo tiktai mano paties žvilgsnių atšvaitas, aš nieko kito ir nenorėjau, aš buvau patenkintas. Kol paskui, beje, sužinojau – ir sykiu kiti sužinojo, – kad tas eksperimentas moksle jau seniai aprašytas, daug geriau pavykęs negu man, tiesa, jau seniai nebedaromas dėl sunkumų susitvardyti, tačiau tai ir nebūtina, nes jis, girdi, moksliškai bevertis. Jis įrodąs vien tai, kas anksčiau žinota, kad žemė traukia maistą iš viršaus ne vien žemyn, bet ir įstrižai, netgi spiralėmis. Likau it musę kandęs, tačiau nenusiminiau, tam buvau per jaunas, priešingai, mane tai įkvėpė galbūt didžiausiam mano gyvenimo pasiekimui. Aš netikėjau moksliniu mano eksperimento nuvertinimu, tačiau čia reikia ne tikėjimo, o įrodymo, ir aš ryžausi jį pateikti ir tuo norėjau atkreipti dėmesį į tą truputį keistą eksperimentą, padaryti jį tyrimo centru. Aš norėjau

įrodyti, kad man atsitraukiant nuo maisto ne žemė jį įstrižai traukia prie savęs, o aš jį paskui save vilioju. Kas be ko, šio eksperimento negalėjau prideramai išplėtoti, nes matyti prieš save ėdesį ir tuo metu eksperimentuoti ilgainiui darosi pernelyg sunku. Bet aš norėjau padaryti ką kita, norėjau, kol galėsiu ištverti, visiškai pasninkauti, tiesa, tuo metu vengdamas bet kokio maisto vaizdo, bet kokios pagundos. Šitaip nuo visų atsiskyręs, gulėdamas užmerktomis akimis, dieną ir naktį, nesirūpindamas nei maisto pakėlimu, nei gaudymu, ir nedrįsdamas to tvirtinti, bet tylomis vildamasis, be jokių kitų priemonių, vien tiktai neracionaliu neišvengiamu žemės drėkinimu ir tyliais užkeikimais ir giesmėmis (šokio nusprendžiau atsisakyti, kad nenusilpčiau) pasiekti, kad maistas pats nusileistų iš dangaus, man nesirūpinant žeme, ir pasibelstų į mano dantis, prašydamasis įleidžiamas, – jeigu taip atsitiks, tai mokslas gal ir nebus paneigtas, nes jis labai lankstus išimtims ir atskirybėms, bet ką pasakys šunija, kuri, laimė, nėra tokia lanksti? Kadangi tai nebus tokia išimtis, apie kurias pasakotų istorija, girdi, vienas dėl ligos ar liūdesio atsisakė ruošti maistą, jo ieškoti, jį priimti ir tada šunija suvienijo savo užkeikimus ir pasiekė, kad maistas nukryptų nuo savo įprasto kelio ir atsidurtų priešais ligonio snukį. Tuo tarpu aš buvau kupinas jėgų ir sveikut sveikutėlis, o mano apetitas toks puikus, kad jis mane ištisomis dienomis vertė galvoti vien tik apie jį, aš savanoriškai ėmiau pasninkauti, kas nori, tegu tiki, kas nori – ne, pats galėjau pasirūpinti, kad maistas nusileistų ir norėjau tai padaryti be jokios šunijos pagalbos, aš jos net griežtai atsisakiau.

Susiradau tinkamą vietą nuošaliuose krūmuose, kur negirdėčiau jokių šnekų apie valgį, jokio čepsėjimo ir kaulų tarškėjimo, sočiai prieš tai prisiėdžiau ir atsiguliau. Aš ketinau, jeigu išeis, visą laiką praleisti

užsimerkęs; kolei nesulauksiu maisto, man nuolatos bus naktis, tegu tai truks dienas ar savaites. Beje, aš visai negalėjau arba tik truputį galėjau miegoti, ir tai buvo didelis apsunkinimas, mat man reikėjo ne vien šauktis maisto iš viršaus, bet ir būti pasiruošus, kad nepramiegočiau pasirodžiusio maisto, kita vertus, miegas buvo labai gerai, nes miegodamas daug ilgiau galėjau išbadauti negu budėdamas. Todėl nusprendžiau atsargiai padalinti laiką ir miegoti daug, tačiau labai trumpai. Man tai pavyko todėl, kad miegodamas laikiau galvą ant silpnos šakos, kuri greit nulinkdavo ir mane pažadindavo. Taip aš gulėjau, miegojau arba budėjau, sapnavau arba niūniavau sau panosėje. Iš pradžių nieko nebuvo, matyt, ten, iš kur ateina maistas, dar liko nepastebėta, kad aš priešinuosi įprastai įvykių eigai, tad mane supo tyla ir ramybė. Aš truputį nuogąstavau, kad šunys manęs pasiges, netrukus suras ir kažko prieš mane imsis. Dar nuogąstavau, kad vien dėl žemės drėkinimo, nors moksliniu požiūriu tai buvo nederlinga žemė, gali atsirasti vadinamojo atsitiktinio maisto, kurio kvapas mane gundys. Bet kol kas nieko panašaus nesidarė, ir aš galėjau toliau badauti. Išskyrus šiuos nuogąstavimus, pradžioje buvau toks ramus, kad net pats tuo stebėjausi. Nors tai dariau, kad paneigčiau mokslą, jaučiau pasitenkinimą ir beveik priežodžiu tapusią mokslinio darbuotojo ramybę. Savo vizijoje prašiau mokslo atleisti, jame juk yra vietos ir mano tyrinėjimams. Paguodžiamai mano ausyse skambėjo tai, kad aš, kad ir kokie būtų sėkmingi mano tyrinėjimai, ir ypač tada, jokiu būdu nebūsiu prarastas šunų gyvenimui, mokslas man esąs palankus, jis pats imsis aiškintis mano pasiekimus ir tas pažadas jau reiškia mano vilčių išsipildymą, mane, kurs iki šiol jaučiausi vidujai visiškai miręs ir kaip paklaikęs šturmavau savo padermės sienas, priims su didele pagarba, išsiilgta

5. 1213

susirinkusių šunų kūnų šiluma apsusps mane, aš siūbuosiu priverstas užsilipti ant savo gentainių pečių. Keistas pirmojo alkio poveikis. Mano pasiekimai man atrodė tokie dideli, kad iš graudulio ir gailesčio pačiam sau ėmiau verkti tyliuose krūmuose, ir tai buvo ne visai suprantama, nes jeigu tikėjausi užsitarnauto atpildo, tai ko tada verkti? Matyt, vien iš malonumo. Visada, kai man buvo malonu, retas atvejis, aš verkiau. Paskui tai, žinoma, greit praėjo. Gražūs vaizdai pamažu sklaidėsi didėjant badui ir aš, išnykus visoms fantazijoms ir visiems grauduliams, likau visiškai vienas su vidurius deginančiu badu. „Tai badas", – kartojau aš tada sau nesuskaičiuojamą daugybę kartų, tarsi norėdamas save įtikinti, kad badas ir aš vis dar skirtingi dalykai, ir aš galiu jo atsikratyti kaip įkyraus meilužio, tačiau iš tiesų mes buvome labai skausmingas vienetas, ir kai sau aiškinau: „Tai badas", iš tiesų badas taip sakė ir taip šaipėsi iš manęs. Koks blogas, blogas metas! Mane šiurpas nukrečia, kai jį prisimenu, žinoma, ne vien dėl kančių, kurias tada patyriau, bet visų pirma todėl, kad tada neišlaikiau, kad tas kančias turėsiu patirti, jeigu noriu ko nors pasiekti, nes badavimą ir šiandien tebelaikau paskutine ir stipriausia savo tyrinėjimų priemone. Per badavimą eina kelias, aukščiausia pasiekiama aukščiausiu rezultatu, jeigu pasiekiama, ir tas aukščiausias rezultatas mūsuose yra savanoriškas badavimas. Kai apmąstau tuos laikus – o man didžiausias malonumas juose knistis – tai apmąstau ir tą metą, kai man buvo iškilusi grėsmė. Atrodė, jog turės praeiti beveik visas gyvenimas, kol atsigausiu po tokio bandymo, nuo to badavimo mane skiria visas vyriškasis periodas, bet aš vis dar neatsigavau. Kai vėl imsiu badauti, galbūt turėsiu daugiau ryžto negu tada, nes esu labiau prityręs ir geriau suprantu bandymo būtinumą, tačiau dabar mano jėgos menkesnės, aš

pavargsiu vien belaukdamas jau žinomo siaubo. Sumažėjęs apetitas man nepadės, jis tik truputį sumažins bandymo vertę ir, ko gero, privers mane dar ilgiau badauti, negu tada būtų reikėję. Aš tariuosi suvokiąs tas ir kitas sąlygas, pagundų per tą ilgą tarpsnį taip pat netrūko, aš pakankamai dažnai tiesiog žavėjausi badavimu, bet dar nebuvau subrendęs kraštutinumui, o nerūpestingas jaunystės agresyvumas, žinoma, buvo suvisam praėjęs. Jis praėjo jau tada, per patį badavimą. Mane kankino kai kurios mintys. Grėsmingi man atrodė mūsų protėviai. Aš juos laikau, nors viešai to ir nedrįstu sakyti, dėl visko kaltais, jie pagadino šunų gyvenimą, tad galėjau atsakyti į jų grasinimus tuo pačiu, tačiau prieš jų žinojimą lenkiuosi, jis atėjo iš šaltinių, kurių mes nebežinome, todėl aš taip pat, nors ir kaip man maga jiems priešintis, niekuomet tiesiogiai neperžengsiu jų įstatymų, tiktai išlįsiu per jų plyšius, kuriems turiu ypatingą uoslę. Kai dėl badavimo, tai aš remiuosi garsiuoju pokalbiu, kurio metu vienas mūsų išminčių išsakė ketinimą uždrausti badauti, o antras nepatarė to daryti paklausdamas: „Kas gi kada badaus?“ ir pirmasis leidosi įtikinamas ir sulaikė draudimą. O dabar vėl kyla klausimas: „Argi badauti nėra uždrausta?“ Didžioji dauguma komentatorių tai neigia, laiko badavimą laisvo apsisprendimo dalyku, remia antrąjį išminčių ir todėl nebijo blogų neteisingo komentavimo pasekmių. Tuo puikiai įsitikinau, prieš pradėdamas badauti. O dabar, kai iš bado raičiausi, jau truputį pakrikus dvasiai nuolatos ieškojau išsigelbėjimo prie savo užpakalinių kojų ir iš nevilties jas laižiau, kramčiau, čiulpiau iki pat pasturgalio, bendras to pokalbio aiškinimas man atrodė perdėm neteisingas, aš keikiau komentatorišką mokslą, keikiau save, kad leidausi jo suklaidinamas, tas pokalbis, tai ir vaikas turėjo suprasti, aišku, buvo daugiau negu vien

5*

badavimo draudimas, pirmasis išminčius norėjo uždrausti badavimą, ko išminčius nori, tai jau įstatymas, taigi badavimas buvo uždraustas, antrasis išminčius jam ne tik pritarė, betgi ir laikė badavimą net neįmanomu, taigi ant pirmojo draudimo užvertė net antrą, pačios šuns prigimties draudimą, pirmas tai pripažino ir susilaikė nuo tiesioginio draudimo, tai yra, jis įsakė šunims po viso to išaiškinimo būti supratingiems ir patiems sau uždrausti badauti. Taigi čia būta trigubo draudimo vietoj įprasto vieno, ir aš jį pažeidžiau. Ir dabar man reikėjo bent jau pavėluotai paklusti ir sugebėti liautis badauti, tačiau per skausmą prasimušė pagunda toliau badauti, ir aš gašliai atsidaviau jai tarsi nepažįstamam šuniui. Negalėjau liautis, galbūt jau buvau per silpnas atsistoti ir išsigelbėti nueidamas į apgyventą vietą. Varčiausi ant mėšlo pakratų, miegoti daugiau nebegalėjau, visur girdėjau triukšmą, per mano ankstesnį gyvenimą miegojęs pasaulis, rodės, pabudo, man dingojos, kad aš niekada negalėsiu ėsti, nes taip vėl nutildysiu išlaisvintą šurmuliuojantį pasaulį, o to aš negalėsiu padaryti, beje, didžiausią triukšmą girdėjau savo pilve, dažnai pridėdavau prie jo ausį ir, matyt, mano akys išsprogdavo iš pasibaisėjimo, nes negalėdavau patikėti tuo, ką girdžiu. Ir kadangi tai ėmė darytis nebepakenčiama, apsvaigimas, rodės, ėmė apimti ir mano prigimtį, ji bandė beviltiškai gelbėtis, ėmiau užuosti kvapus, rinktinius valgius, kurių seniai nebuvau valgęs, savo vaikystės džiaugsmus; taip aš užuodžiau motinos krūtų kvapą; aš užmiršau pasiryžimą priešintis kvapams, arba teisingiau, neužmiršau jo; pasiryžęs, tarsi tam būtų reikėję pasiryžimo, aš šliaužiojau į visas puses tik po kelis žingsnius ir uodžiau, tarsi norėčiau valgio tik tam, kad nuo jo apsisaugočiau. Manęs nenuvylė tai, kad aš nieko neradau, valgiai buvo tik keliais žingsniais per toli, mano kojos sulinkdavo jų

nepriėjus. Tuo pat metu, aišku, žinojau, kad nieko ten nėra, kad aš tuos menkus judesius dariau tik iš baimės, kad galutinai nesusmukčiau vietoje, kur paskui ir liksiu. Dingo paskutinės viltys, paskutinės pagundos, aš čia gausiu niekingą galą, kas tie mano tyrinėjimai, vaikiški bandymai iš vaikiškai laimingo laiko, čia ir dabar vyksta rimti dalykai, čia tyrimas būtų galėjęs įrodyti savo vertę, bet kur ji? Čia buvo tiktai bejėgiškai tuščią orą gaudantis šuo, kuris dar spazmiškai skubiai, to nesuvokdamas, visąlaik laisto žemę, tačiau iš viso burtažodžių kratinio savo atmintyje nebegali rasti nieko, netgi eilėraštuko, kurį murmėdami, naujagimiai lenda po motinomis. Man atrodė, kad aš ne už kelių žingsnių nuo savo brolių, o be galo toli nuo visų, ir tarsi ne iš bado mirčiau, o iš vienatvės. Juk buvo aišku, kad niekas manim nesirūpina, niekas visoje žemėje, niekas čia, niekas viršuje, aš žuvau dėl jos abejingumo, jos abejingumas sakė: jis miršta, ir tebūnie. O ar aš tam nepritariau? Ar nesakiau to paties? Ar nenorėjau būti apleistas? Taip, šunys, bet ne tam, kad čia gaučiau galą, o kad prieičiau prie tiesos, kad išsikapstyčiau iš šio melų pasaulio, kur nėra nieko, iš ko būtų galima sužinoti tiesą, net ir manęs, melų pasaulio čiabuvio. Galbūt tiesa buvo ne per toli, ir aš ne toks apleistas, kaip maniau, ne kitų apleistas, o tik manęs paties, pralaimėjusio ir mirštančio.

Tačiau mirštama ne taip greit, kaip mano nervingas šuo. Aš tik netekau sąmonės, o kai pabudau ir pramerkiau akis, prieš mane stovėjo nepažįstamas šuo. Nejaučiau alkio, aš buvau labai stiprus, mano sąnariai spyruokliavo, nors nebandžiau jų atsistodamas išbandyti. Pakėliau akis ir apskritai išvydau ne daugiau kaip visada: gražus, bet ne pernelyg gražus šuo stovėjo priešais mane, aš tai mačiau, ir daugiau nieko, ir vis dėlto tariausi įžvelgiąs jame daugiau negu paprastai. Po

manim telkšojo kraujas, iš pradžių pamaniau, jog tai maistas, bet greit supratau, kad tai kraujas, kurį buvau išvėmęs. Aš nusigręžiau nuo jo į nepažįstamąjį šunį. Jis buvo liesas, ilgakojis, rudas, su baltomis dėmėmis ir turėjo gražų, tvirtą, tiriantį žvilgsnį. „Ką tu čia darai?“ – pasakė jis. – „Eik iš čia“. – „Aš negaliu iš čia išeiti“, – atsakiau, nieko daugiau neaiškindamas, nes kaip galėjau jam viską paaiškinti, be to, jis, atrodo, skubėjo. „Prašau tavęs, eik“, – tarė jis, neramiai mindžikuodamas. – „Palik mane“, – pasakiau, – „eik ir nesirūpink manimi, kiti manimi taip pat nesirūpina“. – „Aš prašau savo labui“, – pasakė jis. „Dėl ko nori prašyk“, – kalbėjau aš. – „Negaliu paeiti, net jeigu ir norėčiau“. – „Taip nėra“, – pasakė jis šypsodamasis. – „Tu gali paeiti. Kaip tik dėl to, kad atrodai silpnas, aš prašau tavęs dabar lėtai eiti iš čia; jeigu dar delsi, paskui turėsi bėgti“. – „Tegu tai bus mano rūpestis“, – atsakiau aš. – „Ir mano“, – tarė jis, nuliūdintas mano atkaklumo, ir, matyt, norėjo kol kas mane palikti, tačiau pasinaudoti proga ir prisimeilinti. Kitu metu aš mielai būčiau pakentęs tokį gražuolį, tačiau tada mane ap-

ėmė nesuprantamas siaubas. „Šalin!“ – surikau, labai garsiai, kadangi kitaip negalėjau apsiginti. – „Aš nelendu prie tavęs“, – pasakė jis lėtai traukdamasis. – „Tu nuostabus, argi aš tau nepatinku?“ – „Tu man patiksi, jeigu eisi sau ir paliksi mane ramybėje“, – atsakiau, bet nebebuvau toks tikras savimi, kaip norėjau jį įtikinti. Aš kažką įžvelgiau ir girdėjau jame savo paaštrėjusia klausa, tai buvo tik pradžia, tas jausmas stiprėjo, artinosi, ir aš jau suvokiau: tas šuo gali tave iš čia išvaryti, nors tu kol kas ir neįsivaizduoji, kaip galėtum pasikelti. Žiūrėjau į jį, kuris į mano šiurkštų atsakymą tiktai švelniai papurtė galvą, su vis didesniu geismu. – „Kas tu?“ – paklausiau. – „Aš esu medžiotojas“, – atsakė jis. – „Ir kodėl tu nenori, kad aš čia likčiau?“ – „Tu man trukdai“, – pasakė jis, – „aš negaliu medžioti, kai tu čia“. – „Bandyk“, – patariau aš, – „gal vis dėlto galėsi?“ – „Ne“, – tarė jis, – „man labai gaila, bet tu turėsi pasišalinti“. – „Nemedžiok šiandien!“ – paprašiau. – „Ne“, – atsakė jis, – „aš turiu medžioti“. – „Man reikia išeiti, tau reikia medžioti“, – tariau, – „tik reikia ir reikia. Ar supranti, kodėl mums reikia?“ – „Ne“, – atsakė jis, – „tačiau čia nėra ko suprasti, tai savaime suprantami, natūralūs dalykai“. – „Ne visai“, – tariau, – „tau juk gaila, kad turi mane išvaryti, bet vis tiek tai darai“. – „Taip jau yra“, – atsakė jis. – „Taip jau yra“, – piktai pagalvojau, – „tai ne atsakymas. Ko tau lengviau būtų atsisakyti – medžioklės ar išvaryti mane?“ – „Atsisakyti medžioklės“, – atsakė jis nesvyruodamas. – „Na va“, – tariau, – „tai juk prieštaravimas“. – „Koks prieštaravimas?“ – paklausė jis. – „Mielas mažas šunie, negi tu išties nesupranti, kad man reikia? Nejau nesupranti savaime suprantamų dalykų?“ Aš nieko daugiau nesakiau, nes pastebėjau – ir mane persmelkė naujas gyvenimas, gyvenimas, kurį sukelia baimė, – iš nesuvokiamų smulkmenų, kurių galbūt niekas, išskyrus mane, negalėjo pa-

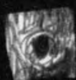
stebėti, jutau, kad šuo savo krūtinės gilumoje ruošiasi dainuoti. – „Tu dainuosi“, – pasakiau aš. – „Taip“, – rimtai tarė jis. – „aš dainuosiu, netrukus, bet kol kas dar ne“. – „Tu jau pradedi“, – pasakiau aš. – „Ne“, – tarė jis, – „dar ne. Bet pasiruošk“. – „Aš jau girdžiu, nors tu ir sakai, kad ne“, – paprieštaravau drebėdamas. Jis tylėjo. Ir aš tada tariausi kai ką pastebėjęs, ko joks šuo prieš mane niekada nebuvo pastebėjęs, bent jau mūsų palikime nesama nė mažiausios užuominos į tai, ir aš, be galo išsigandęs ir susigėdęs, nuleidau galvą į kraujo klaną priešais mane. Mat tariausi supratęs, kad šuo jau dainuoja, to pats nežinodamas, negana to, melodija, atsiskyrusi nuo jo, pagal savo pačios dėsnius kilo į orą ir plaukė šalin, tarsi jis būtų pašalinis, ir taikė į mane, tik į mane. – Šiandien aš, žinoma, neigiu tokius dalykus ir laikau juos savo tuometinio sudirgimo pasekme, nors tai ir buvo apsirikimas, tačiau savotiškai puikus, didingas, jis yra vienintelė, nors ir tik tariama tikrovė, kuri man kilo iš badmečio, ir ji bent jau rodo, kaip toli mes galime nueiti būdami labai susijaudinę. Aš iš tiesų buvau labai susijaudinęs. Normaliomis aplinkybėmis būčiau sunkiai sirgęs, negalėjęs pajudėti, tačiau negalėjau atsispirti melodijai, kurią šuo tuojau, rodės, perėmė kaip savo. Ji vis stiprėjo: tiesiog be galo, ir jau dabar ją vos atlaikė mano klausa. Tačiau blogiausia buvo, kad ji, atrodo, buvo skirta vien man, tas balsas, dėl kurio nutilo miškas, buvo skirtas vien man; kas aš buvau, kad dar drįsau būti čia, išsipleikęs prieš jį savo nešvarumuose ir kraujyje? Aš tirtėdamas pakilau, pasižiūrėjau žemyn; negi šitoks pabėgsiu, dar pagalvojau, bet jau lėkiau, laisviausiai šuoliuodamas, šalin. Savo draugams aš nieko nepasakojau, ką tik pasirodęs galbūt ir būčiau papasakojęs, bet buvau per silpnas, o paskui man vėlei atrodė, jog tai neperteikiama. Užuominos, kurių nesugebėdavau užgniaužti,

be pėdsako pasimesdavo pokalbiuose. Fiziškai, beje, atsigavau per kelias valandas, dvasines pasekmes tebejaučiu ir šiandien.

O į savo tyrinėjimus įtraukiau ir šunų muziką. Mokslas ir čia, žinoma, nesėdėjo sudėjęs rankų, mokslas apie muziką, jei esu gerai informuotas, galbūt jau tvirčiau pagrįstas nei mokslas apie maistą. Tai paaiškintina tuo, kad šioje srityje galima dirbti ne taip aistringai kaip anoje, ir kad čia esama daugiau grynų stebėjimų ir sisteminimų, kai tuo tarpu ten svarbiausia praktinės išvados. Tai susiję su tuo, kad muzikos mokslas labiau gerbiamas už mokslą apie maistą, tačiau pirmasis niekad nesugebėjo taip plačiai pasklisti masėse kaip antrasis. Ir man muzikos mokslas, prieš išgirstant balsą miške, buvo svetimesnis už bet kokį kitą. Aš, tiesa, atkreipiau į jį dėmesį po epizodo su muzikuojančiais šunimis, bet tada buvau dar per jaunas. Taip pat nelengva prie to mokslo netgi prisiartinti, jis laikomas ypač sunkiu ir prakilniai laikosi nuošalėje. Tų šunų muzika taip pat iš pradžių padarė labai didelį įspūdį, bet svarbiau už muziką man atrodė jos paslaptingas šuniškumas, jų baisios muzikos aš galbūt išvis su niekuo negalėjau palyginti, aš galėjau ją greičiau užmiršti, tačiau jos esmę nuo tada įžvelgdavau visuose šunyse. O įsigilinti į šunų būdą labiausiai tinkami ir greičiausiai prie tikslo vedantys man atrodė maisto tyrinėjimai. Galbūt aš klydau. Beje, abiejų mokslų sankirtos zona jau tada kėlė įtarimą. Tai mokslas apie maistą iš viršaus prišaukiantį giedojimą. Mane vėlei labai trikdo tai, kad niekada rimtai neįsigilinau į muzikos mokslą ir šiuo atžvilgiu toli gražu negaliu laikyti savęs netgi mokslo ypač niekinamu savamoksliu. To aš niekuomet neatsikratysiu. Prieš mokslininką, deja, aš labai blogai pasirodyčiau ir per patį lengviausią egzaminą – tai įrodyta. To priežastis, nekreipiant dėmesio į jau minėtas gyvenimo

aplinkybes, žinoma, visų pirma yra mano negabumas mokslui, menkos mąstymo galios, prasta atmintis ir visų pirma – nesugebėjimas nuolatos turėti prieš akis mokslinį tikslą. Visa tai aš atvirai prisipažįstu, netgi su tam tikru džiaugsmu. Kadangi svarbesnė mano netikimo mokslui priežastis manding yra instinktas, išties neblogas instinktas. Jei norėčiau pasigirti, tai galėčiau pasakyti, kad kaip tik tas instinktas sunaikino mano mokslinius sugebėjimus, juk būtų buvęs išties labai keistas reiškinys, kad įprastomis gyvenimo sąlygomis, kurios, žinoma, nėra jau tokios paprastos, aš turiu gan pakenčiamą protą ir labai gerai suprantu jeigu ne mokslą, tai bent jau mokslininkus – tai parodytų man patikrinimo rezultatai – nuo pat pradžių negalėjau užkelti savo letenos net ant pirmo mokslo laiptelio. Tas instinktas, – galbūt mokslo labui, tačiau kitokio mokslo negu dabartinis, paties paskutinio labui, mane vertė labiau už viską vertinti laisvę. Laisvę! Žinoma, laisvė, kokia ji šiandien įmanoma, yra varganas augalas. Bet vis dėlto laisvė, vis šis tas. – (*Fragmentas*)

M ū s ų

s i n a g o g o j e

Mūsų sinagogoje gyvena žvėrelis didumo maždaug sulig kiaune. Dažnai jis labai gerai matomas, mat žmogų jis prisileidžia maždaug per du metrus. Jo spalva – šviesiai mėlynai žalia. Prie jo kailio dar niekas nėra prisilietęs, tad apie jį nieko negalima pasakyti, beveik norėtųsi sakyti, kad ir tikroji kailio spalva nežinoma, galbūt matomoji spalva atsirado nuo dulkių ir tinko, kuris nusėdo ant kailio; ji truputį panaši į sinagogos vidaus tinko spalvą, tik truputį šviesesnė. Jei ne-

imsim domėn jo baugštumo, tai nepaprastai ramus ir sėslus žvėrelis; jeigu nebūtų taip dažnai pabaidomas, tai, matyt, ir tupėtų visąlaik ten pat. Jo mėgstama vieta yra moterų skyriaus grotos, su aiškiu malonumu jis įsikimba į grotų akis, išsitiesia ir žiūri žemyn į meldimosi vietą, tokia drąsi poza jį, rodos, džiugina, tačiau šventyklos sargui prisakyta jį iš tenai baidyti, nes gali prie jos priprasti, o to negalima leisti dėl moterų, kurios jo bijo. Kodėl jos jo bijo, neaišku. Tiesa, iš pirmo žvilgsnio jis atrodo bauginamai, ypač ilgas kaklas, trikampis snukis, beveik statmenai atsikišę priekiniai dantys, viršum viršutinės lūpos eilė ilgų, dantis dengiančių, matyt, labai švelnių šviesių ūsų – visa tai gali išgąsdinti, tačiau netrukus supranti, koks nepavojingas tas visas tariamas baisumas. Visų pirma, jis laikosi toli nuo žmonių, yra baugštesnis už miško žvėrį ir, atrodo, niekuo nesusijęs su pastatu; o visa jo asmeninė nelaimė, matyt, ta, kad tas pastatas yra sinagoga, taigi kartais labai gyva vieta. Jeigu su tuo žvėreliu būtų galima susikalbėti, tai jį būtų galima paguosti tuo, kad mūsų kalnų miestelio bendruomenė metai po metų mažėja ir jai jau sunku surinkti lėšų sinagogos išlaikymui. Galimas daiktas, kad po kiek laiko sinagoga taps grūdų sandėliu ar panašiai ir kad tas žvėrelis sulauks ramybės, kurios jam taip trūksta.

Beje, tiktai moterys bijo žvėrelio, vyrams jis jau seniai nerūpi, viena karta jį parodo kitai, jį visada galėjai pamatyti, pagaliau liautasi į jį dairytis ir nebesistebi net pirmusyk jį pamatę vaikai. Jis tapo sinagogos naminiu žvėreliu, kodėl sinagoga negalėtų turėti ypatingo, niekur kitur nematyto naminio žvėrelio? Jeigu ne moterys, tai niekas ir nežinotų, kad jis yra. Bet ir moterys labai nebijo, būtų keista bijoti tokio žvėrelio dienų dienas, metus ir dešimtmečius. Jos, tiesa, teisinasi

tuo, kad žvėrelis paprastai prie jų daug arčiau, negu prie vyrų, ir tai teisinga. Žemyn, pas vyrus jis nedrįsta leistis, jo dar niekad niekas nematė ant grindų. Jeigu nuvejamas nuo moterų skyriaus grotų, tai tupi maždaug tokiame pačiame aukštyje ant priešingos sienos. Ten yra labai siaura atbraila, vos dviejų pirštų pločio, ji eina per tris sinagogos sienas, ja žvėrelis kartais laksto šen ir ten, bet daugiausia ramiai tupi toje pačioje vietoje priešais moteris. Beveik nesuprantama, kaip jis taip lengvai laksto tuo siauru keliu, dėmesio vertas ir būdas, kaip jis tenai viršuje apsisuka, atsidūręs gale, juk yra jau labai senas žvėrelis, bet jis nedvejodamas duoda nutrūktgalvišką šuolį, kuris visuomet pasiseka, apsisuka ore ir vėl bėga savo keliu atgal. Tiesa, kelissyk tai pamatęs patenkini smalsumą ir jau nebenori į jį spoksoti. Moterys nerimsta nei iš baimės, nei iš smalsumo, jeigu joms labiau rūpėtų maldos, tai jos visai jį pamirštų, pamaldžiosios taip ir darytų, jeigu leistų kitos, kurių daug daugiau, šios visuomet nori atkreipti į save dėmesį ir žvėrelis yra geriausia tam dingstis. Jeigu galėtų ir drįstų, jos prisiviliotų žvėrelį dar arčiau, kad galėtų dar labiau išsigąsti. Bet iš tiesų žvėrelis prie jų visai nė nelenda, jei nėra puolamas, jis nesidomi nei jomis, nei vyrais, mieliausiai jis, matyt, lindėtų pasislėpęs, kaip ir ne pamaldų metu, kokioje nors sienos skylėje, kurios mes dar neradome. Jis pasirodo tiktai tuomet, kai pradedama melstis, išgąsdintas triukšmo. Ar jis nori pamatyti, kas čia darosi, ar nenori miegoti, ar nori būti laisvėje, kad galėtų sprukti? Iš baimės jis pasirodo, iš baimės išdarinėja savo triukus ir nedrįsta slėptis, kol baigiasi apeigos. Aukštį, žinoma, mėgsta todėl, kad ten saugiausia, ir geriausia jam lakstyti grotomis ir sienos atbraila, bet jis nebūna vien ten, kartais nusileidžia ir žemiau prie vyrų, jį, atrodo, traukia šventosios skrynios užuolaida ant žalvarinio strypo, jis dažnai nu-

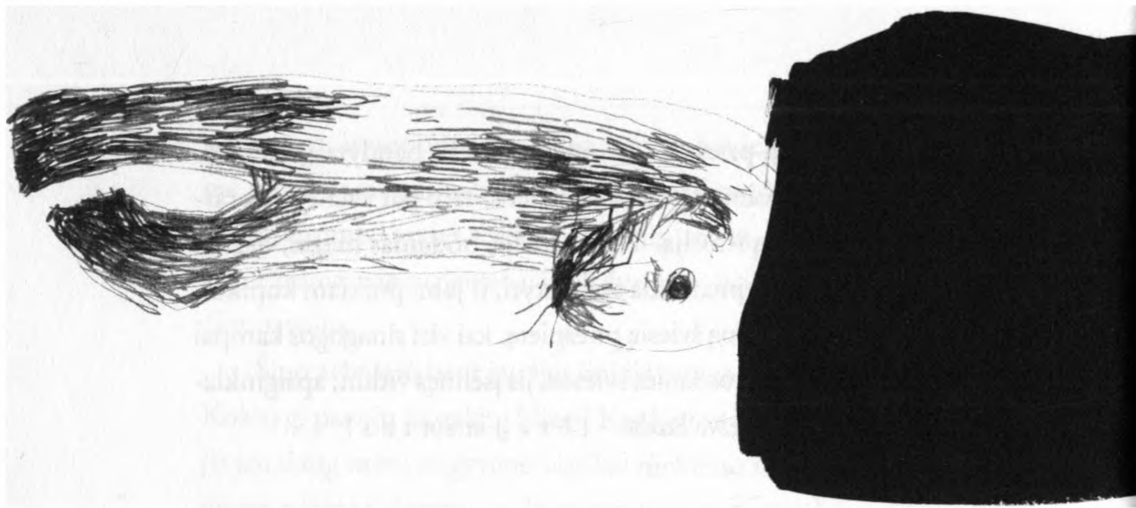
slenka ten, ir visuomet ten būna ramus, net jeigu atsiduria visai prie pat skrynios, negalima sakyti, kad jis trukdytų, savo šviesiomis, visuomet atviromis, matyt, be vokų akimis, rodos, žiūri į bendruomenę, bet, žinoma, nieko nemato, ir tik žvelgia į, kaip jam atrodo, jo tykančius pavojus.

Šiuo atžvilgiu bent jau ligi šiol jis neatrodė gudresnis už moteris. Kokių gi pavojų jis galėtų bijoti? Kas ketina jam ką nors daryti? Negi jis jau daug metų negyveno visiškai niekieno netrikdomas? Vyrai išvis nekreipia į jį dėmesio, o dauguma moterų, matyt, būtų nelaimingos, jeigu jis dingtų. O kad yra vienintelis žvėrelis name, tai išvis neturi jokio priešo. Tatai per tuos metus jau galėjo suvokti. Apeigų triukšmas gal ir labai gąsdina žvėrelį, bet jos kukliu mastu kartojasi kasdien, o platesniu – švenčių dienomis, visuomet reguliariai ir be pertrūkių; ir baigštus žvėrelis jau galėjo prie jų priprasti, ypač kai mato, jog čia ne persekiotojų keliamas triukšmas, o toks, kurio jis nė nesupranta. Ir vis dėlto bijo. Galbūt tai seniai praėjusių laikų prisiminimas, ar būsimų nuojauta? Galbūt tas senas žvėrelis daugiau žino negu tos trys kartos, vis susirenkančios sinagogoje?

Pasakojama, kad prieš daugelį metų iš tiesų bandyta žvėrelį išvaryti. Galimas daiktas, jog tai tiesa, bet dar labiau tikėtina, jog tai tik išgalvotos istorijos. Tiesa, yra įrodymų, jog tada religijos įstatymų požiūriu buvo domėtasi, ar galima kęsti tokį žvėrį Dievo namuose. Buvo kreiptasi į įvairius garsius rabinus, nuomonės pasidalijo, dauguma buvo už išvarymą ir naują Dievo namų įšventinimą. Tačiau lengva nurodinėti iš tolo, iš tikrųjų pagauti žvėrelį buvo neįmanoma, todėl neįmanoma jį ir išvaryti. Mat tiktai jį sugavus ir toli išgabenus, buvo galima daugmaž tikėtis, kad jo atsikratei.

Pasakojama, kad prieš daugelį metų iš tiesų bandyta jį išvaryti. Šventyklos tarnas prisimenąs, kad jo senelis, taip pat šventyklos tarnas, mėgęs pasakoti tą istoriją. Tasai senelis, būdamas mažas, dažnai girdėjo, kad žvėrelio neįmanoma atsikratyti, ir jam, puikiam kopikui, sukilo ambicijos, tad vieną šviesią priešpietę, kai visi sinagogos kampai ir landos buvo nutviekstos saulės šviesos, jis įsėlinęs vidun, apsiginklavęs virve, svaidykle ir kreiva lazda. – (*Fragmentas*)

O l a

Aš įsirengiau olą ir ji, atrodo, nusisekė. Iš išorės matyti tik didelė skylė, bet iš tiesų ji niekur neveda, jau už kelių žingsnių prieini natūralias tvirtas uolienas. Aš nenoriu girtis, jog šią gudrybę tyčia panaudojau, tai greičiau vieno iš daugelio bandymų įsirengti olą dalis, tačiau galų gale man pasirodė, kad bus gerai, jei tą skylę paliksiu neužverstą. Žinia, kad kai kurios gudrybės būna tokios subtilios, jog gali pražudyti, tatai aš žinau geriau už bet ką kitą ir, be abejo, taip pat drąsu ta duobe apskritai atkreipti dėmesį, kad čia esama kai ko įdomaus. Tačiau klysta tas, kas mano, kad esu bailus ir darausi sau olą iš bailumo. Gal už kokio tūkstančio žingsnių nuo tos duobės, uždengtos pakeliamu samanų sluoksniu, yra tikrasis įėjimas į olą, jis toks saugus, kaip

pasaulyje išvis kas nors gali būti saugu, žinoma, kas nors gali užlipti ant samanų arba jas įgriauti, tada mano ola bus atverta ir kas norės – beje, reikia žinoti, kad tam reikia ir tam tikrų nemažų sugebėjimų, – galės į ją prasiskverbti ir amžiams viską sugriauti. Aš tai gerai žinau, ir net dabar, savo gyvenimo viršūnėje, neturiu nė vienos visiškai ramios valandos, tenai, kur tamsios samanos, aš esu mirtingas; tenai mano sapnuose dažnai be perstogės uostinėja susijaudinęs snukis. Atrodo, kad man iš tiesų reikėjo šitą įėjimą užpilti: viršuje plonu ir tvirtu sluoksniu, apačioje puria žeme, kad man visuomet būtų nesunku pro jį išlįsti. Tačiau tai neįmanoma, kad aš galėčiau tučtuojau išbėgti, būtent atsargumas reikalauja, kaip, deja, dažnai būna, rizikuoti gyvybe. Visa tai yra išties sunkūs apskaičiavimai, ir nuovokios galvos pasitenkinimas savimi kartais yra vienintelė tolesnio skaičiavimo priežastis. Aš privalau galėti tučtuojau išbėgti, bet ar aš, kad ir kaip būčiau budrus, negaliu būti užkluptas iš visiškai netikėtos pusės? Aš ramiai gyvenu savo namo gilumoje, o tuo tarpu priešininkas lėtai ir tyliai iš kažkur prie manęs kasasi. Nenoriu pasakyti, kad jis turi geresnę uoslę negu aš; galbūt jis tiek pat mažai žino apie mane kaip ir aš. Tačiau esama aistringų plėšikų, kurie aklomis rausia žemę, ir nors mano ola baisingai ilga, jie turi vilties užtikti vieną iš mano kelių. Aš, žinoma, turiu pranašumą, būdamas savo name ir gerai žinodamas visus kelius ir kryptis. Plėšikas labai greit gali tapti mano auka, be to, labai gardžia. Bet aš senstu, daugelis yra stipresni už mane, mano priešų devynios galybės, tad gali atsitikti, kad bėgdamas nuo vieno, pakliūsiu į nagus kitam. Ak, visko gali būti! Vis dėlto turiu būti tikras, kad kažkur esama galbūt prieinamo, visiškai atviro išėjimo, kur sprukdamas visai neturėčiau vargti ir, pavyzdžiui, tenai iš paskutiniųjų kapstydamas kad ir

ploną užpiltą sluoksnį staiga – apsaugok dangau! – nepajusčiau į šlaunį įsmigusių persekiotojo dantų. Man kelia pavojų ne vien išoriniai priešai. Tokių yra ir žemėje. Aš jų dar niekad nemačiau, tačiau apie juos pasakoja legendos ir aš jomis tvirtai tikiu. Tai žemės vidaus padarai; jų apibūdinti neįstengia net legenda. Net tie, kurie tapo jų aukomis, jų beveik neįžiūrėjo; jie ateina, tu išgirsti jų nagų krebždėjimą čia pat, po savim, žemėje, kuri yra jų stichija, ir jau esi žuvęs. Ir nieko nereiškia, kad esi savo name, greičiau esi jų name. Nuo jų manęs neišgelbės ir tas išėjimas, jis mane, matyt, išvis ne gelbsti, o žudo, bet jis yra viltis ir aš negaliu be to gyventi. Be šios didelės landos su išoriniu pasauliu mane dar jungia siauros, gan nepavojingos landos, kurios įleidžia šviežio oro kvėpavimui. Jas išrausė miško pelės. Aš sugebėjau jas teisingai įkomponuoti į savo olą. Jos man taip pat leidžia viską plačiai užuosti ir tuo būdu saugo. Per jas pas mane taip pat pakliūna visokio smulkaus gyvio, kurį aš naudoju maistui, tad aš galiu pamedžioti ir kukliai apsirūpinti išvis neišlįsdamas iš savo olos; tai, žinoma, labai svarbu.

Tačiau geriausia mano olos savybė yra jos tyla. Ji, žinoma, apgaulinga. Kada nors ji staiga gali būti nutraukta, ir tada viskam galas. Bet kol kas aš ją dar turiu. Aš galiu valandų valandas slankioti savo urvais ir nieko negirdėti, išskyrus kartais kokio nors smulkaus žvėrelio krebždesį, kurį tada tuojau pat nutildau savo dantimis, arba byrančios žemės šnarėjimą, kuris man rodo, jog kai ką reikia taisyti; šiaip būna tylu. Į vidų srūva miško oras, jis sykiu ir šiltas, ir vėsus. Kartais aš išsitiesiu ir vartausi oloje iš malonumo. Puiku artėjant senatvei turėti tokią olą, stogą virš galvos. Kas šimtas metrų aš praplatinau urvus, padarydamas mažas apskritas aikšteles, tenai galiu patogiai susirangyti,

pasišildyti ir pailsėti. Tenai aš miegu saldžiu ramybės, patenkinto siekimo, pasiekto tikslo, nuosavo namo miegu. Aš nežinau, ar tai senų laikų įprotis, ar vis dėlto pavojai ir šiame name pakankamai dideli, kad mane pažadintų: aš tolydžio pašoku iš miego ir klausausi, klausausi tylos, kuri čia nekisdama viešpatauja dieną ir naktį, nusiraminęs šypteliu ir atsipalaidavęs dar kiečiau užmiegu. Vargšai keliauninkai be namų, keliuose, miškuose geriausiu atveju įsirausia į lapų krūvą arba įsiterpia į draugų rują, pasmerkti pavojams iš dangaus ir žemėje! Aš guliu čia iš visų pusių saugioje vietoje – tokių mano oloje daugiau kaip penkiasdešimt – ir snausdamas bei kietai miegodamas leidžiu savo nuožiūra pasirinktas valandas.

Ne pačiam olos viduryje, išorinio pavojaus – ne persekiojimo, o apgulties – atvejui gerai pritaikytoje vietoje yra pagrindinė aikštelė. Visa kita yra galbūt daugiau mano įtempto proto negu kūno darbas, tuo tarpu ši tvirtovė yra sunkiausio visų mano kūno dalių darbo rezultatas. Kelis kartus, netekęs vilties nuo fizinio nuovargio, norėjau viską mesti, voliojausi ant nugaros ir keikiau olą, išlįsdavau į lauką ir palikdavau olą atvirą. Aš dariau tai, nes nebenorėjau į ją grįžti, paskui po kelių valandų ar dienų parsirasdavau atgailaudamas, vos ne giedodamas giesmę olos tvirtumui ir su nuoširdžiu džiaugsmu vėl kibdavau į darbą. Darbus aikštelėje be reikalo (be reikalo reiškia tai, kad olai iš tuščio darbo nebuvo jokios naudos) sunkino tai, kad kaip tik ten, kur pagal planą ji turėjo būti, žemė buvo labai puri ir smėlėta, ten ją reikėjo tiesiog suplūkti, kad susidarytų didelė dailiai išgaubta ir apskrita aikštelė. Tačiau tokiam darbui aš turėjau tiktai kaktą. Taigi su kakta tūkstančių tūkstančius kartų dieną ir naktį įsibėgėjęs daužiau žemę, buvau laimingas, jeigu ją susikruvindavau, nes tai būdavo įrodymas,

kad siena ima tvirtėti, ir tokiu būdu, to turbūt niekas neginčys, užsitarnavau sau tvirtovę.

Toje aikštelėje aš kaupiu savo atsargas, viską, ką sumedžioju olos viduje ir kas viršija akimirkos poreikius. Viską, ką parsinešu iš medžioklių už namo ribų, kaupiu čia. Aikštelė tokia didelė, kad jos neužpildo nė pusės metų atsargos. Todėl galiu jas gerai išdėstyti, tarp jų vaikščioti, su jomis žaisti, džiaugtis jų gausa ir įvairiais kvapais, ir visuomet tiksliai žinoti, kiek ko yra. Tada galiu imtis pertvarkymų ir, priklausomai nuo metų laiko, daryti reikalingus išankstinius apskaičiavimus ir medžioklės planus. Būna laikų, kai aš esu taip gerai apsirūpinęs, kad iš abejingumo maistui išvis neliečiu aplinkui šmirinėjančios smulkmės, tai, kita vertus, galbūt neatsargu. Dėl nuolatinio ruošimosi gynybai mano požiūriai į olos išnaudojimą tokiems tikslams keičiasi arba auga, žinoma, nedideliu mastu. Tuomet man kartais atrodo pavojinga gynybą sutelkti vien tiktai centrinėje aikštelėje, olos įvairumas teikia man įvairių galimybių ir man atrodo, kad atsargiau būtų truputį paskirstyti atsargas ir aprūpinti jomis ir kai kurias mažas aikšteles, tuomet aš kas trečią aikštelę numatau rezervine atsargų laikymo vieta, arba kas ketvirtą pagrindine, ir kas antrą šalutine atsargų laikymo vieta, ir panašiai. Arba kai kuriuos urvus apgaulės sumetimais išvis išjungiu iš atsargų laikymo plano, arba visiškai atsitiktinai, priklausomai nuo padėties pagrindinio išėjimo atžvilgiu, parenku tik keletą vietų. Kiekvienas toks naujas planas, kas be ko, reikalauja sunkaus nešiko darbo, aš turiu imtis naujų apskaičiavimų ir tada pradedu nešioti pirmyn ir atgal. Žinoma, galiu tai daryti ramiai ir neskubėdamas; ne taip jau bloga burnoje nešioti gerus dalykus, kur nori pailsėti ir pasmaguriauti tuo, kas tau skanu. Blogiau būna tada, kai kartais, paprastai

pašokus iš miegų man pasirodo, kad esamas išdėstymas visiškai neteisingas, gali sukelti didelių pavojų ir reikia tučtuojau, neatsižvelgiant į mieguistumą ir nuovargį, taisyti padėtį; tuomet aš skubu, tuomet lakstau, tuomet neturiu kada skaičiuoti; aš, kaip tik norįs imtis naujo, labai tikslaus plano, griebiu tai, kas man atsiduria priešais snukį, tempiu, nešu, dūsauju, dejuoju, klupinėju ir mane patenkina bet koks esamos, man tokios pavojingos atrodančios padėties pakeitimas. Kol pamažu visiškai pabudus prablaivėja protas, aš imu nebesuvokti, kam taip skubėjau, giliai įkvepiu savo namo ramybės, kurią pats sutrikdžiau, grįžtu į tą vietą, kur miegojau, tučtuojau užmiegu iš naujo nuovargio ir pabudęs kaip neginčijamą jau beveik kaip sapnas atrodančio naktinio darbo įrodymą dar tebelaikau dantyse kokią žiurkę. Paskui vėl užeina laikai, kai atrodo, jog geriausia visas atsargas sunešti į vieną vietą. Kuo man padės atsargos mažose aikštelėse, kiek tenai apskritai galima sudėti, tai, ką nuneši, paskui užstoja kelią ir galbūt kada nors ginantis ar bėgant tik trukdys. Be to, aišku, kvaila, tačiau teisinga, kad pasitikėjimas savimi kenčia nuo to, kad negali matyti visų atsargų krūvoj ir vienu žvilgsniu suvokti, ką turi. Ir ar taip visur išmėčius daug kas nepražūva? Aš negaliu be perstogės lakstyti po savo skersinius ir išilginius urvus, kad pamatyčiau, ar ten viskas gerai. Atsargų paskirstymo idėja iš esmės teisinga, tačiau tik tuomet, jeigu turima daugiau tokių vietų kaip mano centrinė aikštelė! Daugiau tokių aikštelių. Be abejo! Tačiau kas tai padarys? Ir jų jau nebeįtrauksi į bendrą olos planą. Aš prisipažįstu, kad tai jos trūkumas, kaip ir apskritai visuomet trūkumą turi tai, kas egzistuoja vienu egzemplioriumi. Taip pat pripažįstu, kad per visą olos rausimą mano sąmonėje neaiškiai, tačiau pakankamai aiškiai, jeigu būčiau parodęs gerą valią, sukosi mintis, kad reikia

daugelio tokių vietų kaip centrinė aikštelė, bet aš jai nepasidaviau, jaučiausi per silpnas tokiam milžiniškam darbui; taip, buvau per silpnas, kad suvokčiau tokio darbo būtinybę, kažkodėl tenkinausi ne mažiau neaiškiais jausmais, kurie sakė, kad to, ko šiaip neužtektų, užteks mano išimtiniu atveju, nes galbūt apvaizdai ypač rūpi išsaugoti mano kaktą, plūktuvę. Dabar aš turiu tiktai vieną centrinę aikštelę, tačiau neaiškūs jausmai, kad vienos neužteks, išnyko. Kad ir kaip ten būtų, turiu pasitenkinti viena, mažosios aikštelės negali jos pakeisti; kai šis įsitikinimas manyje subręsta, aš vėl pradedu iš mažųjų aikštelių viską tempti į centrinę. Kurį laiką po to jaučiu tam tikrą paguodą, žinodamas, jog visi urvai dabar laisvi, matydamas, kaip centrinėje aikštelėje guli mėsos krūvos ir toli iki pat atokiausių urvų sklinda įvairiausi kvapai, kiekvienas kurių mane savotiškai žavi ir kuriuos aš iš tolo sugebu tiksliai atskirti. Tuomet ateina ypač ramūs laikai, kai savo miegojimo vietas lėtai, žingsnis po žingsnio aš imu perkeldinėti iš išorinių ratų į vidurinius, vis labiau pasineriu į kvapus, kol nebegaliu jų iškęsti ir vieną naktį įsiveržiu į centrinę aikštelę, smarkiai įsisuku į atsargas ir iki visiško apkvaišimo prisikemšu to, ką labiausiai mėgstu. Laimingi, tačiau pavojingi laikai; kas sugebėtų juos išnaudoti, tas galėtų mane lengvai, nepakenkdamas sau sunaikinti. Ir čia atsiliepia antros arba trečios centrinės aikštelės trūkumas, didelė maisto sankaupa vienoje vietoje mane gundo. Aš visaip stengiuosi nuo to gintis, paskirstymas mažose aikštelėse yra kaip tik tokia priemonė, deja, kaip ir kitos panašios priemonės per atsisakymą ji veda prie dar didesnio godulio, kuris paskui, apeidamas sveiką protą, savavališkai gynybinius planus pakeičia savo naudai.

Po tokių laikų, kad susikaupčiau, aš paprastai tikrinu olą ir, kur reikia pataisęs, dažnai ją palieku, nors tik trumpam laikui. Bausmė ilgai būti be jos man ir tuomet atrodo per griežta, tačiau laikinų iškylų reikalingumą suprantu. Kai prisiartinu prie išėjimo, visuomet pajuntu tam tikrą momento iškilmingumą. Gyvendamas name aš stengiuosi prie jo neiti, vengiu net įžengti į prie jo vedančio urvo paskutinę atšaką, mat tenai esu įrengęs ištisą mažą zigzagų labirintą; tenai prasidėjo mano ola, aš tada dar negalėjau tikėtis, kad kada nors ją galėsiu taip pabaigti, kaip planavau, pusiau žaisdamas pradėjau nuo šio kampelio, taip pirmasis įkvėpimas virto šiuo labirintu, kuris man tuomet atrodė visų statinių viršūnė, šiandien aš jį galbūt teisingiau vertinu kaip pernelyg smulkų ir ne visai derantį prie viso statinio, bet galbūt teoriškai mielą krapštalą – čia yra įėjimas į mano namą, sakiau tada ironiškai savo nematomiems priešams ir jau mačiau, kaip jie visi uždūsta įėjimo labirinte, – iš tiesų tai pernelyg plonasienis žaisliukas, kuris neatlaikytų rimto puolimo arba iš paskutiniųjų dėl savo gyvybės kovojančio priešo blaškymosi. Ar man dėl to reikia šią dalį perstatyti? Aš vis atidėlioju sprendimą ir turbūt viskas liks, kaip yra. Tai būtų ne tik didžiausias darbas, kurį užsikraučiau ant savo pečių, bet ir pavojingiausias, kokį tik galima įsivaizduoti. Tada, kai pradėjau olą, galėjau tenai palyginti ramiai dirbti, rizika buvo ne didesnė kaip kur nors kitur, o šiandien tai reikštų beveik tyčia atkreipti pasaulio dėmesį į visą olą, šiandien tai jau nebeįmanoma. Mane tai beveik džiugina, taip pat esama šiokių tokių sentimentų pirmajam kūriniui. O jeigu sulaukčiau didelio puolimo, tai kokio plano įėjimas mane išgelbėtų. Įėjimas gali suklaidinti, nukreipti dėmesį, varginti užpuoliką, tatai iš bėdos gali ir šis. Tačiau prieš išties didelį puolimą aš privalau pasi-

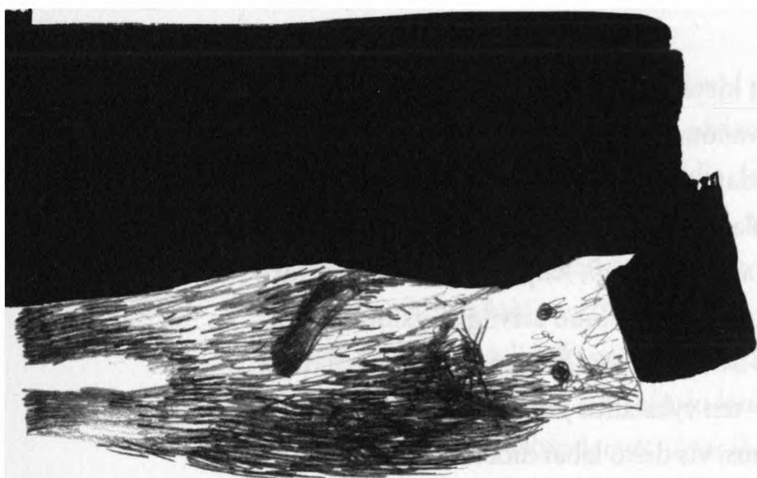
telkti visus olos privalumus ir visas kūno ir sielos pajėgas – tai juk savaime suprantama. Tad šis įėjimas gali toks ir likti. Ola turi tiek daug gamtos jai primestų silpnų vietų, tad tegu turės ir šį mano rankomis sukurtą, nors ir tik vėliau pastebėtą, bet užtat gerai suvoktą trūkumą. Visa tai, žinoma, nereiškia, kad jis man tarpais ar galbūt visada nekelia nerimo. Per savo įprastus pasivaikščiojimus aš vengiu šios olos dalies daugiausia dėl to, kad man nemalonu ją matyti, kad aš visuomet matau savo darbo trūkumą, kad tas trūkumas pernelyg audrina mano sąmonę. Tegu ta klaida prie įėjimo ir bus nepataisoma, bet aš, kol tai įmanoma, stengsiuosi jos nematyti. Jei tik patraukiu įėjimo pusėn (nors mane nuo jo ir skirtų ne vienas urvas ir aikštelė), aš jau jaučiuosi atsidūręs didelio pavojaus atmosferoje, man kartais atrodo, lyg mano kailis plonėtų, lyg aš netrukus likčiau visai be jo ir tą akimirką mane pasveikintų priešų staugimas. Kas be ko, tokius jausmus kelia ir pats išėjimas į lauką, namų apsaugos netekimas, tačiau mane ypač kamuoja ir tas įeinamasis urvas. Aš kartais sapnuoju, kad jį perstačiau, visiškai pakeičiau, milžiniškomis jėgomis per vieną naktį, niekieno nepastebėtas, ir dabar jis esąs neįveikiamas; kai taip atsitinka, miegas man būna pats saldžiausias, kai pabundu, mano barzdoje dar tebeblizga džiaugsmo ir palaimos ašaros.

To labirinto kančią išeidamas turiu įveikti ir fiziškai, aš pykstu ir sykiu graudinuosi, kai kartais akimirką pasiklystu savo paties statinyje ir jis man, kurio sprendimas seniai aiškus, vis dar įstengia pateisinti savo buvimą. Tada aš atsiduriu po samanų danga, kuriai kartais leidžiu – taip ilgai nekeliu kojos iš namų, – suaugti su miško žeme, dabar tereikia kilstelėti galvą ir aš atsidursiu svetimoje teritorijoje. Aš ilgai nesiryžtu šiam menkam judesiui; jeigu vėl nereikėtų įveikti

įėjimo labirinto, aš, žinoma, numočiau į viską ranka ir grįžčiau atgal. Ko tau reikia? Tavo namas saugus, uždaras. Tu gyveni ramiai, šiltai, gerai maitiniesi, esi valdovas, vienvaldis visų urvų ir aikštelių valdovas, ir, reikia tikėtis, nenori visko paaukoti, tačiau tam tikra prasme tai palieki, nors ir esi tikras, kad atgausi, bet vis dėlto leidiesi į rizikingą, pernelyg rizikingą žaidimą? Ar yra tam protingų priežasčių? Ne, tokiems dalykams negali būti protingų priežasčių. Bet paskui aš vis dėlto atsargiai pakeliu dangtį ir atsiduriu lauke, atsargiai nuleidžiu dangtį ir sprunku, kiek įkabindamas, iš tos išdavikiškos vietos.

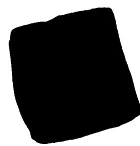
Tačiau laisvas aš nesijaučiu, tiesa, jau nebesispraudžiu per urvus, o lekiu atviru mišku, jaučiu kūne naujas jėgas, kurioms oloje tam tikra prasme nėra vietos, netgi centrinėje aikštelėje, tegu ji būtų ir dešimtsyk didesnė. Ir mityba lauke geresnė, medžioklė, tiesa, sunkesnė, sėkmė retesnė, tačiau rezultatas bet kokiu atveju aukščiau vertintinas, viso to aš neneigiu ir sugebu suvokti bei pajusti, bent jau neblogiau už kiekvieną kitą, tikriausiai net daug geriau, nes aš medžioju ne kaip koks valkata, iš lengvabūdiškumo ar nevilties, o tikslingai ir ramiai. Aš taip pat nesu skirtas ir pasmerktas laisvam gyvenimui ir žinau, kad mano laikas ribotas, kad aš čia turiu ne be galo medžioti, kad mane tam tikra prasme, kai norėsiu ir pavargsiu čia gyventi, kai kas pasišauks, ir aš negalėsiu tam kvietimui atsispirti. Taip, aš galiu šį laiką čia iki galo išnaudoti ir be rūpesčių praleisti, tikriau, galėčiau, ir vis dėlto negaliu. Man pernelyg rūpi ola. Aš greit nubėgu nuo įėjimo, bet greit vėl grįžtu atgal. Aš ieškau sau geros užuoglaudos ir slapta stebiu savo namo įėjimą – šįsyk iš lauko – dieną naktį. Tegu mane ir kvailiu vadintų, bet man tai teikia neapsakomą džiaugsmą ir ramina. Tada man atrodo, kad stoviu ne prieš savo namą, o prieš save patį, miegantį,

kad turiu laimę vienu metu kietai miegoti ir akylai save saugoti. Aš esu tam tikra prasme apdovanotas matyti nakties pamėkles ne vien bejėgiškai ir patikliai miegodamas, bet ir susidurti su jomis tikrovėje visiškai budrus ir gebantis blaiviai vertinti. Ir man atrodo, kad reikalai, kad ir kaip keista, nėra jau tokie blogi, kaip dažnai manau ir turbūt vėl manysiu, kai grįšiu į savo namą. Šiuo atžvilgiu, galbūt ir kitu, bet šiuo ypač, tokios iškylos išties būtinos. Žinoma, kad ir labai nuošalią vietą parinkau įėjimui – ten vykstantis judėjimas, kai sudedi krūvon vienos savaitės stebėjimus, vis dėlto labai didelis, tačiau taip turbūt yra visose gyvenamose vietose ir tikriausiai net geriau pasirinkti didesnį judėjimą, kuris dėl savo didumo pakankamai užsiėmęs savimi, negu kad tave visiškai nuošalėje aptiktų pirmas pasitaikęs, lėtai ieškantis įsibrovėlis. Čia daug priešų ir dar daugiau priešų parankinių, bet jie kovoja ir tarpusavyje ir tuo užsiėmę prabėga pro olą. Aš per visą laiką nemačiau nei vieno, kas būtų šniukštinėjęs tiesiai prie įėjimo, savo ir jo laimei, nes netekęs nuovokos iš nerimo dėl olos, žinoma, būčiau griebęs jam už gerklės. Dar, tiesa, užeidavo būriai, aš nedrįsdavau likti jų kaimynystėje ir nešdavau kudašių, jau iš tolo juos pajutęs, apie jų elgesį olos atžvilgiu nieko tikro negaliu pasakyti, tačiau nusiraminimui, matyt, užtenka ir to fakto, kad aš greit grįždavau ir nieko neberasdavau, o įėjimas būdavo nepaliestas. Pasitaikydavo laimingų tarpsnių, kai aš beveik tardavau sau, kad pasaulių priešiškumas man galbūt jau baigėsi arba nurimo, arba kad olos galia mane saugo nuo ankstesnės niekingos kovos. Ola galbūt labiau saugo, negu aš kada nors maniau arba drįsdavau pagalvoti jos viduje. Prieidavau iki to, kad kartais man užeidavo vaikiškas noras išvis nebegrįžti į olą, įsikurti čia netoli įėjimo ir visą gyvenimą praleisti ją stebint ir niekados neišlei-

džiant iš akių, ir džiaugtis tuo, kaip tvirtai ola mane saugotų, jei aš būčiau joje. Bet iš vaikiškų svajų greit pabundama. Kas tai per saugumas, kurį aš čia stebiu? Ar aš apskritai galiu vertinti pavojų, kuris man gresia oloje, vertinti pagal čia, lauke, surinktą patirtį? Ar priešai mane išvis užuodžia, kai būnu oloje? Šiek tiek, žinoma, užuodžia, bet prastai. Ir ar geras užuodimas yra normalaus pavojaus sąlyga? Taigi, ką aš čia darau, yra tik pusiniai ir dešimtainiai bandymai, skirti mano nuraminimui ir tuo neteisingu nuraminimu sukelti didžiausią pavojų. Ne, aš nekontroliuoju savo sapno, kaip buvau įsitikinęs, aš esu tas, kuris miega, o priešas budi. Galbūt jis yra tarp tų, kurie nerūpestingai praslenka pro įėjimą, visada vien įsitikindami, lygiai kaip aš, kad praeina pro šalį vien todėl, kad žino, jog namo šeimininkas ne viduje arba

kad jie net žino, jog jis nekaltai šalimais tyko krūmuose. Ir aš palieku savo stebėjimo vietą ir man gana gyvenimo lauke, man atrodo, kad aš čia nieko daugiau negalėčiau išmokti, nei dabar, nei vėliau. Aš noriu atsisveikinti su visu tuo, kas čia yra, nusileisti į olą ir niekada daugiau nebesugrįžti, numoti į viską ranka ir nesistengti niekam trukdyti bergždžiais stebėjimais. Tačiau išpaikintam to, ką iki šiol mačiau, to, kas vyksta aplink įėjimą, man dabar labai sunku imtis tiesiog visuotinį dėmesį atkreipiančios nusileidimo procedūros ir nežinoti, kas aplinkui dėsis už mano nugaros ir paskui už nuleisto dangčio. Ir aš visų pirma audringomis naktimis bandau greitai sumesti vidun grobį, tai, atrodo, pavyksta, bet ar iš tiesų pavyko – pasirodys tik tada, kai aš pats įlipsiu, pasirodys, bet nebe man, arba ir man, bet per vėlai. Taigi atsisakau savo plano ir nelipu. Iškasu, žinoma, per pakankamą atstumą nuo tikrojo įėjimo bandomąją duobę, ji ne ilgesnė už mane ir taip pat uždengta samanomis. Aš įsiropščiu į duobę, užsidengiu samanomis, įdėmiai laukiu, skaičiuoju trumpesnius ir ilgesnius tarpsnius įvairiomis dienos valandomis, paskui numetu samanas, išlendu ir registruoju savo stebėjimus. Jie yra labai įvairūs, geri ir blogi, tačiau bendro dėsnio ar absoliučiai tikro įlindimo metodo nerandu. Todėl dar nelendu į tikrąjį įėjimą ir esu apimtas nevilties, kad tuojau reikės tai daryti. Nedaug trūksta, kad eičiau iš čia sau ir vėl pradėčiau nykų senąjį gyvenimą be jokio saugumo, ištisai kupiną visokių pavojų, todėl neišskaidomą į atskirus pavojus, kaip nuolatos įsitikinu palyginęs gyvenimą savo saugioje oloje ir kitur. Žinoma, toks sprendimas būtų visiška kvailystė, padiktuotas vien tiktai pernelyg ilgo gyvenimo beprasmiškoje laisvėje; ola dar mano, man tereikia žengti vieną žingsnį ir būsiu saugus. Ir aš nusikratau bet kokių abejonių ir leidžiuosi vidury švie-

sios dienos tiesiai prie durų, kad jas pakelčiau, bet juk negaliu to daryti, perbėgu jas ir tyčia puolu į dygliakrūmius, kad nubausčiau save, nubausčiau už kaltę, kuri man nežinoma. Paskui, aišku, galų gale turiu sau pasakyti, kad vis dėlto esu teisus, ir kad išties neįmanoma įlįsti į olą visiems aplink, žemėje, medžiuose, ore valandėlę atvirai neparodžius to, kas man brangiausia. Ir tas pavojus ne įsikalbėtas, o labai tikras. Čia nebūtinai turi būti tikras priešas, kuriam aš sukelsiu norą mane pasekti, visiškai užtektų kokios nors menkos nekaltybės, kokio nors atkaraus mažo padaro, kuris iš smalsumo paseks mane ir taip, to nežinodamas, taps pasaulio vedliu į mano olą, ir to nereikia, gali pasitaikyti, ir tai nė kiek ne geriau negu kita, tam tikru atžvilgiu blogiau už viską – gali pasitaikyti kas nors iš tokių kaip aš, olų žinovas ir vertintojas, koks nors miško brolis, ramybės mėgėjas, tačiau baisus niekadėjas, kuris nori gyventi, bet ne dirbti. Jeigu jis dabar ateitų, jeigu per savo sumautą landumą aptiktų įėjimą, jeigu imtų kelti samanas, jeigu jam tai pavyktų, jeigu jis vis dėlto tenai ryžtųsi lįsti ir tiek įsispraustų, kad aš akimirką tematyčiau tiktai jo užpakalį, jeigu taip vis dėlto atsitiktų, kad aš galop neiškentęs šokčiau paskui jį, apie nieką negalvodamas, jį užpulčiau, sukandžiočiau, sudraskyčiau, suplėšyčiau ir išgerčiau jo kraują, o jo lavoną nutempčiau prie kito laimikio, bet visų pirma, tai būtų svarbiausia, pagaliau vėl būčiau savo oloje, tada net mielai pasigėrėčiau labirintu, tačiau visų pirma užsidengčiau samanomis ir ilsėčiausi – manding, visą savo likusį gyvenimą. Tačiau niekas neateina ir man lieka kliautis savimi. Visąlaik galvodamas vien tiktai apie įlindimo sunkumą aš prarandu daug baugštumo, jau nebevengiu įėjimo, sukti apie jį ratus man tampa mieliausiu darbu, jau beveik atrodo, jog aš esu priešas ir ieškau tinkamos progos sėkmingai

įsiveržti. Kad vis dėlto turėčiau kažką, kuo galėčiau pasitikėti, ką galėčiau pastatyti savo stebėjimo vietoje, tada ramiai galėčiau lįsti. Su juo, kuriuo pasitikėčiau, aš sutarčiau, kad jis man įlindus dar ilgai po to atidžiai sektų padėtį, pastebėjęs pavojingų ženklų pabelstų į samanas, o šiaip ne. Tada virš mano galvos viskas būtų ramu, neliktų nieko, nebent mano patikėtinis. – Bet jeigu jis nereikalaus jokios atsakomosios paslaugos, tai ar bent jau nenorės apžiūrėti olos? Jau vien tai, savanoriškai įsileisti ką nors į savo olą, man būtų be galo sunku. Aš įsirengiau ją sau, o ne lankytojams, man atrodo, kad aš jo neįsileisčiau. Bet ir negalėčiau jo įleisti, nes arba turėčiau įleisti jį vieną, ir tai visiškai neįsivaizduojama, arba mes turėtume įlįsti kartu, ir tuo būdu dingtų nauda turėti tą, kuris stebi padėtį man įlindus. O kaip su pasitikėjimu? Ar aš galiu pasitikėti tuo, kuriuo nepasitikiu į akis, kai jo nematau ir mus skiria samanų danga? Palyginti nesunku kuo nors pasitikėti, kai jį tuo pačiu seki ar bent jau gali sekti, galbūt net įmanoma kuo nors pasitikėti iš tolo, bet iš olos vidaus, taigi iš kito pasaulio, visiškai pasitikėti kuo nors, kai jo nėra šalia, manding, yra neįmanoma. Tačiau tokios abejonės visai net nereikalingos, užtenka vien pagalvoti, kad man lendant arba jau įlindus daugybė visokių gyvenimo atsitiktinumų gali sutrukdyti mano patikėtiniui įvykdyti savo pareigą, ir kokias neapskaičiuojamas pasekmes mažiausias jo sutrukdymas gali turėti man. Ne, kai viską sudedi krūvon, tai suvoki, kad man net nereikia skųstis, jog esu vienas ir neturiu nieko, kuo galėčiau pasitikėti. Aš, žinoma, nieko neprarandu ir tikriausiai tik išvengiu bėdos. O pasitikėti galiu tiktai savo ola. Man anksčiau reikėjo tai apgalvoti ir pasirūpinti tuo, kas mane dabar taip jaudina. Olos pradžioje tai bent jau iš dalies būtų buvę įmanoma. Pirmąjį urvą man reikėjo padaryti tokį,

7. 1213

kad turėtų du įėjimus, per deramą atstumą nuo viens kito, kad aš per vieną įėjimą įlįsčiau su visu privalomu atsargumu, greitai perbėgčiau iš pirmojo urvo į antrąjį, tenai truputį pakelčiau samanų dangtį, kurį tam tikslui turėčiau atitinkamai įtaisyti, ir iš tenai kelias dienas ir naktis bandyčiau apžvelgti padėtį. Tiktai taip būtų buvę teisinga. Du įėjimai, tiesa, padvigubintų pavojų, tačiau ši abejonė būtų nereikšminga, juolab kad vienas įėjimas, skirtas vien stebėjimui, galėtų būti visai siauras. Ir čia aš pasineriu į techninius svarstymus, vėl pradedu svajoti apie visiškai tobulą olą, tatai mane truputį nuramina, susižavėjęs užmerktomis akimis matau aiškias ir mažiau aiškias galimybes, kaip nepastebėtam išsmukti ir įlįsti į olą.

Taip gulėdamas ir galvodamas tas galimybes aš labai aukštai vertinu, tačiau vis dėlto vien kaip techninius pasiekimus, ne kaip tikrus privalumus, nes ką reiškia tas netrukdomas landžiojimas šen ir ten? Tai rodo neramų būdą, netikrumą savimi, nešvarius geismus, blogas savybes, kurios atrodys dar blogesnės olos akivaizdoje, kuri čia stovi ir sugeba įlieti ramybės, jeigu tik jai visiškai atsiveri. Dabar aš, žinia, esu ne joje ir ieškau galimybės sugrįžti; tam būtų labai gerai turėti techninių įrengimų. Bet galbūt ne taip labai. Ar tai nereiškia, kad akimirką apimtas nervingos baimės, aš labai nuvertinu olą, laikydamas ją vien tuštuma, kurioje rūpi kuo saugiau pasislėpti? Kas be ko, ji yra ir ta saugi tuštuma arba turėtų būti, ir kai pagalvoju, kad man gresia pavojus, tai sukandęs dantis ir visomis valios pastangomis noriu, kad ola būtų ne kas kita kaip mano gyvybės išgelbėjimui skirta skylė, kad ji kiek įmanoma vykdytų šią aiškiai suformuluotą užduotį, ir esu pasiryžęs atleisti ją nuo bet kokios kitokios užduoties. Tačiau dabar yra taip, kad ji iš tiesų – o to didelėje bėdoje nematai ir net sunkiais laikais reikia išmokti tai maty-

ti, – kad ji iš tiesų labai saugi, tačiau nepakankamai, argi kada nors čia visiškai baigiasi rūpesčiai? Tai kiti, kilnesni, turiningesni, dažnai labai prislopinti rūpesčiai, tačiau jie galbūt alina kaip ir tie, kuriuos kelia gyvenimas lauke. Jeigu aš būčiau rengęsis olą vien saugiam gyvenimui, tai gal nebūčiau apsigavęs, tačiau milžiniško darbo ir tikrojo saugumo santykis, bent jau kiek aš jį sugebu suvokti ir kiek juo galiu naudotis, manęs nepatenkintų. Labai sunku sau tai prisipažinti, tačiau tą reikia padaryti, kaip tik matant priešais įėjimą, kuris dabar man, jo statytojui ir savininkui, yra uždaras, tiesiog spazmiškai užsivėręs. Tačiau ola yra tiktai gelbėjimosi vieta. Kai stoviu savo tvirtovėje, apsuptas aukštų mėsos atsargų krūvų, atsigręžęs į dešimtį urvų, kurie čia prasideda, kiekvienas atskirai aukščiau arba žemiau mano tvirtovės, einantis tiesiai arba besisukantis, platėjantis arba siaurėjantis, ir visi vienodai tylūs, tušti, pasiruošę kiekvienas vesti mane prie daugelio taip pat tylių ir tuščių aikštelių – tuomet aš negalvoju apie saugumą, tuomet gerai žinau, kad čia mano tvirtovė, kurią kasdamas ir kandžiodamas, trypdamas ir plūkdamas išsikovojau iš besipriešinančios žemės, mano tvirtovė, kuri jokiu būdu negali priklausyti niekam kitam ir kuri tokia mana, kad aš joje galų gale ramiai galiu leistis mirtinai sužeidžiamas priešo, nes čia mano kraujas susigers į mano žemę ir neprapuls veltui. Ir kas, jei ne tai, yra prasmė tų gražių valandų, kurias aš, pusiau ramiai miegodamas, pusiau linksmai budėdamas leidžiu šiuose urvuose, urvuose, kurie apskaičiuoti kaip tik man, kad galėčiau patogiai išsitiesti, vaikiškai vartytis, svajingai gulėti, palaimingai užmigti. O mažosios aikštelės, kurių kiekviena man puikiai pažįstama, nepaisant to, kad yra visiškai vienodos, aš jas užsimerkęs lengvai skiriu pagal sienų išlinkimą, jos supa mane jaukiai ir šiltai, kaip joks lizdas nesupa paukščio. Ir visur, visur tylu ir tuščia.

7*

Bet jeigu taip jau yra, tai kodėl tada delsiu, kodėl įsibrovėlio bijau labiau negu galimybės galbūt niekada nebepamatyti savo olos. Na, pastarasis dalykas, laimė, yra neįmanomas, man visai nereikia svarstyti ir aiškintis, ką man reiškia ta ola; aš ir ola esam tokie neatskiriami, kad aš ramiai, ramiai, kad ir kaip bijodamas, galėsiu čia įsikurti, visai net neturėsiu prisiversti, nepaisydamas visų abejonių, atidaryti įėjimą, visiškai užteks to, kad aš čia nieko neveikdamas palauksiu, nes niekas negali mūsų ilgam išskirti ir galop vis dėlto tikrai atsidursiu po žeme. Bet kas žino, kiek laiko gali iki tol praeiti ir kiek visko per tą laiką gali įvykti, tiek čia, viršuje, tiek tenai, po žeme? Ir tiktai nuo manęs priklauso, kiek čia užtruksiu ir ar iškart padarysiu kas reikia.

Ir šit, jau nebeįstengdamas mąstyti iš nuovargio, nukoręs galvą, netvirtom kojom, pusiau miegodamas, daugiau čiuopdamas kojom žemę negu eidamas aš prisiartinu prie įėjimo, lėtai pakeliu samanas, lėtai įlendu, palieku iš išsiblaškymo įėjimą pernelyg ilgai neuždengtą, prisimenu paskui ko nepadaręs, vėl išlipu, kad ištaisyčiau klaidą, bet kam išlipti? Juk man tereikia užtraukti samanų apklotą, gerai, tad vėl nulipu žemyn ir galų gale užtraukiu samanas. Tiktai tokioje būsenoje, vien tik tokioje būsenoje galiu tai padaryti. O paskui guliu po samanomis, ant atsinešto grobio, aplink tekant kraujui ir mėsos sultims, ir jau galėčiau pradėti miegoti. Niekas manęs netrukdo, niekas paskui mane neatsekė, viršuje, bent jau iki šiol, atrodo, viskas ramu, ir net jeigu nebūtų ramu, manau, negalėčiau dabar gaišti laiką stebėjimams; aš pakeičiau vietą, iš viršutinio pasaulio atėjau į savo olą ir tuojau pajutau jos poveikį. Tai naujas pasaulis, jis duoda naujų jėgų, ir tai, kas viršuje yra nuovargis, čia juo nelaikomas. Aš sugrįžau iš kelionės, esu beveik be sąmonės nuo patirtų sunkumų, tačiau kai vėl pa-

matau senąjį būstą, įrengimo darbus, kurie manęs laukia, pajuntu būtinybę greitai bent jau paviršutiniškai apžiūrėti visas patalpas, tačiau visų pirma kuo skubiau nusigauti iki savo tvirtovės, visa tai mano nuovargį paverčia nerimu ir įkvėpimu, atrodo, kad tą akimirką, kai atsidūriau oloje, ilgai ir kietai miegojau. Pirmasis darbas labai sunkus ir reikalauja viso mano dėmesio ir susitelkimo: reikia pergabenti grobį per siaurus ir plonasienius labirinto urvus. Aš stumiu jį į priekį iš visų jėgų ir jis juda, bet pernelyg lėtai; kad būtų greičiau, dalį mėsos atitraukiu atgal ir persigaunu per ją, prasibraunu, dabar prieš mane tiktai dalis, dabar lengviau ją gabenti į priekį, bet aš esu taip įsispraudęs tarp mėsų ankštuose urvuose, per kuriuos nelengva prasigauti netgi kai esu vienas, kad lengvai galėčiau uždusti tarp savo paties atsargų; kartais aš vien tiktai ėdimu ir gėrimu galiu nuo jų spaudimo apsisaugoti. Tačiau pergabenimas pavyksta, aš greit jį baigiu, labirintas įveiktas, aš atgaunu kvapą stovėdamas normaliame urve, parnešu grobį per jungiamąjį urvą į vieną kaip tik tokiam atvejui numatytą centrinį urvą, kuris smarkiai leisdamasis žemyn veda prie mano tvirtovės. Dabar jau nebėra kas veikti, dabar viskas savaime ritasi ir teka žemyn. Pagaliau savo tvirtovėje! Pagaliau galėsiu pailsėti. Niekas nepasikeitę: atrodo, jog nebūta jokios didelės nelaimės, nedidelius įgriuvimus, kuriuos pastebiu iš pirmo žvilgsnio, bus galima tuojau pašalinti, tačiau pirma reikia pereiti visus urvus, tačiau tai ne vargas, tai pasiplepėjimas su draugais, kaip tai darydavau senais laikais arba – aš dar ne toks senas, bet daug ko jau visai neprisimenu, kaip tai dariau arba kaip girdėjau, jog taip daroma. Aš dabar tyčia lėtai pradedu eiti per antrą urvą; po to, kai pamačiau savo tvirtovę, aš turiu be galo daug laiko – būdamas oloje aš visuomet turiu be galo daug laiko, – nes viskas, ką darau, yra

gerai ir svarbu ir tam tikra prasme mane sotina. Aš pradedu eiti per antrą urvą, nutraukiu reviziją jo viduryje ir pereinu į trečią, duodu jam mane nuvesti atgal į tvirtovę ir dabar turiu vėl imtis antrojo urvo ir taip žaidžiu su darbu, dauginu jį ir juokiuosi, džiaugiuosi ir nuo tiekos daugybės darbo man visai apsisuka galva, bet aš vis nesiliauju. Dėl jūsų, urvai ir aikštelės, ir dėl tavo klausimų, tvirtovės aikštele, aš atėjau čia, visai nekreipdamas dėmesio į savo gyvybę, prieš tai iš kvailumo dėl jos ilgai drebėjęs ir delsęs pas jus grįžti. Kas man tas pavojus, dabar, kai esu pas jus. Jūs esat dalis manęs, aš esu dalis jūsų, mes vieningi, kas mums gali atsitikti. Tegu viršuje jau grūdasi priešai ir koks nors snukis jau pasiruošęs pradurti samanas. Savo nebylumu ir tuštumu ola taip pat pasveikina mane ir patvirtina tai, ką sakau. – Tačiau dabar mane apima tam tikras nerūpestingumas ir vienoje aikštelėje, vienoje iš mano pamėgtųjų, aš truputį susirangau, aš dar toli gražu ne viską apžiūrėjęs, bet dar apžiūrėsiu viską iki galo, aš čia nesirengiu miegoti, tiktai pasiduodu pagundai čia įsitaisyti taip, lyg norėčiau pamiegoti, aš noriu patikrinti, ar tai pavyks kaip anksčiau. Pavyksta, tačiau man nepavyksta susiturėti, ir aš kietai užmiegu.

Miegojau, matyt, labai ilgai. Esu pažadinamas tiktai iš paskutinio savaime praeinančio miego, jis turbūt buvo labai negilus, nes mane pažadino vos girdimas šnypštimas. Aš tuojau suprantu, – smulkmė, kurią pernelyg menkai stebiu, kurios pernelyg gailiuosi, man nesant kažkur išrausė naują urvą, tas urvas susidūrė su senu, oras tenai stringa ir taip kyla tas šnypštimas. Kas tai per nepailstantys padarai – koks įkyrus tas jų uolumas! Atidžiai klausydamasis palei savo urvo sienas, darydamas bandomuosius kasinius aš turėsiu aptikti tą erzinančią vietą ir tiktai tada galėsiu pašalinti garsą. Beje, naujas kasinys, jeigu jis bent

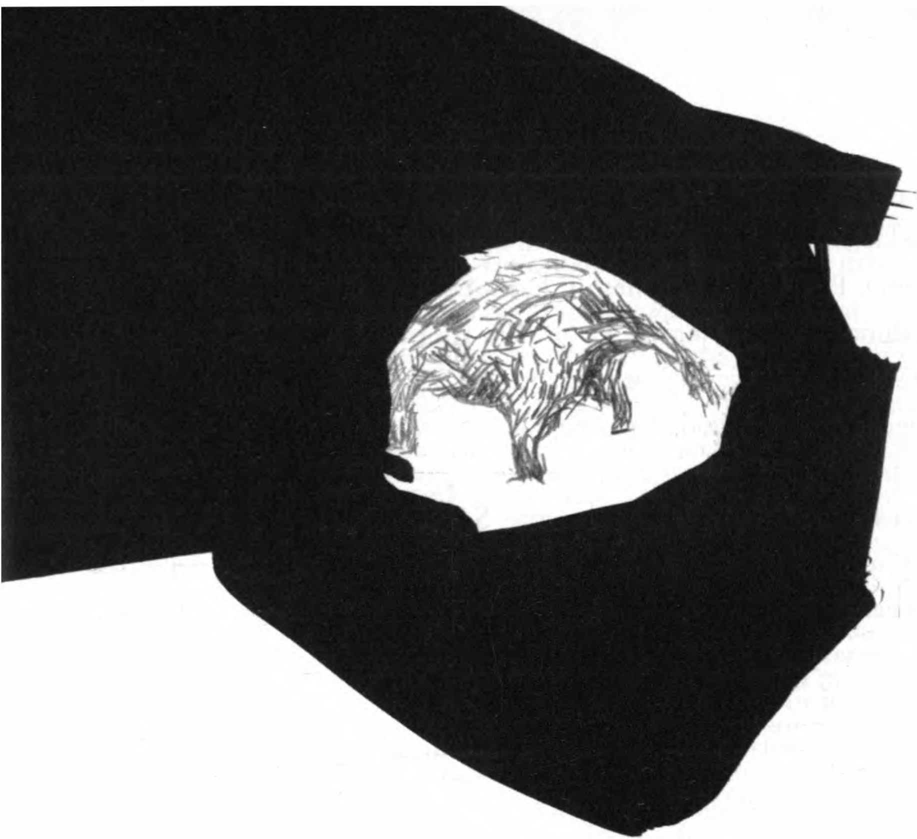
kiek atitiks urvo proporcijas, man gali praversti kaip oro įleidimo anga. O mažylius nuo šiol daug atidžiau seksiu negu anksčiau, nė vieno nebesigailėsiu.

Kadangi esu labai įgudęs daryti tokius tyrinėjimus, tai, matyt, ilgai netruksiu ir galiu jau dabar pradėti, žinia, yra ir kitų darbų, tačiau šis pats skubiausias, mano urvuose turi būti tylu. Šis garsas, beje, palyginti nekaltas; atėjęs jo neišgirdau, nors jis, žinoma, jau buvo; man vėl reikėjo visiškai pasijusti namie, kad jį išgirsčiau, jis tam tikra prasme girdimas vien tik namo savininko ausimi. Ir yra netgi ne nuolatinis, kaip paprastai būna kiti garsai, daro dideles pertraukas, tatai, matyt, susiję su oro sankaupomis. Aš pradedu klausytis, bet man nepavyksta rasti vietos, kur turėčiau įsiterpti, aš, tiesa, pakasu keliose vietose, bet tik ant nuomonės; žinoma, tai nieko neduoda ir visas mano didelis kasimas ir dar didesnis užkasimas ir išlyginimas yra veltui. Aš net nepriartėju prie garso vietos, jis lygiai taip pat plonai girdisi vienodais tarpais, kartais kaip šnypštimas, o kartais ir kaip švilpimas. Dabar aš galėčiau kuriam laikui nurimti, jis, tiesa, labai erzina, tačiau dėl spėjamos jo kilmės vargu ar gali būti abejonių, taigi jis, matyt, nestiprės, priešingai, gali būti ir taip, kad – anksčiau aš, tiesa, niekad taip ilgai nelaukdavau – tokie garsai ilgainiui dėl tolesnio mažųjų kasikų darbo savaime išnyksta, nepaisant to, atsitiktinumas dažnai užveda ant trukdymo pėdsakų, kai tuo tarpu sistemingas ieškojimas ilgai gali būti bergždžias. Aš pasiguodžiu tuo ir noriu toliau eiti per urvus ir apžiūrinėti aikšteles, kurių daugelio dar net nemačiau ir tarpais vis truputį pasisukti po tvirtovę, bet negaliu, turiu toliau ieškoti. Daug laiko, daug laiko, kurį būčiau galėjęs geriau panaudoti, man atima tie mažiai. Tokiais atvejais paprastai mane domina techninė problema, aš, pavyz-

džiui, nustatau, kad mano ausis atskiria visus garso niuansus, ir tada man rūpi patikrinti, ar taip yra iš tikrųjų. Ir ne be reikalo, nes kol neišsiaiškinu, kas čia yra, negaliu jaustis saugiai, net jeigu reikėtų sužinoti, kur nuriedės smiltelė, nukritusi nuo sienos. O jau toks garsas kaip šis tikrai nėra nesvarbus dalykas. Tačiau kad ir kaip ten būtų, kad ir kiek ieškau, aš nieko nerandu, arba, tikriau, randu per daug. Ir kaip tik mano mėgstamoje vietoje turėjo tai atsitikti, galvoju aš, paeinu gan toli į šoną, beveik pusiaukelėn iki kitos aikštelės, visa tai, žinoma, tik pokštas, lyg norėčiau įrodyti, kad ne vien mano mėgstama vieta paruošusi man šį nemalonumą, kad jų yra ir kitur, ir imu šypsodamasis klausytis, tačiau netrukus liaujuosi šypsojęsis, nes išties, toks pat šnypštimas girdėti ir čia. Tai niekis, kartais galvoju aš, niekas, išskyrus mane, jo negirdės, aš, tiesa, savo išlavinta ausimi girdžiu vis aiškiau, nors iš tiesų garsas visur lygiai toks pats, tuo galiu įsitikinti lygindamas. Jis taip pat ir nestiprėja, nustatau klausydamasis ne visai prie sienos, o viduryje urvo. Paskui išvis tik labai įtempęs klausą girdžiu jį susilpnėjusį, tarsi dvelksmą, labiau atspėjamą nei išgirstamą. Tačiau kaip tik tas jo vienodumas visur mane labiausiai trikdo, nes nėra suderinamas su mano ankstesniu spėjimu. Jeigu galėčiau tiksliai atspėti garso priežastį, jis turėtų labai garsiai pasigirsti vienoje vietoje, kurią reikėtų rasti, ir paskui vėl pritilti. O jeigu mano spėjimas neteisingas, tai kas tada? Dar gali būti, jog esama dviejų triukšmo centrų, kad aš iki šiol klausiausi toli nuo jų ir kad kai artėjau prie vieno, jo garsai, tiesa, stiprėjo, tačiau tilstant kito centro garsams, bendras garsas ausiai visada liko maždaug tas pats. Kai gerai įsiklausydavau, man jau beveik atrodė, jog jaučiu naują spėjimą atitinkančius garso skirtumus, nors ir labai neaiškius. Šiaip ar taip, man reikėjo daug labiau iš-

plėsti tyrinėjimo sritį. Todėl nusileidžiu urvu iki tvirtovės aikštelės ir ten pradedu klausytis. – Keista, tas pats garsas ir čia. Dabar tai garsas, keliamas kažkokių menkų gyvūnų rausimosi, jie niekšiškai išnaudojo mano nebuvimo laiką, vis dėlto jie neturi prieš mane kokių nors piktų kėslų, jie tik užsiėmę savo darbu ir, kolei jiems niekas nesutrukdys, laikysis vienąkart pasirinktos krypties, visa tai aš žinau, bet vis tiek negaliu suprasti, jaudinuosi ir negaliu susitelkti darbui, kad jie išdrįso prisiartinti prie tvirtovės. Šiuo atžvilgiu man vis tiek: ar kasėjus baidė vis dėlto gan nemažas gylis, kuriame yra tvirtovė, ar jos didelė apimtis ir ją atitinkantis didelis oro judėjimas, ar tiesiog jų bukas galvas buvo kaip nors pasiekęs tas faktas, kad tai tvirtovė. Šiaip ar taip, dar nebuvau pastebėjęs, kad kas nors būtų kasęs tvirtovės sienas. Žvėrelių, tiesa, daug ateidavo, pritrauktų stiprių kvapų, ir aš labai sėkmingai medžiodavau, bet jie kažkur viršuje prasikasdavo į mano urvus ir tada, tiesa, sutrikę, bet smarkiai traukiami, atkurnėdavo urvais. Tačiau dabar jie kasasi ir urvuose. Kad aš bent būčiau įvykdęs savo jaunuoliškus ir ankstyvojo vyro amžiaus planus arba, tiksliau, būčiau turėjęs jėgų juos įvykdyti, nes valios netrūko. Vienas tokių pamėgtų planų buvo atskirti tvirtovę nuo ją supančios žemės, tai yra, jos sienas palikti tiktai maždaug mano aukštį atitinkančio storio, tačiau aplink tvirtovės aikštę ant mažo, deja, nuo žemės neatskiriamo fundamento padaryti sienos matmenų tuštumą. Toje tuštumoje aš visuomet, ir, matyt, ne be pagrindo įsivaizdavau geriausią, kokia tiktai įmanoma, vietą sau. Kaboti ant to apvalainumo, užsiropšti viršun, nusileisti žemyn, persiversti ir vėl pajusti kojomis žemę, ir visus tuos žaidimus žaisti tiesiog ant tvirtovės, bet vis dėlto ne joje; aplenkti tvirtovę, duoti nuo jos pailsėti akims, vėlesnei valandai atidėti malonumą ją ma-

tyti ir vis dėlto ne atsisakyti jos, o tiesiog laikyti savo naguose, tai neįmanoma, kai turi tiktai vieną įprastą atvirą priėjimą prie jos; bet visų pirma ją saugoti, taigi būti taip atlygintam už jos nematymą, kad, žinoma, turėdamas pasirinkimą tarp buvimo tvirtovėje ir tuščioje vietoje, visam gyvenimui pasirinktum tuščią vietą, kad vien tiktai ten vaikštinėtum ir saugotum tvirtovę. Tuomet sienose nebūtų girdėti jokių garsų, jokių įžūlių kasimųsi iki pat aikštės, tuomet tenai būtų pasiekta ramybė ir aš būčiau jos saugotojas; ne smulkmės kasimosi su pasibjaurėjimu klausyčiausi, o su susižavėjimu to, ko dabar visai neturiu: tylos ošimo tvirtovėje.

Tačiau visų tų grožybių nėra ir aš turiu imtis darbo, beveik galiu džiaugtis, kad jis dabar taip pat tiesiogiai susijęs su tvirtove, nes tai mane įkvepia. Tiesa, kaip vis labiau aiškėja, man reikia jam skirti visas savo jėgas, nors iš pradžių jis atrodė toks menkas. Aš dabar apklausau tvirtovės sienas, ir kur tiktai klausausi, aukštai ar žemai, prie sienų ar žemės, prie įėjimų ar viduje, visur, visur tas pats garsas. Ir kiek laiko, kiek jėgų atima toks vis nutrūkstančio garso klausymasis. Jeigu nori save apgauti, tai gali tame rasti mažą paguodą, kad čia, tvirtovės viduryje, pakėlus ausį nuo žemės, dėl jos dydžio nieko negirdi – skirtingai nuo urvų. Aš dažnai darau šiuos bandymus vien poilsiui, vien pa-

mąstymui, įdėmiai klausausi ir džiaugiuosi nieko negirdėdamas. Bet apskritai, kas gi atsitiko? Iš pradžių niekaip negaliu paaiškinti šio reiškinio. Esu priverstas atmesti ir kitus man besisiūlančius aiškinimus. Galima pagalvoti, jog tai, ką girdžiu, yra pačios didžiausios smulkmės darbas. Tačiau tai prieštarautų bet kokiai patirčiai; ko niekada negirdėjau, nors visada buvo, neįmanoma staiga pradėti girdėti. Mano jautrumas trikdymams oloje metams bėgant galbūt padidėjo, tačiau klausa jokia mada netapo jautresnė. Smulkmei būdinga tai, kad jos negirdi. Negi kitaip būčiau ją pakentęs? Būčiau naikinęs ją, rizikuodamas mirti badu. Bet galbūt, ir tokia mintis man peršasi, čia esama dar nepažįstamo gyvūno? Galimas daiktas. Aš, tiesa, jau seniai ir pakankamai atidžiai stebiu gyvenimą čia, po žeme, tačiau pasaulis įvairus ir jame niekada netrūksta nemalonių netikėtumų. Tačiau tai turėtų būti ne vienas gyvūnas, o ištisa jų banda, staiga užpuolusi mano valdas, didelė banda mažų gyvūnų, kurie, kadangi apskritai girdimi, yra didesni už smulkmę, tačiau labai nedaug, nes jų darbo garsas labai menkas. Taigi mane galėtų trikdyti nežinomi gyvūnai, keliaujanti banda, kuri čia tiktai laikinai ir ilgai neužsibus. Tad aš apskritai galėčiau palaukti ir turėčiau galų gale nesiimti nereikalingo darbo. Bet jeigu tai nežinomi gyvūnai, tai kodėl jų nematau? Aš jau daug kur kasiau, kad nutverčiau bent vieną jų, bet nė vieno neradau. Man dingteli, kad galbūt tai labai maži padarai, daug mažesni už man žinomus, ir kad tiktai jų keliamas garsas yra didelis. Todėl tyrinėju iškastą žemę, mėtau grumstus į viršų, kad jie subyrėtų į mažiausias daleles, tačiau triukšmo kėlėjų tarp jų nėra. Aš pamažu suvokiu, kad tokiais atsitiktiniais smulkiais kasinėjimais nieko nepasieksiu, tai darydamas tiktai išknaisioju savo olos sienas, greitai pakapstau tai vienur, tai kitur, neturiu

kada užversti iškastų vietų, daugelyje vietų jau guli krūvos žemių, užstojančios kelią ir žvilgsnį. Visa tai mane trikdo tik truputį, dabar aš negaliu nei vaikščioti po urvus, nei jų apžiūrinėti, nei ilsėtis, jau nesyk esu dirbdamas užmigęs kokioje nors išrausoje, viena letena viršuje įsikibęs į žemę, paskutinę akimirką pusiausnūda norėdamas nuversti jos gabalą. Dabar aš keisiu savo metodą. Aš imsiuosi rausti triukšmo pusėn tikrą didelį urvą ir nenustosiu kasęs, kol, nežiūrint visų teorijų, nerasiu tikrosios triukšmo priežasties. Tuomet pašalinsiu ją, jeigu tai bus mano jėgoms, jeigu ne, tai bent žinosiu, kas tai yra. Tas žinojimas mane arba nuramins, arba įvarys į neviltį, tačiau vis dėlto bus vienaip ar kitaip; nepaliks abejonių ir bus teisingas. Šis sprendimas mane nuramina. Visa, ką iki tol padariau, man atrodo skubota; apimtas sugrįžimo jaudulio, dar neatsikratęs išorinio pasaulio rūpesčių, dar ne visiškai pripratęs prie olos ramybės, pernelyg jautrus dėl to, kad taip ilgai jos nepatyriau, aš leidausi išvedamas iš pusiausvyros, galimas daiktas, keisto reiškinio. Kas gi tai? Tylus šnypštimas, girdimas tik tarp ilgų pauzių, niekis, prie kurio, nenoriu pasakyti, būtų galima priprasti; ne, prie jo nebūtų galima priprasti, tačiau, kol kas nieko nedarant būtų galima stebėti, tai yra, kas kelios valandos pasiklausyti ir kantriai registruoti rezultatą, o ne, kaip aš, prikišus ausį slankioti palei sienas ir beveik kiekvienusyk išgirdus triukšmą imti kasti žemę, ne tam, kad ką nors rastum, o tam, kad darytum kažką, atitinkantį vidinį nerimą. Dabar bus kitaip, tikiuosi. Ir vėl nesitikiu – prisipažįstu užsimerkęs, ant savęs niršdamas – nes nerimas virpa manyje lygiai kaip ir prieš kelias valandas ir jeigu protas manęs nesulaikytų, tai aš turbūt pulčiau kokioje nors vietoje, nesvarbu, ar tenai kas nors būtų girdėti ar ne, bukai, užsispyręs kasti vien dėl kasimo, panašiai kaip ta smulkmė, ku-

ri kasa arba išvis be nuovokos, arba vien tam, kad paėstų žemės. Naujas protingas planas mane vilioja ir nevilioja. Jam nieko neprikiši, bent jau aš neturiu jam ko prikišti, jis turi, kiek suprantu, nuvesti prie tikslo. Ir vis tiek apskritai juo netikiu, tikiu juo taip mažai, kad net nebijau jo pasekmių baisumų, net netikiu baisiomis pasekmėmis; taip, man atrodo, kad jau pirmusyk išgirdęs tą triukšmą, pagalvojau apie tokį nuoseklų kasimą, ir nepradėjau kasti vien todėl, kad nebuvau juo tikras. Nepaisant to, žinoma, pradėsiu kasti, man nieko kito nelieka, bet pradėsiu ne iškart, truputį atidėsiu tą darbą. Jeigu protui reikia grįžti į vėžes, tai tegu taip ir būna, aš nepulsiu į tą darbą. Šiaip ar taip, prieš tai ištaisysiu tą žalą, kurią padariau olai ją išrausdamas; tai neužims daug laiko, bet yra reikalinga; jeigu naujasis urvas iš tiesų ves prie tikslo, tai jis turbūt bus ilgas, o jeigu jis neves prie tikslo, jis bus begalinis, šiaip ar taip, tai reiškia ilgą išsiskyrimą su ola, ne tokį baisų kaip buvimą viršutiniame pasaulyje, nes aš galiu kada noriu nutraukti darbą ir aplankyti namus, ir netgi jei to nedarysiu, mane pasieks tvirtovės kvapas ir sups dirbant, tačiau nutolimą nuo olos ir atsidavimą neaiškiam likimui tai vis dėlto reiškia, todėl noriu palikti olą tvarkingą, kad nebūtų taip, jog aš, kovojęs už jos ramybę, pats būčiau ją sugriovęs ir iškart vėl neatstatęs. Tad pradedu nuo to, kad vėl imu žerti atgal į išrausas žemes, tai darbas, kurį puikiai moku, kurį nesuskačiuojamą daugybę kartų beveik nesuvokdamas, kad dirbu, dariau ir kurį, ypač jei kalbėsim apie paskutinį suslėgimą ir išlyginimą – tai, žinoma, ne grynas gyrimasis, o tiesiog tiesa – atlieku geriau už bet ką kitą. Tačiau šįkart man bus sunku, aš pernelyg išsiblaškęs, dirbdamas vis kišu ausį prie sienos ir klausausi, ir abejingai leidžiu byrėti žemyn mano tik ką pakeltai žemei. Paskutiniai apdailos darbai, reikalaujantys

didelio dėmesio, beveik išvis neišeina. Lieka dideli išsikišimai, erzinantys plyšiai, nekalbant apie tai, kad išvis negrįžta ankstesnis sienos vaizdas. Aš bandau guostis tuo, kad tai tik laikinas darbas. Kai grįšiu ir ramybė bus grąžinta, tai viską galutinai sutvarkysiu, tada viskas eis kaip iš pypkės. Taip, pasakose viskas eina kaip iš pypkės ir iš pasakų šis guodimasis. Būtų geriau dabar iškart tobulai atlikti darbą, daug naudingiau, negu jį vis nutraukti, klajoti po urvus ir aptikti vis naujas triukšmo vietas, tai išties labai lengva, nes nereikia nieko, tik sustoti bet kurioje vietoje ir pasiklausyti. Aš padarau ir kitų nereikalingų atradimų. Kartais man atrodo, kad triukšmas liovėsi, juk būna ilgų pauzių, kartais nenuklausai jokio šnypštimo, pernelyg garsiai ausyse daužosi tavo paties kraujas, paskui dvi pauzės susilieja į vieną ir valandėlę manai, jog šnypštimas liovėsi amžinai. Daugiau nebesiklausai, pašoki, visas gyvenimas apsiverčia, atrodo, lyg būtų atsivėręs šaltinis, iš kurio srūva olos tyla. To atradimo nenori iškart patikrinti, ieškai ko nors, kam jį neabejodamas galėtum patikėti, todėl šuoliais leki į tvirtovę, prisimeni, kad su viskuo, kas yra, esi pabudęs naujam gyvenimui, kad jau seniai nieko nevalgei, išsitrauki ką nors iš žeme užverstų atsargų ir dar ryji, prieš grįždamas į neįtikėtino atradimo vietą, nori pirma tik tarp kitko, tik probėgšmiais valgydamas darsyk įsitikinti, pasiklausai, tačiau ir paprastas pasiklausymas tuojau parodo, kad gėdingai apsirikai, tolumoje ir toliau girdėti ramus šnypštimas. Ir tu išspjauni maistą ir nori jį įminti į žemę ir grįžti prie savo darbo, net nežinai kokio; kažkur, kur tai atrodo reikalinga, o tokių vietų yra pakankamai, pradedi mechaniškai kažką daryti, tarsi būtų atėjęs prižiūrėtojas ir tu privalai jam suvaidinti komediją. Tačiau vos valandėlę taip padirbus, gali jau padaryti naują atradimą. Triukšmas atrodo sustiprėjęs, žinoma, ne-

daug, čia kalbama tik apie labai menkus skirtumus, bet vis tiek sustiprėjęs, ausis tai aiškiai skiria. Ir tas sustiprėjimas atrodo kaip artėjimas, daug aiškiau girdimas nei stiprėjimas, tiesiog matai žingsnį, kuriuo jis artėja. Atšoki nuo sienos, žvilgsniu stengiesi aprėpti visas galimybes, kurias turės šis atradimas. Kyla jausmas, kad niekada nebuvai įrengęs olos apsigynimui nuo puolimo, ketinai, tačiau nepaisant gyvenimo patirties, puolimo pavojus ir tuo pačiu gynybiniai įrengimai atrodė tolimi dalykai – arba netolimi (kaip tai būtų įmanoma!), tačiau rangu žemesni už įrengimus, skirtus taikiam gyvenimui, kuriems oloje visur buvo teikiama pirmenybė. Daug ką buvo galima įrengti, negriaunant pagrindinio plano, tad nesuprantama, kodėl tai liko nepadaryta. Man labai sekėsi tais metais, tatai mane išpaikino, aš buvau neramus, tačiau, kai esi laimingas, nerimas niekur neveda.

Pirmiausia dabar reikėtų apžiūrėti olą ir tiksliai numatyti visas gynimosi galimybes, sudaryti gynybos ir atitinkamą statybos planą ir tada iškart kibti į darbą kaip jaunikliui. Tai būtų reikalingas darbas, be abejo, labai pavėluotas, tačiau reikalingas, ir jokiu būdu nereikia kasti kažkokio didelio tiriamojo urvo, kurio tikslas apskritai visas jėgas skirti tik pavojaus ieškojimui nuo nieko nesiginant ir kvailai bijantis, kad pats nepakankamai greitai prisiartins. Aš staiga nebesuprantu savo ankstesnio plano. Tame, kas anksčiau atrodė protinga, aš negaliu rasti nė trupučio proto, vėl metu darbą ir taip pat liaujuosi klausęsis, man dabar nerūpi rasti kitų vietų, kur triukšmas stipresnis, man jau gana tų atradimų, aš viską metu, aš būčiau patenkintas, nuraminęs savo vidinį kivirčą. Vėlei leidžiuosi vedžiojamas savo urvų, nuklystu į vis tolesnius, po sugrįžimo dar nematytus, mano kasančių letenų dar neliestus urvus, atėjus jų tyla pabunda ir nusileidžia ant manęs. Aš

neatsiduodu mėgavimuisi ja, skubu per urvus, net nežinau ko norėdamas, galbūt tik atidėti sprendimą. Tiek nuklystu, jog atsiduriu prie labirinto, man rūpi pasiklausyti prie samanų apkloto, tokie tolimi dalykai, tą akimirką tokie tolimi, traukia mano dėmesį. Aš prasispraudžiu iki pat įėjimo viršaus ir klausausi. Visiška tyla; kaip puiku čia, niekam nerūpi mano ola, kiekvienas užsiėmęs savo reikalais, neturinčiais su manimi nieko bendra, – kaip man pavyko to pasiekti. Čia, prie samanų apkloto, dabar, matyt, vienintelė vieta mano oloje, kur galiu ištisas valandas klausytis nieko neišgirsdamas. – Visiškas sąlygų pasikeitimas oloje, ankstesnė pavojaus vieta tapo ramybės vieta, o tvirtovė buvo įtraukta į pasaulio triukšmą ir jo pavojus. Dar blogiau, ir čia iš tiesų nėra ramybės, čia niekas nepasikeitė, – tylomis ar su triukšmu pavojus kaip ir anksčiau tyko virš samanų, tačiau aš tapau nejautrus jam, mane pernelyg užvaldęs šnypštimas olos sienose. Mane užvaldęs? Jis stiprėja, jis artėja, o aš spraudžiuosi per labirintą ir guliu čia, viršuje, po samanomis, beveik atrodo, kad aš užleidžiu šnypštikui namą, džiaugdamasis, kad bent čia, viršuje, turiu bent kiek ramybės. Šnypštikui? Ar aš turiu susidaręs naują tvirtą nuomonę apie triukšmo priežastis? Jis juk, matyt, kyla dėl griovelių, kasamų smulkmės? Argi aš nesu tuo įsitikinęs? Aš juk nepakeičiau nuomonės. O jeigu ne tiesiogiai dėl griovelių, tai netiesiogiai. O jeigu išvis nebūtų su jais susijęs, tai, matyt, iš anksto nieko negalima spėti ir reikia laukti, kol priežastis galbūt bus rasta arba pati pasirodys. Ir dabar dar, aišku, galima būtų spėlioti, pavyzdžiui, būtų galima pasakyti, kad kažkur toli prasiveržė vanduo ir tai, kas man atrodo švilpimas ar šnypštimas, iš tikrųjų yra šniokštimas. Tačiau nepaisant to, kad aš apie tai visiškai nenusituokiu – gruntinį vandenį, kurį pirmiausia aptikau, aš tuojau nukreipiau į šalį ir jis

8. 1213

daugiau nepasirodė šioje smėlėtoje žemėje, – nepaisant to, šnypštimo ar šniokštimo nenuginčysi. Tačiau ką padės bet kokie raginimai nusiraminti, vaizduotės jėga nerimsta ir aš iš tiesų imu manyti – beprasmiška neigti save, – kad čia šnypščia koks nors padaras ir jų ne daug ir mažų, o vienas vienintelis. Kai kas tam prieštarauja. Kad triukšmas girdimas visur ir vienodu garsu, be to, pastoviai dieną ir naktį. Žinoma, visų pirma reikėtų manyti, kad čia esama daugelio mažų padarų, bet aš kasdamas juos turėjau aptikti ir neaptikau, tad lieka manyti, kad egzistuoja vienas didelis žvėris, juolab kad tai, kas, atrodo, prieštarauja tokiam spėjimui, yra vien tokie dalykai, kurie daro žvėrį ne neįmanomą, tik neįsivaizduojamai pavojingą. Tiktai todėl aš priešinuosi tokiam spėjimui. Aš atsisakau tokio savęs apgaudinėjimo. Jau seniai linkęs manyti, kad jis todėl girdimas net ir per didelį atstumą, kad dirba kaip pašėlęs, taip greitai kasa žemę, kaip vaikštinėtojas eina tuščiais koridoriais, žemė nuo jo kasimo dreba, net jeigu jis jau prasikasė, tas drebėjimas ir paties darbo garsas susijungia per didelį atstumą ir man, girdinčiam tiktai paskutinį garso aidą, jis visur atrodo vienodas. O kad žvėris eina ne į mane, tai garsas nekinta, čia, matyt, esama plano, kurio aš neperprantu, aš tik spėju, kad žvėris, aš čia visai nenoriu tvirtinti, kad jis žino apie mane, mane supa, matyt, jau apsukęs kelis ratus apie mano olą nuo to laiko, kai aš jį stebiu. – Daug mįslių man kelia triukšmo, šnypštimo ar švilpimo pobūdis. Kai aš draskau ir kasu žemę, garsas būna visai kitoks. Šnypštimą galiu sau paaiškinti vien tuo, kad svarbiausias žvėries darbo įrankis yra ne jo nagai, kuriais jis galbūt tik padeda, o jo snukis ir straublys, kurie nors ir yra nepaprastai stiprūs, matyt, turi ir kažkokių aštrumų. Galbūt jis vienu vieninteliu stūmiu įvaro straublį į žemę ir išlupa didelį jos gabalą, tuo metu aš

nieko negirdžiu, tai pauzė, o paskui jis vėl įtraukia oro naujam stūmiui. Tas oro įtraukimas, matyt, ir kelia žemę drebinantį triukšmą, ne vien todėl, kad žvėris labai stiprus, bet ir dėl to, kad jis skuba, dirba su įkarščiu, ir mane jo keliamas triukšmas pasiekia kaip tylus šnypštimas. Tiesa, visiškai nesuprantamas man lieka jo gebėjimas dirbti be perstogės; galbūt trumpos pauzės ir duoda progą truputį atsipūsti, tačiau tikro didelio poilsio, matyt, dar nebuvo, jis kasa dieną naktį, vis su tokia pat jėga ir energija, vykdydamas savo skubų planą, kurį įgyvendinti turi visas galimybes. Ką gi, tokio priešininko aš negalėjau tikėtis. Tačiau nepaisant visų jo keistenybių dabar vyksta tik tai, ko man visada reikėjo bijoti, kam visuomet reikėjo ruoštis: kažkas artėja! Kaip čia išėjo, kad taip ilgai visur buvo tylu ir ramu? Kas nukreipė priešų kelius, kad jie dideliu lanku lenkė mano valdas? Kodėl aš buvau taip ilgai saugomas, kad dabar taip išsigąsčiau? Kas buvo visi tie maži pavojai, kuriuos apmąstydamas pragyvenau iki šiol, prieš šį vieną! Ar aš, kaip olos savininkas, tariausi esąs pranašesnis už kiekvieną, kuris gali pasirodyti? Būtent kaip šio didelio jautraus statinio savininkas aš, aišku, esu bejėgis prieš bet kokį rimtą puolimą. Laimė jį turėti mane išpaikino, olos jautrumas padarė mane jautrų, jos sužeidimai man skaudūs, lyg būtų mano. Kaip tik tai man reikėjo numatyti, ne vien galvoti apie savo paties gynybą – ir kaip lengvabūdiškai ir prastai aš dariau net ir tai, – o apie olos gynybą. Visų pirma reikėjo pasirūpinti tuo, kad atskiros olos dalys, ir kuo daugiau atskirų dalių, jeigu jas kas nors pultų, būtų atskirtos nuo mažiau pažeistų dalių staigiomis įgriuvomis, tokių žemės masių ir taip gerai atskiriančių, kad užpuolikas nė nenutuoktų, jog kaip tik už jų yra pati ola. Be to, tos įgriuvos turėtų ne vien paslėpti olą, bet ir palaidoti užpuoliką. Aš nė piršto nepajudinau, kad ką nors

panašaus padaryčiau, nieko, visai nieko ta kryptimi nebuvo nuveikta, buvau lengvabūdiškas kaip vaikas, savo vyro metus praleidau vaikiškai žaisdamas, vien žaidžiau net ir mintimis apie pavojus, o apie tikruosius pavojus nė nepagalvojau. Kai tuo tarpu perspėjimų netrūko.

To, kas prilygtų dabartiniams dalykams, žinoma, nebuvo, tačiau kažko panašaus pirmaisiais metais vis dėlto būta. Pagrindinis skirtumas tas, kad tai būta pirmųjų metų... Aš tuomet tiesiog kaip mokinukas rausiau pirmą urvą, labirinto būta dar tik pirmų apmatų, nedidelę aikštelę jau buvau iškasęs, tačiau jos dydis ir sienų apdaila visiškai nenusisekė; trumpai tariant, viskas buvo tokioje pradinėje stadijoje, kad galėjo būti laikoma tik bandymu, tuo, ką, jeigu staiga baigtųsi kantrybė, būtų galima be didelio gailesčio mesti. Ir tada, kai aš kartą per darbo pertrauką – visuomet dariau per daug darbo pertraukų – gulėjau tarp savo išraustų žemės krūvų, staiga išgirdau tolimą garsą. Mane, jauniklį, jis tada labiau sudomino, negu išgąsdino. Mečiau darbą ir užsiėmiau klausymu, klausiausi, o ne bėgau į viršų po samanomis, kad tenai išsitiesčiau ir nieko negirdėčiau. Aš bent jau klausiausi. Puikiai galėjau atskirti, kad čia esama kasimo, panašaus į mano, jo garsas, aišku, buvo kiek silpnesnis, tačiau per kokį atstumą tai vyko, buvo neaišku. Aš buvau įsitempęs, tačiau šiaip šaltas ir ramus. Galbūt esu svetimoje oloje, galvojau aš, ir savininkas dabar kasasi prie manęs. Jeigu mano spėjimas būtų pasitvirtinęs, aš, kadangi niekada nebuvau linkęs grobti ir pulti, būčiau pasitraukęs ir kasęs kur nors kitur. Kas be ko, tada buvau dar jaunas ir neturėjau olos, todėl galėjau būti šaltas ir ramus. Ir tolesnė įvykių eiga manęs pernelyg nesujaudino, tiktai ją buvo nelengva suvokti. Jeigu tas, kuris tenai kasė, iš tiesų taikė pas mane, nes išgirdo mane kasant, ir jeigu, kaip dabar iš tiesų buvo, keitė kry-

ptį, tai negalėjai nustatyti, ar jis tai daro todėl, kad aš savo pauzėmis išmušiau jį iš vėžių ar kad jis pats pakeitė savo ketinimus. Galbūt aš apskritai apsirikau ir jis niekuomet netaikė tiesiai į mane; šiaip ar taip, garsas kurį laiką dar stiprėjo, tarsi artėtų, aš, jauniklis, tuomet galbūt visai nebūčiau nusiminęs staiga išvydęs išlendant iš žemių kasėją, tačiau to nesulaukiau, po tam tikro laiko kasimo garsas ėmė silpnėti, darėsi vis tylesnis ir tylesnis, tarsi kasėjas pamažu atsisakytų savo ankstesnės krypties, ir staiga visai liovėsi, tarytum jis būtų ryžęsis kastis visai priešingon pusėn ir toltų tiesiai nuo manęs. Aš dar ilgai klausiausi jo tyloje, prieš vėl pradėdamas dirbti. Ką gi, tas perspėjimas buvo pakankamai aiškus, bet netrukus aš jį pamiršau ir jis beveik neatsiliepė mano statybos planams.

Tą epizodą ir dabartį skiria mano brandos metai; tačiau ar nėra taip, kad tarp to nieko nebūtų? Aš vis dar darau didelę pertrauką ir klausausi prie sienos, kasikas dabar pakeitė savo ketinimus, jis apsigręžė, jis grįžta iš savo kelionės, jis mano, jog davė man pakankamai laiko pasirengti jo sutikimui. Tačiau mano pusėje viskas prasčiau įrengta, negu tada, yra didelė neapsaugota ola, ir aš jau nebe mažas mokinukas, o senas architektas ir likusios jėgos mane apleidžia, kai reikia priimti lemtingą sprendimą, tačiau kad ir koks senas būčiau, man atrodo, jog norėčiau būti dar senesnis, negu esu, toks senas, kad net nebegalėčiau pakilti iš savo guolio po samanomis. Mat iš tiesų aš negaliu čia ištverti, pakylu ir vėl lekiu į namą, tarsi vietoj ramybės mane čia būtų apėmę nauji rūpesčiai. – Kokia padėtis buvo paskutiniu metu? Šnypštimas susilpnėjo? Ne, jis sustiprėjo. Aš pasiklausau dešimtyje atsitiktinių vietų ir aiškiai pastebiu apsirikimą, šnypštimas likęs toks pats, niekas nepasikeitę. Tenai, lauke, nevyksta jokių pasikeitimų, tenai esi ra-

mus ir iškilęs virš laiko, o čia kiekviena akimirka purto besiklausantįjį. Ir aš vėl nueinu ilgą kelią iki tvirtovės aikštelės, viskas aplink rodos susijaudinę, bežiūrį į mane, paskui vėl rodos, kad žiūri pro šalį, kad manęs netrikdytų, o paskui vėl stengiasi mano veide perskaityti išganingus sprendimus. Aš papurtau galvą, aš jų dar neturiu. Neinu ir į tvirtovės aikštelę, kad tenai įvykdyčiau kokį nors planą. Praeinu pro tą vietą, kur norėjau kasti tiriamąjį urvą, darsyk ją patikrinu, tai būtų buvusi gera vieta, urvas būtų vedęs ton pusėn, kur esama daugumos smulkių oro angų, jos būtų man labai palengvinusios darbą, galbūt man nebūtų reikėję labai toli kasti, visai nė nereikėję prisikasti prie garso priežasties, galbūt būtų užtekę pasiklausyti prie oro angų. Tačiau nė vienas argumentas nėra pakankamai tvirtas, kad priverstų mane imtis šio darbo. Ar tas urvas pašalins mano abejones? Man nereikia jokio tikrumo. Tvirtovės aikštelėje išsirenku gražų gabalą nuluptos raudonos mėsos ir įlendu su ja į sieną iš žemės krūvų, tenai bent jau bus tylu, kiek čia išvis dar įmanoma tyla. Laižau ir kertu mėsą, pakaitomis galvoju tai apie nežinomą žvėrį, kuris tolumoje eina savais keliais, paskui vėl apie tai, kad aš, kol dar galiu, turėčiau kaip pridera pasimėgauti savo atsargomis. Šis pastarasis, matyt, yra vienintelis įvykdomas planas, kurį turiu. Apskritai aš bandau įminti žvėries planą. Ar jis keliauja, ar kasasi olą? Jeigu keliauja, tai galbūt su juo būtų galima susitarti. Jeigu jis iš tiesų iki manęs prisikas, aš jam atiduosiu kai ką iš savo atsargų ir jis trauks toliau. Taip, trauks toliau. Savo žemės krūvoje, žinoma, galiu apie viską svajoti, net apie susitarimą, nors gerai žinau, kad tokie dalykai neįmanomi, ir kad tą akimirką, kai mes pamatysim viens kitą, kai bent pajusim viens kitą esant čia pat, tučtuojau negalvodami, abu vienu metu, su kitokiu, nauju alkiu, net jeigu šiaip būtume sotūs, pulsim

vienas kitą ir paleisim į darbą nagus ir dantis. Ir kaip visada, taip ir čia būsim visiškai teisūs, nes kas, nors jis ir keliautų, nepakeistų savo kelionės ir ateities planų, aptikęs olą? Bet galbūt tas žvėris kasa savo olą, tuomet aš negaliu nė svajoti apie susitarimą. Net jeigu tai būtų toks keistas žvėris, kad pakęstų kaimynystę, tačiau mano ola jos nepakęs, nepakęs bent jau girdimos kaimynystės. Atrodo, dabar žvėris yra išties labai toli, jeigu jis bent kiek toliau atsitrauktų, tai gal ir tas garsas išnyktų, galbūt tada viskas dar vėl sugrįžtų į savo vėžes kaip senais laikais, tada viskas būtų tiktai bloga, bet naudinga patirtis, ji įkvėptų mane įvairiausiems patobulinimams; jei esu ramus ir tiesiogiai neverčia pavojus, tai labai gerai galiu atlikti bet kokį didelį darbą, galbūt tas žvėris, turėdamas didžiulių galimybių, kaip rodo jo darbo galia, atsisakys plėsti savo olą mano pusėn ir kompensuos tai kitoje pusėje. Ir tai, žinoma, pasiekiama ne derybomis, o vien tik to žvėries supratimu arba prievarta iš mano pusės. Tuomet viską lems, ar tas žvėris žino apie mane, ir ką žino. Kuo daugiau apie tai mąstau, tuo neįtikimiau man atrodo, kad žvėris mane išvis girdėjo, gali būti, nors aš to ir neįsivaizduoju, kad tas žvėris turi kokią nors žinią apie mane, tačiau manęs, matyt, negirdėjo. Kolei aš nieko apie jį nežinojau, jis apskritai negalėjo manęs girdėti, nes aš nekėliau jokio triukšmo, nėra nieko tylesnio už susitikimą su ola, paskui, per bandomuosius kasimus, jis galbūt galėjo mane girdėti, nors mano kasimo būdas ir labai netriukšmingas; bet jeigu jis mane išgirdo, tai ir aš turėjau tai bent pastebėti, jis turėjo bent jau dažniau nustoti dirbęs ir įsiklausyti. – Tačiau viskas liko po senovei. – (*Fragmentas*)

Jozefina, dainininkė,

arba pelių padermė

Mūsų dainininkės vardas Jozefina. Kas nėra jos girdėjęs, tasai nesuvokia dainavimo galios. Nėra nieko, ko jos dainavimas nesužavėtų, ir tatai reikėtų dar labiau vertinti, kadangi mūsų padermė apskritai nemėgsta muzikos. Maloniausia mums muzika yra tyli ramybė; mūsų gyvenimas sunkus, mes negalime, nors ir kartais bandydamos nusikra-

tyti visų dienos rūpesčių, pakilti iki tokių mūsų normaliam gyvenimui tolimų dalykų kaip muzika. Tačiau mes tuo pernelyg nesiskundžiame: netgi iki to neprieiname; didžiausiu savo privalumu laikome tam tikrą praktinį gudrumą, kurio mums, žinia, labai reikia, ir su ta gudria šypsena sugebam viskuo pasiguosti, net jeigu kada nors – tačiau taip nebūna – užsigeistume tos laimės, kurią galbūt suteikia muzika. Tiktai Jozefina yra išimtis; ji mėgsta muziką ir moka ją perteikti; ji vienintelė; kai jos nebebus, muzika – kas žino kuriam laikui – išnyks iš mūsų gyvenimo.

Aš dažnai galvojau, kaip čia yra su ta muzika. Juk mes visai nemuzikalios; kaip čia yra, kad mes suprantame Jozefinos dainavimą arba, kadangi Jozefina tai neigia, bent jau tariamės suprantančios. Paprasčiausia būtų atsakyti, kad to dainavimo grožis toks didelis, kad net ir bukiausias protas jam neatsispiria, tačiau tokio atsakymo neužtenka. Jeigu iš tiesų taip būtų, pirmiausia ir visada jauti, kad tas dainavimas kažkuo ypatingas, kad iš tos gerklės sklinda kažkas tokio, ko mes dar niekad negirdėjome ir kad tai išgirsti mums leidžia vien Jozefina ir niekas daugiau. Tačiau kaip tik to manding ir nėra, aš to nejaučiu ir nepastebėjau, kad kiti jaustų. Savame rate mes dažnai viena kitai prisipažįstam, kad Jozefinos dainavimas kaip dainavimas nėra kuo nors ypatingas.

Ar tai apskritai dainavimas? Nepaisant savo nemuzikalumo, mes turime dainavimo tradicijų; mūsų senovėje dainavimo būta; apie tai pasakoja sakmės ir net yra išlikusių dainų, kurių, tiesa, niekas nesugeba padainuoti. Taigi supratimą, kas yra dainavimas, mes turime, ir tas supratimas apskritai neatitinka Jozefinos meno. Ar tai apskritai dainavimas? Gal vien tik švilpimas? O švilpti visos mes, beje, moka-

me, tai įgimtas mūsų padermės sugebėjimas, greičiau ne sugebėjimas, o būdinga gyvenimo apraiška. Visos mes švilpiame, tačiau niekas nė negalvoja vadinti to menu, mes švilpiame nekreipdamos į tai dėmesio, taip, nė nepastebėdamos, ir daugelis mūsų net nežino, jog švilpimas yra vienas mūsų savitumų. Taigi jeigu būtų tiesa, jog Jozefina ne dainuoja, o švilpia, ir galbūt net, kaip bent jau man atrodo, beveik neperžengia įprasto švilpimo ribų – galbūt jai net neužtenka jėgų įprastam švilpimui, kai tuo tarpu paprasta žemės darbininkė be vargo išsvilpiniuoja visą darbo dieną – jeigu visa tai būtų tiesa, tai Jozefina būtų demaskuota kaip tariama menininkė, tačiau tada reikėtų rimtai užsiimti jos didžiojo poveikio mįsle.

Tačiau ji ne vien tik švilpia. Jeigu atsistoji nuo jos pakankamai toli ir klausaisi, arba dar geriau, – bandai save šiuo atžvilgiu patikrinti, taigi jeigu Jozefina dainuoja tarp kitų balsų ir tu užsibrėži pažinti jos balsą, tai tikrai neišgirsi nieko kito kaip tik paprastą, daugių daugiausia švelnumu arba silpnumu truputį išsiskiriantį švilpimą. Tačiau jeigu stovi priešais ją, tai būna jau ne vien dainavimas: kad suprastum jos meną, reikia ją ne vien girdėti, bet ir matyti. Net jeigu tai būtų ir mūsų kasdieninis švilpimas, tai čia visų pirma esama to skirtumo, kad kažkas iškilmingai atsistoja ir atlieka visiškai įprastą dalyką. Perkąsti riešutą išties nėra menas, todėl niekas ir neišdrįs sukviesti publiką ir ją linksminti gliaudydamas riešutus. Jeigu jis vis tiek tai daro ir jo sumanymas pasiseka, tuomet tai turi būti ne vien paprastas gliaudymas. Arba tai būna riešutų gliaudymas, tačiau paaiškėja, kad mes nematėme šio meno, nors buvome jį puikiai įvaldę ir kad tas naujasis gliaudytojas mums tik parodo jo esmę, ir tada netgi būtų gerai, jei jis ne taip gerai gliaudytų kaip dauguma mūsų.

Galbūt kažko panašaus esama ir Jozefinos dainavime; mes žavimės joje tuo, kas mumyse mūsų nė kiek nežavi; beje, dėl pastarojo dalyko ji su mumis visiškai sutinka. Aš kartą buvau liudytojas, kaip kažkas, kaip dažnai būna, atkreipė jos dėmesį į mūsų švilpimą ir padarė tai labai švelniai, tačiau Jozefinai to buvo jau per daug. Aš dar nebuvau matęs tokios įžūlios, arogantiškos šypsenos, kokią ji tada nutaisė; ji, pažiūrėti įsikūnijęs švelnumas, išsiskirianti trapumu netgi turtingoje tokiomis moterų figūromis mūsų padermėje, tuomet pasirodė net vulgari; beje, būdama labai jautri ji, matyt, tai pati tuojau pajuto ir susivaldė. Taigi ji neigia bet kokį ryšį tarp jos meno ir švilpimo. Tiems, kurie yra priešingos nuomonės, ji jaučia tiktai panieką ir galbūt nepripažįstamą neapykantą. Tai ne paprastas pasipūtimas, nes ta opozicija, kuriai pusiau priklausau ir aš, žinoma, žavisi ja, žinoma, nemažiau negu minia, bet Jozefina nori, kad ja ne vien būtų žavimasi, o žavimasi jos nustatytu būdu, vien žavėjimosi jai neužtenka. Ir kai sėdi priešais, tai ją supranti; opozicijoje gali būti tiktai per atstumą; kai sėdi prieš ją, žinai: tai, ką ji čia švilpia, nėra švilpimas.

Kadangi švilpimas priklauso prie mūsų mechaniškų įpročių, tai galima būtų manyti, jog ir Jozefinos auditorijoje švilpiama; klausantis jos meno, mums darosi gera, o kai mums gera, mes švilpiame; tačiau jos auditorija nešvilpia, tyli kaip pelė po šluota, tarsi būtų sulaukusi išsiilgtos ramybės, kurią trikdo nebent mūsų švilpimas. Ar jos dainavimas mus taip žavi, ar greičiau silpną balselį gaubianti iškilminga tyla? Kartą atsitiko taip, kad kažkokia kvaila jauniklė, Jozefinai dainuojant, taip pat ėmė nekaltai švilpti. Tai buvo visai tas pats, ką darė ir Jozefina; tenai priekyje, nepaisant įgudimo, vis dar nedrąsus švilpimas ir čia, publikoje, užsisvajojęs vaikiškas švilpimas; būtų buvę ne-

įmanoma apsakyti jų skirtumą, tačiau mes vis tiek tuojau nušnypštėme ir nušvilpėme išsišokėlę, nors to ir nebūtų reikėję, nes ji ir šiaip būtų susigūžusi iš baimės ir gėdos, kai Jozefina pradėjo savo triumfališką švilpimą ir visai įsišėlo išskėstomis rankomis ir labiau nebeištempiamu kaklu.

Tokia ji, beje, visuomet būna, bet kokią smulkmeną, bet kokį atsitiktinumą, bet kokį trukdymą, parketo girgždtelėjimą, sugriežimą dantimis, apšvietimo sutrikimą ji laiko pakankama dingstimi padidinti savo dainavimo įtaigą; mat ji, jos nuomone, dainuoja kurčioms ausims; susižavėjimo ir plojimų netrūksta, tačiau tikro supratimo, kokio jai reikia, ji seniai nustojo tikėtis. Tad ji tik ir telaukia kokio nors trukdymo; viskas, kas stoja prieš jos dainavimo grynumą, nugalima lengvoje kovoje, net be kovos, vien tiktai akistata, kuri gali padėti pažadinti minią, išmokyti ją tegu ir ne supratimo, tai bent supratingos pagarbos.

Jeigu jai taip pasitarnauja maži dalykai, tai tuo labiau padeda dideli. Mūsų gyvenimas labai neramus, kiekviena diena kupina netikėtumų, nuogąstavimų, vilčių ir siaubų, viena pelė viso to neištvertų, jeigu bet kuriuo metu, dieną ir naktį, jos nepalaikytų draugės; bet ir taip pakankamai sunku; kartais net tūkstantis pečių dreba nuo naštos, iš tikrųjų skirtos vienai. Tuomet Jozefina tariasi sulaukusi savo momento. Šit ji jau stovi, trapi būtybė, ypač bauginamai virpanti žemiau krūtinės, atrodo, tarsi ji būtų sukaupusi visas savo jėgas dainavimui, tarsi viskam joje, kas tiesiogiai nesusiję su dainavimu, atimti beveik visi šansai, tarsi ji būtų apnuoginta, atiduota likimo valiai, patikėta vien tiktai gerųjų dvasių globai, tarsi ją, šitaip nuo visko nutolusią, gyvą vien dainavimu, galėtų nužudyti papūtęs šaltas dvelksmas. Ta-

čiau kaip tik tokiomis akimirkomis mes, tariami priešininkai, sakome: „Ji net nesugeba švilpti; turi taip baisiai įsitempti, kad išspaustų iš savęs ne dainavimą – apie dainavimą nekalbėkime – o visuotinai įprastą švilpimą“. Taip mums atrodo, tačiau tai, kaip sakyta, yra nors ir neišvengiamas, tačiau trumpalaikis, greitai praeinantis įspūdis. Jau ir mes persiimame šiltais, kūnas prie kūno, nedrąsiai besiklausančios minios jausmais.

Kad sukurtų apie save šią beveik be perstogės dėl nelabai aiškių tikslų šen ir ten šmirinėjančios mūsų padermės minią, Jozefinai paprastai reikia tiktai atkraginus galvą, pusiau atvira burna, į viršų užverstomis akimis atsistoti ta poza, kuri rodo, kad ji ketina dainuoti. Ji gali tai daryti, kur nori, ta vieta neturi būti labai matoma, užtenka kokio nors atokaus, užėjus akimirkos nuotaikai pasirinkto kampo. Žinia, kad ji nori dainuoti, pasklinda tuojau, ir tuojau ima traukti procesijos. Tiesa, kartais būna kliūčių, Jozefina paprastai mėgsta dainuoti neramiais laikais, visokios bėdos ir vargai tada verčia mus rinktis įvairius kelius, ir prie geriausių norų negalime taip greitai susirinkti, kaip pageidauja Jozefina, ir ji tada stovi savo didžia poza kurį laiką galbūt be pakankamo klausytojų skaičiaus – paskui, žinoma, įtūžta, ima trypti kojomis, visai nemergiškai keiktis, netgi kandžiotis. Tačiau ir toks elgesys nekenkia jos šlovei; užuot bent kiek sumažinus jos milžiniškas pretenzijas, stengiamasi jas tenkinti; išsiuntinėjami žygūnai, kad atvestų klausytojų; nuo jos slepiama, kad taip daroma; aplinkui keliuose išstatomi postai, kurių sargybiniai moja artėjančioms, kad paskubėtų; tatai daroma tol, kol pagaliau surenkamas pakankamas klausovų skaičius.

Kas verčia mus taip stengtis dėl Jozefinos? Tai klausimas, į kurį ne lengviau atsakyti kaip ir į klausimą dėl Jozefinos dainavimo, su kuriuo

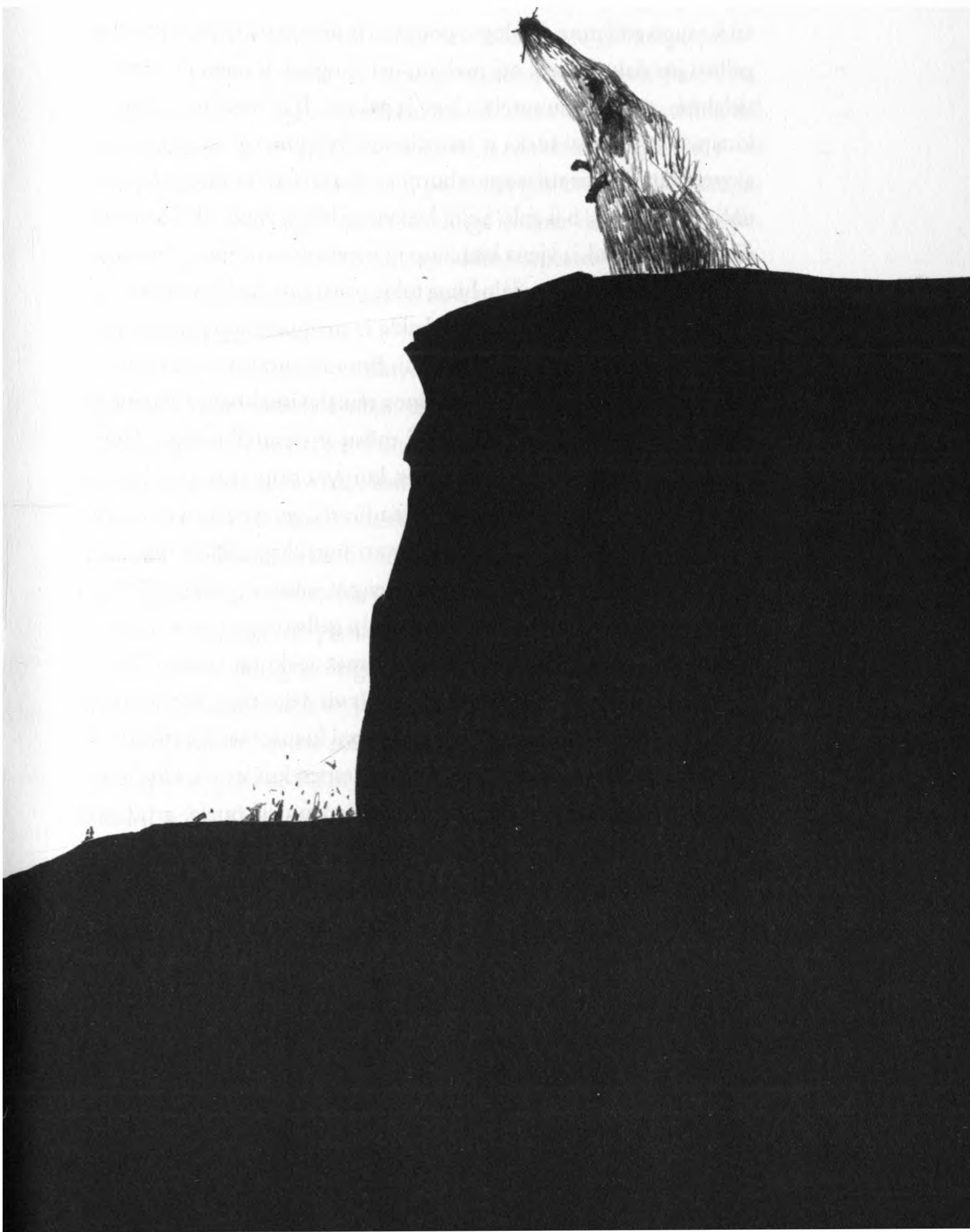
jis taip pat susijęs. Jį būtų galima išbraukti ir visiškai sujungti su antruoju klausimu, jeigu būtų galima tvirtinti, kad mūsų padermė yra besąlygiškai atsidavusi Jozefinos dainavimui. Tačiau taip nėra; mūsų padermei nežinomas besąlygiškas atsidavimas; padermė, labiau už viską mėgstanti išties nekaltą gudrumą, vaikišką šnabždėjimą, išties nekaltą, vien lūpas judinantį plepėjimą, tokia padermė negali atsiduoti, tai jaučia ir Jozefina, būtent su tuo ji kovoja visomis savo silpnos gerklės galiomis.

Tačiau, žinoma, šitaip bendrai samprotaujant reikia žinoti saiką; padermė yra atsidavusi Jozefinai, tačiau ne besąlygiškai. Ji, pavyzdžiui, negalėtų juoktis iš Jozefinos. Reikia prisipažinti: Jozefina kai kuo juokinga; apskritai juokas mums visuomet artimas; nepaisant visų gyvenimo vargų, tam tikru mastu mes visuomet šaipomės; bet iš Jozefinos niekada. Kartais man atrodo, kad mūsų padermė į Jozefiną taip žiūri todėl, kad ji, ta trapi, reikalinga globos, kažkaip, jos nuomone, gebėjimu dainuoti apdovanota būtybė, yra jai patikėta ir ja reikia rūpintis; to priežastis niekam neaiški, tiktai faktas, atrodo, yra neginčijamas. Tačiau iš to, kas tau patikėta, nesijuokiama; juoktis iš to būtų pareigos nepaisymas; didžiausia pašaipa, kurią mūsų didžiausios pašaipūnės sau leidžia, yra kartais pasakomos tokios frazės: „Kai pamatom Jozefiną, mums praeina noras juoktis“.

Taigi padermė rūpinasi Jozefina kaip tėvas, užsiimantis vaiku, ištiesusiu jam rankutę – gerai nežinia, ar prašančiu, ar reikalaujančiu. Atrodytų, kad mūsų padermė netinka tokioms tėviškoms prievolėms, tačiau iš tiesų, bent jau šiuo atveju, ji jas pavyzdingai vykdo; joks atskiras individas negalėtų padaryti to, ką šiuo atžvilgiu gali padermė. Kas be ko, jėgų skirtumas tarp padermės ir atskiro individo yra di-

džiulis, užtenka, kad ji įtraukia globotinį į savo šilumos ratą, ir jis jau pakankamai apsaugotas. „Man nusišvilpt į jūsų globą“, – sako ji tada. „Taip, taip, tu švilpi“, – manome mes. Be to, Jozefinos maištavimai visai nepaneigia jos reikšmės, tai greičiau vaikiškumas ir vaikiškas dėkingumas, ir tėvui visai nereikia į tai kreipti dėmesio.

Čia prisideda dar kai kas, ką sunkiau paaiškinti padermės ir Jozefinos santykiu. Mat Jozefina yra priešingos nuomonės, ji mano, kad tai ji saugo padermę. Iš blogos politinės ir ūkinės padėties mus, atseit, gelbsti jos dainavimas, nei mažiau, nei daugiau, ir jeigu jis nenuveja nelaimės, tai bent jau suteikia jėgų ją pakęsti. Ji to nesako nei taip, nei kitaip, ji išvis mažai šneka ir yra tyliausia iš plepių, tačiau tai blyksi jos akyse, matyti iš jos sučiauptos burnos – mažai kas iš mūsų gali pabūti užčiaupęs burną, o ji gali. Sulig kiekviena bloga žinia – kai kuriomis dienomis jos lenkia viena kitą, tarp jų neteisingos ir pusiau teisingos, – ji tuojau pakyla, nors šiaip būna tokia pavargusi, kad ją traukte traukia prie žemės; pakyla, ištempia kaklą ir stengiasi kaip piemuo prieš audrą apžvelgti savo bandą. Ir vaikai, žinoma, turi tokių laukinių nežabotų reikalavimų, tačiau Jozefinos reikalavimai nėra tokie nepagrįsti kaip jų. Ji, aišku, neišgelbsti mūsų ir nesuteikia jėgų, lengva vaizduoti gelbėtoją tokios padermės, kuri yra pripratusi prie kančių, negaili savęs, sveikai priimdama sprendimus, gerai pažįsta mirtį, tiktai iš pažiūros baili, nuolatos gyvenanti nutrūktgalviškos drąsos atmosferoje, be to, vaisinga ir ryžtinga, – lengva, sakau aš, paskui vaizduoti išgelbėtoją padermės, kuri vis dar kažkaip gelbstisi pati, nors ir su aukomis, dėl kurių istorijos tyrinėtojas – mes apskritai visiškai apleidę istorijos tyrinėjimą – nustėrtų iš siaubo. Ir vis dėlto tiesa, kad mes kaip tik bėdos ištiktos dar labiau negu paprastai klausomės Jozefinos balso. Mums gresiantys pavojai daro mus tylesnes, kuklesnes, klusnesnes Jozefinos komandavimams; mes mielai renkamės, mielai grūdamės krūvon, ypač kadangi tai vyksta visai kita proga, negu mus kamuojanti svarbiausia priežastis; atrodo, lyg mes dar greitai – taip, skubėti reikia, Jozefina tai dažnai pamiršta, – prieš pradėdamos kovą kartu išgertu-

me taikos taurę. Tai ne tiek dainavimo spektaklis, kiek padermės susirinkimas, ir būtent toks, kuriame viešpatauja visiška tyla, išskyrus tylų švilpimą priekyje; valanda pernelyg rimta, kad būtų galima plepėti.

Toks požiūris, žinoma, niekaip negalėtų patenkinti Jozefinos. Nepaisant jos nervingo nepasitenkinimo, kuris apėmęs Jozefiną dėl jos niekada iki galo neaiškios padėties, ji apakinta savimonės, ji vis dėlto kai ko nemato ir be didelių pastangų gali būti dar labiau apakinta – šia linkme, taigi iš esmės naudinga linkme visuomet veikia pataikautojų spiečius, – tačiau tik tarp kitko, nepastebėta dainuoti padermės susirinkimo kampe, tam ji, nors tai būtų ir visai nemažai, savo dainavimo tikrai neaukotų.

Tačiau jai ir nereikia to daryti, nes jos menas nelieka nepastebėtas. Nors mes iš esmės būnam užsiėmę visai kitais dalykais ir tyla viešpatauja visai ne dėl jos dainavimo ir kai kas visai net nepakelia galvos ir tik kiša savo veidą į kaimyno kailį, tad Jozefina tenai viršuje stengiasi tarsi visai be reikalo, vis dėlto – to nepaneigsi – šiek tiek jos švilpimo būtinai pasiekia ir mus. Tas švilpimas, kuris girdėti, kai visiems kitiems privalu tylėti, atrodo beveik kaip padermės priesakas kiekvienam jos nariui; plonas Jozefinos švilpimas per sunkius išbandymus beveik prilygsta varganai mūsų padermės egzistencijai mums priešingo pasaulio sumaištyje. Jozefina pasiekia savo, ta bebalsė, ta nieko nenuveikusi būtybė pasiekia savo ir prasiskina kelią pas mus, ir gera apie tai galvoti. Tikro dainininko, jeigu toks kada tarp mūsų atsirastų, tokiais laikais mes, žinoma, nepakęstume ir vieningai atsisakytume beprasmiško jo pasirodymo. Galbūt tegu Jozefina bus apsaugota nuo suvokimo, kad faktas, jog mes jos klausomės, yra įrodymas prieš jos dainavimą. Ji, matyt, tai nutuokia, kodėl gi tai šitaip aistrin-

gai neigtų, kad mes jos klausomės, bet ji ir vėl dainuoja ir jai nusišvilpt ant tos nuojautos.

Tačiau jai ir šiaip visuomet lieka viena paguoda: mes jos, galima sakyti, iš tiesų klausomės. Galbūt panašiai, kaip klausomasi tikro dainininko; ji pasiekia to poveikio, kurio tikras dainininkas pas mus veltui stengtųsi pasiekti ir kuris kaip tik atitinka jos menkus sugebėjimus. Tatai, matyt, daugiausia susiję su mūsų gyvenimo būdu.

Mūsų padermės jaunystė nežinoma, o vaikystė perdėm trumpa. Tiesa, nuolatos iškyla reikalavimų, kad vaikams reikia suteikti ypatingą laisvę, ypatingą globą, teisę į truputį nerūpestingumo, truputį beprasmiško trainiojimosi, truputį žaidimo, šią teisę, girdi, reikia pripažinti ir padėti įgyvendinti; tokių reikalavimų iškyla ir beveik kiekvienas jiems pritaria, nėra nieko, kam būtų galima labiau pritarti, tačiau taip pat nėra nieko, kas mūsų gyvenimo tikrovėje mažiau gali būti įgyvendinta, reikalavimams pritariama, ta linkme daromi bandymai, tačiau netrukus vėl viskas prieina prie seno. Mat mūsų gyvenimas toks, kad vaikas, vos tiktai kiek pramokęs vaikščioti ir skirti pasaulį, turi rūpintis savimi kaip suaugęs; sritys, kuriose mes dėl ekonominių priežasčių esame priverstos išsibarsčiusios gyventi, yra per didelės, mūsų priešų per daug, mūsų visur tykantys pavojai pernelyg nenumatomi – mes negalime atskirti vaikų nuo kovos už egzistenciją, jeigu tai padarytume, tai reikštų jų priešlaikį galą. Prie šių liūdnų priežasčių, žinoma, prisideda ir svarbiausioji: mūsų padermės vislumas. Viena karta – ir kiekviena yra gausi – stumia kitą, vaikai neturi kada būti vaikais. Tegu kitų padermių vaikai yra rūpestingai prižiūrimi, tegu tenai vaikams įkurtos mokyklos, tegu tenai iš tų mokyklų kasdien plūsta vaikai, padermės ateitis, vis dėlto ten ilgą laiką, diena

dienon, iš mokyklų išeina tie patys vaikai. Mes neturime mokyklų, tačiau mūsų padermė per trumpiausią laiką paleidžia į pasaulį nesuskaičiuojamus būrius vaikų, linksmai šnypščiančių arba cypsinčių, kol dar nemoka švilpti, besivoliojančių arba besiritančių nuo spaudimo, kol dar nemoka bėgioti, nevėkšliška savo mase viską su savimi nusinešančių, kol dar nemato, ak tie mūsų vaikai! Ir priešingai negu tose mokyklose ne vis tie patys vaikai, ne, o nauji, be galo, be perstogės, vos tiktai pasirodęs vaikas, jis jau nebe vaikas, už jo jau spraudžiasi nauji vaikų veidai, neatskiriami per savo gausą ir skubėjimą, rožiniai iš laimės. Žinoma, kad ir kaip tai būtų gražu ir kad ir kaip kiti mums dėl to pavydėtų, tikros vaikystės kaip tik savo vaikams mes negalime duoti. Ir tatai turi pasekmių. Mūsų tauta persiėmusi tam tikru nemirštančiu neišnaikinamu vaikiškumu: tiesiogiai prieštaraudami savo geriausiai savybei, patikimam praktiškam protui, mes kartais pasielgiam labai kvailai, būtent taip, kaip daro vaikai, beprasmiškai, išlaidžiai, dosniai, lengvabūdiškai švaistomės ir visa tai dažnai dėl kokio menko malonumo. Ir nors mūsų džiaugsmas dėl to, žinoma, negali būti toks kaip vaikų, kažkiek jo čia, žinoma, yra. Šiuo mūsų tautos vaikiškumu nuo seno naudojasi ir Jozefina.

Tačiau mūsų tauta ne vien tik vaikiška, ji, galima sakyti, ir prieš laiką pasenusi, vaikystė ir senatvė pas mus skirtingos negu kitur. Mes neturime vaikystės, mes iškart tampam suaugę, ir po to per ilgai būnam suaugę, ir tam tikras nuovargis ir beviltiškumas palieka ryškų pėdsaką apskritai tokiame atspariame bei viltingame mūsų padermės būde. Su tuo, matyt, susijęs ir mūsų nemuzikalumas; mes per senos muzikai, jos jaudrumas, jos pakilimas nedera prie mūsų rimtumo, mes pavargusiu mostu jos atsisakome; mums užtenka švilpi-

mo; kartais pašvilpi, ir nieko daugiau nereikia. Kas žino, ar tarp mūsų nėra muzikos talentų; tačiau jeigu jų ir būtų, padermės charakteris juos turėtų užslopinti dar prieš jiems atsiskleidžiant. Tuo tarpu Jozefina gali kiek tiktai nori švilpti ar dainuoti, ar kaip jinai tai vadina, tai mums netrukdo, tatai atitinka mūsų dvasią, tatai mes nesunkiai pakenčiame; jeigu tame būtų ir kažkiek muzikos, tai tiktai pats minimumas; tam tikra muzikinė tradicija palaikoma, tačiau ji mūsų nė kiek neapsunkina.

Bet Jozefina šiai taip nusiteikusiai padermei duoda dar daugiau. Per jos koncertus, ypatingai sunkiu metu, vien tiktai visai jaunos pelės domisi dainininke kaip tokia, tiktai jos stebėdamosi žiūri, kaip ji rauko lūpas, pro dailius priekinius dantukus leidžia orą, žavisi garsais, kuriuos pati išgauna, apmiršta ir išnaudoja tą nuosmukį tam, kad paragintų save naujam, jai vis labiau nesuprantamam atlikimui, tačiau didžioji dauguma – tatai aiškiai matyti – užsiėmusi savimi. Per trumpas pertraukas tarp kovų padermė čia svajoja, atrodo, tarsi atskiram jos nariui būtų atsipalaidavę sąnariai, tarsi nežinantis ramybės bentsyk galėtų laisvai pasirąžyti ir pasivartyti tautos lovoje. Ir į tas svajas vis įsiterpia Jozefinos švilpimas; ji vadina jį čiurlenančiu, mes jį vadinam trūkčiojančiu; tačiau kad ir kaip ten būtų, jis čia, šioje vietoje, kaip niekur kitur, kai muzika beveik niekad neranda jos laukiančios akimirkos. Tame esama šiek tiek varganos trumpos vaikystės, šiek tiek prarastos, niekada nebepasikartojančios laimės, tačiau ir šiek tiek tikro nūdienio gyvenimo, jo menko, nesuprantamo ir vis dėlto egzistuojančio ir nepaaiškinamo žvalumo. Ir visa tai pasakoma ne aukštais tonais, o tyliai, pašnibždom, intymiai, kartais truputį kimiai. Švilpimu. Kaipgi kitaip? Švilpimas yra mūsų tautos kalba, tiktai kai kas

visą gyvenimą švilpia ir to nežino, o čia švilpimas yra išlaisvintas iš kasdieninio gyvenimo pančių ir trumpam išlaisvina ir mus. Tų pasirodymų mes, žinoma, nenorėjome atsisakyti.

Bet nuo to iki Jozefinos tvirtinimo, kad ji mums tokiais laikais suteikia naujų jėgų ir t.t., ir t.t. – labai toli šaukia. Paprastoms pelėms, kas be ko, ne Jozefinos pataikūnams. „Kaipgi kitaip galėtų būti“, – sako jie nė kiek nedvejodami, – „kaipgi kitaip paaiškinti tą gausų rinkimąsi, ypač kai gresia tiesioginis pavojus, kartais jis net padėjo laiku nuo jo apsiginti?“ Ką gi, šis pastarasis argumentas, deja, teisingas, tačiau nepuošia Jozefinos, ypač jei pridursime, kad jeigu tokius susirinkimus netikėtai išvaiko priešas ir kai kas iš mūsiškių tada turi atsisveikinti su gyvybe, Jozefina, kuri dėl visko kalta, nes galbūt savo švilpimu prišaukia priešą, visuomet būna saugiausioje vietelėje ir saugoma savo svitos labai tyliai ir kuo skubiausiai pirmoji išnyksta. Tačiau ir tai iš esmės žino visi, ir vis dėlto vėl subėga, kai Jozefina, kažkur kažkada vėl užsimaniusi, pakyla dainuoti. Iš to galima būtų padaryti išvadą, kad Jozefinai beveik negalioja įstatymai, kad ji gali daryti ką nori, net jeigu tai kenkia visiems, ir kad jai viskas atleidžiama. Jeigu taip būtų, tai ir Jozefinos pretenzijos būtų visiškai suprantamos, taip, toje laisvėje, kurią jai suteiktų padermė, toje nepaprastoje, niekam daugiau neduotoje, iš esmės įstatymus paminančioje dovanoje beveik būtų galima įžvelgti prisipažinimą, kad padermė nesupranta Jozefinos, kaip ši pati tvirtina, bejėgiškai stebisi jos menu, jaučiasi neverta jos ir stengiasi už tą kančią, kurią ji suteikia Jozefinai, atsilyginti tiesiog desperatišku poelgiu ir, nesugebėdama suvokti jos meno, jos asmeniui ir jos norams netaiko ir savo reikalavimų. Tai, beje, visiškai neteisinga, galbūt kai kuriais atvejais pa-

dermė ir per greit kapituliuoja prieš Jozefiną, bet kad besąlygiškai prieš niekąnekapituliuoja, tai nekapituliuoja ir prieš ją.

Jau labai seniai, galbūt nuo pat savo kaip menininkės karjeros pradžios, Jozefina kovoja už tai, kad jai kaip dainininkei nereikėtų dirbti; taigi ją reikėtų apsaugoti nuo rūpesčių dėl kasdieninės duonos ir visko, kas susiję su mūsų kova dėl būvio, ir – galbūt – užkrauti tai ant tautos pečių. Greitai susižavintis asmuo – ir tokių buvo – jau

vien dėl šio reikalavimo nepaprastumo, dėl dvasinės būsenos, galinčios padiktuoti tokį reikalavimą, galėtų laikyti jį morališkai pagrįstu. Tačiau mūsų padermė daro kitas išvadas ir ramiai atmeta reikalavimą. Ji taip pat per daug nesistengia savo sprendimo pagrįsti. Jozefina, pavyzdžiui, atkreipia dėmesį į tai, kad darbo įtampa kenkia jos balsui, kad ji, nors ir menka, palyginti su dainavimo įtampa, atimanti iš jos galimybę po dainavimo pakankamai pailsėti ir sukaupti jėgų naujam dainavimui, ji tada atiduodanti viską ir vis tiek niekada negalinti esant tokiai padėčiai parodyti to, ką gali. Padermė jos išklauso ir numoja ranka. Ši taip lengvai susigraudinanti padermė kartais būna kieta kaip titnagas. Atsakymas kartais būna toks griežtas, kad net Jozefina sutrinka, ji tarsi paklūsta, dirba kaip pridera, dainuoja kaip gali, tačiau tiktai kurį laiką, paskui su naujomis jėgomis pradeda kovą – tam jų, atrodo, jai netrūksta.

Dabar aišku, kad Jozefina apskritai siekia ne to, ko tiesiogiai reikalauja. Ji protinga, ji nesibaido darbo, tai pas mus išvis nežinomas dalykas, ir patenkinus reikalavimą ji, žinoma, negyventų kitaip negu anksčiau, darbas visai nekenktų jos dainavimui, ir dainavimas, žinoma, netaptų gražesnis – taigi tai, ko ji siekia, yra viešas, aiškus, amžinas, visa iki šiol žinoma viršijantis jos dainavimo pripažinimas. Ir nors beveik visa kita jai atrodo pasiekiama, tatai jai niekaip nepavyksta. Galbūt šį savo puolimą jai iš pat pradžių reikėjo nukreipti kita linkme, galbūt ji pati dabar supranta savo klaidą, tačiau jau nebegali trauktis, trauktis atgal reikštų neištikimybę pačiai sau, dabar jai jau reikia laikytis to savo reikalavimo arba žūti.

Jeigu ji iš tiesų, kaip sako, turėtų priešų, tai galėtų linksmai žiūrėti į šią kovą, pati nepajudindama nė piršto. Bet ji neturi priešų, ir jeigu

kas nors kartais jai prikiša, tai ta kova nieko nelinksmina. Jau vien dėl to, kad čia padermė demonstruoja savo šaltą riterišką laikyseną, kurios šiaip pas mus beveik nepamatysi. Ir jei kas nors ir pritartų tokiai laikysenai šiuo atveju, tai vien tik pagalvojus, kad padermė ir savo atžvilgiu kada nors galėtų būti tokia, praeina bet koks džiaugsmas. Čia, kaip ir Jozefinos reikalavimo atveju, svarbu ne pats faktas, o tai, kad padermė gali taip nesuprantamai atsiriboti nuo savo nario ir tai atrodo juo nesuprantamiau, kad šiaip ji kaip tik tuo nariu tėviškai kantriai rūpinasi.

Jeigu vietoj padermės būtų atskiras individas, galima būtų pamanyti, kad jis visą laiką nusileido dėl Jozefinos, karštai trokšdamas padaryti tam nusileidinėjimui galą; jis nežmoniškai daug nusileidinėjo tvirtai tikėdamas, kad tai vis dėlto turės savo ribas; taip, jis nusileido daugiau negu buvo reikalinga, vien kad paspartintų reikalo eigą, vien kad išpaikintų Jozefiną ir sukeltų jai vis naujus norus, kol ji paskui iš tiesų pareikš šį paskutinį reikalavimą; ir tada jis, žinoma, greitai, nes seniai tam buvo pasiruošęs, galutinai jį atmes. Taip iš tiesų tikrai nėra, padermei nereikia tokių klastų, be to, jos pagarba Jozefinai nuoširdi ir išbandyta, o Jozefinos reikalavimas toks tvirtas, kad kiekvienas pašalinis vaikas jai būtų galėjęs pasakyti, kuo viskas baigsis; ir vis dėlto gali būti, kad Jozefina ir pati taip spėja ir tai suteikia atstumtosios skausmui kartėlio.

Tačiau kad ir ką ji spėliotų, jos tai neatbaido nuo kovos. Paskutiniu metu kova netgi sustiprėja; anksčiau ji vyko tik žodžiais, tuo tarpu dabar Jozefina jau pradeda naudoti kitas priemones, kurios, jos nuomone, yra veiksmingesnės, mūsų nuomone, pavojingesnės jai pačiai.

Kai kas mano, kad Jozefina tokia atkakli darosi dėl to, kad jaučiasi senstanti, jos balsas silpstąs, ir todėl jai dabar atrodo pats laikas pradėti paskutinę kovą dėl pripažinimo. Aš tuo netikiu. Jozefina būtų ne Jozefina, jeigu tai būtų tiesa. Ji nemato jokio sekimo ir balso silpimo. Jeigu ji ko nors reikalauja, tai padiktuota ne išorinių dalykų, o vidinio nuoseklumo. Ji siekia aukščiausio vainiko ne todėl, kad jis šią akimirką kabo šiek tiek žemiau, o kad jis yra aukščiausiai: jeigu būtų jos valia, ji pakabintų dar aukščiau.

Tik išorinių sunkumų nepaisymas jai, beje, netrukdo naudoti nedoriausias priemones. Ji nė kiek neabejoja savo teisėmis; taigi ar svarbu tai, kaip ji jas pasieks; ypač kad šiame pasaulyje, kaip ji jį įsivaizduoja, nepadeda kaip tik doros priemonės. Galbūt netgi todėl kovą dėl savo teisių iš dainavimo srities ji perkėlė į kitą jai ne tokią brangią sferą. Gerbėjai paleido į apyvartą tokių jos posakių, pasak kurių, ji jaučiasi galinti taip dainuoti, kad padermei su visais jos sluoksniais iki pat slapčiausios opozicijos būtų tikrai malonu, tikrai malonu ne padermės supratimu, juk ji ir taip nuo seno tvirtina jaučianti malonumą Jozefinai dainuojant, o malonu Jozefinos reikalavimo prasme. Tačiau, priduria ji, kadangi negalinti darkyti aukšto dalyko ir pataikauti žemam, viskas liks taip, kaip yra. Kas kita jos kova dėl atleidimo nuo darbo, beje, tai taip pat kova dėl dainavimo, tačiau čia ji kovoja netiesiogiai, naudodama brangų dainavimo ginklą, todėl bet kokia priemonė yra gera.

Taip, pavyzdžiui, buvo paskleistas gandas, kad Jozefina, jeigu jai nebus nusileista, ketinanti sutrumpinti koloratūras. Aš nieko neišmanau apie koloratūras, jos dainavime niekada nepastebėjau kokių nors koloratūrų. Tačiau Jozefina nori sutrumpinti koloratūras, kol kas ne

panaikinti, o tik sutrumpinti. Ji, atseit, jau įvykdžiusi savo grasinimą, tačiau man nekrito į akis, kad dabartiniai jos pasirodymai kuo nors skirtųsi nuo ankstesnių. Padermė klausėsi kaip visuomet nieko nesakydama apie koloratūras, ir požiūris į Jozefinos reikalavimą liko nepakitęs. Beje, tiek Jozefinos figūroje, tiek jos mąstyme kartais neginčijamai esama kažko išties gracinga. Taip, pavyzdžiui, po to pasirodymo, tarsi jos sprendimas dėl koloratūrų padermei būtų buvęs per griežtas ar pernelyg staigus, pareiškė, kad nuo šiol vėl dainuosianti pilnas koloratūras. Tačiau po kito koncerto vėl kitaip apsigalvojo, dabar, girdi, galutinai baigta su koloratūromis, jų nebūsią iki Jozefinai palankaus sprendimo. O padermė leidžia pro ausis visus tuos pareiškimus, sprendimus ir sprendimų pakeitimus, kaip susimąstęs suaugęs leidžia pro ausis vaiko plepėjimą, iš esmės jam palankus, bet nepasiekiamas.

Tačiau Jozefina nepasiduoda. Taip ji, pavyzdžiui, neseniai pareiškė, kad dirbdama susižeidė koją ir kad jai dabar dainuojant sunku stovėti; o kad dainuoti galinti tik stovėdama, tai turinti sutrumpinti ir dainavimus. Nors ji šlubuoja ir vaikšto prilaikoma gerbėjų, niekas netiki, kad ji tikrai susižeidusi. Nors ir pripažindami ypatingą jos kūno trapumą, mes vis dėlto esame darbo padermė ir Jozefina jai priklauso; ir jeigu mes dėl kiekvieno odos nubrozdinimo šlubuotume, tai visa padermė nesiliautų šlubavusi. Tačiau nors ji ir dedasi esanti šluba, nors ir tokios pasigailėtinos būsenos rodosi dažniau negu visada, tauta kaip ir anksčiau su dėkingumu ir susižavėjusi klausosi jos dainavimo, ir per daug nesijaudina dėl sutrumpinimo.

Negalėdama visąlaik šlubuoti ji sugalvoja ką nors kita, teisinasi nuovargiu, bloga nuotaika, silpnumu. Tad dabar matome ne tik kon-

certą, bet ir spektaklį. Už Jozefinos mes matome jos gerbėjus, prašančius ir maldaujančius dainuoti. Ji norėtų, bet negali. Gerbėjai ją guodžia, pataikauja, beveik nuneša į iš anksto numatytą vietą, kur ji turi dainuoti. Pagaliau ji sutinka nesuprantamai ašarodama, bet, matyt, sukaupusi paskutinę valią dainuoti, pavargusi, ne kaip visada išskėtusi rankas, o be gyvybės nukorusi palei liemenį, ir tada susidaro įspūdis, kad jos galbūt truputį per trumpos – kai ji taip nori pradėti, vėl neišeina, tai parodo piktas galvos truktelėjimas, ir ji susmunka mūsų akyse. Bet paskui vis dėlto susikaupia ir ima dainuoti, manding neką kitaip negu visuomet, galbūt turėdama ausį, pagaunančią subtiliausius niuansus, išgirstum šiek tiek neįprasto susijaudinimo, tačiau jis tik į naudą dainavimui. Ir pabaigoje ji netgi ne tokia pavargusi kaip pirma, tvirtu žingsniu, jeigu taip galima pavadinti jos greitą tipenimą, išeina, atsisakydama bet kokios savo gerbėjų pagalbos ir šaltais žvilgsniais varstydama pagarbiai iš kelio besitraukiančią minią.

Taip buvo pastaruoju metu, o pati paskutinė naujiena yra ta, kad ji dingo tada, kai buvo laukiama jos dainavimo. Ne vien tik gerbėjai ieško jos, daugelis ima ieškoti, tačiau veltui; Jozefina dingusi, ji nenori dainuoti, ji netgi nenori būti to prašoma, šįsyk ji mūsų visiškai išsižadėjo.

Keista, kaip neteisingai ji mąsto, ta gudruolė, taip neteisingai, kad gali pagalvoti, jog mąsto, o tiktai toliau yra blaškoma savo likimo, kuris mūsų pasaulyje gali būti vien labai liūdnas. Ji pati atsisako dainavimo, pati griauna tą galią, kuria buvo užvaldžiusi protus. Ir kaipgi ji galėjo tą galią įgyti, taip prastai pažinodama tuos protus. Ji pasislepia ir nedainuoja, tačiau padermė, rami, be regimo nusivylimo, valdinga, atsipalaidavusi masė, kuri, nors ir atrodo kitaip, gali tiktai duoti

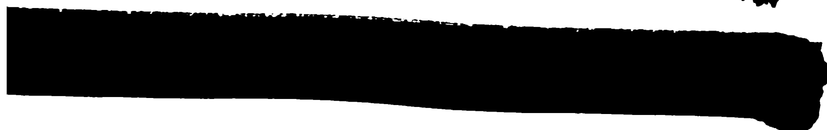
dovanas, o ne imti, net ir iš Jozefinos neima, ši padermė toliau eina savo keliu.

O Jozefinos reikalai tikrai suprastės. Tuoj ateis laikas, kai pasigirs ir nutils jos paskutinis švilpimas. Ji yra mažas epizodas mūsų padermės istorijoje ir padermė ištvers tą netektį. Mums tai nebus lengva; argi įmanomi susirinkimai nebylioje tyloje? O ar nebuvo jie nebylūs ir su Jozefina? Ar jos tikrasis švilpimas buvo daug garsesnis ir gyvesnis, negu bus jo prisiminimas? Ar dar jai gyvai esant, jis buvo daugiau negu prisiminimas? Ar tauta, būdama tokia išmintinga, taip vertino Jozefinos dainavimą kaip tik todėl, kad jis kaip toks buvo neprarandamas?

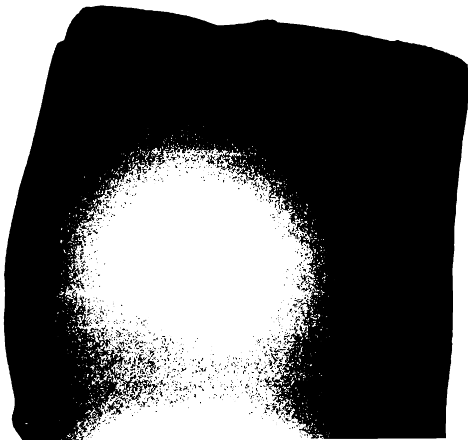
Taigi gal mes nelabai ką prarasime, o Jozefina, išvaduota iš žemiškų vargų, kurie, jos nuomone, skirti išrinktiesiems, linksmai pasimes nesuskaičiuojamoje mūsų padermės herojų minioje, ir netrukus, kadangi mes nerašome istorijos, bus pamiršta su dar didesniu palengvėjimu negu visi jos broliai.

Metamorfozė

I

Pabudęs vieną rytą iš neramaus miego, Gregoras Zamza pasijuto pavirtęs baisingu vabalu. Jis gulėjo lovoje ant kietos kaip šarvas nugaros ir, mažumą kilstelėjęs galvą, matė savo išgaubtą rudą pilvą, suskaidytą suragėjusių lankų, pridengtą vos besilaikančios antklodės. Daugybė palyginti su visu kūnu pasigailėtinai plonų kojų bejėgiškai kirbėjo jam prieš akis.

10. 1213

„Kas man atsitiko?“ – suko galvą jis. Tai juk visai ne sapnas. Jis savo kambaryje, pažįstamoje, kiek per mažoje žmogui kamaraitėje. Prie stalo, ant kurio paskleisti medžiagų kolekcijos pavyzdžiai, – Zamza buvo komivojažierius, – ant sienos kabo neseniai iš iliustruoto žurnalo iškirptas ir įstatytas į dailius paauksuotus rėmus paveikslas. Jame pavaizduota sėdinti dama su kailine kepure ir kailine boa. Pakėlusi sunkią kailinę movą, kurion ranka buvo sukišta beveik ligi alkūnės, ji tarsi sveikino žiūrovą.

Paskui Gregoro žvilgsnis nukrypo į langą, ir darganotas oras – buvo girdėti, kaip lietaus lašai teška į stogo skardą, – jį galutinai nuliūdino.

„Gal man dar nusnūsti ir pamiršti visas tas kvailystes“, – pamanė jis, tačiau kaip tai padaryti: jis įpratęs miegoti ant dešinio šono, o taip dabar neatsigulsi. Kad ir kiek blaškėsi, besistengdamas pasiversti ant šono, vis tiek tuojau atvirsdavo atgal. Gal šimtąsyk bandė, užsimerkęs, kad nematytų kirbančių kojų, ir liovėsi tik tada, kai šone pajuto ligi tol nepatirtą lengvą maudulį.

„Dieve, – galvojo jis, – tokį sunkų darbą išsirinkau! Per dienų dienas kelionėje. Nusiplūki daug labiau negu kontoroj, o kur dar kelionių nepatogumai, rūpestis nepavėluoti į traukinį, nereguliarus, prastas maistas, vis kiti žmonės, nė su vienu ilgiau nepabendrausi, nuoširdžiai neįsišnekėsi. Kad jį kur galas tokį gyvenimą!“ Pajuto, jog truputį panižo pilvas; pamažu aukštielninkas pasistūmėjo link lovos galo, kad būtų patogiau pakelti galvą; rado niežtimą vietą, nubertą mažais, baltais, nežinia iš kur atsiradusiais taškeliais; norėjo viena koja tą vietą apsičiupinėti, bet tuojau atitraukė, nes kai prisilietė, per visą kūną nuėjo šiurpuliai.

Vėl atslinko į ankstesnę vietą. „Taip anksti keldamasis, – galvojo jis, – visai iškvaišti. Žmogui reikia išsimiegoti. Kiti komivojažieriai gyvena kaip haremo gražuolės. Kai aš, pavyzdžiui, prieš pietus grįžtu į viešbutį persirašyti užsakymų, tie ponai dar tiktai pusryčiauja. Jei aš taip pabandyčiau, šefas kaipmat išgrūstų iš darbo. Beje, ką gali žinoti, gal man tai būtų į naudą. Jeigu ne tėvai, jau seniai būčiau pats spjovęs į tą kontorą, nuėjęs pas šefą ir į akis išklojęs, ką apie jį manau. Nuo pulto būtų nusivertęs! Keistas įprotis atsisėsti ant pulto ir iš aukščiau kalbėtis su tarnautoju, o tas turi prie jo prisikišti, nes neprigirdi. Na, bet vilties dar yra; kai tiktai surinksiu tiek pinigų, kad galėčiau jam atiduoti tėvų skolą, – tai truks kokius penkerius šešerius metus, – būtinai taip padarysiu. O paskui pinigus kibirais semsiu. Bet dabar jau laikas keltis, nes traukinys išvažiuoja penktą“.

Pasižiūrėjo į žadintuvą, tiksintį ant komodos. „Viešpatie šventas!“ – persigando. Buvo pusė septynių, jau net po pusės, greit be penkiolikos, ir rodyklės ramiai sukosi toliau. Nejau žadintuvas neskambino? Iš lovos buvo matyti, kad jo nustatyta buvo teisingai – ketvirtai valandai; be abejonės, žadintuvas skambėjo. Taip, bet kaip galėjo pramiegoti, jei nuo čirškimo net baldai dreba? Kas be ko, miegojo neramiai, bet, matyt, labai kietai. Tačiau dabar ką daryti? Kitas traukinys išeina septintą valandą; kad spėtum į jį, reikėtų beprotiškai skubėti, o kolekcija dar nesudėta, ir jis pats ne per geriausiai jaučiasi. Net jeigu ir spėtų į traukinį, vis tiek gautų nuo šefo pipirų, nes firmos pasiuntinys laukė prie penktos valandos traukinio ir apie jo prasižengimą seniai pranešė. Tai juk šefo šunelis, be stuburo ir galvos. O ką, jei apsiskelbtų sergąs? Būtų be galo nemalonu, ir gali pasirodyti įtartina, nes Gregoras per visus penkerius savo tarnybos metus dar nėsyk nesir-

go. Šefas, be abejonės, ateitų su ligonių kasos gydytoju, apibertų priekaištais tėvus, kad užaugino tokį tinginį sūnų, ir nepriimtų jokio pasiteisinimo, remdamasis ligonių kasos gydytojo diagnoze, o anam visi žmonės sveikutėliai ir vengia darbo. Ir šiuo atveju turbūt neklystų? Gregoras iš tiesų jautėsi visiškai sveikas ir net labai norėjo valgyti, tik po tokio ilgo miego kažkodėl buvo apsnūdęs.

Kai jis visa tai karštligiškai svarstė, nesiryždamas lipti iš lovos, – laikrodis tuo metu kaip tik išmušė be penkiolikos septynias, – galvūgalyje pasigirdo atsargus beldimas į duris.

– Gregorai, – šūktelėjo motina, – jau be penkiolikos septynios. Ar tu neketinai važiuoti?

Koks švelnus balsas! Paskui Gregoras išsigando išgirdęs savo atsakymą. Balsas, be abejonės, buvo tas pats, bet sumišęs su nevalingu, tarsi iš apačios sklindančiu graudžiu piepsėjimu. Žodžiai tik iš pradžių atrodė aiškūs, o paskui tas piepsėjimas juos taip sudarkydavo, kad jau negalėdavai suprasti. Gregoras norėjo viską smulkiau paaiškinti, bet paskui tiek tepasakė:

– Taip, taip, mama, tuojau keliuosi!

Per medines duris motina, matyt, nesuprato, kad Gregoro balsas pasikeitęs, nes pasitenkino tokiu atsakymu ir nušlepsėjo šalin. Tačiau dabar jau kiti namiškiai atkreipė dėmesį, kad Gregoras kažkodėl dar namie, ir į kitas duris pabeldė tėvas, tiesa, nesmarkiai, bet kumščiu:

– Gregorai, Gregorai, – pašaukė jis, – kas čia dabar?

O po valandėlės darsyk paragino duslesniu balsu:

– Gregorai! Gregorai!

Kitoje pusėje prie durų tyliai suaimanavo sesuo:

– Gregorai! Kas tau! Gal susirgai? Gal ko reikia?

– Aš jau einu, – atsakė į abi puses Gregoras, stengdamasis kuo aiškiau tarti ir daryti tarp žodžių ilgas pauzes, kad balsas nepasirodytų įtartinas. Ir tėvas grįžo prie pusryčių stalo, tik sesuo sušnibždėjo:

– Gregorai, atidaryk, maldauju tave.

Bet Gregoras nė nemanė atidaryti ir džiaugėsi, kad nepamiršo keliaujant išsiugdyto įpročio ir namuose nakčiai užsirakino abejas duris.

Pirmiausia jis norėjo ramiai, niekieno netrukdomas atsikelti, apsirengti, papusryčiauti ir tik tada apsvarstyti visa kita, nes gulint, žinoma, nieko protingo galvon nešaus. Prisiminė, jog lovoj dažnai jusdavo nesmarkų, galimas daiktas, nepatogaus gulėjimo keliamą skausmą, paskui, atsikėlus, jis praeidavo kaip nebuvęs, ir dabar nekantriai laukė, kad pamažėle išsisklaidytų šios dienos apžavai. Jis nė kiek neabejojo, kad balsas pasikeitęs vien nuo smarkaus peršalimo, profesinės komivojažierių ligos.

Nusimesti antklodę buvo visai nesunku; reikėjo tik truputį išpūsti pilvą, ir ji nukrito. Tačiau paskui jau prasidėjo vargai, ypač dėl kūno platumo. Atsistoti būtų reikalingos rankos; o jis turėjo tik daugelį kojyčių, kurios visąlaik pakrikai ir nesuvaldomai kirbėjo. Kai pabandė vieną sulenkti, ji pirmiausia išsitiesė; o kai pagaliau su ta koja susitvarkė, tai kitos tuo metu, tarsi ištrūkusios laisvėn, greitai ir karštligiškai sujudo.

„Tik be reikalo nedrybsok lovoje“, – tarė sau Gregoras. Pirmiausia jis norėjo nuleisti iš lovos apatinę kūno dalį, bet toji apatinė dalis, kurios, beje, dar nebuvo matęs ir gerai neįsivaizdavo, pasirodė sunkiai pajudinama; viską darė labai lėtai; o kai galų gale, beveik įdūkęs, sukaupė jėgas ir be jokios atodairos pasistūmėjo į priekį, tai atsitrenkė į lovos galą, ir skausmas tiesiog nutvilkė; tada pamanė, kad kaip tik apatinė kūno dalis galbūt pati jautriausia.

Todėl pabandė pirma pasiekti grindis viršutine kūno dalim ir atsargiai pakreipė galvą lovos krašto link. Tatai nesunkiai pavyko, pagaliau ir visas kūnas, kad ir koks platus ir sunkus, lėtai pasisuko paskui galvą. Bet kai galų gale iškišo ją per lovos kraštą ir ji pakibo ore, tai pabijojo toliau taip stumtis, nes nukritęs būtinai susitrenks galvą. O sąmonės dabar jokiu būdu negalima prarasti, tad nusprendė geriau jau likti lovoje.

Bet kai paskui, tiek pat prisikamavęs, vėl atsigulė kaip pirma ir vėl pamatė savo kojeles dar pasiučiau tarpusavy pešantis, ir niekaip nesuvokė, kaip jas sutvarkyti ir sutramdyti, tai vėl nusprendė, kad negalima ilgiau gulėti ir kad protingiausia bus surizikuoti, jei tik yra bent truputis vilties išsiropšti iš lovos. Bet tuo pat metu nepamiršo, kad ramūs ir apgalvoti veiksmai visada geriau už nevilties protrūkius. Ir vis kreipė sutelktą žvilgsnį į langą, tačiau ryto migla, užgožusi ir kitą siauros gatvės pusę, menkai teramino ir teteikė jėgų.

– Jau septynios valandos, – tarė jis sau, vėl išmušus laikrodžiui, – jau septynios, o vis dar tokia migla.

Ir valandėlę ramiai pagulėjo vos kvėpuodamas, tarsi laukdamas, kad visiška tyla galbūt padės grįžti suprantamon ir įpraston tikrovėn.

O paskui įsakė sau:

– Kol išmuš penkiolika aštuntos, turiu žūtbūt pakilti iš lovos. O iki tol kas nors jau ateis iš kontoros pasiteirauti manęs, nes kontora atidaroma prieš septynias..

Ir pradėjo, tolygiai siūbuodamas visu kūnu, po trupučiuką slinktis. Jeigu šitaip virs iš lovos, tai krisdamas staigiai kilstelės galvą į viršų ir galbūt jos nesusitrenks. Nugara, atrodo, kieta; jai turbūt nieko neatsitiks nukritus ant kilimo. Labiausiai nerimavo dėl bildesio, jo, matyt,

neišvengs, jis bus girdėti per visas duris. Namiškiai tegu ir neišsigąs, bet tikrai susirūpins. Tačiau reikėjo ryžtis.

Jau beveik persisvėręs per lovos kraštą, – naujasis būdas buvo tiesiog juokingai lengvas, reikėjo tiktai siūbuotis, ir kūnas po trupučiuką slinko, – staiga pamanė, kaip viskas būtų paprasta, jeigu susilauktų pagalbos. Dviejų stiprių žmonių – jis turėjo omenyje tėvą ir tarnaitę – visiškai užtektų; jiems tiktai reikėtų pakišti rankas po išgaubta nugara, iškelti iš lovos, pasilenkti su ta našta ir tada kantriai palaukti, kol jis apsiverstų ant grindų, kur jo kojytės, reikia tikėtis, susiprastų, ką turi daryti. Bet negi iš tiesų šauktųsi pagalbos, net jei durys nebūtų užrakintos? Ši mintis jį net pralinksmino.

Dabar, smarkiau pasisiūbavęs, jis jau vos nulaikė pusiausvyrą ir tuoj tuoj turėjo galutinai apsispręsti, nes ligi ketvirčio aštuntos liko tik penkios minutės, – ir tada pasigirdo skambutis.

– Kas nors iš kontoros atėjo, – tarė jis sau ir tiesiog nustėro, o jo kojytės ėmė dar pasiučiau kirbėti. Akimirką buvo tylu tylu.

– Neatidaro, – tarė sau Gregoras, apimtas nesuprantamos vilties. Bet paskui tarnaitė, žinoma, priėjo prie durų, kaip visada, tvirtu žingsniu ir atidarė. Gregoras išgirdo tiktai pirmą svečio palabinimo žodį ir jau suprato, kas atėjo, – pats prokuristas. Ir kodėl likimas jam lėmė tarnauti tokioj firmoj, kur dėl menkiausio nieko tave tuojau ima kaltinti mirtinom nuodėmėm? Nejau visi tarnautojai ten paskutiniai niekšai, nejau tarp jų nėra nė vieno ištikimo, atsidavusio žmogaus, tokio, kuris, tiktai keletą ryto valandų nepaskyręs firmos reikalams, pakvaišta nuo sąžinės priekaištų ir tiesiog negali išlipti iš lovos? Nejau iš tikrųjų negana pasiųsti mokinį paklausti, kas atsitiko, – jei išvis toks klausinėjimas reikalingas, – nejau turėjo ateiti pats prokuristas ir visai ne-

kaltiems namiškiams parodyti, jog išaiškinti šį įtartiną atsitikimą gali tiktai jis? Ir labiau sujaudintas savo paties minčių, negu tvirtai apsisprendęs, Gregoras ryžtingai virstelėjo ir griuvo iš lovos. Į grindis dėjosi smarkiai, tačiau didelio triukšmo nesukėlė. Jį prislopino kilimas, ir nugara pasirodė elastingesnė, negu Gregoras buvo manęs, todėl taip dusliai ir dunkstelėjo. Tiktai galvos nenusaugojo ir gerokai susitrenkė; iš pykčio ir skausmo ėmė sukioti ją į šalis ir trinti į kilimą.

– Tenai kažkas nukrito, – pasakė prokuristas kambaryje po kairei. Gregoras pabandė įsivaizduoti, ar negalėtų prokuristui kada nors kažkas panašaus nutikti kaip dabar jam; ir priėjo išvadą, kad galėtų, kodėl ne. Tuo tarpu pats prokuristas, tarsi šiurkščiai paneigdamas jo mintis, gretimame kambaryje žengė kelis žingsnius, girgždindamas savo lakuotus batus. Iš kito kambario, po dešinei, atsklido sesers šnibždesys:

– Gregorai, prokuristas atėjo.

– Žinau, – sumurmėjo Gregoras, bet garsiai, kad išgirstų sesuo, atsakyti nedrįso.

– Gregorai, – tarė tėvas kambaryje po kairei, – atėjo ponas prokuristas pasiteirauti, kodėl tu neišvažiavai ankstyvuoju traukiniu. Mes nežinom, ką jam atsakyti. Be kita ko, jis nori su tavim pačiu pakalbėti. Tad prašau atidaryti duris. Jis bus toks malonus, kad atleis už netvarką.

– Labą rytą, pone Zamza, – maloniai šūktelėjo prokuristas.

– Jis blogai jaučiasi, – pasakė motina prokuristui, o tėvas, tebestovėdamas prie durų, paaiškino:

– Sūnus prastai jaučiasi, patikėkite manimi, pone prokuriste! Šiaipgi dėl ko būtų praleidęs traukinį! Berniukui vien tiktai kontoros reikalai rūpi, daugiau niekas. Man kartais net pikta, kad vakarais nie-

kur neina: štai kad ir dabar – net ištisą savaitę buvo mieste ir visus vakarus praleido namie. Sėdi pas mus prie stalo ir tyliai skaito laikraštį arba studijuoja tvarkaraščius. O laisvalaikiu mėgsta pjaustyti pjūkleliu. Antai, pavyzdžiui, per du tris vakarus išpjovė rėmelius; pamatysit, kokie gražūs; jie kabo jo kambaryje; tuojau juos pamatysite, kai Gregoras atidarys duris. Aš, beje, džiaugiuosi, kad jūs atėjote, pone prokuriste; mes vieni nebūtume įstengę prikalbėti Gregorą, kad atidarytų duris; jis toks užsispyręs; ir tikrai prastai jaučiasi, nors rytą ir sakė, kad ne.

– Aš tuojau, – lėtai ir atsargiai ištarė Gregoras, bet net nekrustelėjo, kad nepraleistų nė žodžio.

– Aš ir nemaniau kitaip, maloningoji ponia, – atsakė prokuristas, – tikėkimės, kad nieko pavojingo. Nors kita vertus, turiu pasakyti, jog mes, verslo žmonės, – laimė tai ar nelaimė, čia jau jūsų valia spręsti, – menkus negalavimus turim tiesiog pergalėti.

– Tai ar gali jau ponas prokuristas pas tave įeiti? – nekantriai paklausė tėvas ir vėl pabeldė į duris.

– Ne, – atsakė Gregoras.

Kambaryje po kairei įsiviešpatavo nejauki tyla, o kitame, po dešinei, ėmė kūkčioti sesuo.

Kodėl sesuo neina pas juos? Ji, matyt, dar tiktai išlipusi iš lovos ir nepradėjusi rengtis. O kodėl ji verkia? Kad jis nesikelia ir neįleidžia prokuristo, kad gali prarasti vietą ir kad šefas vėl pateiks tėvams senas sąskaitas? Galbūt dėl to kol kas dar anksti graužtis. Gregoras dar čia ir visai neketina apleisti šeimos. Kol kas jis guli ant kilimo, ir niekas, žinodamas jo būklę, negalėtų rimtai reikalauti, kad įsileistų prokuristą. O dėl tokio menko netakto, kurį vėliau nesunku bus kaip nors pritinkamai pateisinti, jo iš darbo niekas neišvarys. Ir Gregorui atrodė,

kad daug protingiau būtų jam dabar duoti ramybę, o ne grizinti verksmais ir įkalbinėjimais. Tiesa, jie nežino, kas jam yra, ir todėl taip atkakliai neatstoja.

– Pone Zamza, – sušuko prokuristas pakeltu balsu, – kas atsitiko? Jūs užsibarikadavote savo kambaryje, atsakinėjate tik „taip“ arba „ne“, verčiate tėvus be reikalo jaudintis ir nevykdote – aš tai sakau tik tarp kitko – savo pareigų, neįtikėtinai lengvabūdiškai nevykdote. Aš čia kalbu jūsų tėvų ir jūsų šefo vardu ir kuo rimčiausiai prašau tučtuojau viską paaiškinti. Aš stebiuosi, aš stebiuosi. Maniau, kad esate ramus, protingas žmogus, o staiga pradėjote rodyti keisčiausius kaprizus. Šefas man, tiesa, užsiminė, kodėl jūs galėjote pavėluoti į traukinį, – kad neseniai gavote teisę inkasuoti, – bet aš beveik galiu duoti garbės žodį, jog tai neteisybė. Bet dabar štai pamačiau jūsų nesuprantamas užgaidas ir praradau bet kokį norą jus užtarti. O jūsų padėtis ne tokia jau tvirta. Iš pradžių aš norėjau tai pasakyti jums vienam, bet kad taip be reikalo mane gaišinate, tai nematau prasmės slėpti to nuo jūsų gerbiamų tėvų. Paskutiniu metu jūs dirbote labai prastai, tiesa, metų laikas toks, kad didelio biznio nepadarysi, mes tai suprantame; bet tokio metų laiko, kai išvis nieko negalėtum padaryti, nebūna, pone Zamza, neturi būti.

– Pone prokuriste, – sušuko Gregoras nebesivaldydamas ir iš susijaudinimo viską pamiršęs, – aš kaipmat, tučtuojau atidarau. Mane ištiko menkas negalavimas, silpnumo priepuolis, šit ir nepajėgiu atsikelti. Aš dar tebeguliu lovoje. Bet dabar man jau geriau. Kaip tik lipu iš lovos. Prašau valandėlę kantrybės! Man dar nėra taip gerai, kaip maniau, bet jau geriau. Ir kaip žmogui taip atsitinka! Vakar jaučiausi kuo puikiausiai, mano tėvai neduos meluoti, tikriau sakant, jau vakar va-

kare truputį nujaučiau, kad taip bus. Užteko vien į mane pasižiūrėti. Ir kodėl nieko nepasakiau kontoroj! Bet žmogus visada manai, kad įveiksi ligą neatgulęs. Pone prokuriste! Pagailėkit mano tėvų! Visi tie priekaištai, kuriuos man dabar iškėlėte, neturi jokio pagrindo; aš anksčiau nė žodžio nesu girdėjęs, kad blogai dirbu. Jūs tikriausiai nematėte paskutinių mano užsakymų. Beje, aš išvažiuosiu aštuntos valandos traukiniu, tos kelios valandos man padėjo atgauti jėgas. Negaiškite, pone prokuriste; aš tuojau pat ateisiu į kontorą, malonėkite tai pasakyti šefui ir perduoti jam mano sveikinimą!

Skubiai berdamas žodžius ir beveik nesuvokdamas, ką šneka, Gregoras nesunkiai, matyt, jau įgudęs lovoje, prisiartino prie spintos ir bandė palei ją atsistoti piestu. Jis iš tiesų norėjo atidaryti duris, išeiti ir pakalbėti su prokuristu; jam rūpėjo sužinoti, ką pasakys jie, taip nekantravę, kai pamatys, kaip jis atrodo. Jeigu išsigąs, tai Gregorui nukris nuo pečių atsakomybės našta ir jis galės būti ramus. O jeigu jie į viską ramiai žiūrės, tai ir jam nebus ko jaudintis, tada iš tiesų galės paskubėjęs spėti į aštuntos valandos traukinį. Iš pradžių jis kelis kartus nuslydo nuo lygios spintos, bet galų gale sukaupė jėgas ir atsistojo; nors ir labai sopėjo apatinę kūno dalį, nekreipė į tai dėmesio. Paskui griuvo ant netoli stovinčios kėdės atkaltės ir įsikibo į jos kraštus kojytėmis. Kartu susitvardė ir nutilo, nes kaip tik prabilo prokuristas.

– Ar jūs supratote bent žodį? – paklausė tas tėvų. – Tikiuosi, kad jis nesišaipo iš mūsų?

– Saugok Viešpatie, – sušuko motina jau verkdama, – jis turbūt sunkiai serga, o mes jį kankinam. Grėte! Grėte! – šūktelėjo paskui.

– Ką, mama? – atsiliepė sesuo kitoje pusėje.

Jiedvi kalbėjosi per Gregoro kambarį.

– Tučtuojau lėk pas daktarą. Gregoras serga. Kuo greičiau atvesk daktarą. Ar girdėjai, kaip Gregoras kalba?

– Tai ne žmogaus balsas, – pasakė prokuristas itin tyliai, ir po motinos riksmo jo žodžius visi labai aiškiai suprato.

– Ana! Ana! – šūktelėjo iš prieškambario virtuvėn tėvas ir suplojo rankomis. – Tučtuojau atvesk šaltkalvį!

Ir abi merginos nubėgo, šlamėdamos sijonais, per prieškambarį – kada sesuo spėjo taip greitai apsirengti? – ir atlapojo duris. Kad jos būtų užsitrenkusios, nebuvo girdėti; matyt, paliko atdaras, kaip visada, kai atsitinka didelė nelaimė.

Tuo tarpu Gregoras apsiramino. Jo žodžių kiti nesuprato, o jam jie buvo aiškūs, aiškesni negu anksčiau, matyt, todėl, kad priprato ausis. Šiaip ar taip, namiškiai jau patikėjo, kad jam kažkas atsitiko, ir buvo pasiruošę padėti. Kaip greitai susigaudė motina su tėvu, ką pirmiausia reikia daryti! Jis vėl pasijuto kaip žmogus ir tikėjosi iš gydytojo ir šaltkalvio, gerai neskirdamas, ką kuris gali, labai didelės ir netikėtos pagalbos. Kad per būsimus lemtingus pokalbius balsas būtų kuo aiškesnis, truputį krenkštelėjo, kas be ko, kuo tyliau, nes, galimas daiktas, ir krenkši jau kitaip negu žmogus. Pats apie tai spręsti nebesiryžo. Šalimais esančiame kambaryje tuo tarpu tylu tylu. Galbūt tėvai sėdi su prokuristu prie stalo ir kuždasi, o gal stovi prisiglaudę prie durų ir klauso.

Gregoras lėtai pasislinko su krėslu prie durų, atsistūmė nuo jo, griuvo ant durų, išsilaikė stačias – jo letenėlės buvo šiek tiek lipnios – ir taip valandėlę ilsėjosi. Paskui ėmėsi burna sukti spynoje esantį raktą. Deja, pasirodė, kad neturi dantų, – kuo gi suimti raktą? – tiesa, žandikauliai buvo gana stiprūs, jais iš tiesų pajudino raktą, nekreipdamas

dėmesio į tai, kad sau tuo pakenkė, mat iš burnos pasirodė rudas skystis, jis tekėjo ant rakto ir lašėjo ant grindų.

– Pasiklausykit, – tarė prokuristas gretimame kambaryje, – jis suka raktą.

Gregorui tai buvo didelis paskatinimas; bet verčiau visi būtų jį paraginę, tėvas su motina irgi: „Žvaliau, Gregorai, – būtų sušukę, – nepasiduok, negi neįveiksi tos spynos!“ Ir įsivaizduodamas, kad visos jo pastangos įdėmiai sekamos, iš visų jėgų, apie nieką kita negalvodamas, įsikando raktą. Jį sukdamas, trypinėjo apie spyną, laikydamasis stačias, tiktai burna, jei reikėdavo, pakibdavo ant rakto arba spausdavo jį visu savo svoriu žemyn. Skambus pagaliau atšokusio liežuvio trakštelėjimas tiesiog pažadino Gregorą. Atsipūtęs jis tarė sau: „Vadinasi, apsiėjau be šaltkalvio“, ir padėjo galvą ant rankenos, norėdamas visiškai atidaryti duris.

Kadangi durys atsidarė šitaip, tai, joms jau gana plačiai prasivėrus, paties Gregoro dar nebuvo matyti. Jam reikėjo lėtai ir labai atsargiai pasukti vieną jų sąvarą, jei nenorėjo prieš pasirodydamas svetainėje nevykusiai žnektelėti ant nugaros. Jis kaip tik darė tą sunkų manevrą ir neturėjo kada kreipti dėmesio į ką kita, kai staiga išgirdo garsų prokuristo aiktelėjimą, panašų į vėjo švilpesį, ir išvydo, kaip jis, stovėjęs arčiausiai durų, užsidengė ranka pražiotą burną ir lėtai ėmė trauktis atbulas, tarsi stumiamas nematomos tolygios jėgos. Motina – nesivaržydama prokuristo, ji stovėjo svetainėje su išsidraikiusia po nakties, pasišiaušusia galva – pasižiūrėjo pirmiausiai, susiėmusi ant krūtinės rankas, į tėvą, paskui žengė du žingsnius Gregoro link ir susmuko vidur savo išsiplaiksčiusių sijonų, nukardama ant krūtinės galvą. Tėvas, nutaisęs piktą veidą, sugniaužė kumštį, tarsi būtų norėjęs įstumti

Gregorą atgal į jo kambarį, paskui sutrikęs apžvelgė svetainę, užsidengė rankom akis ir pravirko, net jo plati krūtinė drebėjo.

Gregoras visai net nėjo į kambarį, jis stovėjo atsirėmęs į užsklęstą iš vidaus durų pusę, ir namiškiai matė tiktai dalį jo kūno ir truputį į šoną pakreiptą galvą, žiūrinčią į juos. Į tą laiką smarkiai prašvito; kitoje gatvės pusėje jau galėjai įžvelgti priešais stovintį, be galo ilgą, tamsiai pilką namą – tai buvo ligoninė – su griežtai fasadą dalijančiais taisyklingais langais; lietus tebelijo, tačiau tik dideliais, atskirai matomais ir tarsi atskirai ant žemės krintančiais lašais. Daugybė indų stovėjo ant stalo, nes pusryčius tėvas laikė svarbesniais už pietus ir vakarienę; skaitydamas įvairius laikraščius, jis pratęsdavo juos ligi kelių valandų. Kaip tik priešais ant sienos kabėjo Gregoro kariuomenės laikų nuotrauka: jis su leitenanto uniforma, stovi uždėjęs ranką ant kardo rankenos, nerūpestingai šypsodamasis, visa savo povyza ir apranga reikalaudamas sau pagarbos. Durys į prieškambarį buvo praviros, ir pro jas Gregoras matė, kadangi buto durys taip pat buvo neuždarytos, laiptų aikštelę ir žemyn vedančių laiptų viršų.

– Dabar, – tarė Gregoras, puikiai suvokdamas, kad jis vienintelis išliko ramus, – aš tuojau apsirengsiu, susidėsiu kolekciją ir išvažiuosiu. Ar leisit, ar leisit man važiuoti? Štai, pone prokuriste, pats matote, kad aš nesiožiuoju ir mėgstu darbą; važinėti sunku, tačiau be to aš negalėčiau gyventi. Kurgi jūs einate, pone prokuriste? Kontoron? Taip? Ir viską ten, kaip yra, pasakysite? Būna momentų, kai negali dirbti, bet tada reikia prisiminti, kas žmogaus padaryta, ir turėti omenyje, jog paskui, pašalinus kliūtį, jis bus dar kruopštesnis ir uolesnis. Aš jaučiuosi labai skolingas šefui, jūs pats tai gerai žinote. Kita vertus, man rūpi tėvai ir sesuo. Mano padėtis nepavydėtina, bet kaip nors išsikap-

stysiu, pamatysite. Tik nesunkinkit mano padėties. Palaikykite kontoroj mano pusę! Komivojažierių niekas nemėgsta, aš žinau. Visi mano, kad jie bala žino kiek uždirba ir gyvena kaip Dievo ausy. Žmonės tai įsikala galvon ir nemano keisti nuomonės. Bet jūs, pone prokuriste, geriau viską matote negu kiti, atvirai šnekant, net geriau negu pats šefas, nes jis, kaip firmos savininkas, leidžiasi lengvai suklaidinamas savo tarnautojų nenaudai. Jūs puikiai žinote, kad komivojažierius, beveik nesirodantis firmoj ištisus metus, pasmerktas visokiems atsitiktinumams, jį lengva apkalbėti ir be pagrindo apšmeižti, o jis negali net apsiginti, nes nieko nežino apie apkalbas ir patiria jų pasekmes savo kailiu tiktai tada, kai pavargęs grįžta namo ir nesupranta nei už ką, nei kodėl yra baudžiamas. Pone prokuriste, neišeikite, neišeikite nepasakęs man nė žodžio, neparodęs, kad bent truputį mane suprantate!

Bet prokuristas nusigręžė jau sulig pirmais Gregoro žodžiais ir žiūrėjo į jį, papūtęs lūpas, pro trūkčiojantį petį. Gregorui kalbant jis nė akimirkos nestovėjo vietoje, vis traukėsi prie durų, neišleisdamas Gregoro iš akių, bet labai pamažu, tarsi kas slapta būtų uždraudęs jam išeiti iš kambario. Jis buvo jau prieškambaryje, taip staigiai žengęs paskutinį žingsnį iš svetainės, jog atrodė, lyg būtų nusideginęs padą. O laiptų aikštelėje taip iš tolo siekė dešine ranka turėklo, tarsi jį paliesti būtų tiesiog nežemiška palaima.

Gregoras suprato, kad prokuristo jokia mada negalima išleisti taip nusiteikusio, jeigu nenori galutinai susikompromituoti darbe. Tėvai to taip gerai nesuvokė; per ilgus metus jie buvo spėję susidaryti nuomonę, kad Gregoras šioj kontoroj apsidraudęs ligi gyvenimo galo, be to, jie buvo taip prislėgti šio momento rūpesčių, kad visai neįstengė numatyti ateities. O Gregoras įstengė. Prokuristą reikėjo su-

laikyti, nuraminti, įtikinti ir galų gale palenkti savo pusėn; juk nuo to priklauso Gregoro ir visų namiškių ateitis! Kad bent sesuo būtų čia! Ji protinga mergina, jau tada verkė, kai Gregoras ramiai gulėjo ant nugaros lovoje. Ir prokuristas, didis damų gerbėjas, tikrai būtų leidęsis jos palenkiamas; ji būtų uždariusi buto duris ir prieškambaryje numaldžiusi visą jo išgąstį. Bet sesers nebuvo, ir Gregoras turėjo veikti pats. Nė nepagalvojęs, kadgi pats nežino, ar sugebės vaikščioti, ir kad jo kalbos tikriausiai vėl niekas nesupras, ėmė spraustis pro duris; norėjo prieiti prie prokuristo, jau stovinčio laiptų aikštelėje ir juokingai įsitvėrusio abiem rankom į laiptų turėklą; bet praradęs atramą tuojau nugriuvo ant savo daugelio kojyčių ir negarsiai šūktelėjo. Ir kaipmat pirmusyk tą rytą pasijuto gerai; kojytės rėmėsi į tvirtą pagrindą; Gregoras patenkintas pastebėjo, kad jos kuo puikiausiai klauso, stengiasi nešti ten, kur jis nori; ir net patikėjo, kad visos kančios netrukus baigsis. Bet tą pačią akimirką, kai svyruodamas stabtelėjo netoli motinos, kaip tik prieš ją, motina staiga pašoko, nors atrodė, jog nieko nei girdi, nei mato, ir suriko, atmetusi į šalį rankas, plačiai išskėtusi pirštus: „Gelbėkit, dėl Dievo meilės, gelbėkit!“, palenkė galvą, tarsi norėtų geriau įsižiūrėti į Gregorą, bet nežiūrėjo ir nei iš šio, nei iš to ėmė trauktis atbula; pamiršo, kad užpakaly jos stovi padengtas stalas; tarsi per išsiblaškymą skubiai klestelėjo ant jo; ir atrodė visai nepastebinti, kad greta jos iš apversto kavinuko stora čiurkšle ant kilimo liejasi kava.

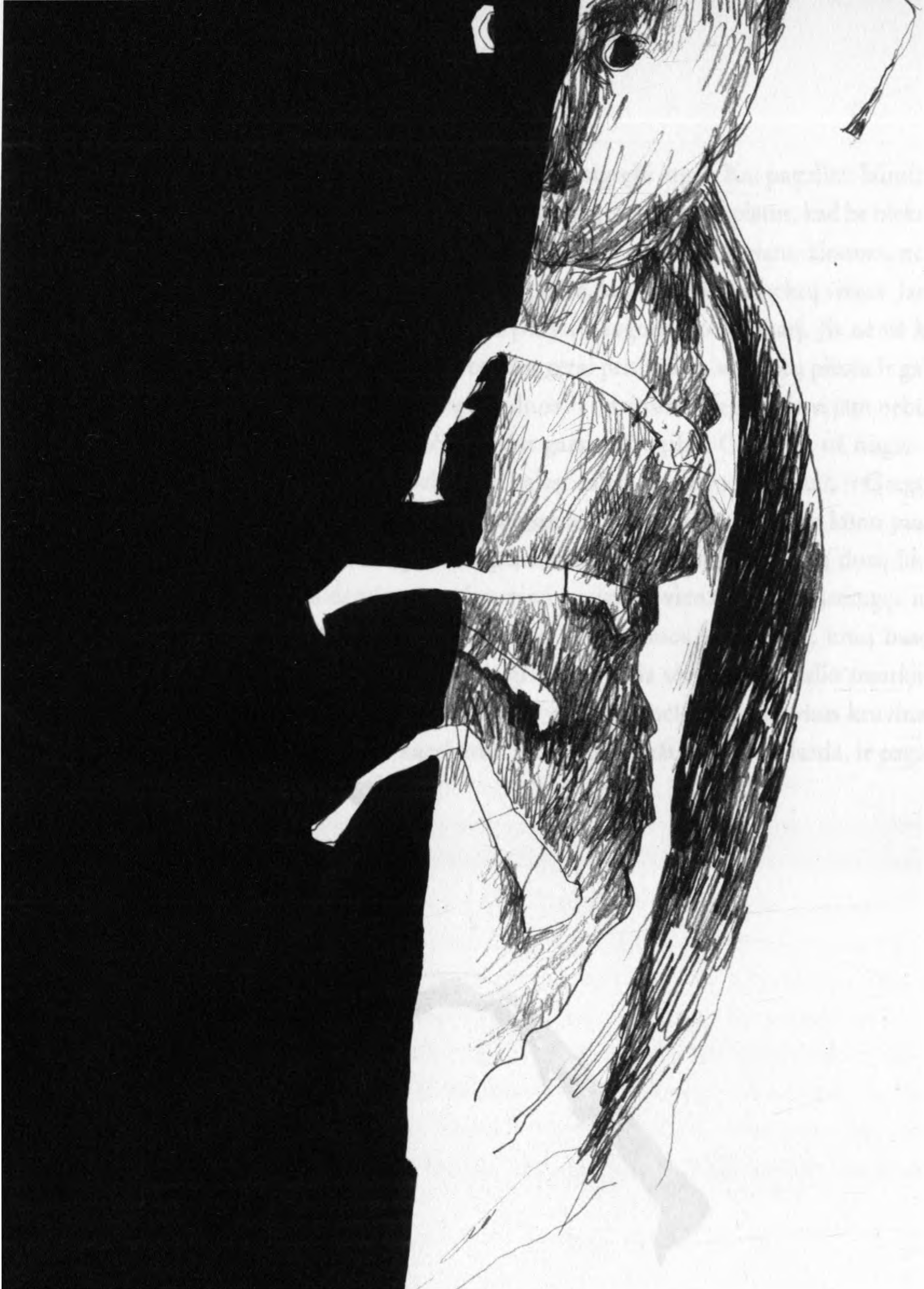
– Mama, mama, – tyliai kalbėjo Gregoras ir iš apačios žiūrėjo į ją. Prokuristas akimirką jam visai išgaravo iš galvos; o matydamas bėgančią kavą nesusivaldė ir kelis kartus čekštelėjo žandikauliais. Tada motina vėl sukliko, nušoko nuo stalo ir puolė į glėbį prie jos skubančiam

tėvui. Bet Gregoras neturėjo kada rūpintis tėvais; prokuristas jau buvo ant laiptų; pasidėjęs ant turėklo smakrą, metė atgal paskutinį žvilgsnį. Gregoras įsibėgėjo, norėdamas jį kuo greičiau pasivyti; bet prokuristas, matyt, suprato jo ketinimus, nes šoko per kelis laiptelius ir dingo; „Ū!“ – dar sukliko, kad net per visą laiptinę nuaidėjo. Prokuristo pabėgimas, deja, visiškai išmušė iš pusiausvyros tėvą; kol kas jis laikėsi palyginti ramiai, o dabar, užuot vijęsis prokuristą arba bent jau netrukdęs Gregorui jį vytis, nutvėrė dešine ranka prokuristo lazdą, mat tas buvo palikęs ją ant krėslo sykiu su skrybėle ir apsiaustu, kaire griebė nuo stalo didelį laikraštį ir, trypdamas kojomis, mojuodamas lazda ir laikraščiu, ėmė varyti Gregorą į jo kambarį. Nepadėjo jokie Gregoro prašymai, niekas jų nesuprato; kad ir kaip nuolankiai jis sukiojo galvą, tėvas tiktai dar smarkiau trypė. Kitoj kambario pusėj motina atlapojo langą, nors lauke buvo vėsu, ir toli persisvėrusi užsidengė rankom veidą. Tarp lango ir laiptinės ėmė traukti didelis skersvėjis; langų užuolaidos pleveno, ant stalo sušlamėjo laikraščiai, keli nusklendė ant grindų. O tėvas atkakliai varė jį šnypšdamas kaip koks laukinis. Gregoras buvo dar neįgudęs trauktis atatupstas, jam tai išties sunkiai sekėsi. Jei būtų galėjęs apsigręžti, tuojau būtų atsidūręs savo kambaryje, bet bijojo, kad tėvas, jam nerangiai grężiantis, dar trenks lazda per nugarą arba galvą ir užmuš. Bet pagaliau Gregorui neliko nieko kita, nes su išgąsčiu jis pastebėjo, kad traukdamasis atbulom net nesugeba laikytis krypties; tad ėmė gręžtis, be perstogės bailiai šnairuodamas į tėvą, ir labai stengėsi, o iš tikrųjų vos judėjo. Galimas daiktas, tėvas suprato jo gerus norus, nes netrukdė ir net iš tolo lazdos galu padėjo. Bet ko jam taip nepakenčiamai šnypšti! Gregoras per tai visai prarado galvą. Jis buvo beveik apsigręžęs, bet, suklaidintas tėvo šnypšti-

11. 1213

mo, susimėtė ir vėl trupučiuką pasigręžė atgal. Kai pagaliau laimingai atsidūrė prie durų, pasirodė, jog jo kūnas per platus, kad be niekur nieko pralįstų pro jas. Tėvui, tokiam susijaudinusiam, žinoma, nė į galvą neatėjo atidaryti kitą jų pusę, kad Gregorui užtektų vietos. Jam rūpėjo tiktai kuo greičiau įvaryti Gregorą į jo kambarį. Jis nė už ką nebūtų sutikęs, kad Gregoras, gerai prisitaikęs, atsistotų piestu ir galbūt taip prasispraustų pro duris. Tiktai varė Gregorą, tarsi jam nebūtų buvę jokių kliūčių, ir dar garsiau šnypštė; Gregoras už nugaros girdėjo jau visai nebe tėvo balsą; dabar jau buvo ne juokai, ir Gregoras – kas bus, tas bus – ėmė spraustis pro duris. Viena jo kūno pusė pakilo, jis visas persikreipė, nusibrozdino šoną, ant baltų durų liko bjaurios dėmės, netrukus visai įstrigo ir vienas nebūtų įstengęs nė krustelėti, kojytės vienoj pusėj drebėdamos kabojo ore, kitoj buvo skaudžiai prispaustos prie grindų, – tada tėvas iš užpakalio smarkiai niūktelėjo, padarydamas galą visoms kančioms, ir jis visas kruvinas lėkte įlėkė savo kambarin. Durys buvo užtrenktos su lazda, ir pagaliau viskas nutilo.

II

Tiktai temstant Gregoras pabudo iš slogaus, panašaus į alpulį miego. Jis, be abejonės, būtų ir pats netrukus pabudęs, nes buvo pakankamai pailsėjęs ir išsimiegojęs, tačiau jam pasirodė, tarsi būtų išgirdęs greit kažką žingsniuojant ir atsargiai uždarant prieškambario duris. Gatvės žibintai vietomis blyškiai nušvietė kambario lubas ir baldų vir-

šų, tik apačioje, pas Gregorą, buvo tamsu. Nevikriai grabaliodamasis aplink čiuptuvais, kuriuos tik dabar pradėjo vertinti, jis atsargiai ėmė slinkti durų link, mat norėjo pažiūrėti, kas ten atsitiko. Kairį šoną juto kaip ištisą, nemaloniai veržiantį randą, o dvi eilės kojų žengė nelygiai, šlubuodamos. Beje, viena kojytė per rytmečio įvykius buvo smarkiai sužeista – tiesiog stebuklas, kad tiktai viena, – ir kaip negyva vilkosi žeme.

Atsidūręs prie durų, suprato, kas jį tenai atviliojo – ogi maisto kvapas. Mat čia stovėjo dubuo, pripiltas saldaus pieno, kuriame plaukiojo baltos duonos gabaliukai. Iš džiaugsmo jis vos nesusijuokė, nes buvo dar labiau išalkęs negu rytą, ir tuojau beveik ligi pat akių panardino galvą į pieną. Tačiau greitai nusivylęs atsitraukė atgal; gerti trukdė nubrozdintas kairys šonas, nes ryti galėjo tik traukdamas į save visu kūnu, be to, ir pienas jam nepatiko, nors paprastai jį su malonumu gerdavo, dėl to sesuo jo ir buvo pripylusi; ir Gregoras beveik su pasibjaurėjimu nusigręžė nuo dubens ir nušliaužė atgal į vidurį kambario.

Svetainėje, kaip Gregoras matė pro durų plyšį, degė dujos, tačiau nebuvo girdėti nė garso, nors tuo metu tėvas buvo įpratęs balsiai skaityti motinai, o kartais ir seseriai, vakarinį laikraštį. Matyt, tokie skaitymai – apie juos sesuo vis pasakodavo ir rašydavo – pastaruoju metu buvo išėję iš mados. Bet ir šiaip niekas net nekrebždėjo, nors namuose tikrai kažkas buvo. „Kaip tyliai jie gyvena“, – pamanė Gregoras ir, pastirai spoksodamas priešais save į tamsą, pajuto didelį pasididžiavimą, kad jo dėka tėvai ir sesuo taip gyvena ir turi tokį puikų butą. O jeigu visai tai ramybei ir gerovei atėjo šiurpi pabaiga? Kad neimtų tokios mintys, Gregoras nusprendė pasimankštinti ir ėmė ropinėti po kambarį.

Kartą per tą ilgą vakarą vienos šoninės durys, o paskui ir kitos, truputį prasivėrė, bet greitai vėl užsidarė; kažkas, matyt, norėjo įeiti, bet paskui suabejojo, ar verta. Gregoras sustojo priešais pat svetainės duris, pasiryžęs kaip nors įsivilioti tą dvejojantį svečią ar bent sužinoti, kas jis; bet durų daugiau niekas neatidarė, ir Gregoras laukė veltui. Rytą, kai durys buvo užrakintos, pas jį veržėsi visi, o dabar, kai jis vienas atrakino, o kitos dieną apskritai buvo nerakinamos, niekas daugiau nėjo, ir raktai buvo įkišti kitoj pusėj.

Šviesa svetainėje užgeso tiktai vėlai naktį, ir tada jis suprato, kad tėvai ir sesuo ligi tol negulė, mat aiškiai buvo girdėti, kaip visi trys išsivaikščiojo ant galų pirštų. Dabar ligi pat ryto pas jį tikrai niekas neateis, taigi turės daug laiko ramiai apgalvoti, kaip toliau gyventi. Tačiau jį gąsdino aukštas tuščias kambarys, kuriame gulėjo prisiplojęs ant grindų, ir niekaip nesuprato, iš kur ta baimė, – juk tai tas pats kambarys, kur gyvena jau penkeri metai. Ir beveik nesąmoningai, truputį gėdindamasis nubėgo ir palindo po kanapa; nors čia iš viršaus truputį spaudė nugarą ir negalėjo pakelti galvos, tuojau pasijuto geriau ir tiktai gailestavo, kad kūnas per platus ir visas neišsitenka po kanapa.

Tenai jis išbuvo visą naktį; ją praleido pusiausnūda, vis atsibusdamas nuo alkio, o iš dalies ir nuo nerimo ir neaiškių vilčių, bet galų gale priėjo išvados, kad kol kas reikia laikytis ramiai ir kantrybe, supratingumu lengvinti namiškių dalią ir pratinti juos prie dabartinės savo būklės.

Jau anksti rytą, buvo dar beveik naktis, Gregorui pasitaikė proga išbandyti savo valios ir ką tik priimtų sprendimų galią, mat iš prieškambario duris atidarė beveik visiškai apsirengusi sesuo ir nerimastingai pažvelgė vidun. Ji aptiko jį ne iškart, o pastebėjusi po kanapa –

Dieve, jis juk turėjo kur nors būti, negalėjo pabėgti – taip išsigando, kad neištvėrė ir užtrenkė duris. Bet, tarsi apgailestaudama dėl tokio savo poelgio, netrukus jas pravėrė ir įėjo ant pirštų galų tarsi pas sunkų ligonį ar svetimą žmogų. Gregoras gulėjo truputį iškišęs galvą iš po kanapos ir stebėjo ją. Ar pamatys, jog jis nelietė pieno, ir visai ne dėl to, kad nebūtų buvęs alkanas, ar susipras atnešti kitokio maisto, kuris jam labiau tiktų? Jeigu ne, tai jis greičiau mirs iš bado, negu tai parodys, nors jam tiesiog magėte magėjo iššokti iš po kanapos, pulti seseriai po kojų ir paprašyti ko nors gardaus. Bet sesuo tuojau pamatė pilną dubenį ir nustebo, aplink jį buvo tiktai truputį prilaistyta, greit paėmė jį, tiesa, ne plikom rankom, o su skuduru, ir išnešė. Gregorui labai rūpėjo, ką jinai atneš vietoj pieno, ir jis visaip tai svarstė. Bet niekada nebūtų įspėjęs, ką sesuo padarys iš savo gerumo. Norėdama išbandyti jo skonį, ji atnešė ant seno laikraščio įvairiausio maisto – senų, apipuvusių daržovių, nuo vakarienės likusių kaulų, apipiltų sustingusiu baltuoju padažu, kelias razinas ir migdolus, sūrio, prieš dvi dienas Gregoro apskelbto nevalgomu, sudžiūvusios duonos luistelį, sviestu apteptą duonos riekę, kitą apteptą sviestu ir pabarstytą druska. Be to, padėjo vandens su dubeniu, matyt, visam laikui skirtu Gregorui. Ir suvokdama, kad Gregoras prie jos nelies maisto, skubiai išėjo ir net užrakino duris, duodama Gregorui suprasti, jog jis gali daryti ką tinkamas. Gregorą kojytės kaipmat nunešė prie valgio. Beje, jo žaizdos, matyt, jau visai užgijo, nes jis nieko nebejautė ir nusistebėjo tuo, prisiminęs, jog daugiau kaip prieš mėnesį truputį įsipjovė pirštą, o užvakar žaizda tebesopėjo. „Gal aš pasidariau nebe toks jautrus?“ – pamanė jis jau godžiai čiulpdamas sūrį, – tas jį daug labiau traukė negu koks kitas maistas. Paeiliui, iš pasitenkinimo net ašarodamas, sudo-

rojo sūrį, daržoves ir padažą; šviežias maistas nepatiko, jis negalėjo pakęsti jo kvapo ir net nusitempdavo atokiau tai, ką valgė. Buvo jau seniai viską sudorojęs ir aptingęs gulėjo toj pačioj vietoj, kai sesuo, davusi ženklą pasitraukti, lėtai pasuko raktą. Jis persigandęs pašoko, nors buvo jau beveik užsnūdęs, ir vėl nubėgo po kanapa. Tačiau turėjo labai tvardytis, kad pratūnotų ten, kol sesuo bus kambaryje, mat gausiai prisikirtus kūnas suapvalėjo ir ten, ankštumoje, jis vos kvėpavo. Vis pritrūkdamas kvapo, mažumą išsprogusiomis nuo spaudimo akimis žiūrėjo, kaip nieko nesupratusi sesuo sušlavė šluota ne tiktai likučius, bet ir nepaliestą maistą, tarsi tas daugiau niekam netiktų, skubiai viską sumetė į kibirėlį, uždengė jį mediniu dangčiu ir viską išnešė. Vos tiktai ji nusigręžė, Gregoras tuojau išlindo iš po kanapos, išsitiesė ir atsipūtė.

Taip gaudavo valgyti kasdien, vienąsyk rytą, kai tėvai ir tarnaitė dar miegodavo, ir kitąsyk po bendrų pietų, mat tada tėvai taip pat valandėlę nusnūsdavo, o tarnaitę sesuo kur nors išsiųsdavo. Žinoma, ir tėvai nenorėjo, kad Gregoras numirtų iš bado, bet, matyt, apie jo maitinimą teįstengė žinoti tiek, kiek jiems sakė duktė, o ši tikriausiai norėjo patausoti jų sveikatą, nes graužaties iš tiesų užteko.

Kokia dingstim namiškiai tą pirmą rytą išprašė iš namų gydytoją ir šaltkalvį ir ką jiems pasakė, Gregoras taip ir nesužinojo, mat, nesuprasdami jo kalbos, tėvai ir net sesuo nė nepamanė, kad jis supranta kitus, todėl, atėjus į kambarį seseriai, girdėdavo vien tarpais ištrūkstančius atodūsius ir šventųjų vardus. Tik vėliau, kai ji truputį prie jo priprato, – apie visišką pripratimą, žinoma, negalėjo būti nė kalbos, – Gregoras kartais nugirsdavo vieną kitą žodį, ištartą malonesniu balsu arba bent jau panašiai.

– Šiandien jam buvo skanu, – sakydavo, kai Gregoras gerokai sukirsdavo, o kai beveik viską palikdavo, kas ilgainiui ėmė vis dažniau kartotis, ji tardavo beveik su liūdesiu: – Va ir vėl nieko nelietė.

Nors ir negalėdamas nieko tiesiog sužinoti, Gregoras kartais kai ką nuklausydavo ir, kurioj nors pusėj išgirdęs balsus, tuojau bėgdavo prie durų ir prisiplodavo prie jų visu kūnu. Iš pradžių beveik visos kalbos vienaip ar kitaip, kad ir netiesiogiai, sukosi apie jį. Dvi dienas, susėdę prie stalo valgyti, namiškiai tarėsi, ką dabar reikėtų daryti; bet ir šiaip kalbėdavo vis ta pačia tema, nes namuose visąlaik būdavo bent jau dviese, matyt, niekas nenorėdavo likti vienas, o bute juk reikėjo kam nors būti. Tarnaitė jau pačią pirmą dieną – tik neaišku buvo, ką ir kiek ji žinojo, – atsiklaupusi pasiprašė motinos tučtuojau atleidžiama, o kai po penkiolikos minučių atsisveikino, tai su ašaromis dėkojo už atleidimą kaip už didžiausią geradarystę ir net neprašyta visais šventaisiais prisiekė, kad niekam nė žodžio neprasitarsianti.

Seseriai su motina dabar teko ir valgį taisyti; vargas, beje, nedidelis, nes beveik niekas nevalgė. Gregoras vis girdėdavo, kaip vienas kuris veltui ragindavo kitą valgyti, o atsakymas būdavo tiktai toks: „Ačiū, man jau gana“ arba panašus. Gerti taip pat, matyt, nieko negerdavo. Kartais sesuo paklausdavo tėvo, ar jis nenorįs alaus, ir nuoširdžiai siūlydavosi parnešti, bet tėvas tylėdavo, tai ji, kad išsklaidytų bet kokias dvejones, sakydavo galinti pasiųsti alaus kiemsargio žmoną, tada tėvas pagaliau ryžtingai tardavo: „Ne!“ ir apie tai daugiau nebūdavo kalbos.

Jau pačią pirmą dieną tėvas motinai ir seseriai atskleidė finansinę šeimos padėtį. Jis vis pakildavo nuo stalo ir atnešdavo iš mažo namų seifo, kuris buvo likęs po bankroto, ištikusio šeimą prieš penkerius metus, kokį nors dokumentą ar užrašų knygelę. Gregoras girdėjo, kaip jis

atrakindavo ir radęs ieškomą daiktą vėl užrakindavo sudėtingą spyną. Jo aiškinimai tam tikra prasme buvo pirmas linksmas dalykas, kurį Gregoras išgirdo, atsidūręs savo kalėjime. Jis manė, kad tėvui po bankroto nieko neliko, bent nebuvo girdėjęs tėvo priešingai sakant, tiesa, pats apie tai niekada nesiteiravo. Gregorui tada rūpėjo padaryti viską, kad šeima kuo greičiau pamirštų ištikusią nelaimę, atėmusią visiems bet kokias viltis. Tad su didžiuliu įkarščiu tuomet kibo į darbą ir beveik per naktį iš menko prekijo virto solidžiu, daug geriau uždirbančiu komivojažieriumi, ir tuojau tai pademonstravo padėdamas ant stalo pluoštą komisinių ir tuo labai nustebindamas ir pradžiugindamas namiškius. Tai buvo puikus metas, daugiau niekada, bent jau su tokiu prašmatnumu nepasikartojęs, nors Gregoras paskui ėmė uždirbti tiek pinigų, kad galėjo padengti ir padengdavo visas šeimos išlaidas. Mat visi su tuo apsiprato, tiek namiškiai, tiek pats Gregoras, pinigus jie priimdavo su dėkingumu, ir duodavo jis noriai, tačiau pirmykštė šiluma dingo. Tiktai sesuo liko Gregorui artima, ir jis slapčiomis tikėjosi ją, vienintelę šeimoje mėgstančią muziką ir gražiai griežiančią violončele, kitais metais leisti į konservatoriją, nors tai brangiai kainuos ir pinigų reikės daugiau prasimanyti. Kai Gregoras būdavo namie, juodu su seseria dažnai minėdavo konservatoriją, bet visada tiktai kaip gražią svajonę, apie kurios išsipildymą nėra nė ko galvoti, o tėvai, beje, net nenorėdavo klausyti tokių užuominų; bet Gregoras buvo visai rimtai nusprendęs išmokslinti seserį ir ketino tai iškilmingai paskelbti per Kalėdas.

Tokios dabar visai nereikalingos mintys sukdavosi jo galvoje, kai pasistojęs ir prisiplojęs prie durų klausydavosi, kas už jų kalbama. Kartais jis iš nuovargio nebeįstengdavo klausytis ir užsimiršęs bumptelda-

vo galva į duris, bet tuojau vėl susigriebdavo, nes ir tas menkas bilstelėjimas būdavo išgirstamas ir visi nutildavo.

– Ką jis ten vėl išdarinėja, – tardavo tėvas po valandėlės, tikriausiai atsigręžęs į duris, paskui nutrūkęs pokalbis pamažu vėl imdavo tekėti savo vaga.

Gregoras dabar jau gerai žinojo, – tėvas aiškindamas paprastai po kelis kartus kartodavo tą patį, nes ir pats tuos dalykus buvo primiršęs, o ir motina ne išsyk viską suprasdavo, – kad ir kiek nelaimių jie patyrė, truputis senų laikų turto vis dėlto išliko ir į tą laiką šiek tiek priaugo procentų. Ir iš tų pinigų, kuriuos Gregoras parnešdavo namo kas mėnesį, – sau jis pasilikdavo tiktai kelis guldenus, – susikaupė nedidelis kapitalas, nes jų visų neišleisdavo. Gregoras už savo durų pritariamai linkčiodavo galvą ir džiaugdavosi tokiu netikėtu apdairumu ir taupumu. Kas be ko, iš tų likusių pinigų jis būtų galėjęs sumokėti šefui dalį tėvo skolos ir greičiau atsisakyti tos vietos, bet dabar, be abejonės, buvo geriau taip, kaip padarė tėvas.

Tačiau pinigų nebuvo tiek daug, kad šeima galėtų gyventi, tarkim, iš procentų; jų užteko metams, dvejiems, tačiau tik tiek. Tokios sumos geriausia neliesti ir laikyti pasidėjus bėdai; o pragyvenimui reikės uždirbti. Tėvas buvo sveikas, bet senas žmogus, jau penkeri metai niekur nedirbo ir nelabai galėjo savim pasikliauti. Per tuos penkerius metus, per savo pirmas sunkaus, nesėkmingo gyvenimo atostogas, jis apaugo taukais ir prarado paslankumą. Ir nejau eis dirbti sena, astma serganti motina, kuriai sunku net per kambarį pereiti ir kuri kas antrą dieną praleidžia ant sofos prie praviro lango? Arba sesuo – jai juk tiktai septyniolika, ir ji dar vaikas. Ligi šiol Grėtė išmanė vien gražiai rengtis, ilgai miegoti, padėti namuose ir nekaltai pramogauti, visų pir-

ma griežti violončele. Kai prasidėdavo kalbos, kad kam nors reikia dirbti, Gregoras iš pradžių visada atšlydavo nuo durų ir griūdavo ant šalimais stovinčios vėsios odinės sofos, nes jam pasidarydavo karšta iš gėdos ir liūdesio.

Jis dažnai ten gulėdavo per naktis, nesudėdamas bluosto ir valandų valandas skrebindamas sofos odą. Arba nepatingėdavo prisistumti prie lango krėslą, paskui įsiropšdavo į jį ir rymodavo ant palangės galbūt vien iš įpratimo, minėdamas, kaip gera būdavo anksčiau žiūrėti pro langą. Mat sulig kiekviena diena vis neaiškiau matė net panosėje esančius daiktus; priešais stūksančios, anksčiau tokios įgrisusios ligoninės dabar išvis nebematė, ir jeigu nebūtų žinojęs, kad gyvena tylioje, bet gan miestiškoje Šarlotės gatvėje, tai, galimas daiktas, būtų vaizdavęsis, jog už lango dykvietė, kur pilkas dangus susiliejęs krūvon su pilka žeme. Pastabiai seseriai užteko tiktai du kartus pamatyti krėslą prie lango, ir ji kiekvienusyk, sutvarkiusi kambarį, pastatydavo jį tenai ir net palikdavo pravirą langelį.

Kad Gregoras būtų bent galėjęs pakalbėti su seseria ir už viską jai padėkoti, jam būtų buvę daug lengviau, o dabar dėl jos paslaugumo jis net kentėjo. Sesuo, tiesa, kiek įmanydama stengėsi neparodyti, jog jai nemalonu žiūrėti į Gregorą, ir jai, žinoma, kuo toliau, tuo geriau tai sekėsi, bet ir Gregoras ilgainiui ėmė geriau viską suprasti. Jau pats jos pasirodymas jam būdavo baisus. Vos įeidavo, net neuždariusi durų, nors šiaip labai stengdavosi nuslėpti nuo tėvų, kas dedasi Gregoro kambaryje, tuojau bėgdavo prie lango, skubiai atlapodavo jį, tarsi tuoj tuoj užtrokš, ir valandėlę stovėdavo giliai kvėpuodama ir nepaisydama šalčio. Taip ji gąsdindavo Gregorą dusyk per dieną; visą tą laiką jis drebėdavo po kanapa, puikiai suprasdamas, kad ji tikrai jo nekamuotų, jeigu įstengtų ištverti viename kambary su juo neatidariusi lango.

Praėjus jau gal mėnesiui nuo Gregoro metamorfozės ir seseriai jau apsipratus su jo išvaizda, sykį ji atėjo truputį anksčiau negu visada ir rado Gregorą dar tebežiūrintį pro langą, sustingusį ir išties baisų. Gregoras būtų nenustebęs, jeigu Grėtė būtų palaukusi už durų, nes jis trukdė jai iškart atidaryti langą, tačiau ji ne tik neįėjo, bet netgi atšoko atgal ir užtrenkė duris; pašalinis žmogus galėjo pagalvoti, kad Gregoras jos tykojo norėdamas įkąsti. Gregoras, žinoma, tuojau pasislėpė po kanapa, bet jam teko laukti sesers ligi pietų, o atėjusi ji buvo daug neramesnė negu paprastai. Iš to jis suprato, kad ji vis dar negali į jį žiūrėti ir niekada negalės, ir kad jai reikia labai tvardytis, kai mato nors ir kraštelį jo kūno, kyšantį iš po kanapos. Norėdamas ją nuo to nemalonaus reginio apsaugoti, vieną dieną jis ant nugaros atsinešė lininę maršką, užtiesė ja kanapą – keturias valandas tam paaukojo – ir nuleido kraštą lig pat žemės, kad sesuo net pasilenkusi jo nematytų. Jeigu jai būtų pasirodę, kad tos marškos nereikia, būtų galėjusi ją nuimti, mat Gregoras, aišku, nenorėjo visai atsiskirti, bet ji nelietė marškos, ir Gregorui net dingojos, jog sugavo dėkingą jos žvilgsnį, kai sykį atsargiai pakėlė galva marškos kraštą pažiūrėti, kaip seseriai patinka nauja tvarka.

Per pirmas dvi savaites tėvai vis nesiryžo ateiti pas Gregorą, ir jis dažnai girdėdavo, kaip jie giria seserį, nors ligi tol paprastai bardavo vadindami ją nieko doro nenusitveriančia mergiščia. O dabar dažnai abu laukdavo prie Gregoro kambario, kai sesuo tvarkydavosi viduje, ir vos tiktai ji išeidavo, prašydavo papasakoti, kas dedasi kambaryje, ką Gregoras valgė, kaip jis šįsyk elgėsi, galbūt ji pastebėjusi, kad brolis bent kiek taisosi. Beje, motina ruošėsi netrukus aplankyti Gregorą, bet tėvas su seseria ją vis atkalbinėjo, ir jis visiškai pritarė jų protin-

giems žodžiams. Vėliau ją reikėdavo jau jėga laikyti, ir kai motina šaukdavo: „Leiskite mane pas Gregorą, jis juk mano nelaimingas sūnus! Nejau nesuprantat, kad man reikia jį pamatyti?“, Gregoras manydavo, kad gal visai neblogai būtų, jeigu motina užeitų, ne kiekvieną dieną, žinoma, bet, tarkim, kartą per savaitę galėtų; ji juk viską daug geriau supranta negu sesuo, kuri, kad ir kaip narsiai laikosi, vis dėlto yra tiktai vaikas ir, ko gero, galbūt vien iš vaikiško lengvabūdiškumo užsikrovė ant pečių tokią sunkią naštą.

Gregoro noras pamatyti motiną greitai išsipildė. Dieną jis vien iš pagarbos tėvams nesirodydavo prie lango, o tų kelių kvadratinių metrų grindų jam nelabai užteko, net naktį ramiai išgulėti būdavo sunku, apetitas netrukus visai pagedo, tad neturėdamas ką veikti įprato ropinėti sienomis ir lubomis. Ypač jam patiko laikytis ant lubų; tai buvo kas kita, negu gulėti ant žemės; čia kvėpuoti lengviau; kūnas maloniai virpėjo; ir, apimtas beveik palaimingos ramybės, kurią jusdavo tenai viršuje, jis kartais, savo paties nuostabai, pasileisdavo ir šlepteldavo ant grindų. Bet dabar, žinoma, jis jau visai kitaip valdė kūną, ir jam nieko neatsitikdavo net iš taip aukštai nukritus. Sesuo greitai pastebėjo tą naują Gregoro pramogą, – ropinėdamas jis vietomis palikdavo ant sienų savo klijų, – ir jai šovė galvon, jog reikia išnešti iš kambario baldus, visų pirma spintą ir rašomąjį stalą, kad jis turėtų tam daugiau vietos. Bet viena nepajėgė to padaryti; prašyti pagalbos tėvą nedrįso; tarnaitė tikrai nebūtų padėjusi, mat toji kokių šešiolikos metų mergiščia, nors ir liko išėjus virėjai, pasiprašė leidimo virtuvę visada laikyti užrakintą ir atidaryti duris tiktai pabeldus; tad seseriai, kai tėvas išėjo į miestą, teko kviestis talkon motiną. Toji džiugiai šūkčiodama sutiko, bet priėjusi prie Gregoro durų tuojau nutilo. Sesuo,

žinoma, pirma pasižiūrėjo, ar kambaryje tvarka, ir tiktai tada leido motinai įžengti. Gregoras kuo skubiausiai visai pritraukė maršką prie grindų ir dar labiau sugarankščiavo, dabar ji išties atrodė atsitiktinai užmesta ant kanapos. Jis šįkart net nežiūrėjo paslapčiom iš po jos; jam užteko to, kad motina pagaliau atėjo.

– Eikš, jis pasislėpęs, – pasakė sesuo ir, matyt, įvedė motiną už rankos.

Gregoras girdėjo, kaip tiedvi silpnos moterys ėmė judinti iš vietos sunkią spintą, kaip sesuo iš paskutiniųjų tąsėsi ir neklausė motinos, nuogąstaujančios, kad ji nepatrūktų. Juodvi plušėjo labai ilgai. Ir po kokių penkiolikos minučių motina pasakė, kad spintą galbūt vis dėlto geriau palikti, nes ji per sunki, iki tėvui ateinant jos nieko nepadarysiančios, o jei nustumsiančios ją į vidurį kambario, tai visai užtversiančios Gregorui kelią, be to, dar neaišku, ar Gregorui patiks, jei išnešiančios baldus. Ji mananti kaip tik priešingai; tiesiog negalinti žiūrėti į plikas sienas; ir Gregoras tikriausiai negalėsiąs, juk jis pripratęs prie savo baldų, ir jam būsią nejauku tuščiame kambaryje.

– Ir ar neatrodys, – pridūrė motina labai tyliai, nors ir taip kalbėjo beveik pašnibždomis, tarsi norėdama, kad nežinia kur esąs Gregoras net negirdėtų jos balso, mat buvo tikra, jog jis nieko nesupranta, – ir ar neatrodys, kad išnešdamos baldus atsižadam bet kokios vilties ir be gailesčio numojam į jį ranka? Man regis, bus geriausia, jei paliksim kambarį tokį, koks buvo, kad Gregoras, kai sugrįš pas mus, viską rastų po senovei ir lengviau pamirštų tą nelemtą metą.

Klausydamasis motinos kalbos Gregoras pamanė, kad per tuos du mėnesius, kai nebendrauja su žmonėmis, nuo monotoniško gyvenimo jam, matyt, apsidrumstė protas, nes kaip kitaip paaiškinti, ko-

dėl norėjo, kad kambaryje nebeliktų baldų. Nejau iš tiesų jam patiks, jei šiltas, paveldėtais baldais jaukiai apstatytas kambarys virs urvu, kur galės visur netrukdomas ropinėti ir per tai greičiau pamirš savo žmogišką prigimtį? Gal jau dabar ją pamiršęs ir tiktai seniai negirdėtas motinos balsas tarsi pažadino jį iš miego. Nieko nereikia išnešti, tegu viskas lieka, baldai jam reikalingi; kai jie kambaryje, jis geriau jaučiasi; tegu ir negali laivai ropinėti, tai nieko nekenkia, iš to tik nauda.

Sesuo, deja, manė kitaip; ji buvo įpratusi, ir, reikia pripažinti, ne be pagrindo, tėvams rodytis geriau nusituokianti apie Gregoro reikalus, taigi ir dabar motinos žodžių paakinta sakė, kad reikia išnešti ne tik spintą ir rašomąjį stalą, kaip iš pradžių buvo maniusi, bet ir visus kitus baldus, išskyrus kanapą. Ir nepasakysi, kad taip darė vien iš vaikiško užsispyrimo ir pastaruoju metu netikėtai ir sunkiai įgyto pasitikėjimo savim, – ji iš tikrųjų matė, kad Gregorui reikia daug vietos, o baldai, jos nuomone, jam tiktai kliudo. Beje, tokio amžiaus merginos didelės romantikės, ir Grėtė galėjo susigundyti net pakenkti Gregorui, kad paskui galėtų dar labiau jam pasiaukoti, nes į kambarį plikom sienom vargu ar išdrįs kas nors kitas, be Grėtės, įeiti.

Tad ji nesileido motinos perkalbama. O ta nerimo ir tokiame kambaryje, bet netrukus nutilo, ir jos abi vėl kibo stumti spintą iš kambario. Be spintos Gregoras, žinoma, apsieis, tačiau rašomasis stalas tegu lieka. Ir vos tiktai moterys pūkšdamos išsigavo su spinta iš kambario, jis tuoj iškišo galvą iš po kanapos apsižiūrėti, kaip galėtų atsargiai ir kuo švelniau įsikišti. Deja, į kambarį pirma grįžo motina, mat Grėtė svetainėje apkabinusi viena stumčiojo spintą, žinoma, neįstengdama pajudinti iš vietos. Gregoras pamanė, kad nepratusi prie jo išvaizdos motina gali siaubingai išsigąsti, todėl greitai smuko atbu-

12. 1213

las kuo giliau po kanapa ir netyčia truputį pajudino ant kanapos priekio užmestą maršką. To užteko motinos dėmesiui patraukti. Ji stabtelėjo, valandėlę pastovėjo kaip nudiegta ir grįžo pas Grėtę.

Gregoras visąlaik tikino save, kad nieko ypatinga čia nevyksta, tik perstatomi baldai, vis dėlto, kaip netrukus turėjo prisipažinti, moterų vaikštinėjimas, jų negarsūs šūksniai, baldų stumdymas jį labai erzino, atrodė, jog aplinkui didžiausias triukšmas, ir nors labai stengėsi įtraukti galvą ir kojas ir visas spaudėsi prie žemės, juto, jog ilgai to neištvers. Jos krausto jo kambarį; gabena iš jo viską, kas jam miela; spintos, kur buvo jo pjūklelis ir kiti įrankiai, jau nebėr; šit jau judina į grindis tvirtai įaugusį rašomąjį stalą, prie kurio jis sėdėjo, kai studijavo prekybą, kai mokėsi gimnazijoje ir pradžios mokykloje, – dabar jau išties nėra kada svarstyti, ar gerai, ar blogai jos daro, iš nuovargio jau pritilusios, vien tiktai sunkiai trypdamos kojomis.

Ir jis išlindo, – motina su seseria kaip tik stovėjo gretimame kambaryje atsirėmusios į rašomąjį stalą ir ilsėjosi, – pabėginėjo į šalis, nežinodamas, ką pirmiausia gelbėti, paskui pamatė ant sienos kailiais apsidariusios damos portretą, greitai užsiropštė į viršų ir prisiplojo prie stiklo, maloniai vėsinančio įkaitusį pilvą. Bent jau to paveikslo, Gregoro visiškai uždengto, dabar jau niekas nepaims. Jis atsuko galvą į svetainės duris, kad matytų grįžtančias moteris.

Jos ilgai negaišo ir netrukus vėl pasirodė; apkabinusi motiną per liemenį, Grėtė beveik nešė ją.

– Tai ką dabar gabenam? – tarė Grėtė ir apsidairė.

Čia jos žvilgsnis susitiko su prisiplojusio prie sienos Gregoro žvilgsniu. Grėtė susitvardė, matyt, dėl motinos, palenkė prie jos galvą, kad ji nieko nematytų, ir drebančiu balsu pasakė kas pakliuvo:

– Grįžtam dar trupučiuką į svetainę.

Gregoras suprato seserį: nuves saugion vieton motiną, o paskui nuvarys nuo sienos jį. Ką gi, tegu pabando! Jis tupės ant savo paveikslo ir neatiduos jo. Greičiau jau šoks Grėtei ant galvos.

Tačiau motina tiktai dar labiau sunerimo, ji žengė žingsnį į šalį, išvydo milžinišką rudą dėmę ant gėlėtų tapetų, sukliko, net nespėjusi suvokti, jog tai Gregoras, garsiu, kimiu balsu: „O Dieve, Dieve!“, griuvo išskėtusi rankas, tarsi priblokšta nevilties, ant kanapos ir sustingo.

– Gregorai! – sušuko sesuo, iškėlusi kumštį ir įsmeigusi į jį piktą žvilgsnį.

Pirmą kartą po metamorfozės ji kreipėsi tiesiogiai į jį. Ir išbėgo į gretimą kambarį atsinešti kokios nors gaivinančios esencijos apalpusiai motinai; Gregoras irgi norėjo pagelbėti, – paveikslas nepabėgs, – bet užgaišo, nes buvo stipriai prilipęs prie stiklo ir turėjo jėga atplėšti letenėles; paskui jis taip pat išbėgo į gretimą kambarį, tarsi būtų galėjęs, kaip anksčiau, seseriai ką nors patarti, tačiau tiktai veltui karksojo jai už nugaros ir dar išgąsdino, kai jinai, besirausdama tarp visokiausių buteliukų, atsigręžė; vienas buteliukas nukrito ant grindų ir sudužo; jo skeveldra įsmigo Gregorui į galvą, ant jo šliūkštelėjo kažkoks gailus skystis; kad būtų greičiau, Grėtė suėmė rieškėm daugybę buteliukų ir nubėgo su jais pas motiną, užtrenkusi koja duris. Gregoras liko atskirtas nuo motinos, per jo kaltę galbūt visai besigaluojančios; durų nevalia atidaryti, jei nenori išgąsdinti motiną gaivinančios sesers; beliko tiktai laukti; ir susirūpinęs, kamuojamas sąžinės, jis ėmė visur lakstyti – sienomis, baldais ir lubomis, – pagaliau, kai visas kambarys ėmė suktis akyse, iš nevilties šlepteléjo ant didelio svetainės stalo.

12*

Praėjo valandėlė, Gregoras gulėjo priilsęs ir negirdėjo nė garso, galimas daiktas, tai buvo geras ženklas. Paskui pasigirdo skambutis. Tarnaitė, žinoma, buvo užsirakinusi virtuvėje, tad atidaryti turėjo Grėtė. Pargrįžo tėvas.

– Kas atsitiko? – pirmiausia paklausė, iš Grėtės išvaizdos, matyt, jau viską supratęs.

Grėtė atsakė dusliu balsu, tikriausiai prispaudusi veidą prie tėvo krūtinės:

– Mama buvo apalpusi, bet jai dabar jau geriau. Gregoras pabėgo.

– Aš to ir tikėjausi, – pasakė tėvas, – visada sakiau, kad jis pabėgs, bet jūs nenorėjot klausyti.

Gregoras suvokė, jog tėvas, seseriai trumpai atsakius, pamanė, kad Gregoras iškrėtė piktą šunybę. Jį reikėjo kaip nors nuraminti, nes paaiškinti nebuvo nei kada, nei kaip. Tad jis nubėgo prie savo kambario durų ir prisispaudė prie jų, idant tėvas, vos įžengęs svetainėn, pamatytų, kad Gregoras nieko daugiau nenori, tiktai smukti savo kambarin, ir kad nereikia jo varyti, užtenka vien atidaryti duris, ir jis kaipmat dings.

Bet tėvas nebuvo taip nusiteikęs, kad pastebėtų tokias užuominas.

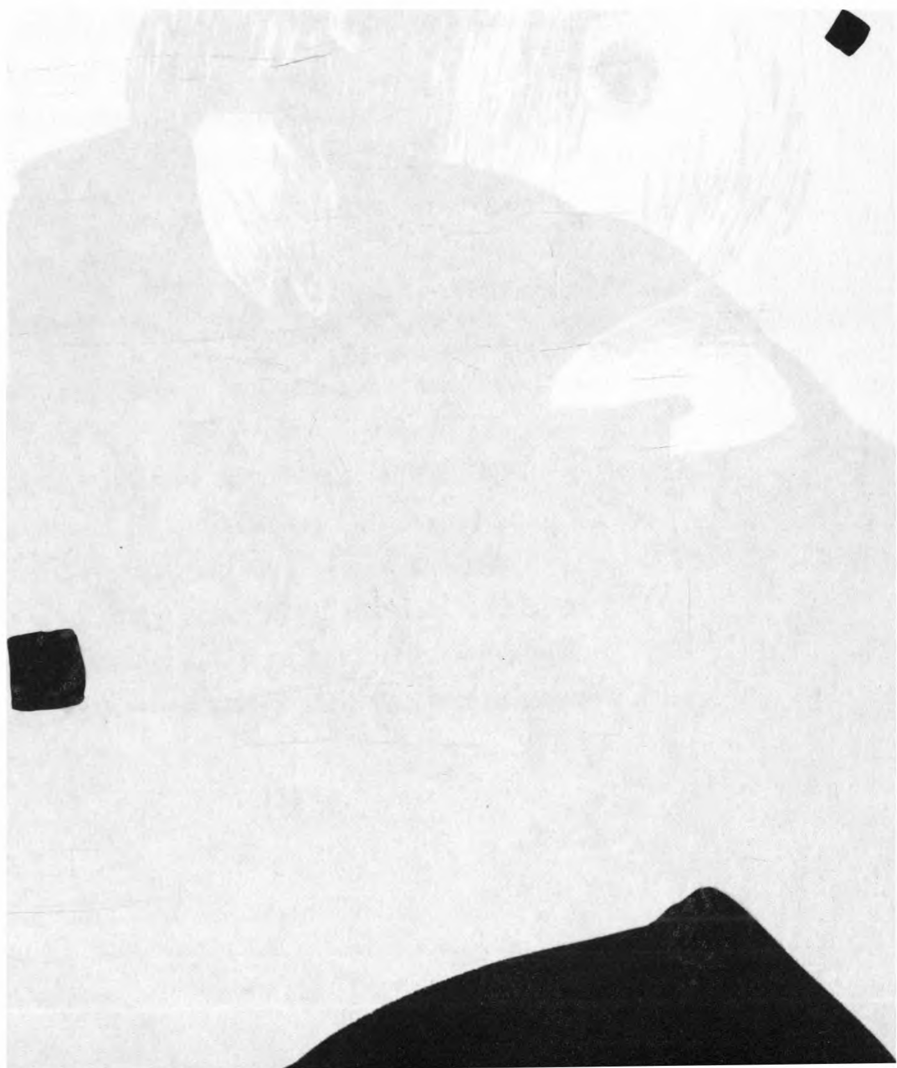
– A! – suriko jis įžengęs tokiu balsu, tarsi tuo pat metu būtų ir niršęs, ir džiaugęsis.

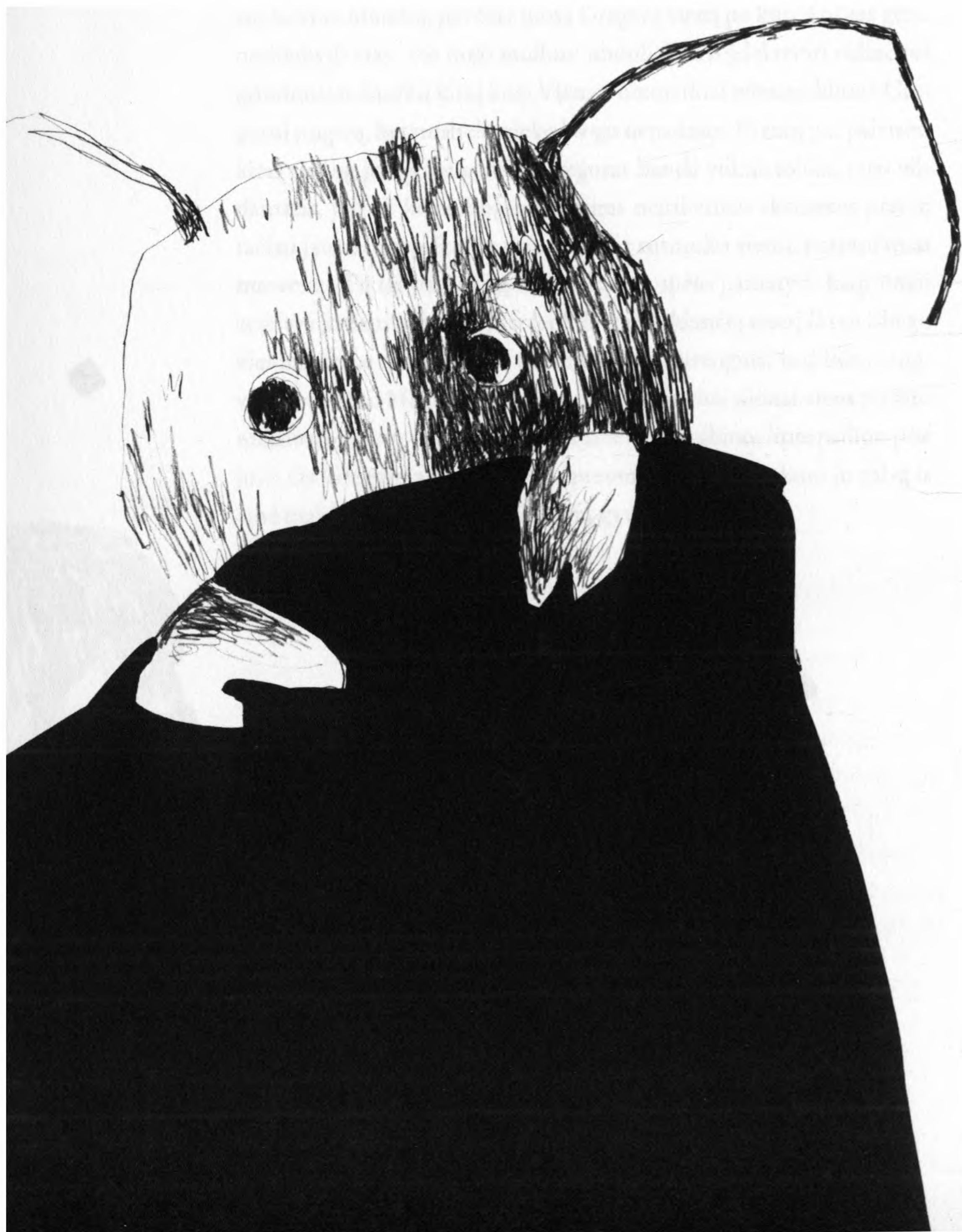
Gregoras atitraukė galvą nuo durų ir pakėlė akis į tėvą. Tėvo išvaizda jį tiesiog pritrenkė. Pastaruoju metu, pradėjęs ropinėti po visą kambarį, jis liovėsi domėjęsis tuo, kas vyksta namuose, nors iš tikrųjų turėjo būti pasiruošęs permainoms. Nejau, nejau čia tėvas? Tas pats žmogus, kuris gulėdavo įsiknisęs lovoje, kai Gregoras anksčiau išvažiuodavo iš namų, ir kurį vakarais grįžęs rasdavo sėdintį krėsle su chalatu; jis net neįstengdavo atsistoti, tiktai pakeldavo į viršų rankas, pa-

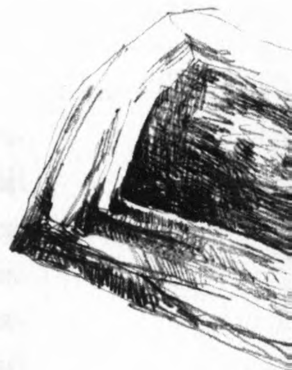
rodydamas, kad džiaugiasi, o kai porąsyk per metus sekmadieniais ar per didžiąsias šventes išeidavo sykiu pasivaikščioti, tai tipendavo tarp Gregoro ir motinos, jau ir taip lėtai einančių, vis atsilikdamas, apsisiautęs savo senu paltu, atsargiai grabaliodamas žemę lazda, ir jeigu norėdavo ką nors pasakyti, tai beveik visada sustodavo ir sulaikydavo kitus? O dabar jis visas atsitiesęs, apsirengęs paprastai pasiūta mėlyna uniforma su auksinėmis sagomis, kokias nešioja bankų tarnautojai, viršum aukštos kietos švarko apykaklės susimetęs tvirtas dvigubas pagurklis, juodos akys iš po vešlių antakių žvelgia žvaliai ir įdėmiai, paprastai visada susivėlę žili plaukai kruopščiai sušukuoti ir perskirti lygiu kaip strėlė sklastymu. Jis numetė per visą kambarį ant kanapos savo kepurę su auksine, matyt, kokio nors banko monograma ir žengė prie Gregoro, piktas, atmetęs atgal ilgus uniforminio švarko skvernus, susigrūdęs rankas į kišenes. Jis, matyt, nežinojo, kokie didžiuliai jo aulinių batų padai. Tačiau Gregoras negaišavo, jis nuo savo naujojo gyvenimo pradžios žinojo, kad tėvas bus jam baisiai griežtas. Todėl spruko nuo jo. Stabteldavo, kai tėvas sustodavo, ir vėl leisdavosi bėgti, kai tiktai šis pajudėdavo. Taip jie daugsyk apsuko kambarį. Net neatrodė, kad vienas bėga, o kitas vejasi, – Gregoras rėpliojo palyginti lėtai. Jis kol kas nelipo ant sienų, nes bijojo, kad tėvą tai gali labai supykinti. Be to, juto, kad ir taip neilgai tvers, nes vienas tėvo žingsnis atstojo jo šimtą. Gregorui pradėjo trūkti kvapo, mat ir anksčiau negalėjo pasigirti gerais plaučiais. Jam taip tursenant, beveik užsimerkus, sutelkus visas jėgas į kojas, negalvojant apie jokį kitą išsigelbėjimą ir beveik pamiršus, jog dar yra sienos, nors ir apstatytos rūpestingai išdrožinėtais baldais su daugybe kampų ir smailių, kažkas pralėkė pro pat jį ir nusirito priešais. Tai buvo obuolys; tučtuojau iš paskos atlėkė

kitas; Gregoras persigandęs sustojo; toliau bėgti buvo beprasmiška, nes tėvas ėmė jį bombarduoti. Prisikrovęs iš stovinčios ant bufeto vazos kišenes obuolių, jis mėtė juos į Gregorą vieną po kito, kol kas gerai nesitaikydamas. Tie maži raudoni obuoliai tarsi įelektrinti ridinėjosi grindimis ir daužėsi kits į kitą. Vienas, nesmarkiai sviestas, kliudė Gregorui nugarą, bet nuslydo nieko blogo nepadaręs. O tuoj pat paleistas kitas tiesiog įstrigo nugaroje; Gregoras bandė vilktis toliau, tarsi vildamasis, jog už kelių žingsnių staigus neįtikėtinas skausmas praeis; tačiau jautėsi lyg prikaltas prie žemės ir susmuko vietoj, prarasdamas nuovoką. Tiktai paskutinę akimirką dar spėjo pamatyti, kaip ūmai atsidarė jo kambario durys ir lenkdama šaukiančią seserį iš ten išbėgo vienmarškinė motina, mat Grėtė buvo ją nurengusi, kad būtų lengviau kvėpuoti. Motina puolė prie tėvo, jos atleisti sijonai viens po kito nukrito, ir ji klupdama užgriuvo ant tėvo, apkabino, lipte prilipo prie jo, – čia Gregoro akys galutinai aptemo – apglėbė rankom jo galvą ir ėmė maldauti, kad paliktų Gregorą gyvą.

III

Po to sunkaus sužeidimo Gregoras kankinosi daugiau kaip mėnesį, – obuolys taip ir liko tarsi atminimas nugaroje, nes niekas nedrįso jo išimti, – bet tėvas lyg ir atsipeikėjo ir suvokė, kad Gregoras, nors ir toks baisus, vis dėlto jų šeimos narys, su kuriuo nevalia elgtis kaip su priešu, reikia vardan šeimos pareigos įveikti pasibjaurėjimą ir kęsti, kęsti.

Tas obuolys, ko gero, visam laikui atėmė Gregorui kojas, kol kas jis lyg koks senas invalidas peršliaužsaid kambarį tiktai per kelias be galo ilgas minutes, o apie laipiojimą sienomis nebuvo ko nė galvoti, jis vis dėlto vaizdavosi, kad už skriaudą jam pakankamai atsilyginta, mat dabar pavakare būdavo atidaromos svetainės durys, nuo kurių jau porą valandų prieš tai jis nenuleisdavo akių, ir gulėdamas savo kambario tamsoje, iš svetainės nematomas, galėdavo stebėti prie apšviesto stalo sėdinčius namiškius ir, tyliai visiems sutinkant, klausytis jų kalbų.

Tiesa, jos buvo nebe tokios gyvos kaip anksčiau, kai Gregoras jų ilgėdavosi viešbučių kambarėliuose, kur išvargęs griūdavo į drėgną patalą. Dabar kalbos paprastai būdavo labai tylios. Tėvas tuojau po vakarienės užsnūsdavo savo krėsle; motina su seseria vis tildydavo viena kitą; motina, palinkusi prie lempos, siūdavo gatavų rūbų firmai baltinius; sesuo, dabar pardavėja, vakare mokydavosi stenografijos ir prancūzų kalbos, tikėdamasi, kad vėliau galbūt gaus geresnę vietą. Kartais tėvas pabusdavo, tarsi nesuprasdamas, kad buvo užmigęs, tardavo motinai: „Kiek tu šiandien dar siūsi!“ ir vėl tuojau užmigdavo; tada motina su seseria susižvalgydavo ir nelinksmai šypteldavo viena kitai.

Tėvas kažkodėl atkakliai ir namie nenusivilkdavo uniformos; chalatas be naudos kabėdavo ant vagio, o tėvas visas galionuotas snausdavo krėsle, tarsi būtų visada pasiruošęs tarnybai ir tiktai laukęs viršininko komandos. Todėl uniforma, jau iš pat pradžių nenauja, nepaisant visų motinos ir sesers pastangų, greitai visai apsivėlė. Gregoras dažnai ištisus vakarus stebėdavo tą dėmėm nusėtą, visuomet nušveistom auksinėm sagom drabužį, su kuriuo senis nepatogiai, bet ramiai miegodavo.

Kai laikrodis išmušdavo dešimtą, motina bandydavo tyliai pažadinti tėvą ir prišnekinti eiti į lovą, nes toks čia miegas, o išsimiegoti tėvui labai reikėdavo, mat šeštą valandą jau turėdavo būti tarnyboj. Tačiau jis vis sakydavo, kad niekur neisiąs, – toks priešgyna pasidarė pradėjęs tarnauti, – kad dar pasėdėsiąs prie stalo, nors čia vien knapsėdavo nosim ir tiktai su didžiausiu vargu leisdavosi prikalbamas iš krėslo persikelti į lovą. Kad ir kaip motina su seseria stengdavosi, kad ir kaip švelniai šnekėdavo, jis tik purtydavo galvą, sėdėdavo užsimerkęs ir nesikeldavo. Motina tampydavo jį už rankovės, šnabždėdama į ausį meilius žodžius, sesuo mesdavo savo darbus ir talkindavo motinai, o tėvui nė motais, jis dar giliau nugrimzdavo į krėslą. Tiktai kai jiedvi nutverdavo už pažastų, jis atsimerkdavo, pavedžiodavo akimis nuo vienos prie kitos ir tardavo: „Tai gyvenimas. Tai ramybė sulaukus senatvės". Ir pakildavo remdamasis į abi, lėtai, tarsi pats sau būtų buvęs didžiausia našta, leisdavosi nuvedamas prie durų, tenai pamodavo moterims ir eidavo toliau pats, bet motina ir sesuo, palikusios siuvinį ir plunksną, vis tiek bėgdavo jam iš paskos padėti atsigulti.

Tad ar keista, kad nusidirbę, pervargę namiškiai Gregorui skyrė dėmesio tik tiek, kiek būtina? Šeima pradėjo gyventi dar kukliau, atleido tarnaitę; dabar rytais ir vakarais ateidavo milžiniško ūgio kaulėta moteriškė baltais besiplaikstančiais plaukais nuveikti sunkiausių darbų; visa kita padarydavo, kad ir siuviniais apsivertusi, motina. Kartais namiškiai parduodavo vieną kitą šeimos brangenybę, motinos ir sesers su tokiu džiaugsmu nešiotą išeigoj ir per šventes. Gregoras apie tai sužinodavo vakarais, kai būdavo kalbama, kiek gauta pinigų. Bet labiausiai vis bėdodavosi tada, kai sušnekdavo apie butą – jis, girdi, per brangus, bet kaip tu kitur persikelsi su Gregoru. Gregoras puikiai su-

prato, jog ne vien dėl jo kitur nesikelia, jį būtų galima nesunkiai pervežti tam tikro dydžio dėžėje su keliom skylėm orui; keltis kitur iš esmės trukdė visiška neviltis ir mintis, jog jie dabar nelaimingesni už visus savo gimines ir pažįstamus. Jie darė viską, ko reikalauja pasaulis iš vargšų: tėvas nešiojo smulkiems banko tarnautojams pusryčius, motina plūkėsi su svetimų žmonių baltiniais, sesuo bėgiojo už prekystalio, tenkindama klientų užgaidas, ir niekam daugiau nelikdavo jėgų. Gregorui vėl imdavo mausti sužeistą nugarą, kai motina su seseria, paguldžiusios tėvą lovon, grįždavo atgal, susėsdavo greta, skruostas prie skruosto, ir nieko nebeveikdavo; kai motina parodydavo ranka į Gregoro kambarį ir tardavo: „Uždaryk tas duris, Grėte", ir kai jis vėl atsidurdavo tamsoje, o jiedvi sėdėdavo netoliese, liedamos ašaras arba sausomis akimis žiūrėdamos į stalą.

Gregoras dabar beveik nemiegodavo nei dieną, nei naktį. Kartais jis pamanydavo, kad dabar, kai tik atsidarys durys, jis vėl paims šeimos reikalus į savo rankas; po ilgo laiko vėl ėmė prisiminti šefą ir prokuristą, komivojažierius ir mokinius, nesusigaudantį pasiuntinį, du tris draugus iš kitų kontorų, vieno provincijos viešbučio kambarinę, – mielas, probėgšmais iškylantis prisiminimas, – vienos skrybėlių parduotuvės kasininkę, kurią rimtai, bet pernelyg neryžtingai mergino, – jie šmėsteldavo jo atmintyje sykiu su svetimais arba jau užmirštais žmonėmis, ir visi buvo neprieinami, nieko negalėjo padėti jam ir jo šeimai, ir jis džiaugėsi juos užmiršęs. Netrukus jam vėl praeidavo ūpas rūpintis šeima, tada tiktai niršdavo, kad blogai žiūrimas, ir vaizduodavosi, kaip įlįs kamaraitėn ir pasiims, kas jam, šiaip ar taip, priklauso, nors ir visai nejausdavo alkio. Rytais ir per pietus sesuo, prieš išbėgdama į parduotuvę, dabar skubiai koja įstumdavo kokio valgio,

visiškai nesistengdama Gregorui įtikti, o vakare abejingai, nepažiūrėjusi, ar bent ragauta, – Gregoras dabar dažnai apskritai nieko nevalgė, – iššluodavo maistą laukan. Kambarį tvarkydavo paprastai vakarais ir taip greitai, kad to ir tvarkymu nelabai galėjai pavadinti. Sienomis nusidriekė nešvarumų ruožai, vietomis susikaupė dulkių ir išmatų krūvos. Iš pradžių, pasirodžius seseriai, jis atsistodavo į tokį šiukšliną kampą tarsi gyvas priekaištas. Bet būtų galėjęs tenai stovėti ištisas savaites, sesuo nuo to nebūtų pasitaisiusi; ji matė šiukšles ne blogiau už jį, bet nė nemanė kuopti. Ir vis dėlto labai jautriai žiūrėjo, – ir visa šeima dabar buvo labai jautri, – kad Gregoro kambario niekas kitas nevalytų. Sykį motina iš pagrindų jį apruošė, išplovė grindis keliais kibirais vandens – beje, drėgmė Gregorui nepatiko, jis piktas gulėjo nejudėdamas ant kanapos – ir netruko už tai susilaukti bausmės. Mat, vos tiktai pastebėjusi, kas padaryta, sesuo baisiausiai įsižeidė, atlėkė į svetainę ir nepaisydama maldaujamai iškeltų motinos rankų ėmė garsiai raudoti; tėvai – išsigandęs tėvas pašoko iš savo krėslo – iš pradžių nežinojo, ką daryti; bet paskui ir jie sukruto; tėvas iš dešinės priekaištavo motinai, kam kėlė koją į Gregoro kambarį; sesuo kairėje šaukė niekada daugiau jo nevalysianti; motina bandė ištempti į miegamąjį iš susijaudinimo nebesivaldantį tėvą; sesuo raudodama savo mažais kumšteliais daužė stalą; o Gregoras garsiai šnypštė iš pykčio, kad niekam neatėjo į galvą uždaryti durų ir apsaugoti jį nuo tos bjaurios scenos.

Nors darbo nukamuotai seseriai ir įgriso rūpintis Gregoru, motinai vis dėlto nereikėjo jos vaduoti, ir Gregoras nepasijuto apleistas: buvo juk tarnaitė. Toji sena našlė, savo tvirtais kaulais atlaikiusi ne vieną likimo smūgį, visai nesibjaurėjo Gregoru. Ji sykį netyčia, visai ne iš smalsumo, pravėrė Gregoro kambario duris ir, pamačiusi jį, iš

netikėtumo pradėjusį visai be reikalo blaškytis, sustojo apstulbusi, susidėjusi ant pilvo rankas. Nuo to laiko visada, rytą ir vakare įkišdavo galvą pas Gregorą. Iš pradžių šaukdavo jį: „Eikš čionai, šūdvabalėli!“ arba „Jūs tiktai pažiūrėkit į tą šūdvabalėlį!“, matyt, vaizdavosi, jog tai malonus žodis. Gregoras taip šnekinamas tylėdavo ir nejudėdavo iš vietos, tarsi jo čia nebūtų. Geriau jau namiškiai tai tarnaitei būtų liepę kasdien valyti jo kambarį, o ne įžeidinėti!

Sykį anksti rytą – smarkus lietus, galimas daiktas, ateinančio pavasario pranašas, beldė į langus – tarnaitei vėl pradėjus savo litaniją, Gregoras taip įniršo, kad pasisuko į ją tarsi norėdamas pulti, tiesa, labai lėtai ir nevikriai. Tačiau tarnaitė, užuot išsigandusi, tiktai iškėlė į viršų šalia durų stovėjusį krėslą ir sustingo plačiai išsižiojusi. Gregoras suprato, jog ji susičiaups tiktai tada, kai trenks jam krėslu per nugarą.

– Na, jau viskas? – paklausė ji, Gregorui vėl nusigręžus, ir ramiai pastatė krėslą atgal į kampą.

Gregoras dabar jau beveik nieko nevalgydavo. Tiktai atsitiktinai atsidūręs prie maisto paimdavo pramogos dėlei kąsnį burnon, laikydavo jį tenai valandų valandas ir paskui beveik visada vėl išspjaudavo. Iš pradžių manė, jog prarado apetitą dėl to, kad ištuštėjo kambarys, bet kaip tik su ta permaina labai greitai susitaikė. Namiškiai įprato visus atliekamus daiktus nešti jo kambarin, o dabar jų atsirado išties daug, mat vieną kambarį tėvai išnuomojo trims vyrams. Tie rimti ponai – visi trys su barzdom, kaip Gregoras sykį per durų plyšį pastebėjo, – buvo dideli tvarkos mėgėjai: ne vien tiktai jų kambaryje turėjo būti tvarka, bet ir visame bute, jeigu jau čia apsigyveno, o ypač virtuvėje. Nereikalingų rakandų negalėjo pakęsti, juo labiau nešvarių. Be to, jie atsigabeno nemaža savo mantos. Todėl daug kas atliko. Tų daik-

tų negalėjai parduoti, bet išmesti taip pat buvo gaila. Ir visi jie atsidūrė Gregoro kambaryje. Lygiai kaip pelenų ir šiukšlių dėžės iš virtuvės. Kas tik tuo tarpu būdavo nereikalinga, visada labai skubanti tarnaitė įmesdavo Gregoro kambarin; Gregoras, laimė, paprastai matydavo tik tą daiktą ir jos ranką. Tarnaitė, matyt, ketindavo radusi progą ir laiko juos visus sykiu išnešti arba išmesti, bet iš tikrųjų jie ir likdavo gulėti ten, kur būdavo numesti, jeigu Gregoras jų nepajudindavo ropšdamasis per viršų; iš pradžių ropinėjo per juos nenorom dėl to, kad daugiau nebuvo kur, paskui su vis didesniu malonumu, nors po to jausdavosi mirtinai pavargęs ir liūdnas vėl tūnodavo valandų valandas.

Įnamiai kartais ir vakarieniaudavo svetainėje, tada durys būdavo uždaromos, tačiau Gregoras lengvai su tuo susitaikė, mat jau ir taip kartais likdavo tūnoti tamsiausiame savo kambario kampe. Bet šit kartą tarnaitė paliko svetainės duris truputį praviras, niekas jų neuždarė ir vakare, įėjus įnamiams ir uždegus šviesą. Jie susėdo prie stalo, kur anksčiau sėdėdavo tėvas, motina ir Gregoras, išsiskleidė servetėles ir paėmė į rankas valgymo įrankius. Tučtuojau tarpduryje pasirodė motina su dubeniu mėsos, o netrukus ir sesuo su pilnu dubeniu bulvių. Mėsa ir bulvės smarkiai garavo. Nuomininkai palinko prie jų, tarsi prieš valgį būtų norėję patikrinti, ir iš tiesų, tas, kuris sėdėjo viduryje ir atrodė esąs kitų dviejų labai gerbiamas, perpjovė vieną gabalą mėsos dar dubenyje, matyt, žiūrėjo, ar ji pakankamai minkšta ir ar nereikėtų jos grąžinti virtuvėn. Jis liko patenkintas, ir motina su seseria, lengviau atsidususios, nusišypsojo.

Patys namiškiai valgė virtuvėje. Vis dėlto, prieš eidamas tenai, tėvas užsuko svetainėn ir linktelėjęs su kepure rankoje apėjo aplink stalą. Nuomininkai visi pakilo ir kažką sumurmėjo į barzdas. Likę paskui

vieni, valgė beveik visiškoje tyloje. Gregoras nusistebėjo, kad girdi tik kramtymą, tarsi jie tuo būtų norėję jam parodyti, kad valgant reikia dantų, vien su bedančiais žandikauliais, kad ir puikiausiais, nieką tepaveiksi. „Ir aš valgyčiau, – tarė sau Gregoras liūdnai, – bet ne mėsą su bulvėm. Kaip tie įnamiai kerta, o aš žūstu!“

Kaip tik tą vakarą – Gregoras nebeprisiminė, kad per visą tą laiką būtų girdėjęs seserį griežiant, – iš virtuvės atsklido violončelės garsai. Nuomininkai kaip tik baigė vakarieniauti, vidurinysis išsitraukė laikraštį, padavė abiem kitiems po lapą, ir dabar jie atsilošę skaitė ir rūkė. Pradėjus griežti violončelei, visi sukluso, pakilo nuo stalo ir ant galų pirštų nuėjo į prieškambarį, kur sustojo vienas prie kito. Matyt, jų bruzdėjimą išgirdo namiškiai, nes tėvas šūktelėjo:

– Galbūt ponams griežimas trukdo? Tada sakykit, aš liepsiu dukrai liautis!

– O ne, – atsakė vidurinysis ponas, – gal panelė malonėtų ateiti pas mus ir svetainėje pagriežti, čia juk daug patogiau ir jaukiau?

– O, prašom, – sušuko tėvas, tarsi pats būtų griežęs.

Ponai grįžo į svetainę ir ėmė laukti. Netrukus atėjo tėvas su natų pultu, motina su natomis ir sesuo su violončele. Sesuo ėmė ramiai ruoštis griežti; tėvai, niekada anksčiau nenuomoję kambario, su įnamiais elgėsi perdėtai mandagiai, todėl nedrįso sėstis į savo krėslus; tėvas atsirėmė į duris, užsikišęs ranką tarp livrėjos sagų; motinai vienas ponas pasiūlė krėslą, ir ji atsisėdo toli kampe, kur ponas atsitiktinai jį pastatė, nes nedrįso judinti jo iš vietos.

Sesuo pradėjo griežti; tėvas su motina, kiekvienas iš savo kampo, įdėmiai sekė jos rankas. Gregoras, muzikos suviliotas, išdrįso prišliaužti prie durų ir įkišo galvą į svetainę. Jis beveik nesistebėjo, kad pastaruoju

metu taip menkai tepaiso kitų, nors anksčiau tiesiog didžiavosi savo atidumu. Dabar tai tikrai reikėjo nesirodyti, mat jo kambaryje buvo pilna dulkių, tuoj pakylančių bent kiek pajudėjus, todėl jis ir pats buvo visas dulkinas; nugara ir šonai aplipę siūlais, plaukais ir maisto likučiais; buvo pasidaręs toks abejingas viskam, kad jau nebesiguldavo, kaip anksčiau, po kelis kartus per dieną aukštielninkas ir nesibrūžuodavo į kilimą. Ir, viso to nepaisydamas, nepabūgo dabar išlįsti ant švarutėlių svetainės grindų.

Beje, į jį niekas nekreipė dėmesio. Tėvus buvo pakerėję violončelės garsai; o nuomininkai, susikišę rankas į kelnių kišenes, iš pradžių sustojo pernelyg arti sesers, kad galėtų sekti natas, kas seseriai, be abejonės, trukdė, paskui, nuleidę galvas, pusbalsiu šnekėdamiesi, sugrįžo prie lango ir ten sustojo, tėvo neramiai stebimi. Dabar jau buvo aiškiai matyti, kad jie gailisi užsiminę, jog nori pasiklausyti griežimo, kad tas spektaklis jiems jau pakyrėjo ir kad tiktai iš mandagumo nieko nesako. Ypač akivaizdžiai jie tai rodė atsainiai pro nosį ir burną leisdami į viršų cigarų dūmus. O juk sesuo puikiai griežė. Pakreipusi galvą į šoną, ji įdėmiai ir liūdnai sekė akimis natų eilutes. Gregoras dar truputį pašliaužė į priekį. Jis laikė galvą prie pat žemės, tikėdamasis sutikti jos žvilgsnį. Argi gyvulį būtų taip jaudinusi muzika? Gregorui atrodė, jog rado trokštamą peną. Jis nušliauš prie sesers, truktelės jai už sijono ir duos ženklą, jog nori, kad ji ateitų su violončele į jo kambarį, nes niekas čia nevertina jos griežimo taip kaip jis. Jis nebeišleis jos iš savo kambario, bent jau kol bus gyvas; pirmusyk pasinaudos savo klaikia išvaizda; bėgios nuo vienų kambario durų prie kitų ir šnypš ant puolančiųjų; tačiau tegu sesuo liks pas jį ne per prievartą, o savo valia; ji sėdės šalia jo ant kanapos, palenkusi ausį žemyn, o jis pasakos, kad

13. 1213

rimtai ketino leisti ją į konservatoriją, kad būtų, jeigu ne nelaimė, visiems tai pasakęs per praėjusias Kalėdas – Kalėdos jau turbūt praėjo? – ir išlaikęs žodį. Tada sesuo apsipils ašarom, o Gregoras pasistos ir pabučiuos jai į kaklą, mat pradėjusi dirbti parduotuvėje sesuo vaikščiojo pliku kaklu.

– Pone Zamza! – šūktelėjo vidurinysis ponas tėvui ir, nieko daugiau nesakydamas, parodė pirštu į pamažu priekin šliaužiantį Gregorą. Violončelė nutilo, vidurinysis ponas nusišypsojo, purtydamas galvą, savo draugams ir vėl nukreipė akis į Gregorą. Tėvas manė, jog, prieš išvarant Gregorą, pirma reikia nuraminti ponus, nors tie visai neišsigando ir, matyt, labiau domėjosi Gregoru negu sesers griežimu. Tėvas pribėgo, išskėtęs į šalis rankas, prie ponų bandė išstumti juos iš svetainės, tuo pat metu stengdamasis užstoti Gregorą. Tada jie truputį pyktelėjo, tik nežinia, ar nepatenkinti tokiu netinkamu tėvo elgesiu, ar supratę, kokį turėjo kaimyną. Jie reikalavo pasiaiškinti, patys kilnojo į viršų rankas, nervingai pešiojosi barzdas ir lėtai atbulomis ėjo prie savo kambario durų. Tuo tarpu seserį, taip staiga nutraukusią griežimą, apėmė stingulys: ji stovėjo su stryku ir violončele nuleistose rankose ir žiūrėjo į natas, tarsi vis dar būtų griežusi. Paskui staiga atsitokėjo, padėjo instrumentą ant kelių motinai, kuri smarkiai gaudydama kvapą tebesėdėjo krėsle, ir nubėgo į gretimą kambarį, kurį jau beveik buvo pasiekę tėvo speičiami įnamiai. Buvo matyti, kaip sesuo įgudusiom rankom purto pagalves ir antklodes. Ponams dar nepriėjus durų, ji paklojo lovas ir išsmuko iš kambario. Tėvas, užsispyręs kaip visada, turbūt pamiršo, kad su įnamiais vis dėlto reikia elgtis pagarbiai. Jis stūmė ir stūmė juos, bet pagaliau prie pat kambario durų vidurinysis ponas smarkiai treptelėjo koja ir taip sustabdė tėvą.

– Aš esu priverstas pareikšti, – pasakė jis, pakėlė ranką ir susirado žvilgsniu motiną su seseria, – jog negaliu ilgiau gyventi tokiame bjauriame bute ir tokioje šeimoje, – čia jis ryžtingai nusispjovė ant grindų, – ir tuojau pat atsisakau kambario. Aš, žinoma, ničnieko nemokėsiu už tas dienas, kur čia gyvenau, ir dar pagalvosiu, ar nepareikšti kokių nors pretenzijų; patikėkite, pagrindą tam būtų nesunku rasti.

Jis nutilo ir įsmeigė akis priešais save, tarsi kažko laukdamas. Ir abu draugai jam tuojau pritarė:

– Mes irgi iškart atsisakom.

Tada suėmė rankeną ir garsiai užtrenkė duris.

Tėvas grabaliodamas rankomis nusvyravo prie savo krėslo ir krito į jį; tarsi ruošėsi, kaip visada vakare, numigti, tiktai iš smarkaus galvos kretėjimo galėjai suprasti, kad anaiptol nemiega. Gregoras visą laiką tyliai gulėjo toje vietoje, kur jį pastebėjo įnamiai. Nusivylęs, kad neišdegė jo planas, o gal ir nusilpęs nuo ilgo badavimo, jis neįstengė pajudėti. Beveik neabejojo, kad netrukus ant jo visi ims giežti pyktį, ir laukė to. Neišsigando net, kai violončelė, išsprūdusi iš drebančių motinos rankų, nukrito nuo kelių ir gūdžiai sugaudė.

– Mieli tėvai, – tarė sesuo ir sudavė ranka į stalą, – daugiau negalima kęsti. Jeigu jūs to nesuprantat, tai aš suprantu. Aš nenoriu prie šito pabaisos minėti brolio vardo ir pasakysiu tik tiek: mes turime juo atsikratyti. Mes darėme viską, kas įmanoma, ir niekas mums nieko negalėtų prikišti.

– Ji šimtąsyk teisi, – burbtelėjo sau panosėj tėvas.

Vis dar neatgaunanti kvapo motina prisidėjo prie burnos ranką ir ėmė dusliai kosėti.

13*

Sesuo pribėgo prie motinos ir pridėjo jai prie kaktos ranką. Tėvui sesers žodžiai, matyt, sukėlė tam tikrų minčių, nes jis išsitiesė krėsle ir, žaisdamas ant dar nenudengto stalo su savo tarnybine kepure, vis dirsčiojo į ramiai gulintį Gregorą.

– Mes turime juo atsikratyti, – pasakė sesuo dabar jau vien tiktai tėvui, nes motina per savo kosėjimą nieko negirdėjo, – jis jus abu pražudys, aš matau. Šitaip sunkiai dirbant, kaip mes visi, bent namie reikia turėti ramybę. Aš jau daugiau nebegaliu.

Ir pratrūko taip smarkiai verkti, kad jos ašaros tekėjo motinai ant veido, ir ji braukė jas tarsi nesavom rankom.

– Bet ką mums daryti, vaike? – paklausė tėvas, puikiai ją suprasdamas ir užjausdamas.

Sesuo tiktai trūktelėjo pečiais, parodydama, kad nežino, o juk prieš pravirkdama buvo tokia ryžtinga.

– Jeigu jis mus suprastų, – lyg klausdamas tarė tėvas; sesuo tiktai numojo ranka tebeliedama ašaras; apie tai, girdi, nėra ko nė galvoti.

– Jeigu jis mus suprastų, – pakartojo tėvas ir užsimerkė, persiimdamas sesers įsitikinimu, jog tai neįmanoma, – tai gal ir galėtume kaip nors susitarti. Bet dabar...

– Reikia tam padaryti galą, – sušuko sesuo, – kitos išeities nėra, tėve. Tu tiktai pasistenk negalvoti, kad jis Gregoras. Mūsų pačių bėda, kad taip ilgai tuo tikėjome. Kaipgi jis gali būti Gregoras? Jeigu jis būtų Gregoras, tai seniai būtų supratęs, kad gyventi su žmonėmis tokiam padarui neįmanoma, ir pats būtų išėjęs. Mes tada neturėtume brolio, bet ramiai gyventume ir gražiai jį minėtume. O dabar tas pabaisa neduoda mums ramybės, veja iš buto įnamius ir, matyt, nori

užsigrobti jį visą, o mus pačius išvaryti į gatvę. Žiūrėk, tėve, – staiga sukliko ji, – jis jau vėl pradeda!

Ir, Gregorui visai nesuprantamo išgąsčio apimta, paliko motiną, tiesiog atšoko nuo jos krėslo, tarsi ryžtųsi verčiau paaukoti motiną negu likti greta Gregoro, ir užlindo už tėvo, o tas, jos elgesio sujaudintas, atsistojo ir kilstelėjo rankas, tarsi gindamas seserį.

Tačiau Gregoras visai neketino ko nors gąsdinti, juo labiau sesers. Jis tiktai pradėjo suktis, norėdamas grįžti į savo kambarį, ir tai, kas be ko, atrodė gan keistai, nes dabar, taip nusilpęs, gręžtis padėjo sau galva, staigiai kilnodamas ją į viršų ir daužydamas į žemę. Jis sustojo ir apsidairė. Namiškiai, matyt, suprato jo gerus ketinimus; išgąstis praėjo. Visi vėl tylomis ir liūdnai žiūrėjo į jį. Motina, ištiesusi ir suglaudusi kojas, gulėjo krėsle, iš nuovargio jai merkėsi akys; tėvas ir sesuo sėdėjo greta, sesuo glėbė tėvo kaklą.

„Dabar jau turbūt galiu apsisukti“, – pamanė Gregoras ir vėl sukruto. Gręžėsi sunkiai, šnopšdamas ir vis sustodamas pailsėti. Jo niekas neragino, visa darė savo valia. Vos tiktai apsigrežęs, tuojau patraukė į savo kambarį. Nusistebėjo, kaip pirma, būdamas silpnas, beveik nejučia taip greit ir taip toli nuropojo. Stengdamasis vien kuo greičiau pasišalinti, jis beveik nekreipė dėmesio į tai, kad už nugaros nieko negirdėti – nei žodžio, nei šūksnio. Tiktai jau visai prie durų atsuko galvą – vos truputį grįžtelėjo, nes pajuto, kad nutirpęs kaklas, ir pamatė, kad už jo nugaros niekas nepasikeitė, tik sesuo buvo atsistojusi. Paskutinį žvilgsnį metė į motiną, spėjusią jau užmigti.

Vos tiktai atsidūrė savo kambaryje, durys už nugaros tuojau užsitrenkė, brakštelėjo raktas ir sužvangėjo sklendė. Tie netikėti garsai Gregorą taip išgąsdino, kad jo kojytės bejėgiškai sulinko. Tai sesuo taip

paskubėjo. Jau pirma stovėjo ir laukė, o paskui tyliai pribėgo, Gregoras net neišgirdo jos žingsnių, ir sukdama spynoje raktą šūktelėjo tėvams:

– Pagaliau!

„O kas dabar?“ – pamanė Gregoras ir apsidairė tamsoje. Netrukus pastebėjo, kad išvis nebegali pajudėti. Dėl to jis visai nenustebo, greičiau jam pasirodė keista, kad ligi šiol ropinėjo, turėdamas tokias plonas kojas. Apskritai jautėsi visai neblogai. Tiesa, skausmai varstė visą kūną, tačiau atrodė, jog jie vis silpnėja ir silpnėja ir galų gale visai atlėgs. Supuvusį obuolį nugaroje ir uždegimo vietą aplinkui, nuklotą minkštomis dulkėmis, jau beveik pamiršo. Apie namiškius galvojo su graudulių ir meile. Kad jam reikia išnykti, buvo net tvirčiau įsitikinęs negu sesuo. Taip beprasmiškai ir taikiai svarstydamas pratūnojo ligi trečios valandos ryto. Dar matė, kaip lauke už lango pradėjo švisti. Paskui nuleido nebeklausančią galvą ant žemės ir tyliai išleido paskutinį kvapą.

Atėjusi kitą rytą tarnaitė, – skubėdama ir neturėdama kur dėti jėgų, nors ir kieksyk perspėta, ji ėmė taip trankyti duris, kad visus tuojau pažadino, – kaip paprastai, trumpam įkišo galvą pas Gregorą ir iš pradžių nieko nepastebėjo. Pamanė, kad jis tyčia taip nejudėdamas guli ir dedasi įsižeidęs; mat buvo tikra, kad proto jam netrūksta. O kad atsitiktinai turėjo rankoje ilgą šluotą, tai pabandė su ja pakutenti Gregorą. Kai jis ir tada nė nekrustelėjo, supyko ir truputį bakstelėjo, o negera pajuto tik nesunkiai pastūmėjusi jį į šoną. Beregint suprato, kas atsitiko, išvertė akis, švilptelėjo sau panosėj, bet ilgai negaišo – nubėgo prie miegamojo, trūktelėjo duris ir garsiai suriko tamson:

– Jūs tik pažiūrėkit, jis nudvėsė; antai guli, gatavai nudvėsęs!

Sutuoktiniai Zamzos sėdėjo savo dvigulėj lovoj, markstėsi tarnai-

tės išgąsdinti ir tik po kiek laiko suvokė jos žodžių prasmę. Tada ponas ir ponia Zamzos, kiekvienas savo pusėj, skubiai išlipo iš lovos, ponas Zamza su antklode ant pečių, ponia Zamza vienmarškinė; taip jie ir įžengė Gregoro kambarin. Tuo tarpu atsidarė ir svetainės durys, – ten, atsikrausčius įnamiams, dabar miegojo Grėtė, ji buvo apsirengusi, tarsi nė nebūtų atsigulusi, taip, beje, atrodė ir iš veido.

– Negyvas? – paklausė ponia Zamza ir pasižiūrėjo į tarnaitę, nors ir pati būtų galėjusi patikrinti arba ir taip suvokti.

– Man taip atrodo, – atsakė tarnaitė ir, kad neliktų abejonių, dar gerokai stumtelėjo šluota Gregorą į šalį.

Ponia Zamza kilstelėjo ranką, tarsi norėdama sulaikyti šluotą, bet nesulaikė.

– Na va, – tarė ponas Zamza, – galim dėkoti Dievui.

Jis persižegnojo, ir visos trys moterys pasekė jo pavyzdžiu. Grėtė, neatitraukdama nuo lavono akių, tarė:

– Jūs tiktai pažiūrėkit, koks jis buvo liesas. Mat jau kuris laikas nieko nevalgė. Maistą visada rasdavau nepaliestą.

Gregoro kūnas iš tiesų buvo pasidaręs visai plokščias, sukritęs, tatai visi pamatė tik dabar, kai jis gulėjo paslikas ir nedarė nieko, kas būtų traukę dėmesį.

– Užeik, Grėte, trupučiuką pas mus, – pasakė ponia Zamza graudžiai šypsodamasi, ir Grėtė, nėsyk neatsigręžusi į negyvą Gregorą, nuėjo paskui tėvus į miegamąjį. Tarnaitė uždarė duris ir plačiai atlapojo langą. Oras, dar vėsus tokią ankstyvą valandą, rodėsi jau kiek apšilęs. Buvo kovo pabaiga.

Iš savo kambario išėjo trys įnamiai ir nustebę ėmė dairytis pusryčių; apie juos niekas net nepagalvojo.

– Kur pusryčiai? – niūriai paklausė vidurinysis ponas tarnaitę.

Tačiau toji tik prisidėjo prie lūpų pirštą ir skubiai tylomis pamojo ponams ranka, kad užeitų į Gregoro kambarį. Jie paklausė ir, susikišę rankas į truputį apnešiotų savo švarkelių kišenes, sustojo jau visai prašviesėjusiame kambaryje apie Gregoro lavoną.

Tuo metu prasivėrė miegamojo durys, ir svetainėn įžengė livrėja apsirengęs ponas Zamza su žmona ir dukteria iš šonų. Visų akys buvo truputį užverktos; Grėtė tarpais kniaubėsi tėvui į rankovę.

– Išeikite tučtuojau iš mano buto! – pasakė ponas Zamza ir parodė į duris, nepaleisdamas moterų.

– Kaip tai suprasti? – paklausė vidurinysis ponas truputį suglumęs ir salsvai šyptelėjo.

Kiti du laikė rankas už nugarų ir be perstojo jas trynėsi, tarsi nekantriai laukdami smarkaus ginčo, kurį tikrai laimės.

– Ogi taip, kaip buvo pasakyta, – atšovė ponas Zamza ir žengė su savo dviem palydovėm tiesiai prie įnamio. Tas kol kas ramiai stovėjo ir žiūrėjo į grindis, tarsi perrikiuodamas galvoj savo mintis.

– Ką gi, tai einam, – tarė jis ir pasižiūrėjo į poną Zamzą, staiga virtęs romiu avinėliu ir tarsi prašydamas leidimo.

Ponas Zamza tiktai palinksėjo galva, žiūrėdamas plačiai išplėstomis akimis. Tada ponas iš tiesų ilgais žingsniais leidosi į prieškambarį; abu jo draugai jau pirma klausėsi nustėrę ir dabar tiesiog nudulkėjo jam iš paskos, tarsi bijodami, kas ponas Zamza gali pirmiau išeiti į prieškambarį ir neleisti jų pas vadą. Prieškambaryje visi stvėrė iš stovo lazdas, tylomis nusilenkė ir žengė pro duris. Visiškai be pagrindo jais nepasitikėdamas, ponas Zamza su abiem moterimis išėjo net į laiptų aikštelę; persisvėrę per turėklus, jie žiūrėjo, kaip ponai lėtai, bet nesu-

stodami lipa ilgais laiptais, kiekviename aukšte ties posūkiu išnykdami ir po kelių akimirkų vėl pasirodydami; juo žemiau lipo, juo mažiau Zamzos jais domėjosi, ir kai jiems priešais, o paskui pro juos viršun išdidžiai ėmė kopti mėsininko parankinis su našta ant galvos, ponas Zamza su savo moterimis išvis atsitraukė nuo turėklų, ir visi, tarsi pajutę palengvėjimą, sugrįžo į butą.

Tą dieną nutarė pailsėti ir prasiblaškyti; tokios pramogos buvo tikrai užsitarnavę, ji buvo jiems tiesiog būtina. Tad atsisėdo prie stalo rašyti laiškelių, kuriais atsiprašė nuo darbo: ponas Zamza rašė savo direkcijai, ponia Zamza darbdaviui, o Grėtė parduotuvės savininkui. Tuo metu įėjo tarnaitė pasakyti, kad jau viską padariusi ir išeina. Visi trys rašantys iš pradžių tiktai linktelėjo nepakeldami nuo popieriaus akių, o kad ji vis dar trypinėjo ir delsė, tai piktai sužiuro į ją.

– Na, kas yra? – paklausė ponas Zamza.

Tarnaitė šypsodamasi stovėjo tarpduryje, visa savo povyza rodydama, kad gali jiems pranešti labai malonų dalyką, tik ją reikia gerai pakamantinėti. Beveik statmenai prie jos skrybėlės prisegta stručio plunksna, visąlaik taip erzinusi poną Zamzą, švelniai siūbavo į šalis.

– Ko gi jūs norite? – paklausė ponia Zamza, kurią tarnaitė bent kiek gerbė.

– Tai va, – atsakė tarnaitė ir nutilo, smagiai šypsodamasi. – Dėl to, kaip anąjį iš tenai išgabenti, galite nebesirūpinti. Viskas jau sutvarkyta.

Ponia Zamza ir Grėtė palinko prie savo laiškų, tarsi ketindamos toliau rašyti; ponas Zamza, pastebėjęs, kad tarnaitė pasinešusi viską kuo plačiausiai dėstyti, ryžtingai sustabdė ją ranka. Tada ji prisiminė, jog labai skuba, šūktelėjo aiškiai įsižeidusi: „Sudie visiems!“, ryž-

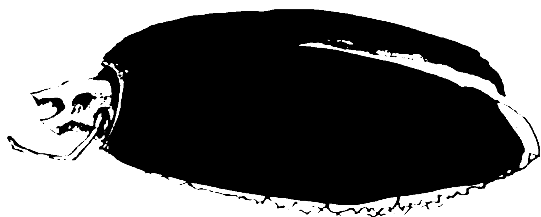
tingai apsigręžė ir išėjo, trenkdama durimis taip, kad net sienos sudrebėjo.

– Vakare aš ją atleisiu, – tarė ponas Zamza, bet nesulaukė atsakymo nei iš žmonos, nei iš dukters, nes tarnaitė tarsi vėl sudrumstė atgautą ramybę. Moterys pakilo, priėjo prie lango ir stovėjo tenai apsikabinusios. Ponas Zamza pasigręžė į jas ir valandėlę tylomis sėdėjo. Paskui šūktelėjo:

– Eikit čionai. Pamirškit pagaliau, kas buvo. Ir skirkit truputį dėmesio man.

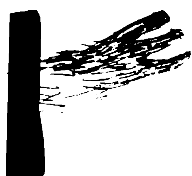
Moterys tuojau jo paklausė, pribėgo, pamylavo ir prisėdusios greitai pabaigė laiškus.

Paskui visi trys drauge, pirmąkart per paskutinius tris mėnesius, išėjo iš namų ir nuvažiavo tramvajum už miesto į gamtą. Vagonas buvo visas nutviekstas šiltos saulės, jame jie sėdėjo vieni. Patogiai atsilošę sėdynėse, aptarinėjo ateitį, ir atidžiai įsigilinus pasirodė, kad ji ne tokia jau beviltiška, nes visų trijų vietos – apie tai dar niekada nebuvo įsišnekėta – buvo geros ir ypač daug žadančios. O labiausiai palengvės, kai jie pakeis butą, ir tai padarys tuojau; jis bus mažesnis ir pigesnis, bet geresnėj vietoj ir praktiškesnis negu dabartinis, Gregoro surastas. Šitaip šnekantis, ponas ir ponia Zamzos žiūrėjo į savo vis gyvėjančią dukterį ir beveik vienu metu pagalvojo, kad jinai pastaruoju metu, nepaisant visų skruostus išblyškinusių vargų, virto dailia, žydinčia mergina. Pritilę ir nejučiom kalbėdamiesi vien žvilgsniais, jie galvojo apie tai, kad atėjo laikas pasidairyti jai tinkamo jaunikio. Ir, tarsi patvirtindama šias jų svajas ir viltis, tramvajui sustojus, duktė pakilo pirma ir išsitiesė visu savo jaunu kūnu.

Turinys

Franz Kafka

Šakalai ir arabai

pasakojimai apie gyvūnus

Redaktorius L. Katkus
Dailininkė ir maketuotoja A. Dautartaitė-Krutulienė
Meninis redaktorius L. Spurga
Korektorė L. Girevičienė

Užsakymas Nr. 1213
Leidykla VAGA, Gedimino pr. 50. 2600 Vilnius, faks. 616902; http://www.vaga.lt
Spausdino AB spaustuvė "Spindulys", Gedimino g. 10, 3000 Kaunas

Kafka, Franz

Ka 89 Šakalai ir arabai: pasakojimai apie gyvūnus / Franz Kafka; iš vokiečių kalbos versė Teodoras Četrauskas. – Vilnius: Vaga, [1999]. – 205 p.

ISBN 5-415-01426-8

Žymaus austrų rašytojo Franzo Kafkos (1883–1924) pasakojimų knyga; kiekviena fabula netradicinė ir baigiasi liūdnai arba kafkiškai.

UKD 830(436)-3

KOKIAS PASAKAS GALI SUKURTI RAŠYTOJAS, PATS VAIKYSTĖJE NESKAITĘS PASAKŲ? BE ABEJO, SAVOTIŠKAS. O JEIGU TAS RAŠYTOJAS DAR IR FRANZAS KAFKA? TAI JUO LABIAU. TAD PIRMYN Į JO MĮSLINGŲ VABALŲ, BEŽDŽIONIŲ, ŠUNŲ, MIŠRŪNŲ IR KITOKIŲ PADARŲ ŠIURPOKĄ PASAULĮ.

Vertėjas

ISBN 5-415-01426-8
9 785415 014262